SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL IV, Nr. 1-3 IANUARIE - MARTIE, 1939

FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ „PRINCIPELE CAROL" - SERVICIUL SOCIAL
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

C U P R I N S U L

S T U D I I :

CERCETĂRI:

DOCUMENTE:

D I S C U Ţ I I :

C R O N I C I :

R E C E N Z I I :

(Continuarea pe pag. 3-a a copertei)

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: D. GUSTI

ANUL IV, NR. 1-3 IANUARIE—MARTIE 1939

BAZELE ŞTIINŢIFICE ALE SERVICIULUI SOCIAL*)

Spiritele care nu pot concepe ştiinţele sociale ca sortite să rămâie din punct de vedere practic sterile, şi-au pus totdeauna această gravă problemă: „cum ar fi posibilă o politică ştiinţifică?".

Astfel, opera ştiinţifică a aceluia care, acum o sută de ani, a creat termenul de „sociologie", este indisolubil legat de o „politică pozitivistă". Acesta este dealtfel meritul gânditorilor francezi, că din zorile sociologiei moderne, au încercat să reunească teoria şi acţiunea socială, într'un efort comun spre o vieaţă umană deplin conştientă de sine însăşi şi stăpână pe destinul său.

România şi-a dobândit în acest domeniu o experienţă deja veche, a cărei expunere n'ar fi lipsită de interes şi care şi-a găsit expresia în Legea Serviciului Social promulgată în 18 Octomvrie de Majestatea Sa Regele Carol II.

Această lege are o mare importanţă pentru vieaţa socială a României, căci scopul ei este de a trezi şi de a organiza efortul ţării pentru cucerirea unei vieţi noi. Dar această lege este la fel de importantă şi din punct de vedere teoretic. N'ar trebui să credem că s'a făcut dintr'o dorinţă vagă de a transforma o ideologie utopică în realitate. Chiar dimpotrivă, Legea Serviciului Social reprezintă o contribuţie originală la doctrina politicei ştiinţifice. Solida sa bază filosofică, doctrina sa sociologică, vederile sale etice şi politice sunt rezultatul unei lungi şi minuţioase experimentări, riguros controlate vreme de mai mulţi ani.

Dar ca să facem să se înţelegă mai bine soluţiile practice adoptate de Legea Serviciului Social, vom începe prin expunerea datelor şi liniilor generale ale doctrinei care se află la baza experimentărilor sociale.

I. DOCTRINA ŞTIINŢIFICĂ A SERVICIULUI SOCIAL. a) *Realitatea socială şi studiul ei.* Momentele de criză care intervin în vieaţa unui popor par să justifice interesul ce se dă ştiinţelor sociale: cercetătorii se văd într'adevăr forţaţi să se întrebe care sunt cauzele care provoacă aceste crize. Se găseşte întotdeauna, printre aceste cauze, o temă comună. Conducătorii care n'au cunoscut destul realitatea s'au prea încrezut în intenţia lor, care i-a înşelat. Atunci dar, n'ar trebui să luăm măsuri din vreme şi să spunem realitatea unui studiu ştiinţific ca s'o cunoaştem în toate detaliile sale? N'ar trebui să ţinem seamă de legile vieţii sociale ca să le dominăm supunându-le? N'ar trebui să ştim, ca să prevedem şi să supraveghem?

Acest proces social de scrupule ştiinţifice ale oamenilor care se ocupau de ştiinţele morale şi politice, l'am cunoscut destul de bine la noi. Poporul nostru, în urma vicisitu-

*) Comunicare la Acad. de Ştiinţe Morale şi Politice a Franţei, 11 Martie 1939.

dinilor istorice, n'a reuşit să creeze un stat naţional modern decât în mijlocul ultimului secol. Conducătorii noştri, elevii unui occident care i-a orbit, vroiră numai prin decrete, să transforme bătrâna noastră naţie ţărănească într'o copie fidelă a statelor apusene. Realitatea socială nu s'a lăsat. Necunoscută şi bruscată, societatea românească reacţionează, opunând elanului reformator al clasei conducătoare un hotărît refuz al colaborării.

In 1918, la Iaşi, în timpul dureroasei perioade de cotire care precedă cu puţin victoria finală. a trebuit să ne întrebăm sincer care ar fi posibilităţile de lucru eficace ridicării ţării. Singura noastră speranţă fu credinţa in valoarea practică a ştiinţelor sociale. Astfel „Asociaţia pentru ştiinţa şi reforma socială" îşi propuse deci ca scop să ajute la ridicarea ţării prin aportul obiectiv al ştiinţelor sociale

Pentru cunoaşterea realităţii sociale trebue mai întâi să stabilim metoda după care se va proceda. Datele sociologiei generale ne ajung pentru a spune că vieaţa oricărui grup uman este infinit de variată şi că ea nu se repetă niciodată, nici în timp nici în spaţiu. Dacă trebue deci să ţinem socoteală de legile generale ale vieţii sociale, trebue cu atât mai mult să ne consacrăm unui lucru neîntrerupt, eşalonându-se pe mai mulţi ani, spre a urmări variaţiile vieţii sociale ale poporului pe care-l studiem.

In acestea se găseşte originea metodei noastre de cercetări monografice, ale cărei trăsături esenţiale fură schiţate din 1910, în lecţia mea inaugurală ca profesor de Sociologie, politică şi etică. Noi am afirmat atunci un adevăr, pe care anchetele noastre ulterioare l-au verificat din plin; realitatea socială — ziceam atunci — e un fenomen extrem de complex care nu poate fi studiat decât graţie unui număr destul de mare de specialişti, din diverse ramuri ale ştiinţelor sociale şi naturale, lucrând în grup şi formând ceeace se numeşte o *echipă*. Intr'adevăr, o societate omenească este constituită dintr'un fascicol de manifestări spirituale, economice, juridice şi administrativo-politice, care sunt determinate la rândul lor de un complex de cauze, unele sociale, istorice şi psihice, iar altele naturale, biologice şi cosmologice.

Studiul unităţilor sociale, la fel ca acel al relaţiilor între aceste unităţi şi procesele sociale, va trebui deci să se poarte asupra ansamblului acestor fapte, prin studii monografice directe. Şi cum aceste unităţi sociale nu sunt decât fragmente integrate în alte unităţi superioare, monografia sociologică va trebui să treacă la studierea unităţilor sociale din ce în ce mai complexe, familii, sate, oraşe, regiuni, pentru ca să ajungă, în sfârşit, la studierea naţiei întregi şi prin care am ajunge ceeace numim „Ştiinţa Naţiunilor"

b) *Studiul realităţii şi idealul social.* Este evident că aceste cercetări sociale monografice trebuie să fie făcute cu un deosebit spirit critic şi cât se poate de sever. Indoiala metodică, absenţa oricărei prejudecăţi, viziunea clară şi distinctă a faptelor, sunt calităţi indispensabile oricărui om de ştiinţă. Cu atât mai mult cu cât ştiinţa socială trebuie să se supue legilor stricte ale observaţiei ştiinţifice, căci nici într'un alt domeniu, pasiunile politice şi părtinitoare, prejudecăţile morale şi religioase nu-şi dau curs mai liber.

Dar această atitudine rigidă care caracterizează omul de ştiinţă, nu poate constitui un suprem ideal uman. Faptele ce se observă nu sunt totdeauna de natură să provoace în noi un sentiment de entuziasm, chiar dimpotrivă, câte dureri, câte dificultăţi, câte nonsensuri şi câte injustiţii nu se găsesc în societăţile noastre!

Omul de ştiinţă după ce şi-a făcut datoria de strict observator, trebue să cedeze locul moralistului, şi astfel, concluziile ştiinţifice asupra realităţii sociale se dublează de un ideal social.

Dar acest ideal etic şi social, născut în urma unui studiu ştiinţific, va avea un caracter particular, căci neprevăzând contactul cu faptele, el îşi va propune ca scop ameliorarea aceea ce există, şi nu creiarea utopică a unui paradis viitor.

Această problemă a idealului social trebuie să fie acordată cu problema relaţiilor existente între individualitate şi societate. Dacă afirmăm că, dintr'o bună cunoaştere a realităţii sociale, naşte un ideal etic social eficace, nu urmează că individualitatea îşi pierde acolo toate drepturile sale? Societatea nu ajunge să devină un tiran pentru individ?

Trebue, pentru a rezolva această dificultate, să nu se confunde, cu promptitudine, egoismul individual cu desvoltarea armonioasă a calităţilor individuale. Această desvoltare trebue şi poate să aibă loc nu atât ca forţă duşmană societăţii, ci ca o sinteză creiatoare a unei adevărat personalităţi umane, care îşi desvoltă calităţile în aşa fel ca să le facă utile colectivităţii. Adevărata personalitate, personalitatea socială, idealul etic al individului, se raliază astfel idealului social, fără lovire şi fără conflict, ca o sinteză care ar rezolva antinomia care ar putea exista între individ şi colectivitate.

c) *Idealul social şi mijloacele politice de realizare.* Dacă o asemenea personalitate ajunge să cunoască perfect realitatea socială, ea se găseşte în momentul acela transformată în forţă creatoare, se întreabă care vor fi mijloacele politicei de întrebuinţat pentru realizarea idealului urmărit.

Politica, adică mijloacele tehnice de realizare ale idealului social, nu va trebui în tot cazul să uite lecţiile anchetei sociologice. Legea paralelismului social ne demonstrează că realitatea socială nu poate fi disecată în trunchiuri separate decât numai pentru analiza ştiinţifică. Faptele însăşi formează un tot cu o structură autonomă şi cu o voinţă socială proprie. Acestea ne permite să tragem concluzia că reforma socială va trebui să se aştepte, sau să fie integrală în ceiace priveşte ansamblul formelor de viaţă socială şi a cauzelor sale determinante sau să rămâie sterilă.

Nu te poţi încerca la o reformă socială, atâta vreme cât n'ai elaborat în prealabil un plan de lucru care să cuprindă toate aspectele problemei.

Un exemplu: problema denatalităţii, nu este un simplu fenomen biologic. Cauzele sale sunt intim legate de structurile sociale, de viaţa economică, de gradul vieţii spirituale, religioase şi morale a diverselor grupări şi indivizi, de legi, de organizaţia privată a familiilor şi de organizaţia publică a statului.

Şi dacă pentru studierea acestei probleme este necesară formarea unei echipe de cercetători specializaţi, atunci cu atât mai mult, pentru ca să ajungem să provocăm schimbările dorite, trebue o coordonare de eforturi multiple şi diverse.

Sociologia ne învaţă însă că fenomenele sociale sunt infinit variabile. Acţiunea de intervenţie conştientă în evaluarea unui grup, va trebui astfel, să urmeze de aproape realitatea mişcătoare a faptelor. Revenind la exemplul nostru ar trebui să spunem, că în fenomenele sociale, atât petru omul de ştiinţă cât şi pentru reformatorul social, nu există o problemă tip a denatalităţii, ci o serie întreagă de probleme, cu aspecte infinit variabile, datorite unor cauze care sunt şi ele infinit variabile. Orice grup reprezintă pentru reforma socială, o problemă inedită pentru care trebuie să se creeze o tehnică nouă de intervenţie, şi să se găsească procedeele reformei sociale specifice.

Reforma socială pierde, în acest fel, caracterul său de filosofie şi de politică generală, devenind numai un efort în vederea divizării faptelor sociale complexe a unităţilor sociale individuale. Studierea faptelor particulare, care trebuesc dirijate, devine astfel prima datorie a reformatorului şi monografia sociologică primul său instrument de lucru.

In orice reformă socială trebuie să se reformeze nu un simplu detaliu sau un aspect din viaţa unui grup, ci viaţa totală a grupului însuşi. Efortul individual, chiar dacă ar fi dotat cu cea mai absolută putere temporară, va rămâne steril dacă întreg grupul nu urmează şi el mişcarea şi dacă nu face un efort corespondent către ameliorarea întregului său fel de a trăi şi de a concepe viaţa.

Dar pentru a porni din loc acest efort colectiv, această viaţă socială, trebue să-i arătăm scopurile practice pe care să le urmeze. Ar trebui atunci, ca imediat să căutăm, prin etape succesive, aceste scopuri, şi după un plan progresiv să facem în aşa fel ca să fie adoptate de voinţa socială unanimă.

In rezumat, doctrina noastră se întemeiază pe afirmarea necesităţii de a studia realitatea socială, cu ajutorul cercetărilor directe ale monografiei sociologice, bazate pe o justă concepţie a personalităţii umane şi pe cercetarea mijloacelor de politică culturală, capabile să transforme o unitate socială într'o singură voinţă de creaţie.

II. Experienţele noastre anterioare legii serviciului social. a) *Anchete monografice.* Caracterul propriu al doctrinei noastre cere să trecem imediat la fapte.

Deaceea noi am organizat mai întâi câteva echipe, care au făcut campanii de monografii sociologice în satele româneşti, unităţile sociale fundamentale ale ţării noastre, care au cea mai mare nevoie de reforme sociale. Mulţumită transformării vechei noastre „Asociaţii pentru studiu şi reforma socială" în „Institutul Social Român" şi mulţumită colaborării studenţilor dela Universitatea din Bucureşti, aceste monografii au luat o mare extensiune. Incepând din anul 1925, am consacrat fiecare din vacanţele noastre şcolare studierii unui sat, şi tot deatunci, am reuşit să ne ataşăm geografi, antropologi, biologi, higienişti, istorici, psihologi, folclorişti, filologi, economişti, jurişti, etc. Astfel se formă o vastă şcoală practică şi în acelaşi timp teoretică, cu un caracter academic, şi în care, ca reprezentant al unei discipline ştiinţifice, fiecare lucra cu elevii săi, dând naştere „Şcolii române de Sociologie".

b) *Căminele Culturale.* Observaţiile ştiinţifice ale echipelor noastre au fost din punct de vedere practic surprinzătoare. Şi datoria noastră de reformatori sociali cu atât mai urgentă şi mai indispensabilă. Dar eforturile primelor echipe, cu un caracter exclusiv academic, punând cercetarea înaintea acţiunii, erau ineficace.

Din fericire, colectivităţile săteşti începură să se mişte şi să lupte pentru propria lor ridicare culturală. După un număr oarecare de ani, exista o puternică mişcare populară, care-şi găsi expresia, în 1920, într'o operă sistematică de reformă socială datorită în întregime iniţiativei Majestăţii Sale Regelui Carol II, pe atunci Prinţ moştenitor. Ea primi numele de Fundaţia Culturală Regală Principele Carol. Dar pentruca eforturile oamenilor sinceri şi de bună voinţă să fie utile, trebuia să se înceapă printr'o organizare şi printr'o orientare a lor.

Formula adoptată a fost aceea a „Căminului Cultural", adică a unei organizaţii care cuprindea intelectualii satului: învăţători, preoţi, agenţi de-ai statului şi reprezentanţi ţărani. Dar viaţa culturală fiind o sinteză cu aspecte multiple, pe care reforma socială trebue s'o pună în mişcare, Căminul Cultural, ca o necesitate firească, se divizează în patru ramuri: Ocrotirea sănătăţii publice, organizarea muncii (tehnică şi cooperativă), cultura morală şi cultura intelectuală. *Sănătate*, *Muncă*, *Suflet* şi *Spirit* sunt cele patru cuvinte de ordine ale intelectualilor şi ţăranilor organizaţi prin cele 2.600 Cămine Culturale ale noastre.

Evident, Statul are dreptul şi datoria de a orienta ţara. Dar poate el să facă aceasta numai cu ajutorul funcţionarilor săi, sau ar fi mai bine dacă ar dispune de ajutorul întregei populaţii? Căminul Cultural tinde să convingă membrii naţiei noastre că ei trebue să-şi unească eforturile pentru a da ţării lucrători şi creiatori, şi nu simple subiecte. Fiecare, în micul său domeniu de viaţă socială, poate fi şi trebue să fie o personalitate creiatoare. Trebue să se intereseze şi să lucreze din toate forţele, pentruca să rezolve marile probleme pe care le pune realitatea. Dar pentru asta, iniţiativa privată ne pare indispensabilă. Fără ea, nici un progres social nu este posibil. Insă această iniţiativă trebue să fie organizată. Acesta este rolul Căminului Cultural. Programul său consistă în a pune la dispoziţia fiecărui grup social mijloace de cultură. Pentru sănătatea publică: educaţie fizică, terenuri de sport, instalaţii de băi, dispensarii, etc. Pentru organizarea muncii, o educaţie agricolă, viticolă, veterinară, înfiinţări de cooperative de producţie şi de vânzare, procură instrumente moderne de lucru, construcţii de ateliere. Pentru cultura sufletului şi a intelectului, fondaţii de biblioteci şcolare, muzee, săli de conferinţe, de teatru, etc. Dar toate aceste instrumente culturale n'ar avea niciun sens fără idealul de solidaritate umană şi fără abnegaţia individului faţă de colectivitate.

Fundaţia Regală „Principele Carol" şi-a propus să desvolte această mişcare a Căminelor Culturale, şi s'o conducă, nu numai prin diferite publicaţii, ci şi prin înfiinţarea de şcoli ţărăneşti şi şcoli de conducători de Cămine Culturale. In primele se instruesc tinerii ţărani ca să devie oameni conştienţi de datoriile lor faţă de stat. In celelalte, inte-

lectualii creatori de Cămine Culturale sunt inițiați în metodele anchetelor sociale și în aspirațiile politicei culturale.

c) *Echipele Regale studențești.* Rezultatele obținute prin Căminele noastre Culturale merită să fie generalizate. Dar ar trebui să precizăm mai întîi metoda noastră de lucru. In acest scop, făcând apel la tineretul intelectual, am creiat Căminele Culturale model.

Majestatea Sa Regele Carol II luă în 1934 inițiativa de-a constitui Echipele Studențești însărcinate cu experimentarea celei mai bune metode de lucru pentru Căminele Culturale. Astfel Fundația Regală „Principele Carol" organiză, vreme de cinci ani, un număr de 228 echipe, care se instalară, pe timpul lunilor de vară, în 114 sate românești.

Fiecare echipă era compusă din studenți de specialități diverse, pentruca anchetele să fie cât mai complete și pentruca acțiunea întreagă să fie cât se poate de coordonată. Am întrebuințat în total 1.615 de studenți, dintre care 216 dela Facultatea de Litere, 215 dela Academia de Teologie, 203 dela Institutul Agronomic, 200 dela Școala de Menaj, 198 dela Facultatea de Medicină, 170 dela Facultatea de Medicină Veterinară, 115 dela Academia de Educație Fizică, 112 dela Facultatea de drept și alții dela școlile de asistență socială, dela școlile de cooperație, etc.

Aceste echipe au fost supraveghiate și ajutate în munca lor de tehnicieni oficiali ai Statului, în număr de 1.196, dintre care 324 dela medici, 178 ingineri agronomi, 147 comandanți premilitari și din Straja Țării, care se ocupă de educația tinerilor, 136 medici veterinari, 37 ingineri silvici, etc.

Constituirea acestor echipe și programul lor de lucru arată că s'a ținut real seama de doctrina pe care am expus-o.

Iar rezultatul campaniilor a fost dobândirea unor numeroase documentări sociologice.

De exemplu, în 1938, echipele au studiat în mod special problemele împărțirii proprietății țărănești, alimentația, natalitatea și mortalitatea infantilă, bugetele familiare, în 55 de sate, cuprinzând un total de 105.000 țărani. Astfel, au studiat un sat dintr'un grup de 300 și un țăran pentru fiecare grup de 160 țărani.

Aceasta a fost, fără îndoială, cea mai mare anchetă făcută în țara noastră.

Publicarea acestor lucrări a fost făcută în parte, și sperăm, ca în curând, să putem pune la dispoziția cercetărilor toate datele noastre.

Un al doilea rezultat, tot așa de important, a fost formarea unui centru de experimentări sociale, printre care satul Dioști merită o deosebită mențiune. Fiind distrus de un incendiu, a fost reconstruit în întregime de echipele noastre, conform voinții exprese a Majestății Sale Regelui Carol II.

III. Legea serviciului social. În urma acestor experiențe, care au verificat și pe teren principiile doctrinei noastre de sociologie, de etică și de politică, Legea Serviciului Social orândueşte o temelie legală eforturilor noastre. Această lege deci este punctul final dintr'o mișcare socială preexistentă. In ea se vor găsi trăsăturile esențiale pe care noi le-am analizat deja.

a) *Institutul de Cercetări Sociale al României.* Această lege este o strălucită confirmare a valorii practice recunoscută sociologiei și politicei științifice.

Punctul său de plecare este Institutul de Cercetări Sociale, al cărui sediu este la București și ale cărui filiale, în număr de șapte, sunt răspândite în diverse centre Universitare și regionale ale României.

Caracteristica acestui Institut de Cercetări Sociale este federalizarea tuturor Institutelor de Cercetări Speciale existente în scopul unei colaborări. Numai la București au fost astfel reunite 61 de Institute și Laboratoare. Institutele de geografie, de geologie, de biologie, de medicină, de higienă publică, de antropologie, de agronomie, de economie politică, de conjunctură, de drept, de lingvistică, de folclor, etc., ale căror eforturi erau până aci separate, s'au reunit într'un plan de lucru comun, formând astfel un vast ansamblu.

Acest Institut de Cercetări lucrează la elaborarea planurilor de anchete şi la sinteza materialelor. El e constituit din 15 secţii, pe care la enumerăm în ordinea următoare:

1) geografie socială şi bogăţii naturale ale ţării,
2) biologie socială şi sănătate publică,
3) istorie socială,
4) cultură,
5) probleme religioase,
6) lingvistică şi folclor,
7) economie socială (agricultură şi cooperaţie; comerţ, industrie şi finanţe; muncă),
8) ştiinţe juridice,
9) ştiinţe politice şi administrative,
10) politică externă (cuprizând Centrul de Inalte Studii Internaţionale),
11) urbanism şi ruralism,
12) problema minorităţilor şi a Românilor de peste hotare,
13) apărare naţională,
14) statistică,
15) sociologie.

Cercetările monografice şi lucrările de sinteză sunt încredinţate birourilor, care se ocupă de investigaţie, de arhivele materialelor culese, de elaborarea critică şi de publicarea rezultatelor. Aceste birouri ţin la dispoziţia grupelor de investigatori toate serviciile lor tehnice (statistică, desen, fotografie, aparate de înregistrare sonoră, etc.), precum şi serviciile lor administrative.

Institutul de Cercetări Sociale şi filialele sale organizează în fiecare judeţ servicii permanente de anchete şi, cu ajutorul Căminelor Culturale şi al Echipelor Studenţeşti, formează o adevărată armată de cercetători.

Din ansamblul acestor organizaţii reiese o nouă concepţie a Ştiinţei Sociale.

Aceasta este o ştiinţă care nu se limitează la abstracţiuni generale, care ia contact cu realităţile şi care-şi caută o verificare a concluziilor în confruntarea lor cu faptele.

De altă parte, această ştiinţă este izvorul unei perpetui acţiuni directe, ea însăşi ştiinţifică, şi având ca punct de plecare raţionamentul ştiinţific. Acţiunea noastră nu pierde deci niciodată contactul cu ştiinţa şi nu riscă să se usuce şi să se reducă la formule, căci ea este constant sub controlul faptelor.

Ea ne duce în acelaşi timp către o nouă concepţie de „civilizaţie", care trebue să fie socotită ca un fenomen social integral, sinteză a tuturor aspectelor vieţii unei colectivităţii, şi deci către un nou ideal politic, care este acela al reformei culturale integrale. Căci, după cum am subliniat mai sus, legea paralelismului sociologic ne împiedică să credem în eficacitatea dela sine a unor reforme care nu atacă decât detaliile, fără cercetarea cauzelor profunde şi a totalului pe care ele îl constituesc.

De asemenea, prin civilizaţie, noi înţelegem un efort creator şi constructiv al unui grup social. Noi am adoptat formula Căminului Cultural pentrucă ea răspunde tuturor consideraţiilor noastre teoretice.

Căminul Cultural e conceput, în primul loc, după principiul coordonaţiei. Scopul lui este organizarea grupului social sătesc, în aşa fel ca să poată coordona eforturile oficiale şi private într'un acelaşi ritm de lucru şi care să comporte toate aspectele problemei.

Dar el este de asemenea conceput şi după un al doilea principiu: acela al solidarităţii, care trebue să se întindă nu numai între diversele fapte ale vieţii sociale, ci de asemenea şi între diverşii membri ai societăţii.

Şi însfârşit, al treilea principiu de bază este acela al descentralizării, căci fiecare Cămin Cultural având o problemă locală, regională, specifică, trebue să ducă o politică culturală care să-i fie proprie.

Eforturile ţării întregi fiind să urce fără întrerupere gradele civilizaţiei. Acesta este

şi scopul pe care fiecare grup constitutiv al naţiunei trebue să-l urmărească, adoptându-şi, pentru realizarea lui, metoda ştiinţifică cea mai potrivită.

Organizaţia socială care se naşte din reunirea tuturor eforturilor locale, coordonate şi solidare, este un *Stat cultural* în care politica nu este decât un mijloc tehnic în serviciul grupărilor sociale.

Dar această nouă organizare a Statului, pe bazele solide ale ştiinţei şi pe cercetarea faptelor, ar risca să rămâie sterilă dacă nu s'ar reuşi să se reformeze şi oamenii deodată cu instituţiile.

Acesta este punctul central al Doctrinei noastre politice; trebue să constituim o nouă pedagogie politică, al cărui scop să fie de ordin etic: să creiem *personalitatea socială.*

Inţelegem prin „personalitate socială" desvoltarea morală a individului care este în perfect acord cu întreg grupul social şi ale cărui eforturi tind spre o creaţie culturală, adică spre o acţiune utilă nu numai individului izolat, ci la fel şi individului considerat ca membru al unui colectiv.

Idealul personalităţii nu însemnează deci nimicirea individualităţii în profitul colectivităţii. Dimpotrivă, sistemul nostru de etică rezolvă clar antinomia „individ-societate."

b) *Extinderea Căminelor Culturale.* Legea Serviciului Social recunoaşte ca temelie oricărei acţiuni culturale Organizaţia căminelor rurale şi urbane, cărora le dă un caracter oficial şi care au menirea dea coordona toate acţiunile autorităţilor şi ale particularilor. Astfel în fiecare sat înfiinţarea unui cămin devine obligatorie. Acest cămin va trebui să înceapă organizarea satului pe trei planuri de activitate, care sunt la baza programului de ridicare culturală: sănătate, economie şi cultură spirituală şi morală.

Reprezentanţii autorităţilor precum şi funcţionarii sunt obligaţi să dea tot ajutorul şi concursul lor căminelor.

Toate căminele dintr'un judeţ formează între ele o federaţie de ajutorare reciprocă, care la rândul ei face parte integrantă dintr'una din cele zece regiuni administrative ale ţării. Metoda de lucru a rămas tot cea dinainte de Legea Serviciului Social. Dar, prin faptul că programul Căminelor Culturale a devenit oficial, i s'au deschis mari posibilităţi de realizări. Activitatea Căminelor se desfăşoară şi acum în etape; asta ne dovedeşte că ele au rămas fidele prudenţei noastre metodice.

Anul acesta îl vom începe cu un singur judeţ de fiecare regiune, unde ne vom concentra toate forţele, spre a examina consecinţele atribuirii de caracter oficial Căminelor Culturale.

c) *Extinderea şcolilor ţărăneşti.* Idealul etic al personalităţii trebue urmărit fără oprire. Cu asta ni se anunţă o nouă misiune pedagogică. Ţăranii noştri nu mai trebue să fie fiinţe pasive, umile victime ale soartei, ci trebue să-şi dobândească o voinţă activă care s'o influenţeze.

Căminele noastre Culturale participă şi ele, printr'o acţiune continuă şi directă, la formarea unor asemenea personalităţi.

Prin Legea Serviciului Social s'au prevăzut şcoli sociale, organizate după noua formulă a şcolilor ţărăneşti, cu scopul de a înlesni formarea personalităţilor ţărăneşti, precum şi şcoli pentru pregătirea conducătorilor de Cămine Culturale.

d) *Serviciul Social obligator pentru tineret.* Legea Serviciului Social a şi luat deja o iniţiativă: aceea de a face obligatorie contribuţia studenţilor la munca socială a echipelor. Asta s'ar putea preta la o confuzie: S'ar putea crede că este vorba aci de organizarea taberelor de muncă cum sunt cele din alte state. Dar trebue să precizăm că munca pe care noi o cerem studenţilor noştri nu este o muncă manuală, ci una intelectuală, şi scopul nostru nu este să creiem o armată civilă politică, ci numai acela al ridicării satelor prin colaborarea intelectualilor.

Intelectualii noştri sunt în cea mai mare parte de origine ţărănească, dar o anumită instrucţie eronată le-a dat gustul exclusiv pentru vieaţa citadină şi birocratică. A venit vremea ca această stare de lucruri să se sfârşească. O reîntoarcere la pământ ne pare

indispensabilă. Intelectualii noştri trebue să ia contact cu realităţile sociale ale satelor, care formează 80% din aşezările României. Dealtfel mulţi din vechii noştri echipieri, în urma campaniilor făcute la sate, au rămas pentru totdeauna acolo. In tot cazul, pentru acei care sunt destinaţi să facă parte din clasa conducătoare a unei ţări, este extrem de util trecerea printr'o perioadă de muncă directă, de anchetă şi de acţiune socială, în mijlocul clasei ţărăneşti, ale cărei mizerii şi măreţii nu le vor putea cunoaşte altfel. Aşa, datorită activităţii echipelor se formează o nouă intelectualitate. Din punct de vedere profesional, tinerii noştrii intelectuali au posibilitatea să facă dovada capacităţii lor de administratori şi creeatori, căci sarcina ce li se încredinţează este tocmai aceea de a profita de scurta lor trecere prin sat, pentru a lăsa acolo o amintire de umanitate constructivă. In sfârşit, tineretul nostru are datoria socială de a se apleca asupra vieţii satelor, a căror populaţie atât de viguroasă şi atât de sănătoasă aşteaptă organizarea socială care s'o înveţe să profite de binefacerile civilizaţiei moderne.

În România, Legea Militară nu prevede pentru intelectuali decât un an de serviciu faţă de ceilalţi care rămân doi ani sub drapel. Astfel nu e deloc nedrept să se ceară intelectualilor trei luni de Serviciu Social în cursul cărora ei vor lucra pentru binele ţării lor.

Foştii elevi ai Şcolilor superioare şi ai Şcolilor speciale, organizaţi după formula echipelor studenţeşti, vor merge deci să lucreze timp de câteva luni pe lângă Căminele Culturale, în satele ţării, după ce în prealabil au urmat ei înşişi cursurile unei şcoli de echipieri, sub conducerea echipierilor vechi, care deja au fost încercaţi.

Fiecare nou venit va fi supus, ca în vechile noastre echipe, la munca profesională respectivă. Profesorii în şcolile ţărăneşti; agronomii la câmp; medicii în dispensare şi în organizaţiile sanitare; folcloriştii şi sociologii la anchetele sociale. Fiecare îşi va aprecia singur sarcina potrivită capacităţii sale, şi odată zona socială aleasă, îşi va fixa scopurile şi mijloacele de lucru. Fiecare îşi va fi propriul său şef, având depline puteri în măsura în care va avea conştiinţa înaltei sale misiuni sociale şi naţionale.

Acordăm încrederea noastră întreagă valorii intelectuale a tineretului nostru, arzătorului său patriotism şi calităţilor sale de „ingineri sociali".

Acordăm deasemenea încredere ţăranilor şi intelectualilor satelor. Marele curent de opinie care transformă azi ţara noastră ne permite să afirmăm că România lucrează cu îndârjire la creiarea propriului său destin. O muncă pe care o îndeplineşte cu certitudinea reuşitei, fiindcă are de conducător şi de garant, un mare creiator: Regele nostru.

Aşi fi fericit dacă din scurta expunere pe care am făcut-o ar fi reieşit că efortul de construcţie împlinit în ţara mea are la bază o doctrină sociologică şi o metodă de politică valabilă nu numai pentru România, ci şi pentru orice altă ţară.

D. GUSTI

O SITUAŢIE JURIDICĂ INTOLERABILĂ

NEORGANIZAREA OBŞTIILOR RĂZĂŞEŞTI DIN VRANCEA

Extragem din dosarele monografiei sociologice a satului Nerej o serie de informaţiuni, pe care, dată fiind cruda realitate pe care o semnalează, nu credem că li se va putea găsi locul în volumul pe care îl pregătim în limba franceză.

Scopul pe care îl urmărim este mai înainte de toate, practic. Am voi să înfăţişăm câteva fapte care să atragă atenţia forurilor competente, asupra absolutei necesităţi de a se lua unele măsuri de limpezire judiciară a situaţiunilor din Vrancea.

Opinia publică a ţării a rămas la credinţa că Vrancea este o regiune patriarhală, în care vechea vieaţă românească s'a păstrat neştirbită. În realitate nu ne-a fost dat să întâlnim o regiune în mai plină anarhie economică, juridică şi chiar spirituală, decât în această Vrance, într'adevăr arhaică, dar care poate tocmai de aceia nu a putut rezista năvalei formelor de vieaţă modernă. Din lupta care s'a dat în acest colţ de ţară între satul cel vechiu şi legiuirile cele noi ale Statului modern, au ieşit doi înfrânţi, şi satul şi legiuirile. O îndreptare a stărilor economice a situaţiei sanitare şi morale nu va putea însă să se întâmple atâta vreme cât nu se va fi lămurit în prealabil situaţia juridică ; căci o ordine socială fără de un statut legal, limpede, nu poate exista.

Pentru a înţelege problema juridică a Vrancei suntem siliţi să pornim cu o scurtă analiză asupra încercărilor făcute până acum pentru organizarea acestor vechi sate româneşti.

În anul 1910, pentru a pune capăt unei situaţiuni juridice tulburi, creată prin faptul că satele de răzăşi proprietari devălmaşi ai pădurilor, nu puteau aplica codul civil şi în acelaşi timp pentru a opri cucerirea şi distrugerea pădurilor de către societăţile anonime forestiere, Statul a încercat, printr'un cod silvic, să reglementeze stăpânirea în devălmăşie, cel puţin în ce priveşte pădurile. Soluţia la care s'a oprit codul silvic din 1910, a fost aceia de a înscrie într'un registru anume, drepturile pe care fiecare răzăş le avea în totalitatea bunurilor devălmaşe şi să alcătuiască un statut care să reglementeze vieaţa juridică a obştiilor.

Din nefericire legislatorul nefiind îndeajuns informat asupra acestei chestiuni, a comis eroarea să creadă că toate obştiile de răzăşi se aseamănă. Luând drept model obştia în care proprietatea indiviză se stăpânea pe bază de spiţă de neam, a hotărît să facă astfel încât legile succesiunii să opereze de aici înainte în toate răzăşiile. Sistemul părea foarte logic : un răzăş oarecare, odată înscris în registrul de drepturi, avea însfârşit un drept precis, apreciat la o anumită cantitate. Copiii lui moşteneau această cantitate de drepturi, împărţind-o după legile succesiunii.

În Vrancea însă devălmăşia obştiilor de răzăşi nu este indiviziunea dreptului civil, căci fiecare cetaş nu are un drept care să poată fi măsurat ; dreptul lui nu este decât un drept de uz, personal, viajer şi nelimitat. Succesiunea nu operează în acest regim, fiul nevenind la succesiunea tatălui său, ci beneficiind de propriul său drept, pe care îl are în calitate de vrâncean. Această situaţie juridică specială din Vrancea a mai fost arătată în multe rânduri. (Vezi de pildă, studiile publicate în Arhiva, *H. H. Stahl:* Contribuţii la studiul răzăşiei satului Nerej, 1928 şi *Aurel Sava:* Documente putnene, vol. I şi II).

Judecătorii obligaţi prin codul silvic dela 1910 să constituiască registrele de drepturi şi aşezămintele obştiilor din Vrancea s'au găsit deci în faţa unei situaţiuni cu totul deosebite. În celelalte sate de răzăşi care erau organizate pe temei genealogic, ei au putut proceda la numeroase cercetări ca să determine spiţele de neam şi să calculeze cantităţile de drepturi, pe care fiecare cetaş, în parte, le poseda. Registrele oficiale care fusese puse la dispoziţia lor, specificau că aceste drepturi de cote părţi, trebuiau să fie calculate potrivit sistemelor locale, care sunt de altfel foarte nnmeroase : în bănişori, dramuri, funii, parale etc.

In Vrancea însă nu existau asemenea numiri, nu existau genealogii şi nu existau sisteme de măsurare ale drepturilor. Au fost deci siliţi să adune satul întreg şi să înscrie rând pe rând, pe toţi locuitorii majori, atât bărbaţi cât şi femei, în registrele de drepturi. Satul era singura instanţă care făcea triajul cetaşilor, afirmând despre fiecare că este sau nu este membru al cetei. Singura modificare pe care judecătorii au putut-o introduce obiceiurilor locale, a fost aceia de a nu înscrie pe minori.

Rezultatul acestei operaţiuni a fost că întreaga coloană rezervată de către legislator, în registrul său, pentru determinarea cantităţilor de drepturi a fiecăruia, fu umplută de sus până jos cu menţiunea : un drept etc.

Desigur, sunt unele excepţiuni, căci fuseseră anumiţi acaparatori prin cumpărare de drepturi în folosul societăţilor anonime forestiere. Unii dintre judecători au recunoscut aceste drepturi cumpărate, ceea ce face că în registrul cetelor găsim membrii ai colectivităţii, care au uneori mai multe drepturi. Însă totdeauna sunt drepturi întregi, nefracţionate şi a căror cantitate nu este datorită hazardului naşterilor şi morţilor într'o spiţă, ci exclusiv cumpărăturilor.

Este interesant de urmărit lista completă a acestor drepturi, pe care le-am extras din registrele judecătoriilor din Vrancea. Se poate lesne vedea că posesorii de drepturi multiple întregi, formează într'adevăr o excepţiune. (Vezi tabloul I).

Este dela sine înţeles că soluţiunea nu era potrivită pentru Vrancea, căci odată ce toţi membrii majori fuseseră înscrişi în 1910, în registrul de drepturi, cei care ajungeau la majorat în 1911 erau lipsiţi de un drept, pe care îl căpătaseră între timp. Copii trebuiau, de aici înainte să aştepte moartea părintelui lor, pentru ca să poată fi înscrişi. Registrele n'au fost de aceia luate în serios. Morţii n'au mai fost şterşi din registre şi copii deveniţi majori n'au mai fost înscrişi în ele ; aşa că regisrele de drepturi din Vrancea au ajuns în curând simple pomelnice.

Astfel pentru satul Nerej, listele din 1910 sunt astăzi încă singurele valabile din punct de vedere legal. Însă confruntându-le cu realitatea, găsim că din cei 725 membri, care constituiau ceata stăpânitoare a muntelui Lapoş, 372 sunt astăzi morţi. Cei 353 de supravieţuitori au rămas astăzi singurii proprietari, conform codului. Aceşti supravieţuitori sunt singurii în drept să hotărască ceea ce vor cu privire la averea lor devălmaşe, pot de pildă, să o vândă societăţilor anonime forestiere. În realitate însă asupra acestui munte, au drept să vină efectiv la folos cei peste 2.000 de răzăşi din Nerej. Un conflict de generaţii, dintre cele mai violente, a luat astfel naştere în toată Vrancea, bătrânii ajungând cei mai mari duşmani ai tinerilor. Bătrânii vindeau muntele, iar tinerii „majori“ nu puteau în mod legal să zică nimic şi nici să se folosească de o parte a preţului de cumpărare. Soluţia juridică ce trebuia să fie dată, era destul de dificilă. O mare luptă socială pentru cucerirea drepturilor acestor „majori“ fu dusă de aceia, de către tinerii ajunşi la majorat şi care voiau să fie înscrişi de îndată în registrele de drepturi. Este o luptă, pe care, în Vrancea, lumea o cunoaşte sub numele de *„chestiunea majorilor“*.

Dar această înscriere a majorilor ar fi însemnat recunoaşterea dreptului obişnuelnic al locului, ceea ce părea absurd juriştilor crescuţi la şcoala codului civil şi un adevărat scandal pentru oamenii societăţilor anonime al căror interes era să se menţină statul-quo.

Judecători excelenţi, pe care dreptul roman nu-i orbise încă cu desăvârşire, reuşiră totuşi să facă înscrieri de asemenea majori. Astfel s'a întâmplat încă din anul 1926, cu satul Spineşti, după o modificare a statutelor iniţiale. Trebue să notăm şi cazul satului Palten, un vechiu sat, filială a satului Nerej, care a avut norocul să-şi vadă recunoscut dreptul său de a înscrie majorii de către Curtea de Casaţie ; de asemenea trebue subliniată decizia dată de judecătorul *Aurel Sava* în 1928, un excelent cunoscător al istoriei şi a stărilor din Vrancea şi care a avut curajul să pună întreaga chestiune sub adevărata sa lumină, în ciuda protestărilor altor jurişti, care l-au acuzat a fi „încoherent şi lipsit de temeiu juridic şi logic“.

Ca rezultat al acestor lupte pentru drept şi, poate ar trebui să adăugăm şi ca un rezultat al monografiei sociologice făcută de către profesorul Gusti în Nerej în anul 1927, o nouă lege a intervenit în anul 1930, recunoscând în mod expres dreptul majorilor de a fi înscrişi în tabele şi deci stabilind principiul că în Vrancea ordinea succesorală nu are nicio putere în ce priveşte stăpânirea drepturilor devălmaşe.

Făcând aplicarea acestei legi din 1930, mai multe sate din Vrancea au înscris majorii lor în registrul de drepturi ; însă după cum vom vedea, legea din 1930 nu a fost aplicată de către toate obştiile. (Vezi tabloul I).

Dar, pentru a lămuri mai mult chestiunea acestor registre de drepturi, trebueşte să dăm oarecari informaţiuni şi asupra statutelor juridice ale cetelor răzăşeşti de acolo.

I. Tabloul drepturilor răzăşeşti.

Nr. curent	NUMELE OBŞTEI	PROPRIETATEA	Numărul obştenilor cu drepturile lor									Data înscrierii majorilor			
			Cu 1 drept	Cu 2 drepturi	Cu 3 drepturi	Cu 4 drepturi	Cu 5 drepturi	Cu 6 drepturi	Peste 6 drepturi	Cu fragmente de drepturi	Total	Înainte de 1930, cu modificarea aşezământului	După legea din 1930		
													Anul	Cu modificarea aşezământului	Fără modificarea aşezământului
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
1	Nereju	Monteorul	387	—	—	—	—	—	—	—	387	—	—	—	—
2	Nereju	Lapoşul	725	—	—	—	—	—	—	—	725	—	—	—	—
3	Nereju	Piatra Secuiului	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nereju	Furul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Spulber	Lapoşul	445	1	—	—	—	—	—	—	446	—	1935	—	da
6	Spulber	Tojanul	462	—	—	—	—	—	—	—	462	—	—	—	—
7	Paltin	Furu-Mic	632	1	2	—	1	—	1	3	640	1929	—	—	—
8	Vâlcani	Simionul	96	—	—	—	—	—	—	—	96	—	1931	—	da
9	Vâlcani-Ghebani-Prahuda	Tojanul	4	—	—	—	—	—	—	217	221	—	1931	—	da
10	Prahuda	Tojanul	221	—	—	—	—	—	—	—	221	—	1831	—	da
11	Năruja	Lapoşul de Sus	491	1	—	2	—	—	—	—	494	1927	—	—	—
12	Nistoreşti	Dealul-Săcăturii	506	9	1	2	—	—	3	—	521	—	1931	—	da
13	Nistoreşti	Muntişoarele	525	14	2	2	—	—	1	—	547	—	1930	—	—
14	Herăstrău	Dealul-Săcăturii	282	—	—	—	—	—	—	—	282	—	1931	—	da
15	Herăstrău	Veghiul lui Bucur	267	1	—	—	—	—	—	—	268	1929	—	—	—
16	Văsui	Frumoasele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Văsui	Dealul Săcăturii	239	13	2	—	2	—	—	—	256	—	—	—	—
18	Spineşti	Dealul Săcăturii	509	—	—	—	—	—	—	—	509	—	1930	—	da
19	Spineşti	Zboina [1])	522	—	—	—	—	—	—	—	522	1926 şi 1929	—	—	—
20	Hăulişca	Ploştina etc.	257	5	1	—	—	—	—	—	263	—	—	—	—
21	Păuleşti	Novesele	359	6	3	—	—	—	2	—	370	—	1930	—	da
22	Coza	Chetricelele	275	2	1	1	—	—	—	—	279	—	—	—	—
23	Tulnici	Macradeul	520	2	1	—	—	—	—	—	523	—	1930	—	da
24	Negrileşti	Păişelele	862	—	—	—	—	—	—	—	862	—	—	—	—
25	Negrileşti	Roschilele	481	—	—	—	—	—	—	—	481	—	—	—	—
26	Bârseşti	Giurgiu	432	2	—	—	—	—	—	—	434	—	1931	—	da
27	Topeşti	Giurgiu	332	1	—	—	—	—	—	—	333	—	—	—	—
28	Poiana	Musa şi Vetrila	263	2	1	—	—	—	—	—	266	—	1931	da	—
29	Prisaca Valea-Sării	Căbălaşul de Sus	68	1	1	—	—	—	—	—	70	—	1932	—	da
30	Valea-Sării	Pietrosul	415	3	—	—	—	—	—	—	418	—	1931	—	da
31	Poduri Valea-Sării	Marcu	275	—	—	—	—	—	—	—	275	—	—	—	—
		Orbu	175	—	—	—	—	—	—	—	175	—	—	—	—
		Chitacu	150	—	—	—	—	—	—	—	150	—	—	—	—
		Tudora	172	—	—	—	—	—	—	—	172	—	—	—	—
		Toader	150	—	—	—	—	—	—	—	150	—	—	—	—
		Gogoncea	155	—	—	—	—	—	—	—	155	—	—	—	—
32	Colacu	Fruntea-Mare	177	4	—	—	—	—	—	—	181	—	1930	da	—
33	Poduri-Colacu	Căbălaşul de Jos	158	—	—	—	—	—	—	—	158	—	1930	da	—
34	Părosu-Tichiriş	Dealu Negru	425	—	—	—	—	—	—	—	425	—	—	—	—
35	Ruget-Tichiriş	Hoboaia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	Vidra-Tichiriş	Tisarul	495	1	—	—	—	—	—	—	496	—	1930	—	da
37	Burca-Vidra	Vârful Măgurii	75	—	—	—	—	—	—	—	75	—	1931	—	da
58	Voloşcani	Verdele	273	2	2	2	—	—	—	—	279	—	1931	—	da
39	Vidra-Scafari	Izlazul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da
40	Găuri	Condratu	734	—	—	—	—	—	—	—	734	—	1932	—	—

[1]) In 1926, obştea Spineşti în adunare extraordinară, acordă majorilor ai căror părinţi trăesc, dreptul de folosinţă, art. 33.

Codul silvic din 1910 însărcinase pe judecători să procedeze la o anchetă asupra obiceiului pământului şi să înscrie pe cât era cu putinţă dispoziţiunile acestui obiceiu în aşezămintele de funcţionare ale cetelor. Intr'un termen de 2 ani operaţiunea întreagă trebuia să fie gata. Ministerul de Justiţie dase judecătorilor săi un model de statut. Acest model a fost în cele mai multe cazuri copiat pur şi simplu. Judecătorii înfăţişară în plan numai dreptul modern occidental: obiceiul pământului li se părea absurd.

Cu toate acestea unii au primit să facă loc în aşezământul redactat de către ei şi unor reguli obişnuielnice. Insă aceste aşezăminte ajungând în apel la Tribunalul de Focşani, aveau o soartă ciudată, căci Tribunalul de Focşani avea 2 secţiuni, dintre care una era adepta codului civil, iar cealaltă adepta obiceiului pământului. Aşezământul era deci reformat pe temeiul unui simplu hazard, apelul având 50% şanse să intre la secţiunea codului civil, sau la secţiunea obiceiului pământului; iar regulile de drept obişnuelnic, care erau uneori înscrise în aceste aşezăminte, erau ele înşile foarte confuze, căci obiceiul pământului din Vrancea era de un arhaism desesperant: foarte drept, atâta vreme cât era vorba de obştii de răzăşi, trăind independent, pe temeiul unei gospodării casnice închise, el ajungea o adevărată primejdie în împrejurările schimbate ale vieţii moderne, căci dădea putinţă exploatatorilor să fraudeze, simulând o aplicare a obiceiului pământului. Ar fi fost cazul ca legislatorul să fie el însuşi informat mai dinainte, prin anumite anchete, asupra ce era acest drept obişnuelnic şi să facă o adevărată operă de legiferare a obiceiului pământului, modernizându-l şi făcându-l apt să reziste noilor circumstanţe. Era o chestiune de interes public să se facă aceasta şi totuşi grija rezolvării acestei chestiuni a fost lăsată judecătorilor, socotită fiind ca o simplă chestiune de interes privat. Sătenii ei înşişi au încercat să facă atunci o operă de legislaţie şi de modernizare a obiceiului celui vechiu; însă soluţiunile pe care le-au adoptat au fost variabile, au fost schimbate dela sat la sat, rezultatul final fiind cea mai desăvârşită incoherenţă juridică pe care ne-o putem imagina.

In toată Vrancea nu există 2 statute care să se potrivească. Ba, ceea ce este încă mai regretabil, este faptul că acelaş sat, ceată răzăşească, are uneori mai multe statute deosebite, căci s'a crezut necesar să nu se facă un singur statut pentru o singură ceată răzăşească, ci să se facă mai multe statute pentru tot atâtea trupuri de moşie câte stăpânea o singură ceată.

Astfel satul Nerej, care în realitate nu este decât o singură colectivitate, cu un singur patrimoniu, are totuş un statut cu un preşedinte şi un consiliu de administraţie pentru muntele Lapoş, un alt statut, preşedinte şi consiliu de administraţie pentru Monteoru, altul pentru Piatra Secuiului şi altul pentru muntele Furu: 4 administraţii pentru acelaş grup de oameni şi acelaş patrimoniu.

Se vede de îndată că este la mijloc o complicaţie inutilă şi o povară foarte grea pentru săteni, ceea ce lămureşte în parte faptul că satul Nerej nu a stabilit până acum decât 2 din aceste societăţi de administraţie din cele 4 legale, la care era obligat, care societăţi de administraţie sunt şi ele în realitate, inexistente.

Să analizăm acum principalele probleme juridice, pe care nerezolvându-le legislatorul, au trebuit să le rezolve sătenii ei înşişi şi să vedem care sunt soluţiunile admise.

Chestiunea condiţiunilor pe care trebue să le satisfacă cineva pentru a fi recunoscut membru al cetei. a) *Problema vârstei.* Nu este o problemă, pe care obiceiul pământului s'o fi reglementat, căci după cum spun paremiile juridice din Vrancea: „de cum ese copilul din măsa, intră la munte“. Era desigur o neputinţă fizică pentru un copil să meargă să exploateze pădurea pe seama lui; însă o limită juridică, vârsta de 21 de ani, ca semn al majorităţii, nu exista în obiceiul pământului.

Bărbaţii se căsătoreau, de obiceiu, mai tineri şi la epoca căsătoriei lor aveau dreptul să li se împartă drept zestre o parte din averea familială; cu atât mai mult aveau drept să meargă să se folosească de dreptul de uz personal şi viajer în averea devălmaşe. Sub infuenţa codului civil însă, obştiile răzăşeşti din Vrancea au admis vârsta

II. Regulele privitoare la stabilirea şi folosirea drepturilor în obştii.

Nr. curent	NUMELE OBŞTEI	PROPRIETATEA	Au drepturi şi oamenii care locuesc în:			Străinii care vin în comună capătă dreptul	Străinii veniţi în comună prin căsătorie exercită dreptul nevestei	Cine pleacă din comună pierde dreptul	Dacă revine îşi recapătă dreptul	Cumpărătorul intră în drepturile vânzătorului	Cumpărătorul stăpâneşte pe veci	Cumpărătorul pierde dreptul la moartea vânzătorului	Copiii celor plecaţi şi copiii vânzătorului, dacă locuesc în comună câştigă dreptul la majorat	Dreptul se stinge odată cu moartea	Copiii minori se înscriu cu „casa defunctului"	Majorii trebue să facă cerere la judecătorie	Preoţii au drept cât stau în comună
			Alte sate din Vrancea	În afară de Vrancea: din jud. Putna	În afară de Vrancea: din alte judeţe												
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)
1	Nereju	Monteorul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Nereju	Lapoşul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Nereju	Piatra-Secuiului	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nereju	Furu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Spulber	Lapoşul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Spulber	Tojanul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Paltin	Furu-Mic	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da	da	da	da	—
8	Vâlcani	Simianul	—	—	—	—	—	da	da	—	—	—	—	da	—	—	—
9	Vâlcani-Ghebani-Prahuda	Tojanul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	da	—
10	Prahuda	Tojanul	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Naruja	Lapoşul-de-Sus	da	—	—	—	—	da	—	—	—	—	da	da	—	da	—
12	Nistoreşti	Dealul-Secaturii	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—
13	Nistoreşti	Munţişoarele	da	—	da	—	—	Nu*)	—	—	—	—	da	ga	da	da	—
14	Herăstrău	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Herăstrău	Veghiul-lui-Bucur	da	da	—	—	—	da	—	—	—	—	da	da	—	da	—
16	Văsui	Frumaosele	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Văsui	Dealul-Secaturei	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Spineşti	Dealul-Secăturei	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Spineşti	Zboina	da	da	da	—	—	—	—	da	—	—	—	da	—	da	—
20	Hăulişca	Ploştina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Păuleşti	Novesele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Caza	Chetricelele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Tulnici	Macradeul	da	da	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da [2]	—	—	da [2]
24	Negrileşti	Paişelele	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Negrileşti	Roschielele	—	—	—	—	—	Nu	—	—	da	—	—	da	da	—	—
26	Bâ seşti	Giurgiu	—	—	—	—	—	Nu	—	—	—	—	—	da	da	—	—
27	Topeşti	Giurgiu	da	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Poiana	Muşa şi Vetrila	—	—	—	da	—	da	da	—	—	—	—	da	—	da	—
29	Prisaca Valea-Sării	Căbălaşul-de-Sus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	Valea Sării	Pietrosul	da [3]	da [3]	—	—	—	da	da	da	—	—	—	—	da	—	da [3]
31	Poduri Valea-Sării	Marcu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	Colacu	Fruntea-Mare	da	—	—	da	—	da	da	da	—	da [4]	—	da	da	da	—
33	Poduri Colacu	Căbălaşul de Jos	da	—	da	—	—	da	—	—	da	—	—	da	da	da	—
34	Pârosu-Tichiriş	Dealul Negru	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Ruget	Hoboaia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	Vidra-Tichiriş	Tisarul	da	—	—	—	—	da [5]	—	—	da	—	—	da [5]	—	—	—
37	Burca-Vidra	Vârful-Măgurii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	Voloşcani	Verdele	da	da	—	—	—	da [6]	—	—	—	—	—	da [6]	—	—	—
39	Vidra-Scafari	Izlazul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	Gauri	Condratu	—	—	—	—	—	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Să nu fie înscris în altă obştie. [2]) Contestat. [3]) Prin hotărîre judecătorească în 1926 şi 1927. [4]) Contestat. [5]) Contestat de Soc. forestiere. [6]) Contestat de Soc. forestiere.

de 21 de ani ca semn legal al majorităţii. In realitate, tinerii de mai puţin de 21 de an continuă să meargă în pădure, chiar în noul regim juridic.

O primă creaţiune juridică a acestor sate fu aceea, aşa numită a „casei defunctului". Dacă copiii au părinţi în vieaţă, juridiceşte s'ar putea susţine că exploatează pădurea în numele acestora, căci niciunul din membrii cetei nu-i împedică. Dar, dacă rămân minori orfani, cetele de răzăşi au considerat, în mod fictiv, că această „casă a defunctului" continuă să existe, întocmai ca pe vremea când trăia tatăl astfel că minorii vor beneficia de averea comună în virtutea acestei ficţiuni juridice populare, foarte abilă de altfel, surprinzătoare chiar pentru simţul juridic al populaţiunilor din Vrancea ;

b) *Chestiunea lăturaşilor.* Din nou o chestiune foarte modernă. In Vrancea cea veche, cei care plecau nu mai aveau putinţa fizică de a pune în lucrare dreptul lor de folosinţă. In zilele noastre însă ar putea să aibe interes să vândă altora dreptul lor. De obiceiu societăţile anonime încep tocmai prin a cumpăra aceste drepturi ale celor plecaţi din satele Vrancei, drepturile „lăturaşilor", cum li se spune, pentru a pătrunde astfel în ceată. Pentru a se apăra de această primejdie, sătenii Vrancei au afirmat că există un obiceiu vechi potrivit căruia, cine pleacă din sat pierde drepturile sale. 12 obştii au primit acest obiceiu, 3 n'au vrut să-l primească, iar restul de 25 n'au făcut menţiune de această chestiune. (Vezi tabloul II).

Dar dacă acela care îşi pierduse astfel dreptul său, se întoarce din nou în sat? Ei bine, i se recunoaşte din nou drepturile sale; însă numai 4 obştii au fost de părerea aceasta. În schimb alte 3 obştii au acordat un drept oamenilor care veneau de se stabileau în Vrancea, cu condiţiunea ca ei să fie vrânceni.

Să faci parte din două obştii dintr'odată nu este totdeauna cu putinţă. Iată ceeace afirmă cel puţin obştia satului Nistoreşti. In practică, se neagă mai totdeauna dreptul aceluia care vrea să fie cetăţean a două obşti dintr'odată.

La Nerej, de pildă, un răzăş Beteringhie avea pământuri şi la Spulber. El şi-a lăsat însă copii în satul Spulber iar el s'a mutat în Nerej, unde avea deasemenea pământuri. Nerejenii l-au primit în ceată, însă cei din Spulber nu mai vor să-l recunoască.

Ce se întâmplă însă cu drepturile cumpărate, cari au ca origină juridică plata făcută de către cineva?

Vrâncenii nu sunt intoleranţi în această privinţă. Poţi face parte dintr'un sat al Vrancei şi în acelaş timp să cumperi drepturi valabile în alt sat, cel puţin aşa afirmă în statutul lor, 55 din obştiile Vrancei, printre care 11 obştii recunosc numai pe aceia care vin din satele judeţului Putna şi numai 4 recunosc pe orice cetăţean al României.

c) *Valoarea drepturilor câştigate prin cumpărare.* Vechiul drept obişnuelnic nu cunoaşte vânzarea de drepturi devălmaşe, cari ele nu erau propiu zis drepturi patrimoniale, ci mai mult un fel de atribute ale unui statut de cetăţenie vrânceană. In zilele noastre însă, codurile permit vânzarea. Dacă în realitatea eu nu am decât un drept de uz personal şi, dacă plecând din comună pierd acest drept al meu, ce se întâmplă cu acela care mi l-a cumpărat? In bună logică, vânzarea ea însăşi ar trebui să fie anulată; însă logica nu este dusă până la capăt, datorită bunului simţ al sătenilor. Ei afirmă că un drept de uz viajer poate să fie vândut. Cu toate că cumpărătorul ar putea să fie un tânăr şi vânzătorul un bătrân, moartea cumpărătorului şi nu a vânzătorului pune capăt contractului de vânzare a acestui drept de folos. Aceasta este regula stabilită în 4 obştii. O singură obştie ţine morţiş la logică şi anulează cumpărarea odată cu moartea vânzătorului: obştia Colacul. Alte 3 obştii admit substituţiunea complectă între vânzător şi cumpărător, afirmând că ceeace vinde membrul unei comunităţi este însăşi dreptul lui de cetăţenie vrânceană, cumpărătorul devenind astfel proprietar pentru totdeauna.

Atunci ce se întâmplă cu copii aceluia care îşi vinde dreptul său? Devin şi ei membrii deplini la majorat, afirmă 4 obştii. În ceeace priveşte pe streinul căsătorit cu o cetaşe, o singură obştie îi recunoaşte dreptul de a beneficia personal de zestrea cetaşei. Un detaliu interesant şi care de altfel este conform cu vechiul obicei, este acela al dreptului pe care automat preotul paroh îl câştigă în eparhia sa, regulă existentă în 2 obştii.

III. Regulele tăierii pădurii.

Nr. curent	NUMELE OBŞTEI	PROPRIETATEA	Se taie numai cu autorizaţia consiliului	Din porţiuni determinate	Arborii trebuesc indicaţi de consiliu	Obştea va pune pădurar recunoscut de stat	Cel care nu contribuesc la cheltuieli n'au dreptul la tăiere	Poţi tăia: oricât, cu plată	Poţi tăia: oricât, fără plată	Poţi tăia numai un anumit număr: brazi, cu plată	brazi, fără plată	metri cubi, cu plată	metri cubi, fără plată	căruţe, cu plată	căruţe, fără plată	Ce poţi tăia şi cât: Lemne necesare lui, cu plată	Lemne necesare lui, fără plată	Lemne de casă, cu plată	Lemne de casă, fără plată	Lemne de foc, cu plată	Lemne de foc, fără plată	Lemne pentru stâni	Lemne pentru stâni: Copaci căzuţi	Lemne de dogărie, cu plată	Lemne de dogărie, fără plată	Nu poţi introduce argaţi ca să taie în pădure	Transportul să se facă imediat	Pierd dreptul cei ce nu-l folosesc în timpul fixat	Poţi vinde dreptul de tăiere: oricui	Poţi vinde dreptul de tăiere: Vrâncenilor	Poţi vinde dreptul de tăiere: Obştenilor	Cât poate cumpăra un cetaş	Poţi vinde numai lemn fasonat	Leţuri nu poţi vinde	Nu poţi vinde la societăţi	Nu poţi vinde la Munteni	Nu poţi vinde nimic
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
1	Nereju	Monteorul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	da	—	—	—	—
2	Nereju	Laposul	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Nereju	Piatra-Secuiului	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nereju	Furu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Spulber	Laposul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Spulber	Tojanul						Se interzice tăierea lemnelor atât pentru comerţ cât şi pentru interes personal																												
7	Paltin	Furu-Mic	—	—	—	—	da	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	4br.	da	—	—	da	—
8	Vâlcani	Simianul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Vâlcani-Ghebani-Prahuda	Tojanul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Prahuda	Tojanul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Năruja	Laposul-de-Sus	da	da	da	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	da	—	da	da	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—
12	Nistoreşti	Dealul-Secăturii	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Nistoreşti	Muntişoarele	da	da	da	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	da	—	—	—	—	da *	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—
14	Herăstrău	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Herăstrău	Veghiul-lui-Bucur	da	da	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	da	—	—	—	—	da	—	—
16	Văsui	Frumoasele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Văsui	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Spineşti	Dealul-Secăturii	da	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Spineşti	Zboina	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—
20	Hăulişca	Ploştina etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Păuleşti	Novesele	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—
22	Coza	Chetricelele	da	da	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	da	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—
23	Tulnici	Macradeul	—	—	—	—	—	—	*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Negrileşti	Păişelele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Negrileşti	Roschilele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Bârseşti	Giurgiu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Topeşti	Giurgiu	da	da	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	Poiana	Muşa şi Vetrila	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Prisaca V. Sării	Căbălaşul de Sus	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	Valea Sării	Pietrosu	da	da	da	da	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da
31	Poduri V. Sării	Marcu etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	Colacu	Fruntea-Mare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da
33	Poduri-Colacu	Căbălaşu de Jos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	Părosu-Tichiriş	Dealul-Negru	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Ruget	Hoboaia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	Vidra-Tichiriş	Tisarul	da	da	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—
37	Burca-Vidra	Vârful-Măgurii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	Voloşcani	Verdele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	Vidra-Scafari	Izlazul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	Găuri	Condratu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Trebue remarcat faptul că aceste reguli cari reuşesc în mod atât dedivers să îndepărteze pe streini, nu dau nici o soluţie pentru cazul locuitorilor vrânceni, care pleacă dintr'un sat într'altul în sânul Vrancei, ceeace este cazul care se întâmplă cu preoţii şi învăţătorii. Nici o soluţie juridică legală nu li s'a dat. În fapt ei însă sunt primiţi cu multă bunăvoinţă.

d) *Reglementarea dreptului de exploatare a pădurii.* Exploatarea pădurii este o problemă foarte recentă în Vrancea. Pe vremuri creşterea vitelor era temeiul economic al satelor, iar nu distrugerea pădurii. In vremea de astăzi însă importanţa ei este absolut decisivă pentru traiul de toate zilele al sătenilor. Vechiul obicei era acela al unei exploatări fără de regulă; însă abuzurile au dus la devastarea pădurilor. O reglementare a tăierilor este absolut necesară. Din nenerocire tocmai satele care nu mai au păduri reglementează în mod postum tăierea lemnelor, iar sate cum sunt acelea din sudul Vrancei, care au încă păduri, nu vor să ştie nimic de necesitatea de a pune ordine în această chestiune (vezi tabloul III).

Reglementarea consistă mai întâi, a nu mai permite tăierea necontrolată în pădure; trebueşte să se anunţe mai întâi consiliul de administraţie de intenţiunea pe care o are cineva de a merge să taie lemne în pădure: cel puţin aşa cer 11 obştii. Consiliul merge şi marchează arborii care pot fi tăiaţi (în 3 obştii). Aceşti arbori nu pot fi tăiaţi decât în anumite loturi delimitate în prealabil (în 8 obştii). Se pot tăia atâţia cât vrei fără nici o taxă, însă numai de către membrii familiei, fără ajutorul braţelor salariate (într'o singură obştie). Alte 2 obştii cer o taxă care este de 5 lei de metru cub de lemn lucrat. Nu se poate tăia decât o anumită cantitate, care se calculează în chipuri diverse. Numai un număr limitat de brazi (10 brazii în 3 obştii) (un brad într'o obştie) fără nici o taxă. Cu plata unei taxe, care variază dela 5—10 lei se poate tăia un număr de 4—5—7 şi 1 brad în 4 din obştiile Vrancei : sau nu se poate tăia decât o anumită cantitate de metri cubi, între 3—6 metri cubi, în 2 obştii ale Vrancei cu plata unei taxe şi fără plata unei taxe în alte sate ale Vrancei.

În sfârşit se poate calcula cantitatea de lemne tăiate, cu carul, într'o obştie. 8 obştii recunosc dreptul de a tăia lemne numai pentru nevoile casnice: 4 obştii pentru nevoile personale şi 7 obştii nu dau dreptul decât la lemne de foc.

O regulă specială priveşte lemnele necesare construcţiei sătenilor, în 7 obştii, dintre care una nu îngăduie decât folosirea arborilor care se află la pământ.

Dogarii cari sunt cei mai mari distrugători ai pădurii, nu sunt supuşi unei regule decât într'o singură obştie, care îi împiedică să taie mai mult de 1 metru cub pe an, cu plata unei taxe. 4 obştii pretind pe deasupra să se facă transportul lemnelor în afară de pădure, îndată după tăiere.

Însă, dacă fiecare membru al obştiei are un drept anual de tăiere în pădure, se poate întâmpla ca cineva să nu ajungă a se folosi de dreptul său. La această situaţiune, din nou, sunt mai multe soluţiuni date.

Membrul care n'a exercitat dreptul său anual de tăiere, şi-l pierde (într'o singură obştie) sau i se dă desdăunare, calculându-se la dublu cota sa parte din veniturile totale rezultate din încasările de taxe făcute de către comună; sau membrul poate vinde dreptul său anual, pe care nu l-a folosit, fie unui alt membru din aceiaşi ceată (în 4 obştii) fie unui locuitor al Vrancei (într'o obştie) fie oricui (într'o obştie).

Pentru a lupta împotriva acaparatorilor de drepturi anuale, o obştie hotărăşte că nimeni nu va putea cumpăra decât un singur drept, adică cel mult 4 brazi.

Însă să admitem că un membru a făcut exploatarea anuală a lemnului care-i revine. Poate el face cu acest lemn ce vrea? departe de aceasta: 5 obştii hotărăsc o interdicţiune completă de a vinde lemnul; alte obştii interzic vânzarea către societăţile anonime; iar obştia satului Palten interzice membrilor săi să vândă „muntenilor" adică sătenilor din satul Andrieşi, care fac comerţul lemnului pentru toată valea Zăbalei şi cari andrieşeni nu aparţin Vrancei, ci Munteniei. O altă obştie interzice vânzarea lemnului lucrat, a leţurilor.

IV. Regulele stăpânirii ferestraelor.

Nr. curent (1)	NUMELE OBŞTEI (2)	PROPRIETATEA (3)	Câţi codevălmaşi pot construi un ferăstrău (4)	Ferăstrăul nu crelază drepturi de proprietate achizitivă asupra terenului (5)	Proprietarii ferăstrăului trebue să prefere la tăiat pe codevălmaşi (6)	Dijma (7)	Un codevălmaş nu poate face parte decât dintr'un singur ferăstrău (8)	Dreptul asupra ferăstrăului se moşteneşte (9)	Interzicerea completă de a construi ferăstrae (10)	Numai administratorii au dreptul să facă ferăstrău, în folosul obştei (11)	Obştea hotărăşte dacă trebue să se facă ferăstrae (12)	Cei veniţi în comună n'au voe să facă ferăstrae (13)	O femee nu poate avea drept în ferăstrău alături cu bărbatul ei (14)	Este interzisă construirea ferăstraelor pe valea Palcăului şi Lapoşului (15)	Sancţiuni (16)
1	Nereju	Monteorul	5	da	da	1/4	da	—	—	—	—	—	—	—	oprirea ferăstrăului
2	Nereju	Lapoşul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	Nereju	Piatra-Secuiului	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nereju	Furu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Spulber	Lapoşul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Spulber	Tojanul	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—
7	Paltin	Furu-Mic	—	—	—	—	da	—	—	—	—	da	da	—	—
8	Vâlcani	Simionul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Vâlcani-Ghebani-Prahuda	Tojanul	—	-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Prahuda	Tojanul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Năruja	Lapoşul-de-Sus	5	da	da	1/3	da	da	—	—	—	—	—	da	—
12	Nistoreşti	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	oprirea ferăstrăului
13	Nistoreşti	Munţişoarele	5	da	da	1/4	da	da	—	—	—	—	—	—	
14	Herăstrău	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
15	Herăstrău	Veghiul lui Bucur	5	da	da	1/4	da	da	da	—	—	—	—	—	—
16	Văseni	Frumoasele	10	da	—	1/3	—	—	—	—	—	da	—	—	—
17	Văseni	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Spineşti	Zboina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Spineşti	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	da	—	da	—	—	—	—
20	Häulişca	Plaştina etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	Pauleşti	Novesele	5	da	da	1/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Coza	Chetricelele	5	da	da	1/4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Tulnici	Macradeul	5	da	—	1/3	da	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Negrileşti	Paişelele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Negrileşti	Roschilele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Bârseşti	Giurgiu	—	—	—	—	—	—	da	da	—	—	—	—	—
27	Topeşti	Giurgiu	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—
28	Poiana	Muşa şi Vetrila	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Prisaca Valea-Sării	Căbălaşul-de-Sus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	Valea Sării	Pietrosul	10	da	da	1/4	da	—	—	—	—	—	—	—	—
31	Poduri Valea-Sării	Marcu etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	Colacu	Fruntea-Mare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	Poduri-Colacu	Căbălaşul-de-Jos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	Părosu-Tichiriş	Dealul-Negru	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Ruget	Hoboaia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	Vidra-Tichiriş	Tisarul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	Burca-Vidra	Vârful-Măgurii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	Voloşcani	Verdele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	Vidra-Scafari	Izlazul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	Găuri	Condratu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Să subliniem faptul că 2 obştii îşi amintesc de vechea regulă a dreptului, potrivit căreia cei care refuză să contribue la sarcinele comunei, nu au drept să beneficieze de pădure.

Iată deci o serie de soluţiuni juridice variate, dar cu toate acestea destul de eficace. In realitate nu am găsit o singură obştie care să ţină într'adevăr seama de aceste articole ale aşezămintelor lor. Unele obştii, cum este de pildă aceia din Palten, care este una din cele mai bine organizate, au adus un inginer silvic, care le-a făcut amenajamente forestiere. Ceeace se aplică în viaţa de toate zilele sunt regulile stabilite de către silvicultori, iar nu regulile aşezământului. Nerejul încă merge şi mai departe : nu are nici măcar aşezământ.

Problema ferestraelor ţărăneşti. A instala un ferestrău pe o apă, înseamnă a exploata pădurea într'un chip mult mai inteligent, decât acela de a merge singur să-ţi tai lemnele. Un adevărat abuz de ferestrae s'a născut deci nu mumai în Nerej, unde am studiat această chestiune în amănunţime, ci în multe alte sate, cu prilejul reglementării statutului juridic al obştiilor. Anumite sate au vrut să ia măsuri de proteguire în privinţa pădurii, punând oareşcari stavile creierii de ferestrae noui. Astfel 3 obştii au interzis complet construcţia ferestraelor; 4 alte obştii nu au permis decât administraţiei cetei să facă ferestraie. In interesul general al comunităţii, o obştie şi-a rezervat dreptul să judece şi să hotărască cu prilejul fiecărei cereri de creiarea unui nou ferestrău (vezi tabloul IV).

Majoritatea obştiilor adoptă însă o altă soluţie, care este aceia de a nu îngădui unuia singur să facă un ferestrău, ci pretinde întovărăşirea mai multora; astfel că dacă abuz este, să profite un număr mai mare de membrii. 7 obştii pretind 5 tovarăşi cel puţin de ferestrău. 1 obşte pretinde 10; şi o alta 15. Insă soţul nu poate lua ca asociat pe propria sa nevastă şi să cumuleze astfel drepturile a 2 asociaţi (într'o obştie); sau nu se îngăduie să faci parte din tovărăşiile mai multor ferestrae dintrodată (în 7 obştii). Deasemenea 2 obştii prevăd că străinii nu pot participa în niciun chip la tovărăşia unui ferestrău. Construirea unui asemenea ferestrău se face totdeauna pe un teren devălmaş, căci prundul râurilor aparţine cetei. 8—9 obştii vrâncene reînoiesc vechiul obicei şi precizează că construcţia unui ferestrău pe un pământ oarecare, nu atrage după sine dreptul de proprietate asupra solului şi nu creiază o posesiune achizitivă, prescripţia nejucând faţă de obştie. Ferestrăul nu este decât o unealtă particulară, pe care stăpânitorul său o instalează pe un teren comun, însă această unealtă trebue să servească în primul rând comunităţii, proprietarii de ferestrău sunt deci obligaţi să taie mai întâi lemne colegilor lor, membrii ai aceleiaşi comunităţi (în 7 obştii) şi nu vor putea pretinde o altă taxă decât aceia în natură, care nu va putea depăşi o vamă de o treime (în 3 obştii) sau de o pătrime (în 6 obştii). In schimb dreptul la ferestrău se transmite din tată în fiu, evident atâta timp cât ferestrăul, adică unealta mecanică de tăiat lemne există. Dacă ferestrăul nu mai este întreţinut şi încetează de a funcţiona, obştia îşi reia drepturile şi face astfel ca bucata de pământ să reintre în masa devălmaşe.

Chestiunea izlazului. După cum am mai spus, în zilele noastre, creşterea vitelor, care forma temeiul vieţii economice vrâncene, a fost cu desăvârşire părăsită. Marile colectivităţi ale stânilor comune, trăind pe izlazuri comune, dispar. Sătenii săraci îşi ţin vitele pe lângă casă, iar cei bogaţi dimpotrivă, întreţin un mare număr de vite, ba chiar aduc vite străine, pe care le cresc pe islazuri comune. Situaţia fiind nedreaptă, obştiile au încercat cu prilejul stabilirii statutelor, să puie oarecari limite abuzului. Dar din nou soluţiunile adoptate au fost multiple (vezi tabloul V).

Poţi să duci la izlaz cu autorizarea prealabilă a administraţiei comune (în 20 de obşti) oricâte vite; nu poţi introduce în izlaz decât un număr limitat de vite, 30 de vite cu o taxă de 15 lei de cap de vită (într'o singură obştie) sau fără nici o taxă un număr de 10 vite (în 9 obştii) şi de 20 (într'o sigură obştie).

V. Regulele scoaterii vitelor la izlaz şi munte.

Nr. curent	NUMELE OBŞTEI	PROPRIETATEA	Poţi introduce oricâte vite		Cu autorizaţia consiliului	Poţi introduce numai un anumit nnmăr						Se socotesc doi miei sau iezi, o oaie sau o capră	Poţi introduce în plus vite cu autorizaţia consiliului	Taxa pentru vitele în plus				Taxa se scade din beneficii	Taxele se pot modifica	Nu poţi introduce porci	Nu poţi introduce capre	Nu poţi introduce vite străine	Eşti obligat să ţii vitele tot timpul în munte	Pe izlaz nu se admit decât vitele de muncă şi de lapte	Străinii pot introduce vite în munte cu plată	Obştenii cu drepturi nestabilite au voie să introducă vite	Desdăunări pentru cei care n'au vite	Sancţiuni
						Vite mari			Vite mici																			
			cu plată	fără plată		cu plată	plata	fără plată	cu plată	plata	fără plată			Vite mari	Viţei	Oi, capre	Miei, iezi											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1	Nereju	Monteorul	-	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	de 2 ori suma	—
2	Nereju	Laposul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Nereju	Piatra-Secuiului	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nereju	Furul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Spulber	Lapoşul	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Spulber	Tojanul	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Paltin	Furu-Mic	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Vâlcani	Simionul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Vâlcani-Ghebani-Prahuda	Tojanul	—	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	amendă
10	Prahuda	Tojanul	—	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Năruja	Lapoşul-de-Sus	—	—	da	—	—	10	—	—	30	da	da	5	2,50	2,50	1,75	—	da	—	—	da	—	—	—	—	beneficiul dublu	taxa dublă
12	Nistoreşti	Dealul-Secăturii	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	beneficiul dublu	3 ori taxa
13	Nistoreşti	Muntişoarele	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Herăstrău	Dealul-Secăturii	—	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Herăstrău	Veghiul lui Bucur	—	—	da	—	—	20	—	—	60	da	da	10	5	5	2,50	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	2 ori taxa
16	Văsui	Frumoasele	da	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	da	da	—	—	—	—
17	Văsui	Dealul-Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Spineşti	Dealul-Secăturii	—	da	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—
19	Spineşti	Zboina	—	—	—	30	15	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—
20	Hăulişca	Ploştina etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ori taxa
21	Păuleşti	Novesele	—	—	da	—	—	10	—	—	50	da	da	20	10	5	2,50	—	da	—	da	—	—	—	—	—	—	2 ori taxa
22	Coza	Chetricelele	—	—	da	—	—	10	—	—	50	da	da	10	5	5	2,50	—	da	—	—	—	—	—	-	—	—	2 ori taxa
23	Tulnici	Macradeul	—	—	da	—	—	10	—	—	—	da	da	15	7,50	2	1	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	Negrileşti	Păişelele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Negrileşti	Roschilele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	Bârseşti	Giurgiu	—	—	da	—	—	10	—	—	50	da	da	5	2,50	1	0,50	da	da	—	—	—	—	—	da	—	beneficiul dublu	2 ori taxa
27	Topeşti	Giurgiu	—	—	da	—	—	10	—	—	50	da	da	5	2,50	1	0,50	da	da	—	—	—	—	—	da	—	beneficiul dublu	2 ori taxa
28	Poiana	Muşa şi Vetrila	—	—	da	—	—	10	—	—	—	da	da	20	10	5	2,50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Prisaca-Valea-Sării	Căbălaşul-de-Sus	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—
30	Valea Sării	Pietrosul	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—
31	Poduri V. Sării	Marcu etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	Colacu	Fruntea Mare	—	—	da	—	—	10	—	—	50	da	da	5	—	2,50	0,50	—	da	—	—	da	—	—	—	—	—	3 ori taxa
33	Poduri-Colacu	Căbălaşul-de-Jos	da	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	da	—	—	—	—	—	—
34	Părosu-Tichiriş	Dealul-Negru	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Ruget	Hoboaia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	Vidra-Tichiriş	Tisarul	—	—	da	—	—	10	—	—	50	da	da	10	5	5	2,50	—	da	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ori taxa
37	Burca-Vidra	Vârful Măgurii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	—	—	—	—
38	Voloşcani	Verdele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	Vidra-Scafari	Izlazul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	Găuri	Condratu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Vite mici, oi, capre, etc. în acelaş mod mai sus pomenit, pot fi în număr de 30—60, calculându-se 2 iezi sau 2 miei drept o capră sau oaie (în 11 obştii). Sau au drept să întreţină un număr mai mare, însă cu autorizarea consiliului (în 10 obştii) cu plata unei taxe suplimentare şi variabilă (în 10 obştii). Aceste taxe sunt restituite cetaşilor cu prilejul distribuirii beneficiilor (în 3 obştii).

Unele sate introduc reguli speciale. De pildă, interzicerea de a paşte porci (într'o obştie) sau caprele (o obştie) sau vitele care nu sunt ale tale (în 8 obştii). Trebue să ţii vitele mari la munte, în tot timpul anului (într'o obştie), în izlaz nu poţi să ţii decât vitele de tracţiune şi cele de lapte (într'o obştie). Dimpotrivă, alte obştii recunosc dreptul de a paşte orice număr de vite fără de nici o taxă (în 7 obştii) sau cu o taxă (în 6 obştii) streinii chiar sunt toleraţi, dacă plătesc o taxă, în 4 obştii. Una singură dintre obştii indică în mod expres că membrii comunităţii care n'au răuşit a se înscrie în registrul de drepturi, vor putea cu toate acestea să-şi pască vitele pe izlaz. Ce se întâmplă însă cu aceia care n'au nici o vită? Ei au totuşi dreptul la o parte din iarba izlazului, care va fi mâncată de vitele altora. Ei bine, vor fi desdăunaţi în bani (în 8 obştii).

Este inutil să repetăm că satul Nerej se face din nou remarcat prin absenţa totală a oricărei regule şi ca peste tot de altfel, aceste reguli sunt mai mult o încercare de a pune ordine în viaţa economică a satelor, dar o încercare care nu reprezintă decât un efort de logică fără de nici un efect pozitiv.

În concluzie, tablourile pe care le-am înfăţişat şi comentariul pe care l-am făcut, ne arată în mod evident că nici în ce priveşte stabilirea principiului juridic, pe baza căruia funcţionează obştia vrânceană, nici în ce priveşte precizarea naturii juridice a dreptului, pe care îl au cetaşii în obştie, nu există o normă unitară în toată Vrancea şi cu toate acestea, toate aceste sate vrâncene nu sunt decât reprezentantele unui aceluiaş tip de organizare socială, care pe vremuri s'a bucurat de o mare omogenitate juridică. O dezorganizare deci a provenit din faptul că vechiul obiceiu al pământului, care ar fi trebuit să fie reglementat de legislator, a fost lăsat la bunul simţ al sătenilor. Fiecare sat în parte a reuşit să dea o soluţie, însă niciodată aceste soluţii n'au putut fi unitare pentru toate obştiile din Vrancea. Îşi poate cineva lesne închipui ce greutăţi enorme aduce după sine această lipsă de unitate juridică a Vrancei. Judecătorii care trebuesc să hotărască un interes oarecare, aflat în desbatere în faţa lor, n'au nici o normă stabilită conform căreia să se poată decide. Majoritatea timpului trebue deci să şi-l petreacă pentru a răsfoi dosarele judecătoriei ca să ajungă cu greutate la reconstituirea nenumăratelor sisteme juridice valabile pentru fiecare sat deosebit şi pe deasupra această muncă trebue s'o facă cu ştiinţa faptului că ceeace stă scris în dosare, menţionat ca normă juridică, aplicabilă obştiei, este de fapt o simplă ficţiune, satele trăindu-şi vieaţa la întâmplare. Nimeni nu ţine în realitate seama de aceste statute, ci cazurile se rezolvă printr'un joc de puteri reale, pe care ştiu să le mânuiască chiaburii satelor vrâncene în dauna celor săraci. Ceea ce învederează lipsa de organizare juridică a acestor obştii este şi faptul că consiliul de administraţie, cu alegere de preşedinţi, casieri etc., nu funcţionează în Vrancea, lăsată multă vreme în grija judecătoriilor locale.

Problema obştiei răzăşeşti a fost trecută depuţină vreme în seama Ministerului Cooperaţiei. Ministerul Cooperaţiei neavând la faţa locului organele sale, situaţia s'a înrăutăţit. Astfel din tabloul VI se poate vedea chipul în care au funcţionat administraţiile obştiilor vrâncene, în privinţa cel puţin a adunărilor generale care, potrivit legii, sunt obligatorii anual. Să nu se uite, pentru ca să se înţeleagă mai bine problema, că organizarea juridică a unei regiuni întregi de natura celei vrâncene, presupune o luptă adevărată, pe care autoritatea centrală de Stat ar fi trebuit s'o dea, nu atât împotriva sătenilor, ci împotriva anumitor profitori ai stărilor de dezordine juridică, care ştiu să exploateze situaţiile turburi.

Efectele practice ale acestei nenorocite stări de lucruri se pot vedea foarte limpede. Noua dispoziţiune, care prevede că fiecare căruţă de lemne, umblând pe drumuri, trebue să fie însoţită de un certificat doveditor al originei lemnului, a însemnat pentru satul

VI. Adunările obştilor din Vrancea.

Nr. crt. (1)	NUMELE OBŞTEI (2)	PROPRIETATEA (3)	1921 (4)	1922 (5)	1923 (6)	1924 (7)	1925 (8)	1926 (9)	1927 (10)	1928 (11)	1929 (12)	1930 (13)	1931 (14)	1932 (15)	1933 (16)	1934 (17)	1935 (18)	1936 (19)	1937 (20)	1938 (21)
1	Nereju	Monteorul	—	—	—	—	—	—	da [1]	da	da	—	—	da	da	—	—	—	—	—
2	Nereju	Lapoşul	—	—	—	—	da	—	da	da	da	da	—	da	da	da	—	—	—	—
3	Nereju	Piatra-Secuiului	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Nereju	Furu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Spulber	Lapoşul	—	—	—	—	—	da [1]	da	da	da	da	—	da	da	—	da	da	—	—
6	Spulber	Tojanul	—	—	—	—	da [1]	—	da	da	da	da	da [2]	da	da	—	da	—	—	—
7	Paltin	Furu-Mic	—	—	—	da [1]	da	da	da	da	da [2]	da	da	da	da	da	da	da	—	da
8	Vâlcani	Simionul	—	—	—	—	—	da [1]	—	—	da	—	da [2]	—	da	da	da	da	—	—
9	Vâlcani-Ghebani-Pra-		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	huda	Tojanul	—	—	—	—	—	da [1]	da	da	da	—	da [2]	da	da	—	da	da	—	—
10	Prahuda	Tojanul	—	—	—	—	—	da [1]	da	da	da	—	da [2]	da	da	da	da	da	—	—
11	Năruja	Lapoşul de Sus	da [1]	da	da	da	da	da	da [2]	—	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da
12	Nistoreşti	Dealul-Secăturii	da [1]	—	da	da	da	da	da	da	da	da	da [2]	da	da	da	da	da	—	—
13	Nistoreşti	Muntişoarele	da [1]	—	da	da	da	da	da	—	da	da [2]	da	da	da	—	—	—	—	—
14	Herăstrău	Dealul Secăturii	da [1]	—	da	da	da	da	da	da	da	—	da [2]	da	da	da	da	da	da	—
15	Herăstrău	Veghiul lui Bucur	da [1]	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da
16	Văsui	Frumoasele	—	—	—	—	da [1]	da	da	da	da	—	—	da	da	da	da	—	—	—
17	Văsui	Dealul Secăturii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da [2]	da	da	—	—	da	da	da	—
18	Spineşti	Dealul Secăturii	—	—	—	—	da [1]	—	—	da	—	da [2]	—	da	da	—	—	—	—	—
19	Spineşti	Zboina	da [1]	—	da	da	da	da [2]	da	da	da [2]	da	da	—	da	—	—	da	—	—
20	Hăulişca	Ploştina	—	da	da	da	—	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da
21	Păuleşti	Novesele	—	—	da [1]	da	da	da	da	da	da	da [2]	da	da	—	da	da	da	da	da
22	Coza	Chetricelele	—	—	da [1]	da	da	da	da	da	—	da	da	da	da	da	da	da	da	da
23	Tulnici	Macradeul	da [1]	da	da	da	da	da	da	da	da	da [2]	da	da	da	da	da	da	—	—
24	Negrileşti	Paiselele	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	Negrileşti	Roschilele	—	da	da [1]	da	da	da	—	—	da	da [2]	da	—	da	da	—	—	—	—
26	Bârseşti	Giurgiu	da [1]	da	da	—	da	da	da	da	da	da [2]	da	da	da	da	da	da	da	—
27	Topeşti	Giurgiu	de [1]	—	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da	da
28	Poiana	Musca şi Vetrila	—	—	da [1]	da	da	da	da	da	da	da	da [2]	da	da	da	da	da	—	—
29	Prisaca-Valea-Sării	Căbălaşul de Sus	—	—	—	—	da [1]	da	da	da	da	da	da	da [2]	da	da	—	da	—	—
30	Valea-Sării	Pietrosul	da [1]	—	da	da	da	da	da	da	da	—	da [2]	da	da	—	da	da	da	da
31	Poduri-Valea Sării	Marcu etc.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	Colacu	Fruntea Mare	—	da [1]	da	da	da	da	da	da	da	da [2]	—	—	da	da	da	da	da	—
33	Poduri-Colacu	Căbălaşul de Jos	—	—	—	—	da [1]	da	da	da	da	da [2]	da	—	da	da	—	da	—	da
34	Părosu-Tichiriş	Dealul Negru	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	Ruget	Hoboaia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	Vidra-Tichiriş	Tisarul	—	da [1]	da [1]	—	da	da	da	da	da	da [2]	da	—	da	da	da	—	da	—
37	Burca-Vidra	Vârful Măgurii	—	da	da	—	da	—	—	—	—	da [2]	—	—	—	—	—	—	—	—
38	Voloşcani	Verdele	da [1]	da	da	da	da	da	da	da	—	da	da [2]	da	—	—	da	da	—	—
39	Vidra-Scafari	Izlazul	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	da	—	—	da	da	da	da	—
40	Găuri	Condratu	da [1]	—	—	da	—	—	da	da	—	—	—	da [2]	da	da	—	—	—	—

[1] Reconstituirea aşezământului. — [2] Data înscrierii majorilor.

Nerej, de pildă, un adevărat dezastru economic. Nu că măsura nu ar fi fost bună şi justificativă; dimpotrivă. Insă acest certificat de origine, în cazul obştiilor de moşneni nu poate să fie dat decât de către consiliul de administraţie al obştiilor; ori, nerejenii, din pricina lipsei de vigilenţă a autorităţilor, nici până astăzi nu au o obştie constituită. Nerejenii deci nu mai pot transporta nici un car de lemne din pricina lipsei lor de organizare juridică. Şi neputinţa pentru sătenii din Nerej de a duce lemne la câmp, înseamnă neputinţa de a aduce înapoi mălaiul necesar existenţii familiilor lor, care trăesc în satele atât de oropsite de Dumnezeu, ale Vrancei.

O operă de reconstrucţie a Vrancei este necesară şi se poate face, dar ea va fi imposibilă atâta vreme cât autorităţile locale cât şi particularii nu vor şti precis care este legea care-i conduce. Trebueşte cât mai în grabă, totuşi fără pripeală, să se alcătuiască, în urmă unor amănunţite cercetări, un statut legal, uniform, pentru toată Vrancea, care să fie nunumai judicios alcătuit, ci şi impus apoi efectiv realităţilor sociale de acolo.

După ce această ordine juridică va fi făcută, se va putea abia vorbi de o redresare economică şi culturală.

H. H. STAHL şi GH. SERAFIM

INFLUENŢA INDUSTRIALIZĂRII ASUPRA ŢĂRANULUI ROMÂN

Institutul Social Banat-Crişana terminându-şi anchetele în anii 1934—1935 asupra problemei depopulării, la sugestia d-lui *prof. Gusti* a luat în desbatere, după ample discuţii avute cu d-l *dr. A. Golopenţia*, o altă problemă tot atât de interesantă şi de mare însemnătate: problema industrializării şi influenţa acestui proces asupra elementului autohton românesc.

Problema aceasta comportă o osebită atenţie într'o ţară, unde se manifestă o grăbită şi forţată industrializare, datorită principiului autarhic, ce domină azi vieaţa economică din Europa. Autarhie provocată de o foarte motivată psihoză de războiu, sforţându-se toate Statele, ca să se emancipeze şi în domeniul economic de influenţe externe, deoarece într'un războiu viitor aproape toate naţiunile sunt ameninţate de o eventuală blocadă, generală ori parţială.

Astfel şi România a fost şi este nevoită să urmeze ritmul vremii; fapt ce se manifestă convingător în felul cum se produce plasamentul capitalului rulant. In privinţa aceasta statistica din Timişoara, deci din un singur oraş, ne dă lămuriri palpabile, dacă luăm în considerare, că în industria metalurgică d. e. în 1933 s'au învestit 231.959.000 lei, care sumă a fost în 1937 majorată la 330.083.000 lei; în industria electro-mecanică s'au plasat în 1933: 3.115.000 lei, iar în 1937: 8.356.000 lei; în industria textilă: 386.639.000 lei, după patru ani: 507.403 000 Lei; industria de piele la 1933: 81.744.000 lei, la 1937: 84.317.000 lei etc. In total s'au învestit în 1933: 1.370.000.000 lei, iar în 1937: 1.383.591.000 lei, documentând strigător rolul determinant al industriei în regiunea aceasta. Şi cum o ramură de producţie exercită totdeauna şi în toate timpurile înrâuriri adânci asupra vieţii sociale, subsistă prezumţia că acest proces de industrializare din Banat şi din Hunedoara avuse şi are repercursiuni adânci şi asupra modului de gândire şi al felului de trai al populaţiei autohtone.

In orbita acestui complex de probleme, ce se reduce la formula simplă: cum a format, ori, a deformat maşina pe omul-român, Institutul Social dela Timişoara a descins în vara lui 1938 la Ohababistra (jud. Severin, lângă Caransebeş), pentru a examina

această transformare a agricultorului român în muncitor industrial, având să constatăm — după ce tot materialul anchetat va fi prelucrat — dacă acest proces de industrializare a facilitat urbanizarea elementului autohton românesc? Adică a înlesnit citadinizarea lui în sens burghez, formând din acest strat desrădăcinat de glia strămoşească un mic burghez, ori, că a promovat numai proletarizarea sa?

Iată cheia problemei! Dacă această transiţie e dăunătoare, slăbind rezistenţa morală şi psihică a românului, aruncându-l în braţele proletariatului veşnic nemulţumit, revoluţionar, se mai poate pretinde încadrarea elementului autohton în ritmul precipitat al industrializării? Ar fi consult, sub asemenea auspicii, ca să se forţeze şi pe mai departe înlocuirea muncitorimii de etnic străin cu muncitori români? Iară dacă trecerea dela plug la maşină asigură transformarea ţăranului în mic burghez urban, atunci avem să precipităm acest proces, deoarece numai astfel vom asigura românizarea oraşelor înstrăinate.

Şi să nu ridice nimenea obiecţiunea perimată, că vieaţa economică fiind guvernată de legile ei speciale, procesul de industrializare — cu toate avantajele şi desavantajele ce le produce — nu poate să fie dirijat.

Noi nu acceptăm această teorie — învechită — a liberalismului clasic. Nu există o economie naturală cu o rânduială naturală, deoarece însăşi viaţa economică, dela începutul ei ordonată, a fost încadrată într'o ordine de drept şi guvernată după un sistem juridic. „Ştiinţa economiei naţionale“ — zice Albert Hesse în „Weltwirtschaftliches Arhiv“ din Kiel, Mai 1938 — „nu face parte nici din ştiinţele naturale, nici din istoriografie“; ci principiile acestei ştiinţe sunt guvernate de nişte norme de drept, în vederea scopului final.

In consecinţă sistemul economic urmărind un scop, în cadrele unor norme de drept, are toată libertatea ca să-şi aleagă şi mijloacele corespunzătoare scopului propus. Şi cum scopul trebue să cadreze cu scopul final al Statului, cum sistemul juridic este în mâna puterii de Stat, dispunând totodată şi de mijloacele necesare vieţii economice, nimic mai firesc decât amestecul direct al puterii de Stat în formarea vieţii economice. La punctul acesta de intersecţie se ciocneşte doctrina economiei individualiste, care se folosea chiar şi de organizaţia Statului ca de un mijloc subordonat, cu doctrina economiei etatiste, ce pretinde prevalarea interesului colectiv. Nu producţia, nu beneficiul, nu interesul egocentric al individului este scopul final, ci necesităţile consumatorului. In lupta perpetuă între „eu“ şi societate, trebue să intervină diriguitor Statul, asigurând un just echilibru între interes particular, iniţiativă individuală şi interes colectiv. Se impune deci, o disciplină funcţională şi în domeniul sistemului economic. Şi cum această disciplinare revine exclusiv Statului, care este chemat ca să dirijeze economia naţională în direcţia interesului colectiv, sintetizat în interesul general al Statului, nimic mai firesc decât intervenţia şi a Statului român în procesul de industrializare, deoarece nu este şi nu poate să fie în interesul României, ca facilitând procesul de industrializare, să precipite şi procesul de proletarizare a elementului românesc, într'o epocă când în vederea cataclismei generale ce ameninţă Europa, se impune necesitatea istorică a unei cât mai desăvârşite unificări naţionale, *cu eliminarea adversităţilor sociale*. Cu atât mai vârtos că, fenomenele mai recente ale evoluţiei istorice par a justifica prezumţia d-lui *P. P. Negulescu*, exprimată în lucrarea sa recentă („Destinul omenirei“) că, în anumite regiuni ale Europei ideia solidarităţii naţionale este înlocuită cu discrepanţa stratificării sociale.

Inlesnind, deci, proletarizarea ţăranului român, vom slăbi sentimentul solidarităţii naţionale, chiar în momentul decisiv al istoriei contemporane.

Pentru a nu fi greşit înţeles, trebue să repet din nou că, în privinţa rezultatului industrializării, anchetată la Ohababistra, n'avem încă concluziuni definitiv formate, deoarece materialul nu este încă complet prelucrat. Şi de altminteri suntem de părere că, aceste concluziuni nu pot să fie concludente. Examinarea unui singur sat nu poate descoperi jocul forţelor sociale. Chiar din acest motiv Institutul Social Banat-Crişana, încadrându-se în Serviciul Social şi transformându-se într'un Institut de Cercetări Sociale,

ca Regionala Institutului de Cercetări Sociale al României dela Bucureşti, îşi va continua — în haina nouă şi cu o platoşă mai perfectă — anchetele şi în vara anului curent, examinând un sat lângă Petroşani, unul lângă Anina şi încă o comună lângă Reşiţa. Şi abia când vom avea rezultatele prelucrate ale acestor anchete; când vom cunoaşte influenţa metalurgiei şi a industriei miniere asupra elementului autohton român, vom putea trage concluziuni definitive; bine înţeles cu privire la aceste regiuni.

De data aceasta vrem să semnalăm o singură observaţie, ce se desprinde din ancheta dela Ohababistra: însemnătatea covârşitoare a omului; şi când zicem om, subînţelegem sufletul, spiritualitatea.

După un vis urât al secolului trecut, care ridicase apoteoza celui mai cras materialism, privind viaţa economică prin prisma beneficiului individual; degradând „omul“ la slugărnicie faţă de maşină; transformând chiar şi pe om în maşină, a venit cea mai admirabilă reacţie în renaşterea preponderanţei spirituale. Omul este repus pe piedestalul vechiu, de unde a fost detronat de către maşină. Omul decide soarta maşinei. Căci degeaba avem cea mai perfectă maşină, degeaba dispunem de cele mai perfecte arme, dacă omului, care se serveşte de aceste unelte, îi lipseşte sufletul! Conştiinţa înălţătoare că şi el, oricât de mic şi umil să fie, face parte din un tot; convingerea că munca lui, oricât de neînsemnată şi particulară să fie, contribuie la ritmul perpetuu al maşinăriei de Stat; — sentimentul firesc al fiecăruia că, părticică fiind din marele corp al naţiunii, are datoria sfântă ca să înlesnească înaintarea neamului său; — toate aceste momente psihice, spirituale, asigură reuşita deplină, izbânda finală.

Evident, deci, însemnătatea determinantă a conducătorului unei uzine. Dacă conducătorul va şti să trezească în muncitorii săi acel simţ de solidaritate frăţească; — dacă va şti, să convingă şi pe cel mai umil muncitor de necesitatea muncii sale; — dacă va infiltra în convingerea fiecăruia că, munca depusă este în interesul neamului şi al patriei, atunci munca maşinală, istovitoare, se va preface în sufletul muncitorului într'o disciplină funcţională, executată pentru binele comun.

Natural, acest rezultat depinde de doi factori determinanţi: de utilizarea beneficiului, ce nu se poate mărgini la interesul exclusiv egocentric şi capitalist şi de personalitatea conducătorului.

Dacă conducătorul nu este el singur convins de necesitatea patriotică a activităţii sale; nu va avea acea forţă sugestivă, prin care ar putea crea omul nou; pe muncitorul însufleţit.

Ori, la Ohababistra ne-a isbit dela început ostilitatea muncitorilor români, faţă de conducerea tehnică a întreprinderii. Există o luptă surdă între conducerea de etnic străin şi între muncitorul român. Luptă, ce n'are substrat socialist, ci unul etnic, deoarece românul este mai prost tratat ca muncitorul minoritar.

Cum să putem spera, deci, încadrarea muncitorului român în ritmul vieţii de stat? Şi ce ne vom face, dacă în urma tratamentului maşter se va proletariza, în loc ca să se urbanizeze? Ce vom face cu un proletar român înstrăinat şi bolşevizat?

Iată problema momentului prezent şi a viitorului apropiat.

Dr. CORNEL GROFŞOREANU

SERVICIUL SOCIAL ÎN CHILI

În toate ţările civilizate, Serviciul Social a luat un avânt puternic în perioada postbelică, când politica socială a fiecărui stat s'a văzut forţată să amplifice câmpul de activitate al asistenţei publice şi particulare prin programe sistematice de reforme şi prevederi sociale, impuse fie de nevoile de reconstrucţie ale ţării, fie de cerinţele de îmbunătăţire ale rasei.

Serviciul Social, care până la războiu se ocupase în special de indivizi rău adaptaţi mediului social, a început să-şi asume sarcina din ce în ce mai importantă din punct de vedere al binelui obştesc, de a pune majoritatea populaţiei active, tineretul şi lumea muncitorească, în situaţia de a se putea bucura din plin de drepturile şi prerogativele, pe cari le asigura colectivitatea organizată.

În cazul statului Chili, această latură pozitivă a Serviciului Social ne interesează în deosebi. În ea se reflectează întreaga politică socială a celei mai îndepărtate republice latino-americane, a cărei experienţă în domeniul acţiunei sociale merită atenţiunea tuturora. Nu vom trece totuşi cu vederea nici asistenţa socială care, sub imboldul iniţiativei particulare a progresat în toate domeniile şi şi-a dezvoltat metode ştiinţifice de muncă.

Chili se socoate cu drept cuvânt republica din Lumea Nouă, unde după Statele Unite şi Canada, problemele sociale au preocupat în cel mai înalt grad, pe oamenii de stat ca şi pe particulari şi unde deslegarea acestor probleme şi măsurile de prevedere socială nu stau cu nimic în urma sistemelor celor mai perfecţionate ale lui „Social welfare engineering".

Aceasta se datoreşte şi faptului că Serviciul Social în Chili, şi-a făcut apariţia, cel puţin în aspectele lui curative [1]) sau paliative, încă din 1541, când „Real cedula de 7 octubre" a lui Carlos V a impus tuturor Viceregilor Americei Latine, îndatorirea de a înfiinţa spitale. Pe măsură ce influenţa civilizatoare a Marei Spanii pătrunde în Araucania, operele de binefacere se desvoltă. După spitalele Nuestra Senora del Secoro şi San Juan de Dios, create de Pedro de Valdivia în 1552, apar azilurile de orfani („Casas de Herdanos") în 1758 [2]) apoi în 1759 aziluri de săraci („Hospicios de Pobres") şi azilul de alienaţi din Yungay („Casa de Locos").

Odată cu independenţa statului chilian, Serviciul Social curativ sau Asistenţa Socială se desvoltă cu repeziciune. Tânăra Republică creiază în 1813 Comisiunea pentru Sănătatea Publică, care, în secolul al XX-lea, se transformă în Ministerul Sănătăţii Publice. Mai târziu, în 1847, iau naştere „Las Congregaciones de Hermanes de la Caridad" (infirmieri şi infirmiere aparţinând ordinelor religioase), precum şi maternităţile, dintre care aceia a Spitalului San Borja (1875) este cea mai importantă.

Spiritul de solidaritate socială desvoltându-se din ce în ce mai mult, ajunge să se concretizeze în minunata operă începută pe la 1889, graţie iniţiativei particulare, sub numele de „Junta de Beneficencia Publica". Organizat sub preşedinţia E. S. D-lui Balmaeeda, acest „Consiliu Superior de Binefacere Publică" continua să se ocupe şi astăzi de toate spitalele, preventoriile, sanatoriile, coloniile de vacanţă precum şi de maternităţile din Chili. Azi „Junta" este o instituţie mixtă-publică şi particulară-subvenţionată de stat şi dispunând de fonduri considerabile, legate de congregaţiile religioase şi de proprietarii bogaţi.

Ea colaborează cu Ministerul Sănătăţii Publice la îmbunătăţirea sănătăţii publice şi în consecinţă la ridicarea fizică a rasei ea se ocupă, împreună cu „Consejo Nacional del Nino" (Consiliul Naţional al Copilului), de asistenţa şi de educarea orfanilor şi de plasa-

---

[1]) Serviciul Social, astfel cum este interpretat în cursul acestui studiu, a fost definit în mod tehnic prima dată la Conferinţa dela Milford, Pensylvannia, în 1923, apoi la Conferinţa Internaţională a Serviciului Social ţinută la Paris în Iulie 1928. După această definiţie, Serviciul Social este: „întrebuinţarea metodică de către individ, cu sprijinul specialiştilor titraţi, a tuturor mijloacelor de acţiune socială (diferite instituţii de binefacere şi de prevedere socială, legi sociale. centre de recreaţie, cămine culturale, etc.), pentru a-şi asigura adaptarea maximă la cerinţele mediului său social. Pentru mai multă claritate, conferinţa dela Paris a împărţit Serviciul Social în patru categorii: Serviciul Social curativ, Serviciul Social paliativ, Serviciul Social preventiv şi Serviciul Social constructiv, cari se pot reduce la două: Serviciul Social curativ şi Serviciul Social constructiv. Primul înseamnă: totalitatea măsurilor la cari au recurs asistenţii sociali şi tehnica specială pentru a ajuta indivizii cari, datorită unor defecte fizice, psihice sau sociale, pasagere sau permanente, independente de voinţa lor, nu pot singuri să realizeze adaptarea lor la mediu.

Serviciul Social constructiv este ansamblul tuturor mijloacelor de educaţie socială, cari, cu ajutorul legislaţiei sociale, permit adaptarea maximă a individului normal, socializarea sa prin desvoltarea potenţialităţilor sale şi cunoaşterea mediului său.

[2]) Castello Orellana Rosa „Las origines de la Caridad en Chili", Servicio Social, Santiago Ano XI, No. 12, 1937, p. 69.

mentul familial. Animată de acelaşi imbold, al îmbunătăţirei rasei, asociatia catolică „El Patronato de la Infancia"... (Protecţia Copilului) completează opera de asistenţă a copiilor prin numeroasele orfelinate de sub conducerea maicelor catolice şi printr'un centru-model sistem „cottage" creiat în 1937.

Aici copiii de ambe sexe şi de diferite vârste sunt grupaţi câte 20 în fiecare „cottage" în jurul directorului şi directoarei fiecărei unităţi de grup. Directorul şi directoarea îndeplinesc rolul de părinţi şi încearcă a crea în jurul copiilor de sub îngrijirea lor, chiar atmosferă cât mai apropiată de aceea a căminului familial.

O altă organizaţie „La Cruz Roja de la Juventua" (Crucea Roşie a Tinerimii) se ocupă de educaţia socială a şcolarilor şi de trimiterea lor în colonii de vacanţă, pe când Juzgado de Minores" (Tribunalul pentru minori) cu întreg aparatul său de judecători de asistenţă socială, supraveghează educaţia socială a minorilor delicvenţi şi readaptarea lor la mediul social.

În afară de aceste instituţiuni mai există o întreagă serie de organizaţiuni de binefacere, dela „cluburile mamelor" până la azilurile pentru bătrâni, dela „Asociacion Cristiana de los Jovenes" (A. C. T.) până la asociaţiile lucrătorilor, dela „Asilos de los Ciegos" (Azilurile pentru orbi), până la „Manicomios„ sau „Casas de Locos" (case de sănătate sau aziluri de nebuni). Este cu neputinţă să le enumărăm pe toate, căci ar însemna să redactăm anuarul instituţiilor Serviciului Social curativ, îndepărtîndu-ne astfel de la scopul acestui articol, care îşi propune în deosebi să scoată în relief spiritul de care este însufleţită legislaţia socială chiliană.

Vom trece deci la Serviciul Social constructiv, prin care statul chilian îşi propune să desvolte în cel mai înalt grad, posibilităţile latente ale elementelor pozitive ale naţiunii copiii, tineretul, lucrătorii adulţi spre a îmbogăţi patrimoniul naţional, prin aportul personal de muncă productivă, creatoare de valori sociale, economice, culturale şi artistice.

Acest program de socializare a viitorului cetăţean chilian, ne interesează îndeaproape, mai ales de când s'a introdus în legislaţia noastră Serviciul Social obligatoriu.

Pentru o mai uşoară înţelegere, vom prezenta acest program, sub un întreit aspect schematic, deşi în realitate legislaţia socială, acţiunea socială, şi cultura socială, cele trei aspecte ale Serviciului Social constructiv, se completează reciproc şi se îmbină într'o reţea de relaţii interdependente, în care nu este totdeauna uşor a le deosebi. Vom încerca totuşi a desprinde, în trăsături mari, legislaţia socială, acţiunea socială şi culturală în Chili.

Privind legislaţia chiliană în ansamblul măsurilor ei preventive, ea vine în al doilea rând după aceea a Germaniei.

Bazată pe principiile de justiţie socială preconizate de Preşedintele liberal E. S. Don Arturo Alessandri Palma, şi inspirată de un ideal naţional, ea urmăreşte desvoltarea naturală şi bună starea individului mijlociu, asigurându-i sănătatea, educaţia, activitatea şi bătrâneţea. Deci protecţia statului intervine în ceea ce priveşte respectul drepturilor individului la securitate şi la un standard de viaţă medie.

Prima dintre legile sociale, considerate din punctul de vedere al importanţei lor, şi nu după dată, este legea Nr. 3185 [3]) din 13 Ianuarie 1917 asupra protecţiei copilului, care favoriza crearea de maternităţi. Ea a fost înlocuită în 1925 prin „Legea Protecţiei Mamelor Lucrătoare" (Decreto ley Nr. 442 din 6 Aprilie 1925, [4]) care preconizează desvoltarea normală a copilului. In primul rând ea asigură mamei şi copilului, timp de 40 zile înainte şi 20 zile după naştere, odihnă completă plătită, precum şi îngrijire medicală, în cele mai bune condiţii higienice, aşa după cum se găsesc în maternităţile publice ale Juntei sau ale lui „Seguro Obrevo" (Asigurărilor Sociale). Apoi, cu concursul Ministerului Sănătăţii şi al lui „Consejo Nacional de Nino", ea urmăreşte copilul în timpul perioadei lui de creştere şi a vârstei preşcolare, prin consultaţii medicale săptă-

[3]) Escribar Mandiola, Don Hector: „La proteccion del Trabajo", Servicio Social Santiago, p. 175.
[4]) Idem, p. 175.

mânale pentru sugaci, prin supravegherea alimentaţiei (care se face la „Gottas de Leche" sau distribuţiuni de lapte) şi prin instituirea de şcoli maternale unde copilul dela 2—5 ani, în contact zilnic cu cei de o seamă cu el, se obişnuieşte cu viaţa colectivă sub tutela şi supravegherea personalului specializat.

Prevederile acestei legi se completează prin legea Nr. 6020 „de los Assignaciones Familiales" (asupra salariilor familiale) din 8 Februarie 1937 [5]), care, printr'o contribuţie egală de 2% asupra salariilor din partea patronilor şi funcţionarilor particulari, asigură o primă de alimentare familiilor numeroase ale acestora din urmă.

În ceea ce priveşte educaţia copilului, legea instrucţiei publice obligatorii din 1920, asigură un minimum de 7 ani de studii primare tuturor copiilor fără excepţie, indiferent dacă ei aparţin mediului urban sau rural.

În legătură cu educaţia şi protecţia copilului mai există legea sanitară a inspecţiei medicale a şcolarilor, care înfiinţează pe lângă fiecare şcoală publică un serviciu medical pentru supravegherea sănătăţii şcolarilor şi pentru organizarea coloniilor de vară.

Protecţia muncii, în ceea ce priveşte ea a fost propusă Camerei Deputaţilor în 1920 tot de către E. S. Don Arturo Alessandri Palma ea a primit însă o formă definitivă în „Codigo del Trabajo" (decreto con fuerze de leg 178) din 13 Mai 1931. Acest cod reglementează munca minorilor, femeilor şi tuturor categoriilor de lucrători, inclusiv lucrătorii agricoli (art. 75—82). El consacră drepturile lucrătorilor de a se organiza în sindicate pentru a-şi apăra drepturile şi a soluţiona toate conflictele de muncă colectivă prin intermediul Inspectoratului Muncii şi al Consiliilor Muncii sau al Curţilor de Conciliere şi Arbitraj (art. 518 din Codul Muncii precum şi titlul 2, cartea IV) [6]).

Cea mai puternică protecţie contra hazardelor muncii o oferă Legea Nr. 4054 „del Seguro Obligatorio de Enfemedad Invalidez y Vejez" (legea asigurărilor sociale din 8 Sept. 1924), care ocroteşte pe toţi lucrătorii, inclusiv pe oamenii de serviciu şi pe muncitorii agricoli, împotriva accidentelor, invalidităţii şi bătrâneţii. Ea le asigură îndemnizaţii în caz de boală, de invaliditate, temporară sau permanentă, şi de accidente mortale precum şi o rentă viageră lucrătorilor bătrâni. Această lege e bazată pe principiul participării la cheltuelile de asigurare în mod egal a statului, patronului şi lucrătorului, principiu inspirat din legislaţia germană.

De curând, prevederile legii „Del Descanso Preventivo" ori de „Medicină Preventivă" (prezentată în 1923 de Dr. Cruz Coke, Ministrul Sănătăţii publice, [7]) au drept scop îmbunătăţirea sănătăţii lucrătorului, dând acestuia posibilitatea să capete un concediu plătit atunci când sănătatea lui este primejduită. Legea consacră deasemenea dreptul lucrătorului sau funcţionarului la o muncă potrivită cu capacitatea lui şi introduce astfel un nou drept în legislaţia socială.

Această scurtă privire asupra legislaţiei chiliene, ne arată că ea şi-a însuşit principiile de justiţie şi de prevedere socială preconizate de către Biroul Internaţional al Muncii. În anumite cazuri, cum sunt de pildă drepturile sindicatelor agricole din Patagonia şi Ţara Focului, ea a depăşit chiar normele recomandate de acest Areopag Internaţional al Muncii. Ca în Noua Zelandă şi în Australia, sindicatele acestea recunosc salahorilor şi lucrătorilor agricoli dreptul de a-şi proteja munca şi remuneraţia lor prin contracte colective, în acelaşi fel ca şi lucrătorii industriali. Totuşi nu toţi muncitorii agricoli se bucură de această protecţie, dat fiind că în provinciile agricole ca de pildă, Bio-Bio, Rancagua, O'Higgins, Talca, proprietarii latifundiari îşi păstrează cu îndărătnicie prerogativele lor feudale, menţinând pe „inquilinos" (dijmaşi) într'o stare de vasalitate economică, împotriva căreia luptă acţiunea socială în mediul rural.

În rezumat, meritul legislaţiei chiliene constă în această precizare a principiilor

---

[5]) Errazuriz de Walker, Angelica: „El Campesino Chileno y la Visitadora Social," Servicio Social, Santiago, Ano XII, Nr. 1, 1938, p. 17.

[6]) Escribar Mandiola, Don Hector: „La Proteccion del Trabajo", Servicio Social, Santiago, p. 182, 183.

[7]) S. E. el Presidente de la Republica: „Mensaje en la apertura de las sesiones ordinarias del Congreso Nacional 21 de Mayo de 1938. „Santiago. Imprenta Fiscal de la Penitenciaria, 1938, p. 57, 58.

fundamentale de justiţie socială, care călăuzesc întreaga acţiune a ţării, mult mai flexibilă în practică, decât în litera legii.

Se înţelege prin acţiune socială, opera de educare socială şi de prevenire pe care o urmăreşte personalul tehnic al Serviciului Social constructiv. Ea se distinge greu de acţiunea strict culturală a Serviciului Social constructiv, cu care se poate confunda, dat fiind că nu există între ele decât o diferenţă de grad. Acţiunea socială nu diferă de acţiunea culturală decât prin faptul că surorile de ocrotire şi asistenţii sociali sunt forţaţi, după necesităţi, să se abată dela programul lor, care are drept scop socializarea individului, pentru a recurge la tehnica şi tratamentul Serviciului Social curativ, dat fiind că în viaţă reală cele două ramuri se îmbină într'o reţea de relaţii complexe.

Scopul acţiunii sociale este de a populariza pentru lumea muncitorească, industrială şi agricolă, spiritul legislaţiei sociale, de ai pune în măsură să cunoască drepturile pe care i le acordă justiţia socială, de a facilita procesul de socializare şi de adaptare al fiecărui individ, de a evita crizele de dezorganizare individuală şi colectivă, de a proteja pe muncitorii industriali şi agricoli, punându-i în stare să se conducă ei înşişi, fără sprijinul moral al Serviciului Social.

Acţiunea socială a pătruns în Chili în toate domeniile activităţii publice şi particulare, mai ales de când personalul tehnic pregătit în instituţiuni speciale [8]) a putut să-şi exercite misiunea lui pe un câmp din ce în ce mai larg.

Serviciul Social a fost introdus mai întâi în întreprinderile industriale, cu scopul de a ameliora standardul de viaţă al lucrătorilor. Patronii, dintr'o preocupare fie umanitară, fie utilitaristă, au acceptat cu mult entusiasm prevederile Codului Muncii care impunea înfiinţarea de săli de odihnă şi de alăptare pentru lucrătoarele mame cu copii sugaci, sub conducerea şi supravegherea asistentelor sociale. Astăzi patronii industriilor de salpetru, de sticlă, de zahăr, de textile, de alimente etc., convinşi că randamentul lucrătorilor creşte când munca este efectuată în condiţiuni favorabile şi higienice, au permis Serviciului Social să se desvolte, încurajând pe asistentele sociale industriale să întreprindă, pe lângă supravegherea sălilor de odihnă, de alăptare şi de mâncare, un program de educaţie civică şi de recreaţie în care figurează lecţiuni asupra asigurărilor sociale, despre îndatoririle civice şi spiritul de colaborare şi de recreaţie.

La rândul său, Guvernul chilian a introdus Serviciul Social curativ şi constructiv în toate ramurile de activitate: în şcoli primare şi în Universităţi, în armată, în aviaţie, în poliţie, la căile ferate, la Asigurările Sociale, până şi la „Presidencia" (Reşedinţa Preşedintelui Republicii). Rare sunt ţările unde Serviciul Social prezintă un câmp de acţiune atât de variat şi de mare. Chiar şi Statele-Unite, patria Serviciului Social modern ştiinţific, nu se pot mândri cu o acţiune socială aşa de multilaterală, cu toate că îşi păstrează prioritatea în ceea ce priveşte perfecţionarea metodelor de lucru şi desăvârşirea organizării Serviciului Social.

Pe terenul acţiunei sociale strict culturale, programul autorităţilor chiliene, elaborat în 1920, se aseamănă în mai multe puncte, cu programul de ridicare socială a mediului rural, preconizat de Legea noastră din 18 Octomvrie 1938, asupra Serviciului Social obligatoriu. Totuşi programul chilian nu prevede obligativitatea serviciului social pentru tineretul universitar şi nici nu se desfăşoară cu ritmul intens al căminelor noastre culturale. Este un program de pătrundere lentă, în masa lucrătorilor agricoli şi industriali, care tinde la educaţia lor civilă, pentru a le permite să-şi asigure un standard de viaţă

[8]) Guvernul chilian a creat în 1925 o Şcoală Superioară de Serviciu Social, unde specialiştii străini au fost invitaţi să aducă aportul lor de experienţă în chestiunile de organizare şi metodologie. Astăzi absolventele Şcoalei Superioare de Serviciu Social se ridică la 200 iar înscrierile anuale pentru cei trei ani de studii, au atins cifra de 154. Pe lângă această şcoală, Universitatea Catolică din Santiago a înfinţat şi ea în 1929, o Şcoală Catolică de Serviciu Social care specializează absolventele sale în Serviciul Social Industrial (un total de 50 de asistente sociale diplomate). Junta de Beneficiencia şi Facultatea de Medicină a Universităţii Naţionale au organizat trei Institute de Surori de Ocrotire—cu totul independente de institutele de infirmiere unde până în prezent au fost pregătite 500 de surori de ocrotire, menite să aplice programul sănătăţii publice la sate şi oraşe.

mai ridicat şi o utilizare mai înţeleaptă a avantajelor vieţii colective, care se supun astăzi unui plan dirijat.

Programul acţiunei culturale chiliene se bazează pe principiile legislaţiei sociale: solidaritatea etnică în ceea ce priveşte îmbunătăţirea traiului cu scopul ulterior de a ameliora rasa, de a redeştepta energiile naţiunii şi de a promova o renaştere economică şi culturală.

Legislatorii chilieni au fost printre primii care şi-au dat seama de însemnătatea sănătăţii populaţiei muncitoreşti, agricole şi industriale. Pe lângă măsurile legislative mai sus menţionate pentru protecţia sănătăţii publice, mişcarea pentru salubrizarea locuinţei a început în 1906 cu Legea Nr. 1838 din 20 Februarie asupra „Habitaciones para Obreros" (locuinţele muncitorilor). Această lege a fost modificată de repetate ori până în 1938 când Legea Nr. 6172[9]) din 22 Februarie asupra Casei Locuinţelor Populare („Caja de Habitacion Popular") a oferit tuturor lucrătorilor industriali şi agricoli, posibilitatea de a-şi construi locuinţe ieftine, plătibile în rate lunare în termen de 20 de ani. Această lege tinde a elimina bordeele colective („Los Coventilons") din centrele urbane, adevărate furnicare umane cu mijloacele sanitare primitive şi insalubre precum şi casele dărăpănate ale lucrătorilor agricoli.

Pe lângă locuinţă, hrana poporului a preocupat în deosebi pe oamenii de stat chilieni, cari prin Legea din 1931 asupra hrănirei sănătoase („Alimentacion Popular") au încercat să remedieze efectele unei alimentaţiuni sărace în vitamine. Astfel s'au înfiinţat pe lângă şcolile primare centre de demonstraţie asupra valorilor vitaminelor şi caloriilor şi s'au desvoltat restaurantele populare, unde lucrătorii urbani pot obţine o hrană substanţială cu preţuri minimale. De la creerea sa, în 1931, Consiliul Naţional de Alimentaţie a depus o muncă uriaşă pentru educaţia poporului în ceea ce priveşte valorile nutritive ale alimentelor de bază (mineralele şi vitaminele). Sesizat de importanţa unei hrane sănătoase, regeneratoare de forţe, guvernul a invitat în 1927 pe specialistul japonez, d-l Profesor Yadasu Saiki, şi în 1931 pe Comisia Alimentară a Ligii Naţiunilor ca să întreprindă o anchetă specială în Chili. Studiul acesta a constatat că consumaţia zilnică a laptelui în 1935 se ridica la 40 cc. [10]) de persoană faţă de 710 cc. în Danemarca, 240 în Olanda şi numai 4 cc. în Japonia; consumaţia untului la 0.1 gr. de persoană (0.19 cu brânză) faţă de 41 gr. în Noua Zelandă, 19 gr. în Elveţia, 16 în Germania şi 3 în Italia; consumaţia ouălor la 2.5 gr. la Chili faţă de 30 gr. în Germania, 48 gr. în Statele-Unite; consumaţia fructelor la 0.70 gr. la Chili faţă de 210 gr. la Statele-Unite, 108 gr. în Olanda şi 85 gr. în Germania; a peştelui la 1.10 gr. faţă de 31 gr. în Germania, 68 gr. în Anglia şi 90 gr. în Japonia.

Dela publicarea rezultatelor şi recomandărilor acestei Comisiuni, mişcarea asupra îmbunătăţirei hranei a câştigat teren. Ea nu s'a oprit numai la incintele oraşelor, unde medicii specialişti, surorile de ocrotire şi asistentele sociale au întreprins educaţia populaţiei muncitoreşti. Ea s'a întins şi în păturile lucrătorilor agricoli. Unii din marii proprietari, care au urmărit în de aproape opera uriaşă a Ministerului Sănătăţii, în provincia O'Higgins, în ceea ce priveşte popularizarea chestiunilor de higienă, de sănătate publică, de creşterea şi hrana copilului. de alimentaţia adulţilor etc., au angajat asistente sociale pentru educaţia dijmaşilor şi familiilor lor, asistente cari au organizat căminuri culturale, cicluri de conferinţe etc. Astfel, la Quilicura [11]) şi la Bella Vista [12]), Serviciul Social a dat roade bune nu numai în ceea ce priveşte educarea populaţiei agricole (50% din populaţia totală [13]); el a deşteptat tot odată şi interesul marilor proprietari (0.4% din agricul-

---

[9]) S. E. al Presidente de la Republica: „Mensaje en la apertura de las sesiones ordinarias del Congreso Nacional 21 de Mayo de 1938 Santiago, Imprenta Fiscal de la Penitenciaria, 1938, p. 64.

[10]) Dragoni, Carlo & Dr. Et. Burnet: „Rapport sur l'alimentation populaire au Chili", Bulletin de l'organisation d'Hygiene, Société des Nations Vol VI, Nr. 3, 1937, p. 345.

[11]) Cereceda de Lopez, Barta: „Servicio Social Rural", Servicio Social, Santiago Ano XI Nr. 3, 1937, p. 187.

[12]) Errazuriz de Walker, Angelica: „El Campesino Chileno y la Visitadora Social, Servicio Social, Santiago, Ano XII, Nr. 1, 1938, p. 30.

[13]) Rodriguez B. Aurora: „El Consejo Nacional de alimentacion y su plan de Alimentacion Popular", Santiago Impreta Universitaria, 1937, p. 25.

torii chilieni care posedă 16.924.683 hectare sau 61.9 %[14]) in terenurile arabile) cari au întreprins, fără mari sacrificii băneşti, opera de ridicare socială, morală şi spirituală a ţăranului, făcând apel la cunoştinţele tehnice ale personalului Serviciului Social.

Crearea cooperativelor agricole şi a şcolilor de agricultură practică încoronează opera acţiunii culturale chiliene la sate. Lipseşte fără îndoială, în Chili, centralizarea mişcării culturale la sate şi oraşe printr'un organ special, cum este Serviciul Social la noi în ţară. Diferitele autorităţi şi iniţiativa particulară promovează, fie în mod independent fie în colaborare, ridicarea socială a naţiunii, fără opera de coordonare a unui organism special. Totuşi interesul public pentru îmbunătăţirea traiului păturei muncitoreşti este atât de viu şi de adânc, încât sforţările dezinteresate ale guvernului şi ale particularilor au fost încoronate cu succes.

Creşterea copiilor este supraveghiată de către organele competente ale statului, menite să îmbunătăţească condiţiile de trai şi să îmbogăţească astfel moştenirea biologică a rasei.

Pregătirea tineretului devine din ce în ce mai tehnică pe măsură ce se desvoltă şcoli de specialitate, agricole şi industriale.

Păturile muncitoreşti se bucură de o legislaţie socială şi de o reglementare a condiţiilor de lucru, care le permite să ridice treptat standardul lor de viaţă.

Funcţionarii publici şi particulari, mai ales masa salariaţilor mijlocii, sunt şi ei organizaţi pentru protecţia intereselor lor profesionale. Există din partea claselor privilegiate — capitalişti industriaşi şi proprietari latifundiari — o adevărată preocupare pentru interesele claselor mijlocii şi muncitoreşti. Desigur că structura socială a republicei chiliene şi raporturile dintre capital şi muncă nu au atins forma perfectă, la care tinde Serviciul Social. In repetate cazuri legea rămâne, ca şi în mai multe alte state, un simplu deziderat, un ideal neatins. Intre realităţile optime şi deficienţele unor instituţiuni şi organizaţiuni apar contraste izbitoare. Totuşi Chili a reuşit să desvolte un Serviciu Social curativ şi constructiv ale cărui ramuri de activitarea socială şi culturală, la sate şi oraşe, au putut servi drept pildă celorlalte republici latino-americane.

CHRISTINA GALITZI

E T N O B O T A N I C A

O SCHIŢARE A PROBLEMELOR CE SE PUN ÎN ACEST DOMENIU

Din cadrele Botanicei se desprinde, tot mai mult şi la noi, acest ram al ştiinţei, în sfera preocupărilor căreia intră credinţele şi practicile în legătură cu lumea plantelor, aceste vietăţi, care punând în circulaţie formele cele mai comune de materie şi energie, şi plecând dela ele ajung să prepare substanţe extrem de variate şi complexe. Deoarece o schiţare a problemelor ce ni se pun în acest domeniu nu s'a făcut la noi până acum, vom căuta să le fixăm.

„Omul dela ţară, agricultor sau viticultor, nu are alte griji decât acelea de-a face să rodească lanurile sale şi cu atenţia încordată supraveghează răsărirea grâului, înflorirea viilor; fiecare zi aduce o grije nouă, o ocupaţie nouă; odată îl ameninţă gerul, altădată îi culcă furtunile culturile, într'un alt moment se plânge de secetă sau îl nelinişteşte încetineala cu care se coc semănăturile", spune *I. Constantin* [1]). Dar nu numai cele cultivate

[14]) Dragori, Carlo & Dr. Et. Burnet: „Rapport sur l'Alimentation Populaire au Chili", Bulletin de l'Organisation d'Hygiene, Societé des Nations, Vol. IV, Nr. 3, 1937, p, 329.

[1]) *I. Constantin* et *F. Faideaux:* Les plantes.

intră în sfera preocupărilor omului dela ţară, ci şi cele spontane, dintre care cu unele duce adevărată luptă pentru a le alunga din semănăturile sale. În unele a găsit hrană, într'altele leacuri, colori ş. a. „Dela ierburile cele mai umile până la arborii gigantici, sub toate latitudinile, în toate stadiile de civilizaţie, ele joacă un rol care de mult timp a preocupat şi preocupă specialiştii, cărţi numeroase, adeseori detailate le-au fost consacrate“ spune *P. Sébillot*[2]) şi totuşi cercetătorii mereu descopăr lucruri noi, interesante, în acest domeniu.

Iată dece li s'a creat unora o atmosferă de mit şi roiesc în jurul lor adeseori o serie de credinţe deşarte, care trebuiesc cercetate pentru o cât mai amplă cunoaştere a patrimoniului etnic. Fiecare popor le are într'un grad oarecare, pentrucă rolul plantelor nu s'a redus niciodată numai la acela de-a satisface cerinţele vitale; peste tot au fost leacuri pentru vindecarea durerilor trupeşti, pentru unii au fost idoli, puteri oculte protectoare le-au fost atribuite în toate timpurile, şi tot la ele s'a recurs în problemele din domeniul vieţii sufleteşti, anumite dorinţi, a căror rezolvare iese din cadrul puterilor omeneşti ca: dragostea, urâtul, norocul ş. a.

Cercetările în acest domeniu sunt relativ recente şi din seria cercetătorilor contribuţii valoroase au fost aduse de către *S. Mangiuca, Gh. Leon, S. Fl. Marian, Dr. Crăiniceanu, Zach. Panţu* ş. a. Noi contribuţii s'au adus în timpul din urmă din toate provinciile româneşti, datele fiind adunate de naturalişti consacraţi, dar totuşi insuficiente datorită bogăţiei imense de material care aşteaptă încă să fie pus în lumină. Cercetările, mai ales cele mai noi, s'au îndreptat în primul rând spre întrebuinţările medicinale, desigur cele mai numeroase, dar nu trebue urmărite numai acestea, ci trebue urmărite credinţele expuse mai mult dispariţiei şi poate cele mai interesante, în legătură cu apariţia plantelor, prisma prin care le priveşte poporul şi puterile ce le-au fost atribuite unora.

Orizonturile larg deschise pentru cercetare a satelor noastre, prin Fundaţia Culturală Principele Carol, ne vor da desigur şi acest material din diferitele regiuni ale ţării, deoarece frânturile de credinţe adunate până acum sunt departe de-a satisface cerinţele unei prelucrări sistematice a materialului, nu numai în domeniul Etnobotanicei, ci şi în alte domenii, care privesc vieaţa satelor noastre. Adunarea se va putea face numai participând la vieaţa obştii, stând timp mai îndelungat în mijlocul sătenilor, care numai astfel îşi vor desvălui sufletul şi vor spune lucruri pe care nu le ştiu nici intelectualii care trăiesc în mijlocul lor, necum să le adune specialiştii în escapade folcloristice, în maşini confortabile, în zilele de sărbătoare când lumea satelor e adunată în jurul horelor sau e grupată în lungul uliţelor la sfat. Colaborarea între diferiţii specialişti în cadrul echipelor este extrem de preţioasă şi se vor putea da lucruri sigure pe deplin clarificate şi în domeniul etnobotanicei. Medicul, filologul, sociologii sunt cei care vin în ajutorul botanistului la fixarea terminologiei, la stabilirea bolilor şi la interpretarea anumitor fapte ca dispariţia unor credinţe sau stabilirea factorilor care au contribuit la menţinerea lor, ş. a.

Poporul nu are noţiuni precise asupra diferitelor afecţiuni a organelor şi de multe ori le trece deavalma ca dureri de şale, dureri de pântece ş. a. Terminologia medicală populară de cele mai multe ori este dată fără corespondentul ştiinţific şi o precizare sigură nu o vor putea face naturaliştii dacă nu au concursul medicilor.

Factorii sociali au contribuit la menţinerea practicilor cu buruieni, mai ales în regiunile de munte, izolate, unde depărtarea mare, chiar a cătunelor de centrul satului, face pe bolnavi să nu poată beneficia de serviciile medicului, chiar dacă acesta este în comună. Alteori apropierea oraşului, cu medici, farmacii şi cu lumea de aici care nu mai crede în buruieni şi babe, a contribuit la părăsirea lor. Dispar în primul rând numeroasele credinţe şi practicile magice; la întrebuinţările plantelor cu un efect terapeutic real se renunţă mai greu.

Intelectualii satelor, fără să le cunoască, le declară războiu şi adesea, în sate babele spun: „să nu mă spui părintelui că ţi-am spus, că ne tot ceartă pentru ele“, ş. a.

Câte alte probleme ni se pun, care nu pot fi rezolvate, cred, decât în cadrul unor strânse colaborări dintre specialiştii diverselor domenii.

---

[2]) *P. Sébillot:* Le Folklore.

Lucrurile se dau uitării şi e firesc, e normal. Viaţa satelor se schimbă pe zi ce trece pentrucă „viaţa socială nu este o realitate încremenită, gata făcută, ci o realitate în continuă devenire, este cea ce numim un proces social" spune *Prof. D. Gusti* [3]). De aceea se impune în primul rând adunarea materialului şi în capitolele ce urmează vom căuta să fixăm problemele ce se pun în legătură cu lumea plantelor.

Terminologia botanică populară. „În numele cu care poporul a botezat o plantă găseşti mereu expresia incomparabilei puterii de observaţie a Românului ca şi a isteţimei cu care el nimereşte cuvântul sau figura cea mai sugestivă pentru a-şi formula observaţia. O mulţime de numiri sunt ferestruici în dosul cărora ghiceşti contururile unei legende; prea numeroase sunt acelea care rezumă, ca o reţetă, experienţa seculară a ţăranului în vindecarea unei boli. Ele te conduc de multe ori la numiri, credinţe sau practici cu mult mai vechi decât vremea în care s'a rostit cea dintâi vorbă românească — sau trădează contactul molipsitor cu graiul altor popoare" spune *D-l E. Pop* [4]).

Cunoaşterea numirilor de plante nu-i valoroasă numai întru cât n'au fost semnalate până atunci. Semnalarea numirilor comune şi a întrebuinţărilor plantelor din această categorie, ne va da un indiciu, pe care îl bănuim, că sunt cunoscute peste tot, pe întinsul plaiurilor româneşti, nu numai sub acelaş nume, ci având şi aceleaşi întrebuinţări. De obiceiu au mai multe căci au fost la îndemâna tuturor. Semnalarea numirilor şi întrebuinţării plantelor cu o arie de răspândire legată de un anumit mediu; o arie de răspândire mai restrânsă, ne va da indicii şi mai preţioase, punându-ne în lumină adeseori criteriile după care a botezat poporul plantele. Unii s'au legat de coloarea florilor, în alte părţi de forma frunzelor ori de întrebuinţările în medicina populară, ş. a.

Adunarea lor trebuie făcută de către botanişti pentru o determinare botanică precisă, numirea fără aceasta fiind lipsită de interes, deoarece sătenii din diferitele regiuni ale ţării cunosc sub acelaş nume alte şi alte plante, numiri bazate pe caractere asemănătoare. Iarbă grasă de ex. nu este numai *Sedum maximum Suter* care are frunzele cărnoase ci şi *Portulaca oleracea L.* şi *Sempervivum tectorum L.* care prezintă aceeaşi însuşire. Alteori asemănări vagi au dat loc la aceeaşi numire, de ex. sub numele de „Sburătoare" nu sunt cunoscute numai speciile de *Epilobium*, a căror seminţe sboară cu ajutorul perilor ce-i au, ci şi *Lytrum salicaria L.* a cărui seminţe nu mai prezintă acest caracter şi nu e decât o vagă asemănare între aceste plante prin habitusul lor şi coloarea florilor. Am mai întâlnit sub acest nume la Nereju, jud. Putna dat la *Sysimbrium strictissimum L.* cu o şi mai vagă asemănare cu prima, redusă la habitusul plantei şi la forma frunzelor. La început am crezut că e o confuzie, dar femeia care mi-a spus-o mi-a adus-o din grădină şi o plantase acolo ca să o aibă la îndemână. Poporul nu ţine seamă adeseori de deosebirile în cadrul unui gen, dar la determinarea plantelor totuşi să fim cu mare băgare de seamă, pentru a evita lucrurile care nu corespund realităţii şi să introducem în ştiinţă numiri greşite sau numiri ca „Buruiana epilepsiei", „Impertinentă" ş. a. care sunt departe de a fi în terminologia populară şi cel mult în uzul femeilor care au fost în serviciul vreunui spital ori dispensar. Pe cât se poate trebuiesc evitaţi informatorii care au venit în contact prea mult cu oraşul sau au servit la oraş. Pentru aceasta vom apela la bătrâni şi mai ales la babe. „Categoria babelor e un fragment rămas intact dintr'o lume pierită. Grupa aceasta a femei lor, de anume vârstă, neştiutoare de carte şi neumblate, este deci într'adevăr esenţial legată de satul vechiu, „*H. Stahl* [5]). Ele fac parte efectiv din satul vechiu şi la şezători, la sfat, la muncă, ele desvăluie încă o lume de basm, apusă în alte părţi, cu smei, iele, sburători ş. a., alungaţi din lumea aceasta de babe vrăjitoare prin vrăji cu buruieni. În răspândirea cunoştinţelor lor în legătură cu plantele nu sunt aşa de rezervate, cum sunt de exemplu cu descântecele pe care nu le spun fiind de credinţa că dacă le spun nu mai sunt bune de

---

[3]) *D. Gusti:* Paralelismul sociologic. Sociologie Românească, Nr. 9—10, 1937, pag. 380.

[4]) *E. Pop.* Cei dintâi culegători ai numelor româneşti de plante. Ţara Bârsei, An. II, 1930, Nr. 2.

[5]) *H. Stahl.* Satul Românesc. O discuţie de filosofia şi Sociologia culturii. Sociologie Românească An. II 1937, Nr 11—12, pag. 495.

leac, şi adeseori au grija de a îndruma pe tinerii pentru care lucrurile prezintă interes, spunându-le „uitaţi-vă asta-i bună de cutare şi cutare boală".

Terminologia veche este înlocuită uneori împrumutându-se numiri din alte părţi. Într'o anchetă făcută la Nereju, jud. Putna, unde am avut plăcerea să lucrez în cadrul echipei monografice, am aflat că sătenii spun la două plante „sunătoare". Prima şi adevărata sunătoare la Nereju era *Alectorolophus major Rchb,* care şi-a primit numele dela sunetele ce le produce când fructele-i sunt coapte. I-au spus astfel locuitorii cătunelor mai îndepărtate de centrul satului, iar când începe „a suna" spun bătrânii, trebuie să se înceapă cositul. Mulţi, mai ales locuitorii din centrul satului, spuneau „sunătoare" şi la *Hypericum perforatum L.* la care femeile mai în etate îi spuneau „Lemnie" şi care de sigur este numele vechiu al plantei în comună, celălalt ajungând aici, fie prin intermediul oraşului (Focşani, Odobeşti) unde planta se vinde ca medicinală sub acest nume de către femeile care se ocupă cu vânzarea plantelor medicinale, fie că a fost împrumutat din regiunile învecinate.

Numărul numirilor populare de plante adunat până acum este relativ mic, datorită variabilităţii în diferitele regiuni româneşti, pentru aceeaşi specie. După lucrarea foarte preţioasă a lui *Z. Panţu,* Plante cunoscute de Poporul Român (ed. 11. 1929) aveam adunate până la apariţia ei, 4.650 de numiri pentru vre-o 2.000 de specii şi cu ceace s'a adunat ulterior ar putea fi vre-o 5.000 de numiri.

La fixarea terminologiei populare unii s'au legat de forma rădăcinilor, alţii de înfăţişarea plantei, de mirosul ei, coloarea florilor, întrebuinţarea în medicina populară. Adeseori în dosul numirilor se ascund legende păstrate sau uitate, la unele numai le întrevedem. Uite, domnule, asta-i Iarbă împuşcată, mi-a spus la Nereju o babă, arătându-mi *Hypochaeris maculata L.*, vezi d-ta pe frunze petele de sânge. Ştia de ce i se zice aşa, căci planta are pe frunze pete roşii-brunii, dar nu ştia să-mi spună povestea lor.

Poporul este în permanenţă în mijlocul naturii, în mijlocul lumii vegetale şi începând dela muşcata din fereastră, până la florile izolate pe stânci, toate sunt cunoştinţe plăcute şi cu ele şi-a brodat folclorul, iar numele, coloarea minunată a florilor, puterile lor miraculoase sunt răspândite în toate genurile literaturii populare. Iată ce spune naturalistul *F. Pax* în legătură cu spiritul de observaţie al poporului nostru [6]. „A fost pentru mine o probă evidentă de pătrunzătoarea putere de observaţie a naturii, ce am constatat că o are poporul de păstori, căci într'o excursie împrejurul Comanei, la sud de Bucureşti, însoţitorul meu, un băiat de 13 ani, care în şcoală n'a putut primi fără îndoială decât numai modeste începuturi de ştiinţe, dar cu toate acestea a putut distinge dela distanţă cu o siguranţă absolută: Tufanul *(Quercus pedunculata Ehrh),* Stejarul *(Q. Sesliflora Smith),* Tufa albă *(Q. pubescens Willd),* Cerul *(Q. cerris L.),* şi gârniţa *(Q. conferta).* În altă parte spune că, poporul nostru le-ar cunoaşte mai bine decât poporul german, dar comparând ceea ce avem noi în această direcţie adunat diferenţa e foarte mare. Numărul numirilor germane de plante este de 80.000. Trebuie să fie şi pentru noi un ideal de muncă adunarea lor.

Nu-i suficientă numai adunarea numirilor, ci-i necesară şi colectarea plantelor, documente preţioase. Cum vom proceda la aceasta. Vom ruga pe cunoscătorii practicilor cu buruieni să ne aducă pe cele care le cunosc ei şi le întrebuinţează, iar pentru restul plantelor, ce nu sunt întrebuinţate, se vor face cu aceia care le cunosc excursii pe câmp. Plantele uscate sau de herbar sunt de cele mai multe ori greu de recunoscut. În afară de aceasta poporul le distinge mai bine în cadrul natural şi le ştie pe cele nu prea comune în diferite locuri unde acestea cresc în număr mai mare şi de acolo le aduce când are nevoie de ele... La Clopotiva, în Ţara Haţegului, am rugat pe Sânziana Uşinari, o bună cunoscătoare a plantelor, să vină şi să-mi arate pe care le cunoaşte şi le ştie că sunt bune de ceva. Mi-a răspuns „ce crezi că numai aşa mere asta, că doară nu cresc toate la un loc, unele cresc pe luncă, altele la deal, pe fânaţ...."

---

6) *F. Pax*, Pflanzengeographie von Rumänien.

APARIȚIA PLANTELOR ŞI INTERPRETAREA DIFERITELOR FENOMENE CE IES DIN COMUN. Urmărind această problemă, dăm de credinţe extrem de interesante şi preţioase. Fiecare element component al lumii vegetale după credinţele poporului îşi are rostul său, atât doar că, oamenii nu au ajuns să-l cunoască. „Toată floarea câmpului, cine o poate culege, până'n Rusalii, pe nemâncate, îşi are rostul ei" spunea o femeie din Cetea, Jud. Alba. Bazate pe credinţa că toate plantele sunt de leac, babele din cele mai multe sate din Transilvania, atunci când încercările cu diferitele buruieni au rămas infructuoase în vindecarea anumitor boli, adună tot felul de frunze şi cu ele îi fac bolnavului baie nădăjduind că într'una îi va fi leacul. S'ar putea ajunge la cunoaşterea plantelor după unii, şi iată ce spune Sofia Nistor din Şanţ, jud. Năsăud: „cine o vedea şarpe alb, să-l omoare dintr'odată, spunea tata şi să-l mânce uscat. Atunci tătă buruiana spune, pă mine nu mă călca că-s de cela leac, pe mine nu mă călca că-s de cela leac". A-l găsi ca să ajungi la aceasta cred, e tot atât de uşor ca şi să ajungi să bei apă de unde bea curcubeul, dacă eşti băiat să te faci fată sau să găseşti iarba fiarelor purtând pe câmp un lacăt încuiat, căci după credinţa Românilor din Banat, acesta se deschide când se atinge de ea.

Plantele sunt trecute în general de popor între creaţiunile primare. Unele însă se crede că au apărut ulterior, în urma unor împrejurări fericite în legătură cu viaţa sfinţilor sau chiar a Mântuitorului. Pedepse divine atrase asupra muritorilor de rând le-a adus metamorfozarea în plante. Vom enumera câteva credinţe.

„Busuiocul, spunea Elena Sighencea din Boiţa, jud. Sibiu, a crescut pe crucea Domnului Cristos. Crucea pe care a fost răstignit Domnul o căzut şi cu vremea o acoperit-o pământul. Pe ea o crescut busuiocul semn şi mergând pe acolo împăratul Constantin cu Elena au simţit un miros frumos adus de o boare. S'o dus într'acolo şi o găsit busuiocul. O smuls câteva fire să ducă şi în grădina lor că tare mirosea frumos şi smulgându-l au găsit crucea la rădăcina lui. De aceea ramurile lui cresc în cruce". În trecerea prin Maramureş l-am văzut cultivat lângă biserica din Borşa în 1936, într'un strat în formă de cruce. Având o origine sacră ne explicăm adoraţia mare ce o are poporul pentru această plantă şi întrebuinţarile numeroase ce le are nu numai în practicile religioase, ci şi în cele magice, la vrăji, descântece ş. a.

Iată ce cred Românii din Banat despre Pochivnic *(Asarum europaeum L.)* „Popilnica a omorît pe Aluna, naşa ei, şi pentru aceea e şi afurisită a creşte tot sub alun şi menită să călărească alunul pe ea" spune S. Mangiuca [7]). Planta creşte prin păduri şi tufişuri şi remarcată de popor de sigur prin alunişuri, faptul a fost atribuit unei afurisenii, pedeapsă divină cerută prin rugi, iată de ce ea nu se bucură, după credinţele poporului, de razele binefăcătoare ale soarelui şi creşte tot ascunsă. Câte credinţe vor fi despre alte plante!

Diferitele însuşiri ce ies din comun şi-au primit interpretarea lor, interpretări care sunt împrăştiate în basme, legende, balade, colinde etc. Astfel tremurul frunzelor de plop, care la cea mai mică adiere de vânt se clatină, din cauza peţiolului lung şi răsucit, este atribuit unui blestem al Maicii Domnului, care fugind din Ierusalim spre Vifleim a voit să se odihnească la umbra lui. Nefiind răcoroasă, din cauza frunzelor care se tot clătinau, a fost blestemat. Iată ce se spune în colinda Drumarilor:

Plop neogoit
Fi mi-ai pedepsit
Să nu fi rodit
Bată vânt nu bată
Frunza ţi se clată
De boare de soare
Noapte pe răcoare
Că deşi fălos
Tu n'aduci folos..... [8])

Nu numai interpretarea fenomenului este interesantă, ci şi faptul că ceea ce iese din comun este trecut ca „o fală" şi în lumea plantelor plopului i-a atras această pedeapsă veşnică de-a nu i se „ogoi" frunzele.

---

[7]) *S. Mangiuca.* De însemnatatea botanicei româneşti. Familia, 1874. Nr. 47, pag. 562.

[8]) *A. Marienescu.* Din colecţia de colinde.

D-l *Lucian Blaga* [9]), preocupându-se de asimilarea culturii biblice şi-a diferitelor motive dogmatice, dă câteva exemple din literatura populară. Vom cita unul din exemplele date referindu-ne la lumea plantelor, pe care îl dăm pentru a arăta la ce treaptă ridică poporul această lume de fiinţe.

„Raiul şi Iadul şi cu deosebire Judecata din urmă au aprins cu putere de obsesie imaginaţia populară. Dogma creştină e precisă: la judecată se prezintă omul. El e singura fiinţă pământeană, care se bucură de acest tragic privilegiu. Opunem acestei credinţi dogmatice următoarele viersuri populare:

Foaie verde grâu mărunt,
Câte flori sunt pe pământ
Toate merg la jurământ;
Numai spicul grâului
Şi cu viţa vinului
Şi cu lemnul Domnului
Sboară 'n naltul cerului,
Stau în poarta raiului
Şi judecă florile
Unde li-s miroasele. [10])

Poezioara de faţă e remarcabilă nu numai ca întruchipare poetică, dar şi ca schimbare vastă de orizont a motivului dogmatic. Oricât de simbolice ar fi aluziile acestui bocet, viziunea primară cuprinsă în cele câteva versuri se impune şi ca atare; iar viziunea ca atare cuprinde o escatologie mult lărgită faţă de aceea a doctrinei creştine. În planul insondabil al judecăţii şi al sfârşitului nu joacă rol numai omul, ci oarecum toate fiinţele chiar şi regnul vegetal. Plantele încetează de a mai fi simplu stafaj, participând şi ele la misterul şi drama imaginată. Această escatologie a florilor, în care regnul vegetal e trimis la judecata din urmă, şi în care „miresmele" dobândesc prestigiul înalt al unor fapte de domeniu moral, cari atrag după sine salvarea sau osânda, implică un original, profund şi excepţional simţ metafizic".

PUTERILE MAGICE ATRIBUITE DE POPOR PLANTELOR. Puteri supranaturale magice au fost atribuite plantelor în toate timpurile, peste tot şi este mare seria acestora şi la noi. Unora li s'au atribuit puteri prevestitoare, altora ocrotitoare ş. a. m. d.

Puteri prevestitoare le-au fost atribuite multor plante. Înflorirea pomilor de exemplu este prevestirea unei ierni nu prea aspre aproape peste tot în satele româneşti. Fericean Nicolae din Poienile-de-jos îmi spunea că este şi „Cărindariul pământului" *(Orobanche.)* care aşa cum calendarul spune mersul vremii, spune rodul din acel an (recolta). Această prevestire o face inflorescenţa plantei şi se crede că dacă florile sunt mai dese spre vârf în acel an va fi mai mult grâu, iar dacă sunt mai dese spre bază va fi mai mult porumb.

Prevestirea morţii, în cele mai multe sate din Câmpia Transilvaniei, o fac cununile de Sânziene *(Galium verum L)* care în ajunul „Sânzienelor" (Naşterea Sf. Ioan Botezătorul) sunt aruncate pe casă pentru fiecare membru al familiei. A căruia cade jos de pe casă e semn că va muri în acel an şi de aici grija mare la aruncarea lor. În comuna Sălciua-de-jos jud. Turda, unde predomină viaţa pastorală, acestea indică vitele la care au noroc membrii familiei şi pentru fiecare se pune afară pe rudă, în ajunul sărbătorii, câte o cunună. Dimineaţa fiecare se uită cu băgare de seamă să vadă ce păr găseşte pe ea şi la acele vite se crede că are noroc din a cărei păr a găsit pe cunună. La Şanţ, jud. Năsăud spunea Sofia Nistor, „Sânzienele" se pun seara în stâlpii dela poartă pentru toţi membrii familiei şi a căruia se apleacă peste noapte e semn că va muri în acel an.

Fire de busuioc, spunea tot aceasta, pun fetele în ajun de Bobotează la malul apei şi dacă se leagă de ele firişoare de ghiaţă e semn că vor fi bogate, dacă nu se leagă de ele firişoare de ghiaţă e semn că vor rămâne sărace.

Setea de-a cunoaşte viitorul la om e aşa de mare încât nu e nici o mirare că el a recurs şi la plante în acest scop.

Multor plante li s'au atribuit puteri protectoare contra forţelor naturii şi din seria acestora amintesc teiul. Teiul, spunea Fericean Nicolae, fereşte de trăznet şi deaceea la Poienile-de-jos la cele mai multe case se pune o grindă de tei. Dacă nu s'a pus în timpul

---

[9]) *L. Blaga.* Spaţiul mioritic pag. 118. [10]) *(I. Corbu.* Doina, Bistriţa, 1925).

furtunilor se aruncă pe foc ramuri de tei puse în casă în ziua de Rusalii. Dealtfel între sărbători teiul îşi are Dumineca lui. Aceasta este la Nereju Dumineca Rusaliilor, când teiul se pune pe la porţi, iar femeile duc ramuri de tei la biserică. Acelea pe care îngenunche preotul, spunea Nastasia Dobrotoiu, sunt bune de „sperietură" şi femeile mai îndrăzneţe se duc şi le iau pentru aceasta.

Altele sunt socotite protectoare contra bolilor. Palma Maicii Domnului *(Gymnadenia Conopsea R. Br.)* spunea Aglaia Stoleriu, Iaşi *(Vânzătoare de buruieni în hale)* purtându-o, te fereşte de orice boală, pe lângă acestea se crede că este şi aducătoare de noroc.

Femeile, în cele mai multe sate din Transilvania, în anumite zile se încing cu Cicoarea *(Cichorium Intybus L)*, ca să nu le doară mijlocul.

Multora li s'au atribuit puteri protectoare contra spiritelor rele, strigoi, iele, smei ş. a. Alungarea acestora din lume este atribuită de cele mai multe ori plantelor. Ioana Stoienoaie din Nereju-Putna, spunea că, „ielele" au pierdut Avrămeasca şi Creştineasca *(Ajuga Laxmanii Benth.)* şi prin ele şi-au pierdut puterea din lume: deaceea şi acum plâng „ielele" deasupra acestor buruieni. Smeii spunea Praja Mărie din Sălciua, jud. Turda au fost alungaţi în lumile lor tainice subpământene tot prin buruieni „de lumea aceasta prea învăţată". Hodoleanu *(Valeriana officinalis L.)*, Leuşteanul (*Levisticum officinale Koch*), Iarba creaţă *(Mentha crispa L.)* ş. a. sunt plantele protectoare contra lor. „Veneau şi furau fetele dela joc, spunea Crac Mărie din Sălciua, deaceea fetele se spălau cu Hodolean şi Iarbă neagră *(Sanicula europaea L.)* Aceste apariţii supranaturale, care turburau liniştea nopţilor, duceau o viaţă ca şi a muritorilor de rând şi în munţi îşi au porţi de ieşire din lumile subpământene, guri de peşteri numite de popor „Poarta smeilor".

Praja Mărie din Sălciua spunea că i-a auzit odată într'o noapte când era tânără şi stătea la „colibă", (stână), jucând şi unul striga:

„Hodolean şi iarbă creaţă
Alea-mi mâncă din viaţă,
Hodoleanul de n'ar fi
Şi noi am putea trăi".

Contra strigoilor se foloseşte Leuşteanul, Rugul *(Rosa canina L)*, Usturoiul ş. a.

Pentru rezolvarea problemelor din domeniul vieţii sufleteşti adeseori se recurge la plante şi vrăjile ce se fac cu ele în acest scop sunt extrem de numeroase. Încep cu naivităţile fetelor tinere, care plecând la joc i-au o frunză de plop şi o pun la brâu zicând: „Să nu stau nici un joc, cum nu stă frunza'n plop" şi se termină cu apelurile la puterile tainice ale Mătrăgunei.

Mătrăguna *(Atropa belladonna L)* este peste tot planta vrăjilor şi a farmecelor, fapt pentru care a şi fost numită, în unele regiuni, Împărăteasa buruienilor. Micile supărări ale fetelor, ca acelea de-a nu fi jucate sau de-a nu se mărita curând, la ea îşi găsesc refugiul şi deaceea se culege „pe joc" şi „pe măritat". Se crede că dragostea se cimentează sau este împărtăşită dacă este culeasă „pe dragoste". Cârciumarii o aşează sub butoi sau pun puţină în băutură, ca să atragă lumea la cârciuma lor. Femeile a căror soţi se abat din drumul drept al căsniciei o culeg „pe urât", iar cei învrăjbiţi „pe bolânzit". Culesul ei în dansuri şi descântece îţi evocă orientul cu primitivitatea şi misticismul lui. [11])

„Urîtul", condamnarea morală e mai mult decât moartea fizică în cele mai multe sate, iată de ce sunt trecute multe plante ca „buruiene de urît" şi numai purtarea sau atingerea lor se crede că ţi l-ar aduce. La Nereju-Putna sub acest nume se cunoaşte *Dianthus superbus L.*, iar la Runcul-Salvei, Năsăud, *Dianthus carthusianorum L.* şi iată ce spunea Sărmaş Dochie despre ea: „Nu-i bine s'o atingi, nici s'o porţi, că te ureşte lumea. Cu ea fac unele de urît. Să duc, o culeg pe sfinţitul Soarelui şi o duc la morminte. Acolo o îngroapă şi o ţin trei zile. Tot seara se duc după ea şi dupăce o descântă de urît o aruncă în urma celui pe care vreau să-l urască lumea". Urîtul acesta e mai mult decât o difor-

---

[11]) Am publicat o parte din datele privitoare la aceàstă plantă, adunate din M. Apuseni, com. Sălciua-de-jos, informatoare fiind Buta Cruciţa, în revista „Grădina Mea" —Cluj, Nr. 10—11, 1936.

mare fizică şi dacă planta se îngroapă la morminte, în cimitir, e fie o practică simbolică, îngroparea iubirii semenilor, fie că acesta produce „urîtul“ noaptea când cimitirul din cauza aceasta este ocolit, nu pentru moarte, ci pentru atmosfera de superstiţii creată în jurul său, cu spirite rele, cu strigoi, stafii ş. a.

Culegerea acestor plante şi a celor medicinale, se face după un adevărat rit, iar puterile medicinale ori magice a lor, după credinţele poporului trebuesc răscumpărate; în acest scop se duc daruri, care se lasă în locul de unde s'au scos... Iată cum spune *S. Fl. Marian* că se culege Serpânţa *(Sedum acre L)* la Vatra-Dornei: „Cel bolnav de dânsele caută mai întâi planta aceasta şi după ce o află n'o rupe, ci o lasă locului, puind numai un semn, ca să ştie unde se află. Intr'o Luni ori Miercuri dis de dimineaţă se scoală cel bolnav, se spală pe obraz şi după ce spune rugăciunile, ia o bucată de pâine, una de sare în mâna dreaptă şi ţinându-le în palmă, cu cele două degete mai mici, iară cu celelalte trei făcându-şi cruce descântând-o şi dorindu-şi sănătate, se duce spre Serpânţă, nu se uită înapoi, nici vorbind cu nime pe drum ori cu cine s'ar întâlni. Iar după ce ajunge la Serpânţă, pune sarea şi pânea pe rădăcina ei şi gândeşte precum urmează:

Sfântă buruiană,
De Dumnezeu lăsată
De mine însemnată

Te cinstesc
Cu pâine şi sare,
Ca să mă lecueşti

Şi să mă dărueşti,
Cu leac.
Cu veac. . . . [12])

După ce gândeşte acestea, ia Serpânţa cu frunză şi cu rădăcină cu tot şi se unge pe locul unde-l doare.

După ce se unge, lăsând pâinea şi sarea unde le-a pus, se întoarce acasă îndărăt, însă nu pe unde a venit şi fără a vorbi cu cei cari i-ar ieşi în drum. Aceasta o face cel bolnav în trei rânduri, adică în trei zile de sec, înainte de ce răsare soarele.

Dacă nu poate merge, i-o descântă cineva, i-o aduce şi după ce-l unge, o duce îndărăpt de unde a luat-o.“

Mătrăguna în M. Apuseni o culeg femeile desbrăcate şi despletite, spunea Buta Cruciţa, în zorii zilei ducându-i pâine, sare şi un ban pe care le lasă în locul de unde s'a scos planta. Sunt „plata mătrăgunii“ şi fără aceasta se crede că nu-i bună pentruce s'a cules, fie că se răzbună pe cel care a cules-o. „E buruiana dracului, spunea tot aceasta şi am fost odată de am cules-o cu o femeie de aici din sat. Ea a tot râs şi s'o 'mbălat (spunea prostii) şi i-am spus, tu nu-ţi face de lucru cu dracu, dar nu m'o ascultat. Noaptea i-a bătut la fereastă, de n'o putut dormi şi-i striga s'o ducă de unde a cules-o“. Iată într'un coşmar planta căreia nu-i s'a respectat ritul, bate în geamul celei care a cules-o şi-i spune s'o ducă înapoi.

Sunt credinţe care se mai păstrează ici colo prin satele ascunse în munţi, la care se ajunge foarte greu, căci de cele mai multe ori sătenii le tăinuesc, nu le spun, pentrucă nu este numai ruşinea la mijloc, ci şi teama de păcat.

Nu numai spre plantele spontane trebuie să ne îndreptăm în cercetările etnobotanice şi trebuie să avem în vedere şi numeroasele credinţe în legătură cu plantele cultivate. Am publicat într'unul din numerele acestei reviste o parte din credinţele în legătură cu cultivarea grâului, adunate în numeroasele excursii făcute pentru culegerea folclorului botanic în satele româneşti din Transilvania, de unde aceste date ne lipsesc. A fost departe de mine gândul de a da un studiu complet asupra acestei probleme deşi sunt semnalate, în parte, aceste lucruri şi din alte regiuni. Datele adunate nu din 10 sate, ci din 50 de sate, din diferite regiuni ale ţării, eu cel puţin nu le cred suficiente pentru a lua în studiu această problemă, care necesită încă cercetări. Până atunci mă voiu mulţumi să dau date rigide şi sarbede, cum le-a calificat d-l Cazan într'o recenzie în Revista Istorică, pentru „cercetătorii“ materialului indicat de d-sa „care zace în reviste şi culegerile de folklor“, eu mulţumindu-mă a aduna şi publica ceeace „zace“ încă în sate, căci poate va „muri“ şi ar fi păcat.

---

[12]) *S. Fl. Marian:* Albina Carpaţilor, 1879, Nr. 14, pag. 218.

Din credinţele publicate se vede câtă grijă le poartă acestora agricultorul. Grijile încep cu sămănatul lor, iar scosul plugului este, în cele mai multe părţi, adevărată ceremonie. Semănătorii pornesc dintr'un văl de fum de tămâie, în stropiri de aghiasmă, îmbrăcaţi în haine curate, pentruca şi grâul să fie curat. Femeile în timpul sămănatului sunt oprite dela anumite lucrări casnice.

Copii îmbrăcaţi în frunze, în timpul secetei, cer ploaie, iar cununa de grâu, ce se aduce la sfârşitul secerişului, trebuie udată pentruca anul următor să fie ploios.

Adoraţia şi grija ce le-o poartă acestora, se datoreşte rolului mare ce-l au în vieaţa omului. Şi nu numai la noi, ci în toate părţile şi în toate timpurile omul a avut un adevărat cult pentru plantele care i-au asigurat hrana. Iată de ce poporul vede, în colţul bobului de grâu, chipul Domnului.

Studierea minuţioasă a tuturor acestor credinţe se va putea face numai pe baza unui material documentar bogat şi comparativ cu a altor popoare, pentrucă sunt numeroase credinţe similare nu numai la popoarele din jurul nostru, ci şi la altele mai îndepărtate, de ex.:

In popor se crede că există o iarbă „Iarba fiarelor" care dă putere hoţilor să descuie toate lăcatele şi o ştie numai ariciul sau numai graurul galben şi-o aduce atunci când li se împiedică puii. Nici unul din sute de informatori nu a ştiut sămi-o arate spunându-mi că-i mare lucru să ajungi la ea deşi este dată în literatură şi cu numele latinesc. „Asta e pe munte şi străluceşte în zori ca soarele, da când te apropii de ea, nu se mai vede. Dacă poţi s'ajungi la ea în coate şi 'n genunchi, atunci ai putere mare", spunea Borş Ioan din Sălciua. Un studiu asupra credinţelor în legătură cu această plantă a scris la noi I. A. Candrea [13]).

P. Sébillot [14]) semnalează din Bretagne o iarbă a aurului care străluceşte de departe, ca acest metal şi încetează de-a mai străluci când te apropii de ea şi prin ea poţi ajunge la comori, deasemenea o iarbă, care taie fierul. La fel semnalează din Rusia o iarbă cu care se deschid lăcatele, încuetorile ş. a.

I. A. Candrea spune că în Germania credinţa despre existenţa şi virtuţiile extraordinare ale ierbii fiarelor este de asemenea foarte răspândită. O mai semnalează şi dela alte popoare. O astfel de plantă e amintită şi la antici.

Iată de ce interpretarea credinţelor în legătură cu lumea plantelor necesită multă pricepere şi simţ critic. Nu trebue întotdeauna însă să ne refugiem la vecini, care le pot avea, asimilarea unora nu e exclusă, nici la strămoşii noştri la Romani; nu trebuie să le vedem pe toate călătorind din orient spre occident, oprite şi la noi şi trebuie să ţinem seamă şi de mentalitatea creatoare de mituri a băştinaşilor, mituri asemănătoare cauzate de acelaş obiect.

PRACTICILE MEDICINALE CU BURUIENI. Întrebuinţările medicinale ale plantelor e un capitol în parte cunoscut. Sunt extrem de numeroase plantele întrebuinţate mai ales în satele de munte. Faptul se datoreşte lipsei medicului şi greutăţii de-a ajunge la el. În lipsa medicului babele au rămas până astăzi cu îndeletnicirile lor medicinale. Medicina băbească „este începutul medicinei celeilalte, omeneşti, raţionale, pământeşti fără amestecul elementelor infernale, sub-pământeşti. Şi, în documente, ici colo, vedem particulari cari arată cum au fost lecuiţi de babe, prin medicina aceasta în care satele cred şi acum aşa de mult şi au motiv să creadă, căci ea întrebuinţează leacuri vegetale care pot să aibă efecte bune, şi unele masagii care nu sînt cu totul deosebite de alte sisteme, care au progresat plecând dela aceeaşi obârşie" spune d-l prof. N. Iorga [15]).

Nu toată medicina băbească e tocmai aşa de condamnat cum cred unii. Sunt adevărat, o mulţime de practici, nu ineficace, ci de-a dreptul dăunătoare folosindu-se obiecte murdare sau buruieni fără nici un efect terapeutic şi în plus păstrate în condiţiuni proaste.

---

[13]) *I. A. Candrea,* Iarba fiarelor, Studii de Folklor 1928. Cultura Naţională, Bucureşti.

[14]) *P. Sébillot:* Le Folklore, Cap. Plantes merveilleuses, imaginaires ou magiques.

[15]) *N. Iorga.* Istoria Românilor în Chipuri şi Icoane. Medici şi medicină în trecutul românesc. Pag. 313.

Răsfoind cartea d-lui C. Bujoreanu, Boli leacuri şi plante de leac, ne dăm seama câte reţete absurde foloseşte poporul pentru diferite boli. Inlăturarea acestora va trebui căutată nu înlăturarea tuturor practicilor cu buruieni, pentru că foarte multe îşi au întrebuinţarea la locul ei, bazată pe efecte incontestabile. O selecţionare a lor şi o îndrumare pentru recoltarea şi păstrarea plantelor, iată ce se cere mai mult, căci şi aşa sătenii nu vor renunţa niciodată la ele cum nu au renunţat nici alte popoare. Şi fiindcă sătenii caută în diferitele publicaţii care le cad în mână astfel de îndrumări şi ţin mult la ceea ce-i aşternut pe hârtie va trebui să se dea lucruri precise şi detailate, planşe ilustrate pentru identificarea plantelor. Nu ne vom mai mulţumi cu enumerarea întrebuinţărilor plantelor comune, pe care şi aşa le ştiu ei foarte bine având la baza cunoştiinţelor practicile milenare strămoşeşti nu un sărac material informativ de ici, colo adunat tot dela ei. Trebuie să li se facă cunoscute cele pe care ştiinţa le-a pus în adevărata lor lumină. La acestea, deşi în unele regiuni se găsesc în abundenţă, nu le sunt cunoscute proprietăţile. Literatura străină în acest domeniu este foarte bogată şi într'unele publicaţii de specialitate sunt date nu numai întrebuinţările ci şi reţete experimentate, în clinici, cum sunt date în lucrarea foarte importantă a lui *Gh. Madaus* [16]).

Adunarea întrebuinţărilor e tot atât de necesară ca şi a celorlalte date referitoare la plante şi nu sunt preţioase numai cele semnalate până acum, ci şi a celorlalte deja cunoscute pentru a se fixa întrebuinţările pe întinsul plaiurilor româneşti.

Cunoaşterea lor poate fi utilă şi ştiinţei şi prin experimentări valoarea multora ar putea fi un aport preţios. Studierea întrebuinţărilor comparativ, populare şi oficinale când acestea vor fi pe deplin cunoscute, e tot ce poate fi mai interesant. D-l *Virgil Stanciu* [17]) a făcut aceasta în parte, cu câteva plante mai comune, fiind numai un început, în direcţia inaugurată de mai demult de Institutul de Istoria medicinei, de sub conducerea D-lui prof. *Valeriu Bologa*, de-a studia valoarea real terapeutică a leacurilor băbeşti.

Un fapt foarte interesant este păstarea în unele regiuni ale ţării, a vechilor farmacii româneşti care desigur erau farmacii băbeşti, cu buruieni, ca cea semnalată de d-l *Al. Borza* dela Galaţi [18]) unde în piaţa de zarzavaturi se pot cumpăra şi acum tot felul de leacuri vegetale. De altfel nu numai la Galaţi, ci şi la Iaşi şi în alte centre din Moldova, se vând în pieţele de zarzavaturi mai ales vara şi toamna buruieni de tot felul, pentru noroc, dragoste şi pentru vindecarea suferinţelor trupeşti. Din alte provincii nu mai sunt semnalate astfel de farmacii băbeşti doar prin târgurile din Transilvania se mai intâlnesc „crişeni" dela Poienile-de-sus, Poienile-de-jos, Bunteşti şi Fânaţi, jud. Bihor, care vând câteva feluri de rădăcini ca unsoarea pământului *(Tamnus communis L.)* Iarba lui Tatin *(Symphytum officinale L.)*, rizomi de Feregă şi Spânz *(Helleborus sp.)*. Aproape nu este târg din care să lipsească aceşti „rădăcinari" cum le spun în satele din jurul comunelor amintite. Crişenii cutreeră Transilvania cu aceste rădăcini săptămâni în şir. Drumurile lor prin ţară durează 3—4 săptămâni, plecând la ţară cu o cantitate mai mare de rădăcini. Iată câteva centre în care a desfăcut marfă, cum îi spunea Ferician Nicolae din Poienile-de-jos, în primăvara anului 1936: Poienile-de-jos, Cluj, Războieni, Unirea, Iernut, Luduş, Şărmaş, Turda, Dej. Drumurile dela un centru la altul le-a făcut cu trenul, uneori pe jos şi atunci s'a oprit şi prin sate. Rădăcinile le dă pe bani şi pleacă cu ele mai ales toamna şi primăvara. Pieţele cele mai bune pentru desfacerea lor sunt cele ale Banatului. Numărul celor ce pleacă cu ele prin ţară chiar din comunele amintite nu este prea mare. La ele recurge populaţia cartierelor sărace şi sătenii veniţi la târg.

Peste tot plantele sunt folosite mai ales de sătenii neînstăriţi şi deaceea în rândurile acestora sunt bunii cunoscători ai practicilor cu buruieni. Trebuie urmărită peste tot încrederea ce le-o acordă sătenii.

---

16) *Gherard Madaus*. Lehrbuch der Biologischen Heilmittel. 3 vol. Leipzig, 1938.

17) *Virgil Stanciu*. Comparaţia între întrebuinţarea populară şi cea oficială a câtorva plante folosite în medicina populară românească.

18) *Alexandru Borza*. Noutăţi etnobotanice româneşti. O farmacie babească. Bulet Grăd. Botanice şi al Muzeului Botanic dela Universitatea din Cluj, Vol. XVI, 1936.

VOPSITUL CU BURUIENI. Numărul plantelor întrebuinţate pentru vopsit este acum mic peste tot, locul lor luându-l produsele chimice mult mai uşor de procurat decât acestea şi mai ales de pregătit. În trecut desigur erau mult mai numeroase şi erau singurii coloranţi în satele noastre. Totuşi se mai pot găsi lucruri interesante a căror adunare e necesară pe acestea într'adevăr numai bătrânii cunoscându-le, de multe ori ne mai ştiindu-le întrebuinţarea.

FLORA GRĂDINILOR ŢĂRĂNEŞTI. Deoarece dragostea pentru flori este mare peste tot, studiul grădinilor ţărăneşti nu trebuie omis în cadrul cercetărilor pentru cunoaşterea satelor noastre. Elementele noi decorative iau locul celor mai vechi, trecute de cele mai multe ori ca „flori bătrâneşti" de săteni. Între elementele floristice introduse nu demult la noi ca plante decorative, cele mai multe şi-au primit numiri foarte sugestive.

Adunând cu conştinciozitate materialul etnobotanic şi grupându-l astfel credem că vom avea o icoană fidelă asupra credinţelor şi întrebuinţării plantelor în satele noastre româneşti, la adunarea cărora trebue să ne gândim acum când viaţa satelor este obiectul principal de cercetare al unor Instituţii Regale care depun mult suflet pentru a ajunge la rezultate reale pe care le aşteaptă de multă vreme ştiinţa.

VALER BUTURA

OBSERVAŢII ALE UNUI NESPECIALIST ASUPRA GRAIULUI DIN CLOPOTIVA[1]

Întâmplarea a făcut ca în „Le Temps" din 2 Iunie 1937 să citim într'un articol: *Les Romains et nous,* scris de un foarte inteligent francez, *d-l Pierre Mille,* între altele: „Românii sunt Daci... cari vorbesc latineşte, aşa cum Francezii descind, în proporţie de nouă sute nouă zeci şi nouă la mie, din vechi populaţii quasi-autochtone şi din Celţii năvălitori, care-şi părăsiră limba pentru a vorbi latineşte"... [2]), şi fiindcă e interesant, să mai reproducem: „Şi — toată acea... gloată de oameni şi mai ales de femei care au venit de dincolo de Alpi în toate amintitele ţări (Galia, Germania, Dacia etc. n. n.), n'ar face mai mult de două sau trei din diviziile noastre actuale, pe picior de războiu"... [3]) Şi, mai departe: „Roma n'a avut de cât foarte puţini Latini de origine să trimită în toate aceste ţinuturi cucerite. — Şi, totuş, aproape un sfert din Europa (cât era cunoscut pe atunci) a început a vorbi latineşte, s'a latinizat"... [4]). Care-i explicaţia? Pentru ce? „Pentrucă Roma aducea o civilizaţie superioară, o justiţie superioară, o administraţie organizată [5])", etc.

Dacă acestea toate — rezumate în afirmaţia că: *Românii sunt Daci care vorbesc latineşte* — sunt adevărate (şi pentru noi *sunt*) —, atunci ce trebuie să facem cu cealaltă afirmaţie pe care, fără s'o gândim, mai toţi o admitem: că *limba unui popor este expresia fidelă a sufletului, a spiritului lui?* Dacă sufletul e dac, cum e limba romană? S'au

1) Din monografia satului Clopotiva, în curs de apariţie (Editura Institutului de Cercetări Sociale al României).

2) „Et les Roumains sont des Daces... qui parlent latin, de même que les Français descendent, dans la proportion de neuf cent quatre-vingt-dix-neuf sur mille, de vieilles populations quasi autochtones, et de Celtes envahisseurs, qui abandonnerent leur langage pour parler latin.

3) „Et ce qu'il est venu d'hommes et surtout de femmes d'au delà des Alpes, dans tous ces pays que je viens de nommer, ça ne constituerait peut-être pas, numériquement, le total de deux ou trois de nos divisions actuelles, sur pied de guerre".

4) „Rome n'a eu que très peu de Latins d'origine à envoyer dans ses conquêtes. — Et pourtant, le quart à peu près de l'Europe alors connu s'est mis à parler latin, s'est latinise".

5) „Parce que Rome apportait une civilisation supérieure, une justice supérieure, une administration régulière etc. etc"...

transformat Dacii sufleteşte, făcându-se şi la suflet Români? Dar aceasta n'o admitem — fiindcă nu ne lasă faptele şi observaţia cea mai elementară — nimeni! Astfel fiind, ce să spunem? La ce concluzie să rămânem? — Şi mai e o afirmaţie bună de amintit aici: Că străinul care a învăţat recent o limbă continuă a gândi şi simţi tot ca părinţii lui, transpunând gândul şi simţirea numai *în vocabule* noi, *dar nu şi în sintaxa limbii celei noi!...* Limba română de azi, însă, e *de sintaxă* (şi de completă structură) *latină!...* Şi, totuş, încăodată, se admite că sufletul e tot cel vechiu, autochton, dacic!... Grea problemă!

Totuş, trebuie admis orişicum că în limba unui popor se poate ceti (în parte, măcar) sufletul lui. Limba, anume, este expresia sufletului respectiv: în măsura, în înţelesul — mai exact — că ea preferă, de pildă, un *anume* sinonim (în epoca în care un popor o adoptă ca limbă nouă) dintr'un *grup* de adjective pentru a exprima *înfăţişarea unui munte*, de pildă, sau *structura unei roce* din acel munte, sau *voiciunea unui izvor*, sau *întunericul unei păduri*. Vrem să spunem că, chiar adoptând nu numai *ca vocabular* o limbă nouă, dar chiar şi ca sintaxă, unui popor tot îi rămân *alte* căi la îndemână, *alte* mijloace, pentru ca în această a lui limbă *nouă* el să continue a-şi exprima nealterat (sau foarte puţin schimbat) sufletul lui cel vechiu [1]. Sufletul imprimă *anume* direcţii în *semantica* vocabularului celui nou, el alege anumiţi termeni dintr'o grupă de sinonime pentru a designa o noţiune, el imprimă unui adjectiv din limba cea nouă un *anumit* sens — din mai multele pe care acesta le avea până acum. Vrem să spunem, cu alte cuvinte, că aşa cum un *gen de viaţă nouă* — noi îndeletniciri, noi regiuni de locuire — vine cu anumite schimbări în înţelesul mai vechi al cuvintelor (v. schimbarea de înţeles a latinului *mergere* suferit în limba română, ca şi a lui *pontem*, ca şi a lui *carraria* — semnalate de Sextil Puşcariu şi O. Densuşianu), — tot aşa sufletul cel vechiu găseşte, spre a-şi păstra el structura, destule mijloace spre a mlădia limba cea nouă în aşa fel ca aceasta să devină totuşi o *expresie a lui*, deşi sintaxa ei rămâne cea veche.

Aşa dar, se poate conchide — cu toate aparenţele contrarii, rezultate din obiecţiunile de mai sus, că *limba exprimă sufletul naţional* (e vorba de limba poporului, bineînţeles). Şi, drept corolar, putem spune că în limba populară românească de azi, cu toată structura ei latină, se poate cu adevărat ceti vechiul suflet dacic [2]. Ideea de *ţară* Francezul o exprimă prin vocabula *pays*, provenită din latinul *pagus*-sat, în vreme ce Românul exprimă aceeiaşi idee printr'un termen care vine din latinul *terra*, — care acest *terra* rămâne să exprime la Francezi ceea ce la noi avea să exprime (să ajungă a exprima) latinul *pavimentum*. Oare numai unele împrejurări sau condiţii ale vieţii materiale, numai ele să fi provocat *dincolo* alegerea cutărui termen latin pentru exprimarea unei noţiuni pe care dincoace avea să ajungă a o exprima un altul? *Sufletul cel vechiu selectează, deci, sinonimele din limba cea nouă, după înclinaţiile şi preferinţele lui*, face cu alte cuvinte — operă de selecţie în vocabular şi imprimă *anumite direcţii* în variaţiile sau derivaţiile de sens pe care le capătă în curgerea vremii anumiţi termeni din lexicul cel nou, *el — sufletul — continuând a rămâne neschimbat*. În limba cea nouă, aşa dar, adoptată de poporul cel vechiu, sufletul acestuia continuă a trăi şi a fi el însuş, sintaxa graiului nou rămânând şi ea aceiaşi. Sufletul izbuteşte aceasta numai *dând funcţii noi cuvintelor din graiul cel nou*, coborînd valoarea unora şi înnălţând-o pe a altora, pe a acelora, anume, al căror sens exprimă mai fidel nuanţe din comoara lui de simţire.

2. Dar nu sunt, numai acestea, observaţiile de ordin general, preliminare, pe care vrem să le punem în fruntea observaţiilor noastre asupra graiului din vechiul şi atât de interesantul sat haţegan. Cercetându-l şi căutând a-i defini cât mai fidel personalitatea,

---

1) În ceea ce ne priveşte, credem că şi în materie de suflet naţional sau etnic are dreptate vechiul filosof care spunea că: *toate curg*. Adică, cu vremea şi *acest suflet se schimbă*. Dar, *cu vremea*. Pentru răstimpuri de veacuri sau milenii, însă, putem crede foarte bine în valabilitatea unei quasi-permanenţe.

2) Din rândurile următo re, luate din N. IORGA, *Neamul Românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească la 1906* (Buc. 1939, pag. 162) pare a reeşi că marele nostru istoric nu crede în dăinuirea vechiului suflet dac la poporul romanesc de astăzi: (în satele din raza Grădiştei haţegane) „eşti pe locul unde s'a hotărît, acum două mii de ani, *care e limba pe care vom vorbi-o, care e sufletul care se va sălăşlui în trupul nostru tracic*.

a trebuit să ne uităm şi mai departe de el, la *lumea* — ca să zicem aşa — din juru-i, la celelalte sate care, împreună cu el, umplu Ţara Haţegului. Ca să-l definim, a trebuit să vedem în ce fel se situează el în întreg. Acestea urmărind, am găsit lucruri foarte interesante.

Am verificat, anume, lucruri pe care până atunci numai le citisem (despre alte sate, pe alte meleaguri).

Iată:

„Într'un sat (în munţii Afganistanului, n. n,) se vorbeşte limba *farsi*; într'alt sat, alăturea, limba *puchtu*; într'un al treilea, foarte aproape, limba *kâfir*. Într'unul, soarelui i se spune *avtoub*; într'un altul, *elmar*; într'un al treilea, *soun*. Locuitorii din două sate alăturate nu se înţeleg între ei“.... Acestea le citeam cândva, între altele, într'o carte a unui rus.[1]) După cum, iarăş, altădată citeam într'o alta, a unui francez, următoarele: „În Assam, J. P. Mills afirmă că există *atâtea graiuri distincte, câte sate*. Şi fiecare din acestea se închide într'o cingătoare de foarte groase garduri din papură împletită, având drept porţi un fel de tunele care, în caz de primejdie, se pot şi ele închide“.[2])

În excursiile noastre prin satele de sub munţii Retezatului (şi chiar de aiurea) am fost în situaţia de a ne aduce adeseori aminte de afirmaţiile celor doi autori de mai sus (afirmaţii care, cum era şi firesc, ne impresionaseră în chip deosebit când le citisem — şi, deci, rămăseseră dintre acelea pe care, după ce le citeşti, nu le mai poţi uita). — Am observat anume, în acele sate, deosebiri de vocabular ciudate. Aşa, de pildă, o plantă are *un nume* în *acest* sat şi un alt nume în cel *de dincolo*; unul şi acelaş munte, după aceea, are *un nume* pentru oamenii din cutare sat şi are *alt nume* pentru oamenii dintr'un sat vecin; cutare anumită apă, la fel, etc.

Observaţii de acestea am înregistrat multe, peste tot în numitele sate. In Clopotiva, destule. Odată, în excursie spre Retezatul cu un bătrân din satul Râu-de-Mori de peste Apa Mare (2-3 km de Clopotiva) am aflat dela acesta că satul lui e făcut din patru *crânguri*. La Clopotiva, însă, când am întrebat de vorba aceasta, mi s'a spus de cei mai mulţi că ei nu cunosc vorba asta, cu *acest* înţeles; au fost, însă, şi unii bătrâni cari, auzind despre ce e vorba, mi-au răspuns: „Aaa, apăi ştiu eu, Domnule, de unde ai aflat vorba asta... ai auzît-o în Râ-di-Moare, că numai ăia spun aşa la câte un *dărab* (bucată) dă sat: *crâng*“. Cuvântul *crâng* cu acest înţeles e la el acasă, după câte ştim, în părţile moţeşti. Va fi fost curent şi în Haţeg mai de mult, când satele erau fărâmate în cătune; dar, pierind cătunele (unindu-se în sate adunate) s'a uitat şi vorba — afară, bineînţeles, de satele în care fenomenul (cătunul) încă mai există: cazul Râului-de-Mori. Întrebându-l pe acelaş bătrân cum se cheamă muntele pe care mergeam împreună spre Retezat (culmea nord-sud, cu spinarea netedă, orizontală ca un şes, care începe din marginea satului spre sud), mi-a răspuns că se cheamă: *Măgúra*. „Dar nu se cheamă *Cema?* că doar aşa mi s'a spus în Clopotiva“! m'am mirat, întrebându-l. — „Apoi, Domnule, *aşa-i* spun numa ăi dîn Clopotiva muntelui nost: *Cema*. Aşa-i zîc ei, da noi—nu! noi zîcem: Măgúra“. Mă lămurisem. — „Dar muntelui sub care stă Clopotiva, cum îi spune moşule?“ am continuat. – „ Ăluia, noi îi spunem *Măgúra Clopotivii*, dar clopotivenii îi zîc în altu fel: *Furcitura*. Că, vezi dumneata, *fiştecare* sat e cu numele *lui* pentru tăt ăla munte“.

Am observat, după aceea, că locuitorii dintr'un sat nu cunosc numele multora din munţii satului sau satelor vecine: „ala nu ştiu cum să cheamă, că nu e al nost' —“, (cu alte cuvinte: n'am umblat pe acolo şi nu ştiu).

Odată, stam de vorbă cu bătrânul nemeş Ioja Fărcaş din Clopotiva: „Noi am măritat fata în *Sălaşu dă sus* şi acu nu mai vorbeşte ca la noi; vorbeşte mai şişcavit (stricat). Noi spunem: *Ce-i?* La Sălaş: *ce?* Noi spunem: o hudit *pa* drum, ei: o hudit *pie* drum! Noi, *masă*; ei, *measă*. Noi, *cine-i;* ei, *cine?* Ei zîc că *noi* şişcavim vorba, noi că *ei*. Da, uite Grădiştea aici, la un pas — şi tot nu vorbim la fel: noi, *fuséi* — ei, *fuşéi*. Ba, vrei una şi mai hâdă? Chiar în sat la noi sânt vorbe dă sună *'ntr'un fel* în

---

[1]) M. ILINE, *les Montagnes et les hommes* (traduit du russe par Elsa Triolet, Paris, 1936. p. 104).

[2]) JULES BLACHE, *L'Homme et la Montagne*, Paris 1933, p. 114 (huitième édition).

gura unui rumân şi 'n altu fel în a de nemeş — şi să cheamă că-i tot vorba aia; da şi altele: iată, noi nu zîcem *inie,*[1]) ca rumânii; noi zîcem *ciupeag*". Şi, fiindcă veni vorba de *ciupeag şi inie:* Sîmziana Simonesc ne spunea şi ea, odată: „La Clopotiva să zîce inie, da la Breazova — *nu:* la Breazova să zîce *cămeşă muerească* şi *cămeşă bărbătească,* aşa" (Breazova e la 4-5 km nord de Clopotiva); apoi: „noi spunem măi mult *buracă,* ăi din Râ-di-moare spun măi mult *bură*; tăt aşa, Grădiştenii şi ăi din Râ-di-Moare spun *dâlmă,* în loc dă *muchea* muntelui." Apoi „noi spunem măi mult *potiec,* ăi din Hobiţa şi Grădiştea—*plai*" (asta nu-i impiedică, însă, pe clopotiveni, să-ţi vorbească mult şi deseori despre *plăieşii* dela ei, de odinioară: ceea ce înseamnă că *plai* şi *plăieş* erau cândva termeni frecvenţi şi la dânşii); „fiştece sat e cu vorba lui". La Clopotiva se spune *hoagă:* „hoagă spunem la o troacă, aşa, în munte; hoagele sânt alea, dă trag la obîrşie" (începuturile de văi, marile excavaţii în coastele munţilor, acelea-s hoage); dar în capătul de est al Ţării Haţegului, la Râu-Bărbat, ne spunea un cioban: „*hoagă,* la noi nu să zîce; noi zîcem *scoabă*". Acelaş cioban, apoi, ne spunea: „dă vorba *păcurar* eu am auzît, da noi nu ne folosîm dă vorba aia, — noi zîcem numa *cioban*" (la Clopotiva, însă, se spune tocmai aşa: *păcurar!*). Eram, altădată, în satul *Zăicani,* 5-6 km spre vest de Clopotiva şi acolo am observat că se spune *staor* pentru *staul*-ul dela Clopotiva *(staor,* am auzit şi în munţii Sebeşului, în satul Măgurea, vecinul ruinelor dace dela Grădiştea Muncelului). Apoi, altele (tot Sîmziana Simonesc vorbeşte): „La Dânsuş să spune: *te húrui,* la Clopotiva: *te hurói*" („te *hurói* din dâmb până'n groapă": cazi, te prăbuşeşti." După aceea (aceeaşi): „ostrovenii (Ostrovul e, şi el, sat vecin) zîc, în loc de *napi, crumpi*; noi – *napi,* ei – *crumpi*" (aşa spunea Sîmziana Simonesc; noi, însă, am observat că unii clopotiveni, deci *consăteni* de ai ei, spuneau, mult, *napi,* şi ei. Aşa dar, o nesiguranţă sau o labilitate în alegerea termenilor pentru o una şi aceeaşi noţiune, în chiar cadrul unui aceluiaş sat).

3. Aşa dar, satele—mai ales cele dinspre munte—apar, într'o oarecare măsură, şi ca un fel de *individualităţi lingvistice.* Explicaţia? Este, credem, aceasta: satele — mai ales în partea muntelui — trăesc, ele, şi în legătură unele cu altele, dar mai mult trăesc închise în ele însăle (mai ales în trecut). Fiecare sat, într'o anume măsură, e un microcosm, o lume care (odinioară, mai ales, când mijloacele de comunicaţie erau altele şi deplasările omului, benevole, dela un sat la altul, erau ca şi inexistente) era o lume care-şi ajungea sie-şi, care nu voia şi n'avea nevoie să ştie de alte sate. Explicaţia, deci, — sau, ca să fim prudenţi — *una* din explicaţii (dacă vor fi şi altele) trebuie să stea în organizarea şi existenţa quasi-autonomă, cândva, a satelor româneşti. Iată o caracterizare interesantă, în această privinţă (C. Rădulescu-Motru, *Românismul):* „...Din punct de vedere economic satul (nostru) ţinea mijlocia între colectivismul slav şi individualismul latin. Din punct de vedere politic şi cultural, organizarea satului era tot aşa de fericită. Ea îngăduia o largă autonomie. Ţăranii aveau administraţia şi justiţia la ei în sat, chiar şi organizarea armatei era pe sat. Numai în cazuri foarte rare li se impunea să recurgă în afară de sat, la dregătorii cei mari şi la Vodă... Dacă mai adăogăm producţia pe terenul industrial, avem o icoană aproape completă a ceea ce a fost vechea organizare a satului: o gospodărie perfectă, în mijlocul căreea ţărănimea îşi găsea hrana, îmbrăcămintea, ordinea politică şi satisfacerea nevoilor ei culturale *într'o autonomie completă.* Şi această organizare autonomă aproape suverană, o avea micul sat românesc într'o vreme când, deasupra, Statul nu era de loc consolidat... In mijlocul unui haos de popoare, popoare care veneau şi se duceau purtate de vânt, mica organizare a satului s'a menţinut înfruntând toate vijeliile"... Astfel fiind, nu e de mirare că graiul — mai ales spre munte — prezintă variaţii în lexic şi fonetică chiar dela sat la sat. Ceva *asemănător* — în mult mai mică măsură, deci, — de ceeace observa autorul rus de adineaori pentru satele din munţii Afganistanului sau cel englez pentru cele din Assam. Dar, fiindcă veni vorba de Assam şi fiindcă

[1]) Acest *inie* se pronunţă în *două* silabe: *i-nie,* al doilea *i* indicându-ne, numai, că precedentul *n* = *gn.* francez. (Observaţia va fi valabilă şi pentru alte cazuri similare, pe care, mai jos, cetitorul le va putea uşor identifica).

alăturea de acesta zace India, iată şi un citat din *Vidal de la Blache* despre satele acesteea: „...satul indian, tip al civilizaţiei Nordului, e organizat pentru a-şi găsi în el însuş tot ce-i trebuie, ca şi când n'ar exista nimic dincolo de hotarele lui. Constituit în unitate agricolă... el formează un microcosm..." [1]).

Iată explicaţia. La noi, chiar cuvântul sat e derivat, cum se ştie, din *fossatum* — „înconjurat cu şanţuri", ca şi albanezul *fşat*. Singur numele şi — ne spune destul, în această privinţă. Ca şi satele din Assam, de care *Mills* spunea că sunt închise într'un fel de *parapete*, aşa şi cele româneşti şi albaneze (şi toate satele din lume, la munte mai ales, şi când sunt puţine şi rare) au trăit în trecut izolate, fiecare cu nevoile şi gândurile lui, în slabă legătură cu cele învecinate.

Cât de adevărat este că, mai ales în trecut, satele româneşti constituiau fiecare câte o cămăruţă oarecum independentă în fagurele poporului românesc, ca să spunem astfel, ne-o dovedeşte şi următorul fapt din toponimie: de multe ori, o una şi aceeaşi apă curgătoare se numeşte *diferit* în satele care, unul după altul, se înşiruie pe malurile ei. Am consstatat aceasta în mai multe părţi. In ceea ce priveşte Ţara Haţegului, iată un exemplu:

Mă întovărăşea în excursie, din satul *Sânpietru* spre munţi, moş *Dumitru Mănieţi Lăsconi*; mergeam în susul Râului Mare, pe malui-i: *„Apa* asta care vine di pă *Râu-Mare*, noi o chemăm *Obreja*, iar alţi-i zîc *Râu-Clopotivei;* Râu-Mare îi zicem mergân' pa râu în munţi" ! In fraza lui, săteanul haţegan tăia în trei sau patru segmente, prin tot atâtea nume, o una şi aceeaşi apă. In dreptul cutărui sau cutăror sate, apa îşi are *„tăt altu nume"*.

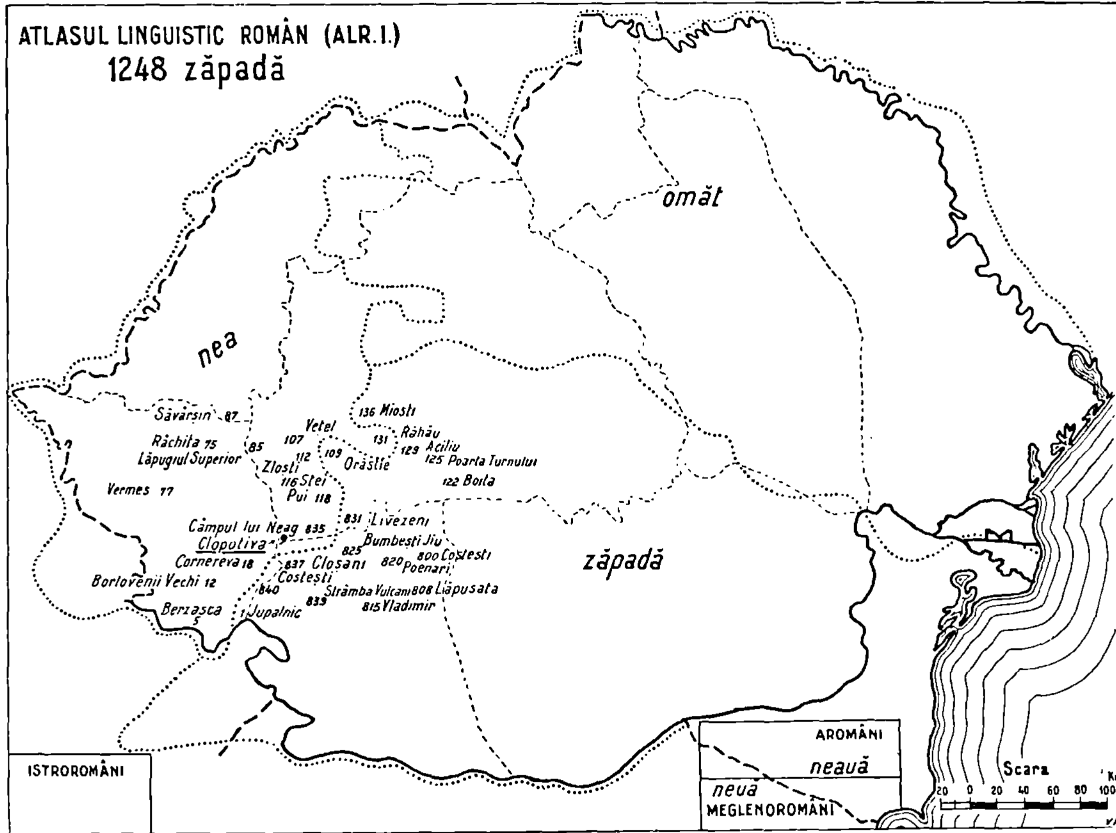
Ne vine în minte, aici, ce observa undeva Vidal de la Blache: *că fiecare vale, în munţii Elveţiei, pune în felul* ei propriu *problema existenţii, a adaptării la mediu...* N'o fi, oare, puţin din această afirmaţie, valabil şi pentru deosebirile acestea de grai, dela sat la sat? Nu cumva, adică, fiecare vale din acestea (adică *mediul geografic*, în genere) are de spus un cuvânt şi în ceea ce priveşte graiul deosebit al fiecăreia?

4. Alături de aceste forţe centripete, ca să le spunem aşa, care trag spre înnăuntru, spre sat, căutând parcă să-l închidă într'un fel de personalitate lingvistică, observăm şi contrare forţe centrifuge — care stabilesc legăturile graiului din Clopotiva cu lumea din jur, până departe. *Astfel, graiul acestui sat prezintă termeni şi forme lingvistice comune cu: Banatul, cu Oltenia şi... cu Moldova!!* „Tăt natu ştie că eu mi-s sărac", această expresie, care stă în carnetul nostru de note, te duce în chip neîndoelnic spre Banat. Ba încă; influenţa bănăţeană am constatat-o până înspre extremitatea nord-estică a Ţării Haţegului: am notat pronunţia *djeal* în satul *Sânpietru*, (cum aceeaşi pronunţie o notam cândva şi în Cloşanii Mehedinţului: *djealu' lu' Vintcilă*).

De altfel, influenţă bănăţeană am observat şi la port: „înnăinte vreme, femeile purtau dînnăinte catrînţă de lână făcută de ele în război şi dînnapoi purtau o *catrânţă ţăsută numa o ţără şi dîn ţăsătură în jos lăsau firele neţăsute şi să numea opreg"*. Influenţa bănăţeană se explică nu numai pe cale de împrumut, ci şi pe calea — chiar — a unor admigrări de populaţie bănăţeană încoace. Numele de familie *Băuţărean, Craşovan*, etc. din Clopotiva — arată localităţile de unde au venit străbunii acestora. Ceea ce ar fi interesant de ştiut ar fi: cât de veche va fi fiind această influenţă?—Influenţa olteană (mai bine spus: materialul lingvistic comun cu nord-vestul Olteniei) e şi mai evidentă, parcă. Mai întâi, în frecventa folosire a perfectului simplu. Iată, un cântec: *„Dete* Dumnezău un vânt, *cazù* fata la pamânt". Apoi: *„beui* şi eu o *ţără"*; *fui* pă deal, încoló; adverbul *mai* e, ca şi pe alocuri în Oltenia, *măi: măi bine, măi mult;* mă *dedei*, mă

[1]) Intr'o revistă de *Sociologie*, întreg acest pasagiu din Vidal de la Blache ni se pare că ar folosi, reprodus:

«L'Inde, dit Sumner Maine, „est plutôt un assemblage de fragments qu'une ancienne société complète en elle-même." Effectivement,... le village hindou, type de la civili ation du Nord, est organisé pour se suffire comme si rien n'existait autour de lui. Constitué en unité agricole, avec son personnel attitré de fonctionnaires et d'artisans, il forme un microcosme. Les analyses des derniers recensements indiquent que la plupart des existences restent enfermées dans ce cadre, sauf pour contracter mariage das le village voisin. Ce n'est pas entre villages, mais entre le régime de communautés de villages et celui de tribus que s'interpose l'isolement, tant il est vrai que c'est par l'intermédiaire de causes sociales que s'exerce l'influence des conditions géographiques.» *(Principes de géographie humaine, p.).*

Harta III-a (din totalul de 15, câte însoţesc, în *Revue de Transylvanie,* tome III, No. 1, articolul: *Les enseignements de l'Atlas linguistique de Roumanie,* al domnului Sextil Puşcariu). Clopotiva, cum se vede (am introdus-o noi, fiindcă ea nu-i din rândul satelor în care a poposit anchetatorul Atlazului in ceea parte) — intră în zona lui *nea,* deci în zona teritoriului dacic *prin excelenţă romanizat.* Se vede că Aromânii spun *neauă,* formă care, cum spunem şi în text, e vie şi la Clopotiva (ca şi în Banat, al cărui „caracteristic" *tăt natu* s'aude — ne spune A. Golopenţia — şi la Românii macedoneni din Cadrilater. — (Acestea, şi altele, ne fac să spunem că, după părerea noastră, Atlazul lingvistic al Limbii Române elaborat la Cluj pare a confirma, între altele, şi pe A. Philippide).

dusăi; până şi vorba *făsui*, s'aude şi ea (deşi fasolea se cheamă *mazăre* la Clopotiva), ca şi aceea de *brabete-brăbeţi*, sub forma *bărăbeţi;* prispei din faţa casei i-se spune, ca şi în Gorjul de nord, *târnaţ; porumbelor* (fructele cele mici, negre vinete, prune pădureţe) li se spune tot *poroabe;* se spune, ca şi'n regiunea Cloşanilor, *imos-imoasă, să imoşează; harâmbaşa* (vătaf, şef) asemenea; o femee gătită, se cheamă că e *chitită; opregul* dela Tismana (ca şi din Bănat, v. mai sus) e şi aici tot *opreg*, etc. Iar perfectul simplu e folosit până la exagerare: *să óstene* = se osteneşte; *„ăla căpăluie“* (acc. pe primul ă) *la cucuruz* = acela prăşeşte porumbii „îl căpăluie, apoi *năvăle* – acc. pe primul *ă* — a-l îngropa“, etc. Cum am spus, însă: e vorba mai mult de un material lexical comun, şi nu atâta de influenţe dinspre Oltenia; dacă e vorba de influenţe, apoi acestea s'au exercitat în trecut, sigur, mult mai mult din Haţeg spre Oltenia, decât invers. Graiul din Clopotiva, în sfârşit, cheamă gândul şi spre Moldova: se spune *moare*, se spune *curechiu*, se spune *cămeşă*, se spune *ploaie* în loc de plouă, etc. (v. mai jos consideraţiile de geografie lingvistică).

5. Iar dacă e vorba, acum, să considerăm graiul din Clopotiva în el însuş, nu în raport cu vecinătăţile, caracterizarea care se impune în primul rând e aceea a unui grai cu un *lexic nespus de bogat*, un adevărat *tezaur lingvistic*. Unele capitole din monografia Clopotivei înnadins au fost *date* (pe cât s'a putut) pe graiul locului, «pă rumânie», cum se exprimă Sîmziana Simonesc —, pentru că prea ni s'a părut bogat şi caracteristic, specific, graiul acestui sat. Nu e nevoie să repetăm multe din expresiile pe care le puteţi găsi la paginile respective. Eram în excursie cu un bătrân, pe munte: „Apăi, dacă s'o *zgoghi* în *áretu'* nost', ţi-oi arăta şi *ariu*“ (= dacă om întâlni-o în drumul nostru, ţi-oiu arăta şi planta aşa numită). Vorba aceasta: *áret*, foarte folosită, mi-aduc aminte că profesorul meu de română în liceu V. Bogrea o deriva dintr'un latin *hálitus*. În Clopotiva, *„dudulenii*[1]) *cucuruzului* stau pă *tuleni* până-i culegi cu *tărgoniu*“ (— *drugile* de *porumb* stau pe *coceni* până le culegi cu *târna*). Dar nu e nevoie să insistăm. Bogăţia aceasta de vocabular îşi are, desigur, explicaţiile ei — între care şi noi bănuim câteva: mai întâi, e vorba de un sat de *răscruce etnică:* Haţeg, Banat, Oltenia; apoi, împrumuturile din ungară şi germană; în sfârşit, credem că cea dintâi dintre explicaţii e aceasta: omul din Clopotiva este, *în sens etnografic,* pe o scară de civilizaţie foarte ridicată, a acumulat un mare quantum de muncă, s'a adaptat perfect mediului natural local, are o mare experienţă de viaţă, de luptă cu existenţa şi cu mediul; multele lui munci, multele lui unelte, intima legătură cu mediul, adânca cunoaştere a acestuia, — toate acestea i-au îmbogăţit vocabularul aşa cum noi n'am mai întâlnit nicăiri. Nu te poţi îndeajuns minuna de avalanşa de vocabular, cu care te copleşeşte un bătrân din Clopotiva, când ai norocul să-l prinzi în toane bune şi să înceapă el a-ţi povesti despre ceva; are la îndemână o nesfârşită serie de sinonime, totdeauna, pentru astfel de împrejurări. Erau o delectare, convorbirile noastre cu Sîmziana Simonesc. Odată, oprind-o din vorbă pentru a o întreba ce e aceea *a zdrumica* (cuvânt, pe care ea tocmai îl pronunţase) ne-a răspuns pe loc, fără şovăire, fără niciun popas de gândire: „apăi, ori că *zdrumici*, ori că *fleceşti*, ori că *smicuri*, că *fărâmi*, că *bătuceşti* ori că *freci* în *pălmi*, tăt ala lucru să cheamă că e“.

Şi mai trebue notat un lucru: graiul din Clopotiva, dacă prezintă unele particularităţi evident latine, atât ca lexic cât şi ca sintaxă, (în toponimie: *Picuiul, Şeşúra, Văcarea;* în graiul zilnic: *păs*, în înţeles de obiect care cântăreşte greu: *pensum*, apoi: a *smicura : exmiculare* etc. etc.), el prezintă totodată şi unele particularităţi vădit slave —

---

[1]) La Tismana, în Gorj: *duduloii*, deci: acelaş cuvânt. Tot astfel, fiindcă veni vorba, (şi fiindcă mai vorbirăm), *hârdăul* se cheamă, la Tismana, tot ca la Clopotiva (şi tot ca în Moldova): *ciubăr*. Şi încă: în Sohodol (sat în Munţii Gorjului, aproape de Tismana) îmi spunea un batrân: „noi zicem azi *conace,* dar bătrânii spuneau *sălaş,* în loc de *conac*“ (adică: spuneau cândva aşa cum clopotivenii spun şi azi: sălaş). Cu alte cuvinte: există cu adevărat acea corespondenţă lingvistică între ambele versante carpatice, pe care o subliniam mai sus. Gorjenii din satele de sub munte se înţeleg mai bine in grai cu haţeganii de sub Retezatul decât cu Oltenii dinspre Dunăre. Carpaţii, aşa cum au constatat şi cercetările pentru Atlazul lingvistic, n'au fost niciodată o frontieră lingvistică. Lingvistic şi etnic, aşa dar, Transilvania nu se izolează de restul spaţiului românesc, ci ea se integrează organic in el, constituindu-i unul din mădulare. Hotarul politic de pe creasta Carpaţilor nu i-a împiedicat pe aceştia să joace necontenit rolul de coloană vertebrală a poporului românesc.

de vocabular; iată, *pădurarii* se numesc pe graiul local *şumari* — cuvânt care, credem, purcede din acelaş isvor cu numele regiunii *Şumadia* de dincolo de Dunăre; *lumînarea*, la Clopotiva, se cheamă *lumină* (şi v. consideraţiile pe care, din alăturarea cu slavul *svet*, le face O. Densuşianu în a sa *Histoire de la rangue roumaine*, pentru o cohabitaţie româno-slavă, cândva, mai ales în regiunile unde se spune *lumină* în loc de *lumînare)*; pândarii holdelor se cheamă *jitari*; porţile mari, care închid uliţele satului la ieşirea din aceasta, se numesc *vraniţe*; (în Serbia există şi un masiv de munţi *Vraniţa)*; cimitirul se cheamă *progadie*; pentru rachiu se spune *răchie* — iar din latinul *curcubita* clopotivenii au făcut *curcubătă* — „o curcubătă“ — : acest *răchie* şi acest *curcubătă* sunt, ca să spunem astfel, fonetisme slave (cum la fel e cazul şi cu forma populară, haţegană, de *Băsărabă* pentru Basarab). Dar sunt *multe*, formele de limbă locale, în care un specialist priceput ar descifra un ecou de influenţă slavă —, rezultată, poate, dintr'o cohabitaţie româno-slavă nu prea depărtată. Să vie — oare — acest ecou, dela o populaţie slavă nu de mult asimilată? Sau e vorba de vreo influenţă venită încoace dinspre sud-sudvest, dinspre acea regiune *Starivlah* din inima Serbiei? Noi, dacă ni-i permisă o părere, mai degrabă spre această ultimă ipoteză am înclina (şi vom încerca aiurea o desvoltare). Fapt e că, în *Graiul din ţara Haţegului*, O. Densuşianu sublinia şi el un relativ bogat procent slav, atât în graiul viu din această regiune cât şi în cel fixat sub forma numirilor topice.

Şi încă un caz de limbă, ca să spunem aşa, care ne învită să privim (şi să gândim) spre sud-sudvest, este şi forma *neauă*, în loc de *nea*, şi pe care — în harta ce reproducem după un studiu al Domnului Sextil Puşcariu — o vedem trecută drept *macedoneană*. In adevăr, la Clopotiva am auzit: «o ţâră *neauă*; seamănă cu o *şeauă*; îmi dă atât pa *zîuă*». Iar influenţa de acestea dinspre sud-sudvest (macedonene), d. Tache Papahagia a constatat şi tocmai în Maramureş.

7. Spuneam că, în grai, un popor îşi exprimă sufletul. Adevărul acesta se verifică şi la Clopotiva. Omul de acolo e în genere aspru, practic, realist. Aspru şi bărbătesc îi este, în adevăr, şi graiul. Ne gândim, iată, la toponimia munţilor acestui sat,— apelative şi nume proprii deopotrivă. Iată-le cum sună: *văerugă, scórotă, grumuleu, grohot, stârmin, Rătezat, custúră, Arádeş, Peleaga, Zau, Zlata, Corcióva*, etc. Graiul din Clopotiva nu e unul.... femenin, poetic, dulce, ci e unul — am spune: eroic, de luptă. Şi am mai caracteriza într'un fel limba din acest sat: e una *bătrână*, arhaică şi plină — ca a unui Sadoveanu; ea sugerează, ascultând-o, parcă mereu forţă şi vigoare. Şi încă ceva, foarte interesant: ascultând vorba bătrânilor de acolo, parcă vezi imaginile izvorând una după alta, urmând cuvintelor; e, în adevăr, o limbă — dacă e propriu să spunem — *concretă*, care evocă mereu forme materiale. Cuvintele, în plus, *„să încheótoră“* (ca să vorbim ca în sat) *în forme noi*, neaşteptate: „când pune cununa pă cap, *pune şi mâna pă fugă* (o lua la fugă); „e o prelucă frumoasă pă coastă, la Arádeş, unde să *încheótoră bradu cu fagu*“ (dela *cheutoare*); *„era un ger dă'ngheţa merindea'n glugă: să făce păru sloieţi“*; „când începe a bihorî vântu *dinspă Pârânga*, apăi să te tragi măi *la agestru*“; „Măstacanu bate dinspă Dânsuş, *da n'are putere a ajunge până la noi*: *moare la Breazova*“. Spuneam că limba Clopotivei e, parcă, una de luptă. Iată o expresie auzită: „apăi, *cine nu poate lupta cu curaua*, ala să să'ncingă cu brăciri“ (nu oricine, în adevăr, e în stare să poarte *chimir*, de aceea.... se încinge cu *bete* sau cu curea mică, propriu zisă). Spuneam mai sus că graiul satului acestuia este unul cu un mare procent de vorbe *locale*. Este, apoi, unul de vocabule pline,— *rotunde*, ar spune domnul G. Murnu, minunatul traducător al Iliadei (numai când am citit Iliada sa tradusă, am mai trăit impresia unui vocabular aşa de bogat, a unui grai aşa de eroic, aşi spune!). *„Astáră* om mânca şi ceva *legumuri*, Ioană“ — notam odată, ascultând o convorbire [1]). Şi iată cum îmi explica odată

[1]) Acest *legumuri* e din familia epicului atât de interesant *oluri* — p. căni, oale sau ulcele — folosit de d. Murnu în măreaţa traducere a Iliadei. Recent, un nepriceput scriitor, d. Victor Eftimiu, criticând ... traducerea Iliadei făcută de d. Murnu, arăta cât de mult îi lipseşte simţul epic al vocabularului popular românesc: între altele, se ridica ... cu tărie şi împotriva acestui ... *oluri* care, se întreba dânsul, — : ce o fi vrând să însemne? (! ?)

Sîmziana Simonesc ce înseamnă vorba *custúră*, dintr'un colind pe care mi-l spunea: „Ceştia cerbi ăi suri, dîn nouă custúri":.. „custúră zîcem la munţii ăi răi, bordoşi, cu cleanţuri multe; dar şi la cuţîtu ăl rău, ca şi la fieru plugului iară rău, iaca şi lor le zîcem custúră,... dar şi la hoţu ăl prost, care nici nu fură nice nu să lasă, numa dă 'ncurcă lumea, ăluia tăt custură ruginită-i spunem". Odată, în munte, îmi vorbea unu de pasări şi fiare: „pă custúră, sus, să 'nvârt în văzduh pasări d'ăle mari, dă le spunem noi *hoale* ori *vultani*"...sau: „*gadina* e lupu! iaca vine *gadina!*—, zîcem noi"... „iară cătă urs zîcem: *dujmanu ăl mare*"... „iară *joavini* îs tăte laolaltă, tăte vietăţile muntelui". Vântul, pentru clopotivean, *bate* - ca pentru tot Românul—,dar şi *bíhore* (acc. pe prima,—p. bihoreşte) sau *ábură tare*. In jurul focului la stâna din Părăginosu, notam într'o sară: „ia dă, *nană* Floare, *putriganiu* ăla încoace, să-l pun pă foc"... (se adresa Ciorogari Pătru Ţărină către Sîmziana Băbău, „muiere *întovărată*, cu *foalele mari*, una din băciţele stânii) — şi când am întrebat ce-i aceea *nană*: „apăi, Domnule, noi când ne *agrăim* zîcem: *soro*, dacă e o muiere cam d'o samă cu mine—şi zîcem *matuşă* (cu *a)* la care e *caruntă* (cu a); *nană* îi spunem la care e măi *batrână* (cu a) şi numa când ne *chiochim* di pa un munte pă altu, numa atuncea grăim: *leleo, hei*".— Limba satului acestuia este, cum spuneam, şi *sculpturală, plastică*, fără pereche. Ascultaţi, de pildă, în ce chip spune Sîmziana Simonesc că se anunţă ploaia, la Clopotiva: „când să 'ntunechează la miazănoapte, când să *mânjeşte* 'ntr'acolo ceru ca notreţu ăl subţîre, fie numa cât o căiţă, să fie încolò cât dă senin, că pă loc *ploaie;* minteni vine ploaia dinspă Măstacăn şi Bistra; vine *vijulia* încoa *ca cum dă o pasăre cu aripile...* când e vremea bună şi vrea să ploaie, atunci, începe să *ujue: şueră aşă păiuşele, dă gândeşti că zîce dîn frunză;* mergi pa câte o *mejdină* şi *numa auzi cum şueră subţîre"!* Vorbeşte Sîmziana — să spunem şi noi! — de gândeşti că limba din Clopotiva e cântec şi sculptură, deopotrivă!

7. Ar mai fi, pentru încheere, să vedem în ce *arie* se situează graiul din Clopotiva în lumina studiilor de geografie lingvistică românească — făcute până astăzi. Să deschidem, pentru aceasta, comunicarea făcută de d. Sextil Puşcariu la Academia Română în şedinţa din 27 Mai 1936, şi publicată în limba franceză, în „Revue de Transylvanie" (tome III, Nr. 1). Cercetând hărţile care întovărăşesc textul, observăm că *satul nostru intră în aria aproape a tuturor cuvintelor invocate acolo pentru a atesta teritoriul cel mai romanizat şi mai arhaic în privinţa fondului lexic latin: Sâmedru, nea, aiu, păcurar, june, cuminecătură, pedestru, Sânicoară, moare, cute, curechiu.* — In vremea când ne făceam noi cercetările pentru alcătuirea acestui volum, comunicarea nu se publicase — şi nici nu se ţinuse. In notele noastre, însă, găsim crâmpee de limbă locală în care cele mai multe din aceste cuvinte stau prinse în forme uneori foarte interesante. Iată, de pildă, forma *Simicori* pentru Sânicoară (Sf. Nicolae): „Dela 8 Septemvrie încolo, vreme dă treisprezece săptămâni, zîua să face tăt măi mică, iar noaptea tăt măi mare... până la *Simicori: aştea* („Simicorile") sânt sărbători, trei la rând, la mijlocu postului: Sava, Bárbura, *Simicoara*...; cad în luna lu' *André*. Dela *Simicori* încolo să face zîua tăt măi mare[1]) până la vară, la Vartolomei, *când stă zîua 'n loc o jumat' dă minută* şi apăi iară prinde a scădea zîua şi a creşte noaptea până la *Simicori...* (dela Simicori până la Crăciun e trei săptămâni, nu măi mult) că ele-s în mijlocu' postului, cum spusăi". — E interesantă, apoi, forma de *omét* — pentru omăt — înregistrată de noi la stâna din Ştevia, în 23 August 1935, dela păcurarul Mita Carcioni: „abea la Rusalii ieşim la gol, cu oile, că până atunci n'avem ce căuta aici, că e numa *omét* (unde e *neauă* multă la un loc, aia e *omét*"). Pentru *june*, avem de spus că stă alăturea de el *(june, junelaş)*[2]) şi termenul oltenesc de *tinăr-ă*. Pentru *păcurar*, iarăş, avem de spus că, alăturea de el, trăeşte şi termenul de cioban: „da noi spunem măi des *păcurar*, iar între noi — noi, păcurarii, ne spunem *ortaci*".[3]) In privinţa lui *moare*, iarăş e de observat că e cunoscut

---

[1]) *Sîmziana Simonesc* (fiindcă ea e aceea care vorbeşte) se înşeală, cu puţin, în fixarea datei solstiţiului.

[2]) La Măgurea, în munţii Sebeşului, termenul *june* a influenţat pe *ginere*, care a dat *junere*.

[3]) La Râu-Bărbat, însă, am înregistrat: noi spunem *cioban*, nu *păcurar*.

şi echivalentul de *zamă: „moare*, spunem noi la *zama dă curechiu*". In privința lui *cute*, avem de spus că a trecut şi în *toponimie:* „Sus, în Furcitură e un loc dă-i spune *La Cuţi*, fiindcă acolo, din vechime, dar şi acum, să fac cuţi dintr'o piatră pentru ascuţit coasăle şi topoarăle". Avem de făcut, ca să spunem aşa, chiar şi o rectificare la *Atlazul lingvistic:* la Clopotiva trăeşte şi cuvântul *ţitără* (*ceteră*, din Atlaz) — alături, însă, de *lăută*.[1])

Apăsând, pentru încheiere, pe formele *Simicóri* — pentru *Sânicoară* şi (mai puţin) pe *omét* — pentru omăt — vom încheea cu concluzia: *Clopotiva*, pe hărţile de geografie lingvistică românească, *se situează chiar pe hotarul dinspre Oltenia al teritoriului dacic pe care geografia lingvistică ni-l arată ca fiind fost cel mai romanizat şi care a păstrat formele cele mai multe, mai vechi şi mai autentic-latineşti.*

Aşa cum, de pe vârful Retezatului privind, vederile aleargă până peste munţii Apuseni, pe de o parte — şi până spre inima Banatului şi a Olteniei, pe de alta; şi aşa cum urmele romane, care persistă la tot pasul în raza Clopotivei, duc gândul înnapoi, ca o iscoadă, prin veacuri şi milenii, — tot aşa şi graiul din acest mare şi vechi sat: deschide, în vreme şi spaţiu, nebănuit de întinse perespective — şi oferă nepreţuite sugestii. Pentru *Infinitul mare*, care sunt ţara şi poporul întreg, poate vorbi, uneori, în adevăr, aşa de mult şi poate exprima aşa de multe, un singur infinit din cele mici: satul!

ION CONEA

ORAŞUL SIGHET

Capitala Maramureşului nu se bucură de o reputaţie prea strălucită în opinia publică a ţării. Pentru unii e oraşul jidovit, fără vreo importanţă în marea comunitate românească, pentru alţii e ţara renegaţilor, cimitirul atâtor familii româneşti desnaţionalizate; sătenii maramureşeni îl privesc ca pe un loc, de unde le vin pacostele, iar pentru cei mulţi din cuprinsul României, Sighetul e o noţiune vagă între Urlaţi şi Siberia. Dar peste aceste consideraţiuni şi constatări, care cuprind un sâmbure de adevăr, stă faptul, că Sighetul a jucat în trecutul depărtat un rol interesant în vieaţa românismului ardelean, rol vrednic de cunoscut. Vom încerca a arăta, întru cât ne permite spaţiul, ceva despre începuturile oraşului, despre vieaţa lui în cursul veacurilor pentru a insista în fine asupra situaţiei lui de astăzi în România întregită.

Istoric. Oraşul Sighet a avut în vechime importanţa unei capitale de provincie întinsă departe peste hotarele comitatului Maramureş de mai târziu, el însuşi de trei ori cât judeţul Maramureş de azi. Această provincie începea din jos de munţii Tatra în comitatele Ung, Bereg, Ugocea şi continua peste Tisa până aproape de Cluj, teritoriul acesta fiind stăpânit de voivozii şi nobilii maramureşeni de origine românească. Vechile familii Maramureşene Drag sau Dragoş, Sas, Balc, Juga, Man, Stan, Gherleş, Dunca, Balea, Hodor, Jurca, Vlad, Grad, Coman şi altele, îşi aveau reşedinţa în satele „voievodale" din Maramureşul de azi, dar moşiile lor, preţ al vitejiei cu care îşi serveau domnitorul, se întindeau pe întreg teritoriul amintit, al Maramureşului istoric. Nobilii români însă nu aveau nimic din îngâmfarea conţilor şi baronilor de mai târziu, ei nu aveau castele pompoase şi curte boierească, ci erau mai aproape de poporul iobag, de acelaşi neam cu ei,

[1]) Harta lui *ceteră*, în Atlaz, e doar ca o insulă în nord-vestul Transilvaniei; deci ea exclude Clopotiva pe *nedrept* din *aria acestui cuvânt.*

decât de magnaţi, pătura conducătoare a ţării, recrutaţi şi aceştia în marea lor majoritate din nobilii de rând de origine românească, slovacă ori sârbească. Numai două familii româneşti s'au ridicat la înălţimi mai mari, familia contelui Dragfi, plecată din regiune şi familia Baron Stoica, nivelată mai târziu la rândul nobililor de rând. După informaţiile comunicate de d. Prof. A. Filipciuc s'a mai acordat rangul de liber baroni familiei Dolhay, Coroi de Onceşti, Mihai Petrovay, Nan Mihai de Slatina, Petru Leuca de Vlad, Pop de Uglea, Miclea de Şugatag, Lupşa de Berbeşti, Steţ de Biserica Albă etc. (Dipl. I. Mihalyi din anii 1467 şi 1469). O seamă de familii nobile româneşti s'au ridicat aci în Maramureş la rang de conducători, din ele recrutându-se demnitarii comitatului şi ai celor învecinate. Unele s'au maghiarizat complect sau numai în parte, s'au rupt din mediul românesc cu sufletul, apoi cu fiinţa, ramuri de ale familiei, s'au depărtat din Maramureş, au uitat sau i-au jenat legăturile de sânge cu ţăranii români maramureşeni şi s'au pierdut pentru neam.

De aceştia însă n'au fost mulţi. O bună parte din nobilii cărturari şi toţi nobilii ţărani au rămas în limba şi credinţa lor românească, în ciuda amestecului prin căsătorie cu elemente străine. După aceleaşi informaţii dela d. Filipciuc s'au maghiarizat complect familiile Bilkey, Gorzo de Bilke, Ilosvay, Kisfalusi, Kricsfalusi, Darvai, Komlosi, iar în parte familiile Stoica, Szaplonczai, Tivadar, Dolhai, Petrovai, Bakocs, Nyegre (Negrea) de Uglya, Mihalca de Irholcz, Bud de Budeşti şi Steţ ramura din Satu Mare, apoi Bereznay, Teghze, Fekete, de Uglya şi Jura de Onceşti, rămânând totuşi din fiecare câte o ramură de ţărani români. Ce însemnătate avea Sighetul pentru aceşti români nobili, cari formau în vechime unanimitatea locuitorilor Maramureşului de azi, românesc şi cehoslovac? Sighetul, prin situaţia lui geografică era predestinat să formeze aşezare omenească din cele mai bătrâne vremuri. Aci începe câmpia Tisei, primul popas mai larg pentru călătorii şi negustorii care băteau drumurile dela apus şi miază zi spre miază noapte şi răsărit. Locul larg nu e lipsit însă de adăposturi apropiate în caz de primejdie. Vecinătatea codrilor şi munţilor, au oferit negustorilor destulă siguranţă spre a-şi face aşezare de durată.

Începuturile Sighetului corespund fără îndoială, cu primele hanuri pentru drumeţi şi tarabe pentru desfacerea mărfurilor la încrucişare de drumuri. Vor fi fost negustori greci, poate chiar români, care au îndrăznit să se aşeze în vecinătatea minelor de sare, a lemnului de plute şi a întinselor terenuri bogate în vânat, peşte, fructe şi produse ale muncii omeneşti. Oraşul datează din veacul X—XI dar nu se ştie nimic sigur.

Din însemnările vechi putem reţine câteva găsite înt'un calendar din 1868, care dă un scurt istoric al oraşului.

„O diplomă a regelui Carol I din 1329 dă oraşului anumite privilegii la insistenţa preotului Benedict. Incepând cu anul 1524 s'a răspândit religia reformată, care a cucerit teren chiar şi între români. Vechea biserică zidită în stil gotic prin veacul XI—XII a ajuns pe acele vremuri în slujba nouei religii, deşi la începuturile ei servise ca lăcaş de rugăciune credincioşilor de rit oriental, după cum ar dovedi unele picturi murale găsite la restaurarea bisericii. Şcolile reformate au luat fiinţă în veacul al 16-lea şi pe atunci Sighetul era oraş cu consiliu.

Dintre marile nenorociri ce s'au abătut asupra oraşului în cursul istoriei se aminteşte: Invazia tătarilor în 1717, care trecând prin Sighet au aprins şi jefuit totul. Izgonirea şi nimicirea tătarilor în ultima lor încercare întreprinsă în Europa se leagă de numele românilor Vasile Stoica, pe atunci vicişpan, şi preot Lupu Şandor din Borşa şi de vrednicia populaţiei româneşti de pe Valea Vişeului.

In 1742 a bântuit ciuma în Sighet, făcând aproape 1.000 victime. In 1786 au murit de foamete 246 de persoane.

Date mai importante: Vizita împăratului Iosif II, în 1773, înfiinţarea unei societăţi de binefacere în 1836, din care s'a născut mai târziu spitalul; înfiinţarea unei casine în 1841, a unei grădini de copii în 1845. In revoluţia dela 1848—49 populaţia a fost de partea insurgenţilor, unii dintre conducătorii revoluţiei fiind români din familia Man, Mihalyi, Szaplonczai. Aceştia au avut aceeaşi soartă cu ceilalţi şi după înfrângerea răscoalei, au suferit închisoare şi confiscarea averii".

Dar să ne întoarcem la firul întrerupt. Numirea de Sighet va fi având vre-un sens în limba băştinaşilor pe care ai noştri i-au nimerit aci şi i-au contopit în masa lor.

Şi aceşti băştinaşi puteau să fie foarte bine deci, ori seminţii înrudite cu ei, poate neam de veteroslavi, pe substratul cărora s'a aşezat stratul latin al neamului nostru.

Aşa ne-am putea explica multe lucruri inexplicabile şi am afla poate de unde derivă numirile slave în locuri pe unde nici când n'au trăit slavii de astăzi şi am accepta mai uşor afirmaţia, că numirea Sighet derivă dela cuvântul slav Sihot, care poate însemna foarte bine şi adunarea de oameni, dar şi adunarea apelor — căci toate apele din împrejurimi: Iza, Mara, Cosău, Ronişoara, toate aleargă spre acest oraş şi se adună tocmai în dreptul lui pentru a se vărsa în Tisa, care le duce spre alte plaiuri. Desigur românii de atunci, au ştiut ce însemnează Sihot sau Sighet şi n'au mai simţit nevoia să-l traducă după cum au ştiut ce însemnează Sălişte, Cuhea, Ieud, Slătioara, Borsa, Viseu, Sărăsău, Săpânţa, nume de aşezări care existau din vremuri vechi, sau ce însemnează Drag, Vlad, Balea, Rednic, Chindriş, Juga, Hodor, Dunca, vechi nume de familii româneşti, care astăzi nu mai au nici un sens în limba românească, unele au însă rezonanţă slavă. E însă absurd a admite, că numirea de Sighet ar fi identică cu szighet unguresc, care însemnează insulă. In vremurile când s'a întemeiat localitatea Sighet, n'a existat urmă de unguri în Maramureş, dar chiar admiţând imposibilul, nu credem să fi fost ei capabili să întemeieze un oraş, tocmai în Maramureş, când ei n'au întemeiat oraşe nicăiri, nici unde trăiau în număr mare. N'au întemeiat Debreţinul ori Seghedinul, că le era mai îndemână cu atât mai puţin Sighetul. Pentrucă dacă s'ar fi întemeiat în mijlocul românismului un oraş cu nume neînţeles de populaţie, ea l-ar fi tradus dela început, l-ar fi modificat după natura limbii româneşti cum s'a întâmplat peste tot cu numirile străine. Dacă n'a tradus şi n'a modificat însemnează că, cuvântul avea un sens în limba din care şi-a înfrăţit propria limbă, sens pe care românii îl înţelegeau. Părerea d-lui dr. Filipciuc comunicată printr'o scrisoare e, că rezonanţa slavă a numirilor româneşti de familie, ar deriva din faptul dominării limbei slavone în biserica maramureşană. Ori, limba slavonă a dominat peste tot în biserica românească, iar familiile maramureşene, erau familii de nobili nu de preoţi.

Mai târziu, s'au adăogat interesele domnitorilor legate de bogăţiile din împrejurimi, între cari sarea era principala, apoi lemnul, vânatul şi materialul omenesc bun de dus în războaie.

Casa domnitoare menajându-şi interesele materiale, a căutat să-şi asigure încasarea veniturilor, astfel a ajuns şi Sighetul în 1365 la cinstea de a fi ridicat la rangul de oraş al coroanei, adică un fel de centru al fiscului regal. Pe atunci oraşul putea avea cam următoarea înfăţişare:

Centrul lui era cam în acelaş loc unde e şi astăzi. E partea cea mai ridicată a văii, mai puţin expusă inundaţiilor, care în vechime desigur erau mai frecvente şi mai ameninţătoare decât astăzi. Scaunul voivozilor şi al fişpanilor de mai târziu era unde e prefectura de azi, ea însăşi o clădire veche. Parterul clădirii are ziduri groase ca de cetate, aceste ziduri ne-ar putea povesti multe despre trecutul românesc al scaunului voivodal. In dosul scaunului voivodal era piaţa, ca şi astăzi, unde se adunau micii nobili pentru a pleca la oaste sau a asista la adunarea obştească. In jurul pieţii, desigur, hanuri şi tarabe negustoreşti, loc de adăpost şi hrană pentru cei adunaţi. In faţa prefecturii era biserica pe locul unde e şi astăzi desigur tot aşa de impozantă pentru vremuri. In jurul scaunului voivodal erau clădiri pentru slujbaşi şi pază, în jurul bisericii desigur clădirile călugărilor şi preoţilor, poate şi o şcoală după rânduiala de atunci. Dela prefectură la dreapta ducea un drum spre minele de sare dela Slatina peste Tisa, trecând prin strada Regele Ferdinand şi Mihai Pavel de azi, pe lângă cimitirul ce se găsea unde azi e Palatul Cultural şi pe lângă biserica din faţă pe locul calvariei de azi. Un alt drum ducea spre minele dela Coştiui prin Cămara de azi, iar drumul spre Ardeal ducea pe la minele de sare din Şugatag, la Cavnic, trecând peste râul Iza pe la Vadul de astăzi care de aci şi-a primit numele.

Băştinaşii maramureşeni priveau Sighetul ca pe un scaun domnesc pe unde îi purtau obligaţiile şi nevoile, dar de care nu se simţeau legaţi organic. Pământurile din jur erau moşii voivodale, pe cari se aşezau numai acei cari stăteau în orice formă în slujba voivodului ori la dispoziţia lui. Românii fiind nobili, şedeau pe moşii proprii, iobagii erau desigur de neam strein ori români din alte ţinuturi şi probabil aceştia formau primii locuitori stabili. Fişpan român a fost Iosif Man şi prin delegaţie Sanislau de Dolha. Vicişpani în vechime Bancu de Sarasău (1385) Vlad de Săpânţa (1388). In secolul XV Sanislau de Dolha, Vasile Bizău. In secolul XVI Joan de Petrova, Iacom Mircea de Vajnagh, Nicolae Stoica, Simion Stoica, Paul de Petrova, Petru de Petrova, Gheorghe de Dolha, I. Dunca de Sieu, apoi s'au tot rărit. In veacul al XVIII-lea şi XIX-lea vicişpani din familiile de Petrova, Stoica, Jura, Rednic, Balea apoi Vasile Man şi Gavrilă Mihalyi. Când puterea voivodului şi a nobililor a fost copleşită de puterea domnitorului ţării, acest fapt a avut influenţă şi asupra desvoltării de mai târziu a oraşului. In vreme ce sub stăpânirea voivozilor caracterul oraşului trebuia să fie românesc, cu excepţia negustorilor veniţi din toate părţile lumii, sub domnitorii Ungariei, scaunul dela Sighet nu mai avea importanţa veche, negustorii au sporit cu noi elemente străine şi în locul băstinaşilor au apărut slujbaşi de-ai împărăţiei, străini şi ei. Sighetul continua a fi centru de stăpânire dar se înstrăina tot mai mult de sufletul locuitorilor comitatului, în unanimitate români. Schimbarea nu s'a produs dintr'odată. In locul voivozilor români, au venit fişpani tot români, ei însă nu mai erau stăpânii liber consimţiţi ai nobililor români, ci slujbaşi ai puterii centrale. Deodată cu ştergerea iobăgiei, nobilii de rând au ajuns şi de drept alături de iobagii lor de ieri, intelectualii au continuat să servească stăpânirei, iar numărul străinilor a sporit într'una în tot judeţul prin colonizarea germanilor la Vişeu, Borşa şi Huta, prin colonizarea rutenilor în partea nordică a judeţului rărită de populaţie prin ieşirea oastei lui Dragoş şi Bogdan şi prin pierderile suferite în războaele regilor ungari ai căror soldaţi viteji erau românii rămaşi în Maramureş. La minele din Coştiui şi Şugatag au fost aduşi lucrători străini slovaci, polonezi, nemţi, cari apoi s'au maghiarizat în urma faptului că erau de aceiaşi religie cu puţinii unguri din regiune. Caracteristic pentru vechimea maghiarilor în oraşul Sighet e faptul, că o stradă are numirea de strada Maghiară, iar o parte de oraş numirea de Valea Ungurului, ceeace dovedeşte că numai această stradă şi parte de oraş aveau caracteristică maghiară spre deosebire de rest.

Comerţul din Sighet a trecut şi el prin multe schimbări, dând diferite aspecte *clasei mijlocii* a oraşului. După primii negustori şi meseriaşi *români* şi *greci*, au venit desigur *nemţi* din Ţipteraiul Ungariei de nord, apoi tot dela nord dar şi din Ardeal au venit *armenii*, ai căror urmaşi maghiarizaţi se găsesc şi astăzi maghiarizaţi în Sighet. Aceşti armeni au nume româneşti ca şi fraţii lor din Ardeal, Buzat, Marosan, alţii au nume slave Todorovici, Jacobovici, ori maghiare ca Ember, Kozma, Kincses şi s'au aşezat în Maramureş prin veacul al 17-lea—18-lea ajungând să domine toată piaţa comercială a oraşului şi să dea maghiarimei o seamă de bărbaţi de seamă în viaţa culturală şi politică. Ultimii străini, cari s'au aşezat în Sighet în număr mare, au fost *evreii* sosiţi din Galiţia cu vreo 70—80 de ani în urmă. Numărul lor a sporit din an în an mai ales în timpul războiului mondial, refugiaţi din Galiţia şi nordul Maramureşului şi în timpul Unirii şi în primii ani ai stăpânirii româneşti, când s'au mutat mulţi din satele maramureşene în oraş. Poate nu exagerăm afirmând, că proprietăţile urbane ajunseseră imediat după Unire 70—80 % în mâini evreieşti. Situaţia s'a îmbunătăţit în favorul românilor, totuşi suntem departe de a avea proprietăţi urbane în raport cu cele 35 % proporţii de-a românilor din oraş. In ediţia din 1869 a calendarului amintit sunt înşiraţi cu numele advocaţii din Sighet şi anume maghiari ar putea fi Szabo Bertalan, Szabo Jozsef şi poate Csics János, slavi: Bacsinschi, Hrabar, Medveczky, Vischan, Stanik, armean Krucsay, şvabi: Kamler, Krammer, Lahner iar de origine românească Jura Lajos, Lipcsei Petru şi poate Dobay, nici un evreu. Intre medici de origine română Badzey, 2 evrei, 2 unguri, 2 germani. Farmacişti 2 armeni. Comercianţi 10 armeni, 6 evrei, 2 maghiari, 2 români, 2 germani. In 1874 situaţia era la advocaţi 6 maghiari, 2 români, 1 armean, 2 evrei,

2 ruteni, 1 german, medicii nu sunt arătaţi. Comercianţi 32 evrei, 6 armeni, 5 unguri, 3 germani şi 1 român.

Dintre clădirile vechi care există şi astăzi au fost zidite de români: clădirea impozantă din Piaţa Unirei, azi proprietatea băncii Maramureşană, clădită de familia Stoica. O altă clădire mare din piaţa, clădită de Jurca, clădirea Asociaţiei Maramureşene clădită de Asociaţie, casa d-nei Văd. Mihalyi şi alte clădiri zidite de familiile de origine românească Szaplonczai, Kricsfalusi, Badzey etc. Tot familia Stoica a clădit casa săracilor, una din cele mai vechi clădiri din oraş, precum şi actualul internat de fete.

Situaţia geografică şi planul. Sighetul e aşezat în unghiul format de două râuri având ca hotare spre nord, nord-vest râul Tisa, care e totdeodată şi frontieră a ţării spre Cehoslovacia, iar spre sud sud-vest Iza, afluentul Tisei. Cele două braţe ale unghiului se deschid spre est. În faţă dealurile stau ca un ecou al munţilor cari hotărnicesc judeţul din toate părţile. Oraşul are o poziţie dintre cele mai pitoreşti. Nu se poate închipui un tablou mai frumos ca acest oraş privit din înălţime, sau fie şi numai din trenul care te aduce dinspre Satu-Mare. Jur împrejur privirea ţi se opreşte admirând cununa de munţi acoperiţi cu zăpadă aproape 10 luni într'un an, mai aproape coline tot mai blânde, iar jos şesul Tisei vărgat de râuri şi păraie. Între ele clădirile înalte rivalizând cu cele 4 turnuri de biserici, la periferii căsuţe modeste, care se îngrămădesc însă tot mai stăruitoare şi în şiruri tot mai dese spre cucerirea centrului.

Toate drumurile trec prin Piaţa Unirii, azi parc împodobit cu mult gust şi îngrijire. Tânărul parc (realizat în 1932/33) dă oraşului un aspect de staţiune balneară vara, când forfoteşte lumea pe aleele minunat luminate în jurul chioşcului muzicei militare, clădit în stil românessc şi este prima realizare edilitară în Sighetul românesc, care a servit de nucleu şi încurajare frumoaselor realizări de mai târziu, despre care va fi vorba la locul cuvenit. Pe aci trece şoseaua naţională Satu-Mare-Sighet cu continuarea ei spre Băcicoiul-Mare în Cehoslovacia, ori spre Vad cu ramificări pe Valea Izei, Marei şi a Coşăului. Drumul pe Iza merge drept spre Borsa ca să ne scoată în Bucovina, după ce, la Săcel, te îndrumă spre Năsăud. Drumul pe Mara te conduce pe măestrit construite serpentine, peste Gutăi la Baia-Mare, iar drumul pe Coşău iese la Cavnic spre inima Ardealului. Astfel Sighetul este accesibil cu maşina din toate direcţiile, iar drumurile sunt din an în an mai practicabile. Doar pe Iza, în timpul inundaţiilor, rişti câte o împotmolire, să sperăm însă că nu va trece multă vreme şi va fi înfrânat definitiv şi acest râu veşnic rebel.

Mâini harnice puse la treabă de buni gospodari din fruntea oraşului, fac să dispară pe rând ruşinoasele gropi de pe şosele, în trecerea lor prin Sighet. Până mai ieri aceste şosele nu-şi găseau stăpânul, şi oraşul şi statul se lepădau de ele.

În ce priveşte instituţiunile publice sunt aceleaşi ca şi în orice oraş reşedinţă de judeţ. Le vom aminti deci numai în general. Pornind din Piaţa Unirii în partea dinspre miază-noapte este clădirea Asociaţiei pentru cultura poporului român din Maramureş, prima societate culturală a românilor din fosta Ungarie, înfiinţată în 1860, deci cu un an înaintea Astrei. Răsfoind analele acestei asociaţii, se va convinge oricine cu câtă îndârjire au ştiut vechii maramureşeni să-şi apere dreptul la o viaţă naţională şi cât de grea era lupta. Lângă Asociaţie e primăria fără nici o podoabă, apoi liceul de fete „Domniţa Ileana", clădit în stilul imposibil al tulipaniştilor maghiari. Nu departe urmează la rând clădirea amintită băncii „Maramureşană" apoi biserica romano-catolică (1736) şi cu blocul mânăstirii piariştilor (1730) cu ziduri groase şi ganguri boltite. Spre apus e Administraţia financiară, formând un bloc de case cu Prefectura, a cărei intrare însă nu dă spre piaţă. La miazăzi sunt clădiri particulare cu magazine şi ateliere, la mijloc fiind Hotelul Coroana. La răsărit e impozanta clădire „Reduta", proprietatea primăriei. În această clădire, în urma transformărilor ce se execută, va fi sala teatrului orăşenesc, care va înlocui vechiul teatru de lemn, care nu mai corespundea cerinţelor culturale ale unui oraş de aproape 30.000 locuitori.

Pornind din piaţă spre răsărit, dăm de clădirea cu două etaje a tribunalului, având în dos Penitenciarul modern clădit cu o secţie recentă pentru infractori alienaţi.

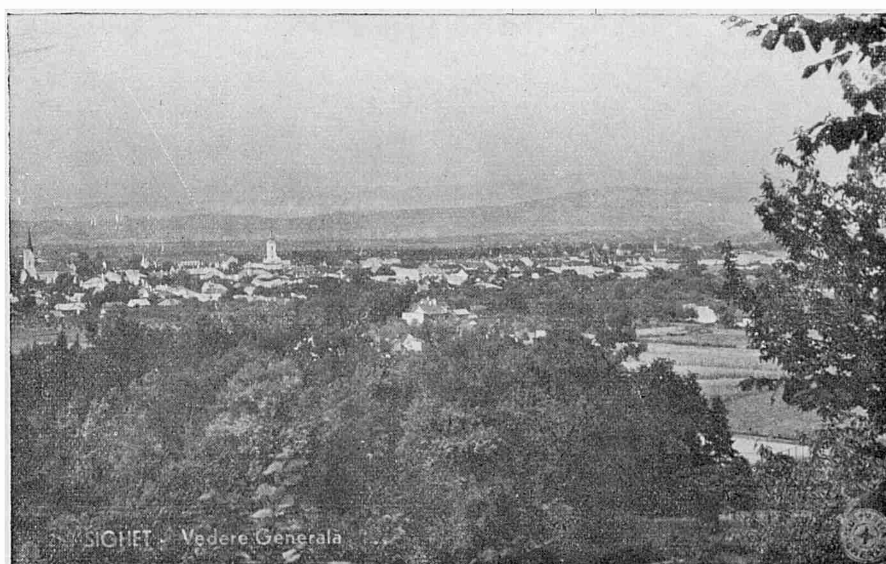

Fig. 1. — Vedere generală.

Fig. 2. — Sighet. Parcul Unirii.

Fig. 3. — Sighet. Prefectura şi Biserica romano-catolică.

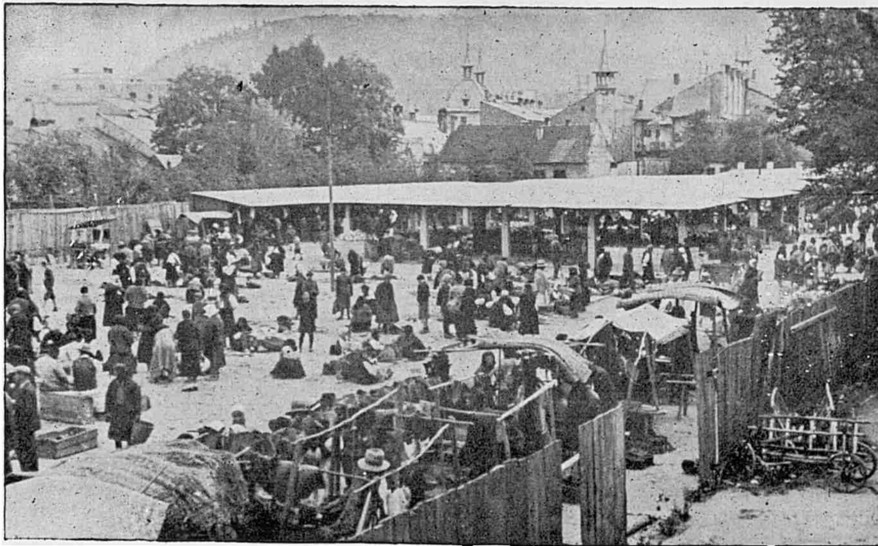

Fig. 4. — Sighet. Piaţa comercială.

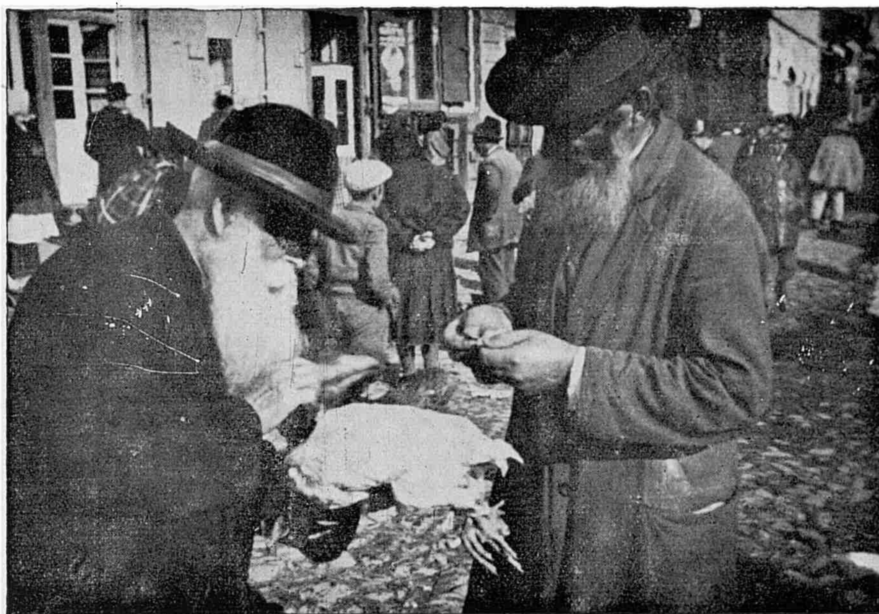

Fig. 5. — Sighet. Evrei.

Fig. 6. — Maramureşan.

Întorcându-ne pe acelaş drum în piaţă, mergem înainte lăsând la dreapta Prefectura, apoi Biserica reformată (1050—1100) şi blocul clădirilor proprietatea acestei Biserici. În stânga nu sunt clădiri demne de remarcat. Cotind spre stânga, dăm nu departe de clădirea şcoalei normale, azi desfiinţată, după un trecut vrednic de remarcat. Această şcoală fu înfiinţată prin 1862 de Asociaţia pentru cultura poporului român din Maramureş, fiind prima şi unica „preparandie“ românească, neataşată episcopiilor, deci cu atât mai greu de susţinut. Memoria directorului Jon Buşiţia trăieşte şi azi în amintirea bătrânilor.

Mai departe urmează Spitalul de stat şi spitalul de alienaţi aşezate în mijloc de parcuri bătrâne.

Dela Prefectură spre dreapta e clădirea veche a serviciilor silvice, reduse ca însemnătate faţă de ceea ce era în trecut. Sighetul, în era maghiară era un centru silvic de cea mai mare importanţă, această însemnătate păstrând-o şi îndată după Unire. Din regiunea silvică însă n'a mai rămas azi, decât două ocoale. Clădirea a fost cedată recent Episcopiei ortodoxe.

Mai încolo, cotind la dreapta, ajungem pe stada Regele Ferdinand la Palatul Cultural, azi reşedinţa Episcopiei ortodoxe a Maramurşeului. Clădirea datează din era maghiară, fiind terminată tocmai în ajunul războiului. Din înfiinţarea Palatului cultural putem trage oarecari învăţăminte pentru zilele noastre. Ca şi acum, existau şi mai de mult în Sighet, ca şi peste tot, o mulţime de societăţi culturale şi de binefacere, care serveau mai mult ambiţiilor personale ale unora, decât rosturilor statutare.

Văzând că astfel forţele se irosesc şi scopul nu poate fi ajuns de singuraticele societăţi, s'au unit pentru muncă comună. Din această unire a răsărit Palatul Cultural ca sediu al societăţilor federalizate, sub denumirea de „Reuniunea culturală a judeţului Maramurăş“, cu membri de toate neamurile şi scopul răspândirii culturii maghiare. După unire „Reuniunea“ a dispărut, sediul a rămas pustiu. Apoi l-a ocupat Astra, iar ca proprietar judeţul. Despărţământul Maramureş al Astrei a căutat să umple golul lăsat de societatea dispărută şi după ce a încheiat contract de chirie cu proprietarul, a înzestrat Palatul cultural rând pe rând cu instituţiuni în serviciul culturei, în serviciul populaţiei româneşti a judeţului care formează majoritatea absolută. Rând pe rând au luat fiinţă : Cinematograful (1928), Gazeta Astra (1927—28), Cazinoul şi biblioteca (1929), Corul şi orchestra (1930), Şcoala ţărănească (1931), reorganizarea muzeului (1932), secţia sportivă şi sala de gimnastică a şoimilor (1932—33), băile Coştiui şi strandul (1933—34) conservatorul (1935), continuând să emită puternice raze de lumină românească în toate direcţiile. În toamna anului 1937 s'a cerut şi obţinut cedarea Palatului cultural pe seama Episcopiei ortodoxe a Maramureşului, nou înfiinţate şi astfel deocamdată glasul Astrei a amuţit. Ea se strădueşte să reînvie şi va reuşi.

Dela Palatul Cultural la stânga e strada Mihai Pavel care duce peste podul Slatinei în Cehoslovacia, la dreapta e strada Mihai Viteazul cu clădirea solidă a Liceulu- de băieţi Dragoş-Vodă, iar drept înainte ajungem la gară. Trenurile circulă dela Bucureşti prin Cluj-Oradea-Satu-Mare dupăce dela Halmei trec pe distanţă de aproape 100 km pe teritoriul Rusiei Subcarpatice, iar dela Sighet linia continuă cu ramificare dela Valea-Viseului spre Borsa şi altă linie prin Polonia la Cernăuţi.

Spre Coştiui şi Ocna Şugatag pleacă dela Sighet două linii din gara mică situată pe strada Dragoş-Vodă, lângă cazărmile Vânătorilor de munte şi divizionului tunuri de munte.

Revenind la piaţa Unirei mai avem unele lucruri vrednice de văzut. In faţa prefecturii se află bustul vrednicului român, care a fost Dr. Jon Mihali, membru al Academiei române şi colector harnic al vechilor documente asupra vieţii româneşti în Maramureş.

La stânga, pe strada Duca ajungem la Arena sportivă, parcul Grădina Morii cu Ştrandul comunal al Astrei la râul Iza. E unicul loc mai apropiat pentru excursii şi distracţii. De aci peste podul Izei ajungem la serpentinele dealului Solovan la capătul

drumului, în vârf, dăm de turnul de veghe de unde avem o minunată privelişte asupra Sighetului şi a unei mari părţi a judeţului.

Populaţie. După statistica oficială maghiară din 1910 populaţia Sighetului avea următorul aspect:

După religie 1910

Orto. (1)	Gr. Cat. (2)	Rom. Cat. (3)	Ref. (4)	Moz. (5)	Alţii (6)	Total (7)
128	5.850	4.901	2.509	7.981	1	21.370

După limba maternă 1910

Români (1)	Maghiari (2)	Germani (3)	Ruteni (4)	Alţii (5)	Total (6)
2.001	17.542	1.257	532	38	21.370

Din compararea acestor două tablouri apare în toată splendoarea ei realitatea etnografică a Ungariei vechi. De oarece de religie ortodoxă şi greco-catolică nu sunt decât românii şi rutenii, natural că suma celor două religii ar trebui să dea numărul total al românilor şi rutenilor împreună.

Dar găsim altceva: Ortodocşii şi greco-catolicii dau laolaltă 5.978, iar românii şi rutenii împreună numai 2.533, deci cu 3.415 persoane mai puţin, cari au fost alăturate ungurilor pe motiv că ar avea limba maternă maghiară. De altă parte cei 7.981 mozaici au dispărut la limba maternă intrând în patrimoniul maghiarilor cu excepţia celor 1.257 arătaţi ca având limba maternă germană. Deci şi-au însuşit şi de aci 6.724 maghiari, cea ce face 10.139 persoane de altă naţie arătate ca unguri pentrucă probabil ştiau şi ungureşte. Dacă adăogăm la aceştia pe cei 7.410 maghiari romano-catolici şi reformaţi, (fiind şi între aceştia mulţi armeni, şvabi, slovaci) ajungem la cifra de 17.549 deci aproape cifra arătată ca având limba maternă maghiară şi deci fiind unguri.

Iată acum datele din 1930, întocmite în conformitate cu realitatea:

După religie 1930

Ort. (1)	Gr. cat. (2)	Rom. cat. (3)	Ref. (4)	Moz. (5)	Alţii (6)	Total (7)
944	rom. 7.923 rut. 879	3.479	1.648	10.154	131	25.158

După limba maternă 1930

Rom. (1)	Maghiari (2)	Germani (3)	Slavi (4)	Idis. (5)	Alte (6)	Total (7)
7.565	7.010	199	710	9.539	135	25.158

dar statistica din 1930 ne mai dă şi alte date: numărul indivizilor pe neamuri, cari lipsesc din statistica anului 1910.

Români (1)	Unguri (2)	Germani (3)	Slavi (4)	Evrei (5)	Ţigani (6)	Alţii (7)
8.026	5.427	161	1.273	10.075	88	108

Ce vedem de aci? Ortodocşii şi greco-catolicii de astă dată dau un număr de 9.746, numărul românilor şi slavilor împreună este numai de 9.299, prin urmare 447 persoane de religie românească şi ruteană s'au declarat unguri ca neam şi noi i-am înregistrat

aşa cum au dorit. La limba maternă deasemenea am înregistrat situaţia după declaraţia fiecăruia şi se prezintă astfel:

Din 8.867 declaraţi ca aparţinând religiei ortodoxe şi greco-catolice romane, numai 7.565 au limba maternă românească şi numai 8.026 s'au declarat români, deci 1.302 au limba maternă alta decât cea românească, iar din aceştia 841 nu se simt români cu toate că sunt de origine românească, au poate nume românesc şi ţin de religia românească.

Din cei 1.273 slavi numai 710 au limba maternă slavă, iar din 10.154 mozaici s'au găsit 79 să declare că nu sunt evrei ca neam.

De altă parte maghiarii arată un număr superior de indivizi faţă de credincioşii religiilor lor. Scăzând pe germani şi câţiva slavi reformaţi, numărul maghiarilor ar trebui să fie aproximativ 5.300, totuşi la limba maternă găsim 7.010 maghiari, iar la neam 5.427, ambele cifre superioare numărului lor de fapt.

Aşteptăm curioşi, cum se vor modifica aceste proporţii la recensământul din 1940, abia atunci vom vedea dacă forţa noastră vitală e activă, ori continuăm să fim şi azi tributarii sporului maghiar. Vom mai insista puţin asupra importanţei culturale, economice şi sociale ce reprezintă fiecare neam în parte, aşa cum apar aceste lucruri din modul în care se manifestă fiecare.

În anul 1860 populaţia oraşului era de 7.300 din care 2.400 rom. cat., 1.600 gr. cat., 1.600 reformaţi, 175 evanghelici şi unitari şi 1.500 evrei.

În anul 1870 numărul locuitorilor Sighetului era de 8.833 fără specificarea pe religii.

Românii din Sighet sunt de două categorii: intelectuali şi ţărani. Clasă de mijloc românească aproape nu există, puţini meseriaşi, comercianţi mici, slujbaşi români sunt în imensa lor majoritate maghiarizaţi ori au soţie streină, de dragul căreia toată familia vorbeşte ungureşte. Se arată oarecare ameliorare faţă de ceea ce era imediat după Unire, dar suntem încă departe de a avea o clasă mijlocie românească. S'a muncit mult pentru a strânge rândurile, s'au dat ajutoare, ba însăşi meseriaşii interesaţi ar dori să scape din situaţia lor jenantă, deocamdată însă forţele împrejurărilor sunt mai puternice.

Clasa ţărănească dela oraş nu se deosebeşte cu nimic de ţăranii satelor maramureşene. Poate casa lor e mai arătoasă puţin, dar civilizaţia n'a trecut de pragul casei. Nu e vina lor însă. Aşezaţi la periferiile oraşului, condiţiunile edilitare în cari trăesc sunt mai primitive chiar decât la sate şi aşa nimic nu-i îndeamnă să se încadreze în ritmul oraşului care nu i-a primit cu drag. În schimb şi-au păstrat portul obiceiurile şi trăesc şi sufleteşte izolaţi streini de oraş.

Clasa cultă românească se compune din cele mai variate elemente. Băştinaşii maramureşeni, ardeleni, bucovineni, moldoveni şi munteni, basarabeni, uniţi şi ortodocşi, apoi până mai ieri, partizani ai diferitelor partide politice, iată mozaicul din care se compune clasa intelectualilor din Sighet. Faţă de atâtea deosebiri nu există decât rari momente de solidaritate. Ca şi probabil în alte părţi, deosebirile se exagerează fără limită, se nasc neînţelegeri, intrigi şi uri, care zădărnicesc multe iniţiative bune. De aceea sunt foarte puţine realizările condiţionate de solidaritate. Dacă mai adăugăm şi faptul că nici oficialitatea nu a fost întotdeuna la înălţime, vom înţelege de ce oraşul n'a progresat suficient şi ne vom mira cum de s'a putut face chiar puţinul ce s'a făcut. La sfârşit vom arăta amănunţit acest puţin.

Evreimea formează majoritatea relativă a populaţiei şi se compune din comercianţi, meseriaşi, muncitori de o parte, din intelectuali de altă parte. Solidaritatea naţională a evreilor e mai mult pasivă, de apărare şi ea mai sufere şi de faptul, că o bună parte, aproape toţi intelectualii aparţin bisericii neologe, faţă de poporul de rând bigot şi ortodox.

Evreii nu au o cultură proprie, bătrânii şi oamenii simpli vorbesc în jargon, intelectualii tineri şi bătrâni continuă a vorbi ungureşte şi a se identifica cu cultura maghiară, totuşi ei vorbesc aproape toţi şi româneşte, dar între ei nici când.

Faţă de numărul mare al evreilor, instituţiile lor de cultură se mărginesc la şcoli primare, reuniuni de binefacere şi o societate sportivă. Evreii de aci nu sunt un popor dinamic constructiv şi nici în comerţ, unde domină totul, nu prezintă de cât puţină sta-

bilitate, reprezentată prin câteva firme mai vechi şl solide, restul fiind improvizaţii de azi pe mâine.

Maghiarii sunt puţini la număr, dar au avantajul că nu prezintă prea mari diferenţieri de clasă şi cultură. Sunt în majoritate comercianţi şi industriaşi serioşi, mulţi de origine streină, armeni, polonezi, germani, slovaci, pripăşiţi pe aici în cursul veacurilor şi maghiarizaţi, apoi sunt mulţi intelectuali de aceeaşi compoziţie etnică ca şi clasa de mijloc de care nu se deosebesc decât foarte puţin. Solidaritatea lor naţională activă, asigură şi azi un fel de supremaţie culturală maghiară într'un oraş cu 5.300 maghiari din peste 25.000 locuitori. Această supremaţie nu va fi înfrântă decât de o conştiinţă şi solidaritate românească tot atât de activă ca şi cea maghiară.

Instituţiile de cultură maghiară progresează, ale noastre dau înapoi şi dacă nu ne vor veni minţile în cap vom trezi apetituri ca şi cele trezite în dauna Statului vecin cehoslovac, care a trebuit să retrocedeze Statului maghiar oraşe, cari n'au avut nici când majoritate ungurească, dar au fost copleşite de conştiinţa naţională maghiară în dauna conştiinţei slovace şi rutene adormite.

În afară de români, evrei şi maghiari, există în Sighet şi ruteni, o minoritate inexistentă ca conştiinţă naţională. Ei îngroaşe rândurile celor cu limba maternă ungurească, limba introdusă şi păstrată până şi în biserica lor.

Cele arătate pentru Sighet sunt constatări ce se pot face în multe oraşe din nordul Transilvaniei.

Sighetul românesc. Am văzut din datele statistice înşirate mai sus progresul numeric al elementului românesc după Unire. Dela 2001 persoane, care s'au declarat români în 1910, am ajuns la 8.026 în 1930: sporul fiind de 400 $^0/_0$. Sporul provine *a)* din trezirea la conştiinţa naţională a unui număr însemnat de români, cari în 1910 s'au declarat de limbă maternă maghiară. Pierderea şi aci încă e considerabilă, deoarece după cum am văzut 461 indivizi s'au declarat români ca neam, dar maghiari ca limbă maternă iar 841 s'au declarat unguri ca neam şi ca limbă, cu toate că aparţin religiilor româneşti; *b)* Din emigrarea unui însemnat număr de ţărani şi intelectuali români maramureşeni dela sate la oraş; *c)* Din venirea unui număr destul de mare de funcţionari, ofiţeri, militari, elevi din toate părţile României. Dacă socotim la 1.000 numărul românilor cu domiciliul nestabil în oraş (militari, elevi, bolnavi în spital), rămâne totuşi un număr de peste 7.000 români stabili, deci aproape 1.500 familii româneşti. Situaţia economică a acestora se îmbunătăţeşte incontinuu. Ţăranii veniţi ca grădinari, servitori, lucrători au ajuns să-şi cumpere câte un petec de pământ, ajutaţi şi de reforma agrară şi astfel numărul micilor proprietari români desigur întrece pe al celor de alte neamuri, chiar împreună luaţi. Se mai adaugă la aceştia micii slujbaşi dela C. F. R., poştă, oficii administrative, spitale etc., care de asemenea şi-au cumpărat terene ori au primit dela reforma agrară, ajungând să-şi construiască case. Copii lor umblă la şcoală şi mulţi dintre ei vor ajunge să îngroaşe rândurile clasei mijlocii şi superioare Şi mai important e progresul economic la clasa cultă românească. Funcţionarii superiori şi liber profesioniştii şi-au cumpărat ori construit case, şi-au cumpărat livezi de pomi şi au ajuns să conteze ca proprietari. Advocaţi, medici, profesori, ingineri, funcţionari administrativi, s'au legat astfel prin interesele lor de interesele oraşului la al cărui progres contribue. Chiar şi pe teren comercial şi industrial se observă oarecari progrese: Brutăria băncii Maramureşană, câţi-va zidari, zugravi, tâmplari, blănari etc. Ca şi câţiva comercianţi de proporţii reduse, dovedesc că în viitorul apropiat ne putem aştepta la cuceriri româneşti şi pe aceste terene.

Progresul cultural. În momentul unirii n'a existat în Sighet nici o şcoală secundară românească. Şcoala normală a lui Ion Buşiţia a trăit doar câţiva ani în era absolutismului, apoi şi-a închis porţile. Pentru a ilustra situaţia limbei româneşti în şcoala şi vieaţa publică, vom aduce două exemple convingătoare. Într'un număr din 1881 al ziarului „Pesti Hirlap“ găsim relatată şedinţa Soc. pentru teatru românesc de sub conducerea lui Iosif Vulcan, care a avut loc la Sighet. Vorbirile de salut şi răspunsurile au fost bună parte în ungureşte, dar vorbitorii au dat dovadă de simpatie faţă de cultura românească.

Faţă de aceasta în Nr. 45 din anul 1890 al ziarului local Maramurosi Lapok, sub titlul „Predarea religiei în l. valahă“ găsim o notiţă în care autorul îşi exprimă satisfacţia că autorităţile au interzis predarea religiei la liceul reformat în limba valahă şi insista ca acelaşi lucru să se facă şi în liceul romano-catolic.

În 1918 era în Sighet o academie de drept mutată apoi la Hodmezövsárhely, două licee de băieţi unul romano-catolic, altul reformat, un liceu de fete, o şcoală normală şi un gimnaziu de fete rom.-catolic.

În era românească au funcţionat şi funcţionează următoarele şcoli secundare: un liceu de băieţi, un liceu de fete (azi degradat la rangul de gimnaziu) o şcoală normală (desfiinţată 1938), un liceu comercial pentru băeţi, un liceu comercial pentru fete (ambele particulare), un gimnaziu de fete rom.-catolic şi în organizare un gimnaziu industrial. În fine mai există şi un conservator de muzică, înfiinţat de Astra.

Nu vom stărui asupra însemnătăţii şi rosturilor acestor şcoli pentru Maramureş, ele au dat şi continuă să dea posibilitate elementului românesc să se înalţe prin cultură.

Nu există aproape nici un sat românesc în judeţ de unde să nu fi pornit elemente dotate la învăţătură, dând neamului un număr crescând de învăţători, preoţi, profesori, medici, ingineri, advocaţi, magistraţi etc., care se vor strădui desigur să dea din prisosul lor de lumină şi satelor în suferinţă.

Deodată cu stăpânirea românească a intrat în oraş şi limba şi cultura noastră. *Inainte de unire nu se tipărise în Sighet nicio carte, nicio foaie românească*, cu toate că elementul românesc era atât de numeros în judeţ şi în oraş. Primul ziar românesc a fost „Sfatul“ (1918), organ al sfatului naţional român revoluţionar. S'a transformat apoi în „Gazeta Maramurăşană“, ziar săptămânal de informaţii şi îndemnuri, care a apărut vreo 14 ani şi a fost o oglindă fidelă a frământărilor maramureşene după Unire. In 1927 a apărut „Astra Maramurăşană“ transformată mai târziu în „Astra“ organ al despărţământului Astrei locale. A reuşit să adune în jurul său cele mai bune condeie ale timpului din 1931—1934, devenind astfel un apreciat ziar pentru popor. Din lipsă de mijloace, şi-a rărit apariţia. Locul, a luat „Graiul Maramurăşului“, organ al tineretului ieşit din şcolile româneşti. Gazetă vie, cu talent scrisă a însemnat pagini luminoase în iistoria culturală a Maramurăşului până ce nu şi-a depăşit rolul. Greutăţi materiale au silit şi acest organ să-şi rărească apariţia. Intre timp au apărut o mulţime de alte gazete, indeosebi politice: Maramurăşul, Acţiunea Maramureşană, Viitorul Maramurăşului, Plaiuri Maramurăşene, Ţara Voivozilor, Ecoul Maramurăşului, cari n'au însemnat un câştig prea mare pentru scrisul românesc alunecând pe panta atacurilor personale şi intrigăriilor politice.

De mai bine de doi ani apare un ziar mic zilnic Frontul Maramurăşului, cu format şi conţinut redus care înregistrează evenimentele maramurăşene cu mai multă sau mai puţină obiectivitate.

Au apărut şi reviste: Pupăză (umoristică 1926—27), Căminul nostru, Pagini Culturale, Şcoala Maramurăşană, toate au dispărut însă după o apariţie de cel mult un an. Revista bisericească, „Dumineca“ continuă să apară regulat săptămânal, în ultimul timp realizând o vădită îmbunătăţire a conţinutului prin publicarea biografiei figurilor româneşti din trecutul Maramurăşului. Aceste biografii, scrise într'o limbă mai îngrijită ar trebui retipărite în volum şi completate cu date istorice din vremea lor.

Dintre scriitori români care au activat în Sighet vom aminti pe regretatul C. Ionescu Olt, talentat poet şi dramaturg, I. Cazacu-Delarast, Marin Slujeru, Toma Murgoi Jiboteanu, A. Micle, V. Terente, iar dintre gazetari Pr. I. Birlea, Fr. I. Ardelean, V. Filipciuc, I. Bilitiu, Tr. Biltiu, A. Filipciuc, Dr. A. Anderco, A. Radu, M. Josivas, V. Rusu, G. Dăncus, M. Marina, O. Lenghel Izanu, V. Fodoruţ, Tr. Berinde, A. Marina, V. Bergheanu, V. Golubenco, I. Lucescu, N. Zucker, S. Tataru şi mulţi alţii. (Menţiune specială pentru lucrarea „Maramurăşul Românesc“ de d. dr. Dermor şi Ing. Marin).

Stăpânirea românească se poate rezuma în înşirarea câtorva fapte:

Pe teren bisericesc. Biserica unită, care cuprinde majoritatea românilor din Sighet, a fost renovată şi pictată de talentatul şi originalul pictor maramurăşan Tr. Bilţiu, a cărui

operă merită toată atenţiunea. Prin înfiinţarea Agrului, a Congregaţiei Mariane şi a revistei Dumineca, această biserică caută să adâncească spiritul creştinesc în credincioşii săi.

Biserica ortodoxă aproape inexistentă înainte de unire în acest judeţ a ajuns azi prezentă peste tot. Noua Episcopie ort. a Maramurăşului cu sediul în Palatul Cultural a început organizarea materială a bisericii şi sufletească a credincioşilor într'un ritm vrednic de situaţia ei de biserică dominantă în stat. Catedrala ortodoxă instalată în sala festivă a Palatului Cultural e o podoabă de picturi executate da acelaşi Tr. Biltiu. Inconostasul are o vechime de câteva sute de ani şi a fost adus din Bucovina şi renovat.

Pe teren cultural. Aci se remarcă îndeosebi activitatea Astrei, prezentă în toate ramurile culturii. Bibliotecă, cazino, concerte, reprezentaţii teatrale, conferinţe, serbări naţionale, şoimi şi activitatea sportivă, publicaţiuni, cor, orchestră, conservator, şcoală ţărănească, sunt momente cunoscute din vieaţa culturală a oraşului Sighet. Alături au muncit Reuniunea femeilor române, mai ales pe terenul binefacerilor, ca şi Principele Mircea, apoi Asociaţia Presei, cu biblioteca de împrumut şi gazeta sa Graiul Maramurăşului, apoi soc. Sportivă Maramurăşului pe teren sportiv, Turing Clubul pe teren al recunoaşterii frumuseţelor noastre naturale. Cercul nostru pe teren social, muzeul etnografic înfiinţat de Prof. G. Vornicu, pe teren istoric. Vom aminti aci contribuţia şcolilor secundare, îndeosebi a liceului de fete, dar şi a liceului de băieţi şi şcoală normală la toate manifestaţiunile culturale.

Pe teren economic. Am amintit progresul elementului românesc pe acest teren, aici vom reaminti rolul băncii Maramurăşane, care deşi a luptat cu neînchipuite greutăţi, a avut iniţiative salutare, apoi rolul Asociaţiunii Maramurăşene, care prin tipografie, librăria sa şi prin Căminul de ucenici a făcut mult pentru progresul nostru economic. Cooperativa maramurăşană e în faza de reculegere şi deocamdată nu putem spune lucruri bune despre ea.

Infrumuseţarea oraşului. Un oraş cu aproape 30.000 locuitori, lipsit de apeduct şi canalizare, e o problemă grea pentru edili. Descurajaţi de enormitatea necesităţilor, aceşti edili nici n'au încercat să facă ceva până în 1932, când s'a realizat frumosul parc din piaţa Unirei, care e o podoabă a oraşului. A urmat apoi pavarea străzilor şi realizarea altor două parcuri mai mici, înfrumuseţarea grădinii morii şi construirea ştrandului Astrei la Iza.

In anul curent a pornit apoi ca o adevărată avalanşe de lucrări: piaţa comercială cu gherete şi pavaje moderne, teatrul comunal cu sală de cinematograf, prin transformarea vechei clădiri „Reduta", sala cercului militar, cazarma pompierilor şi alte lucrări de mai puţină însemnătate vor da oraşului aspect de comună civilizată şi bine gospodărită.

Incheiere. In ghidul „Reiseführer durch Rumänien" Sighetul e prezentat publicului strein ca un oraş murdar cu străzii infecte şi fără rânduială. Călătorul de azi însă va rămâne plăcut impresionant de faptul că cele scrise în ghiduri şi ziare sunt exagerate. Pe lângă poziţia geografică atât de bine aleasă mai e şi mâna omenească sârguitoare, care a făcut pe malurile Tisei şi Izei o aşezare frumoasă. Dacă sub stăpânirea românească nu s'au făcut clădiri impozante, s'a căutat însă să iasă la iveală pitorescul şi s'au realizat îmbunătăţiri utile pentru vieaţa modernă şi civilizată. Repetăm: parcul, ştrandul, teatrul, piaţa comercială, cazarma pompierilor, abatorul, sunt realizări româneşti de cea mai mare însemnătate.

Vizitatorul dornic de a vedea şi altceva, decât realităţile materiale, va descoperi în Sighet comori sufleteşti rare, care vor pune Maramurăşul şi pe băştinaşi într'o lumină mai simpatică, de cum ne-am obişnuit a-i privi.

Sunt o mulţime de case, mici muzee ale trecutului românesc, care trebue neapărat cunoscute. Astfel în clădirea Asociaţiei pentru cultura poporului român din Maramureş călăuziţi de preşedintele ei Dr. Florent Mihalyi, vom găsi vechi documente din trecutul românesc al Maramurăşului din vremuri când fişpanul şi vicişpanul erau de ai noştri şi prezidau şedinţele asociaţiei româneşti. Tot acolo vom găsi urmele unei lupte dârze între voinţa de a trăi a conştiinţei româneşti şi între voinţa de a contopi totul a stăpânitorilor

dinainte de Unire. In partea opusă, în casa venerabilei văduve a fostului academician Dr. Ion Mihaly, găsim minuni de comori vechi: arme, monede, diplome, alături de produsul muncii artistice a amfitrioanei şi fiicelor. Casa aceasta ar putea servi ca muzeu al trecutului românesc şi pentru bogăţiile de azi şi mai ales pentru faptul, că aici s'au dat la iveală vestitele Diplome Maramurăşene, dovezi indiscutabile ale trecutului de vrednicie românească în Maramurăş.

In strada Ştefan cel Mare putem vizita atelierul de covoare temeinic lucrate ale surorilor d-şoarele Kovats. Asemenea atelier era şi în casa Părintelui I. Birlea în strada Mihai-Pavel, mutat la Cluj. E meritul acestor două ateliere, că gustul ţărancelor noastre nu s'a alterat şi n'a lunecat spre absurd, fiindcă erau bine îndrumate şi cultivate.

Aproape de gară, pe str. Regele Ferdinand găsim ceva unic. In casa d-lui advocat Dr. Ion de Kovats se află adunate alături de alte amintiri, toate publicaţiunile româneşti apărute în Maramurăş şi tot ce s'a scris despre Maramurăş în ţară şi străinătate. E o colecţie vie de cărţi, ziare şi documente frumos legate şi îngrijite. In Palatul Cultural, pe lângă amintitul altar vechi din catedrala ortodoxă şi picturile murale ale lui Tr. Bilţiu se păstrează în două camere colecţiile muzeului etnografic şi ale muzeului judeţean, unificate.

Secţia etnografică a fost înfiinţată de Prof. Gh. Vornicu şi cuprinde rari comori de veche artă ţărănească şi unelte de gospodărie, produse de industria casnică, mai ales covoare preţioase cu vechime de sute de ani şi obiecte bisericeşti. Păcat că lucrurile n'au fost ocrotite, ci lăsate pradă moliilor şi stricăciunilor. In secţia judeţeană se află alte obiecte preţioase, dar tot aşa de neglijate.

Episcopia s'a angajat însă să transforme sala de gimnastică în local pentru muzeu şi atunci să sperăm, că vor afla salvare obiectele ce mai pot fi salvate.

Colecţia de monede şi obiecte antice a d-lui Dr. Tiberiu Kiss din str. Dragoş Vodă merită deasemenea deosebită atenţiune. D-sa a realizat un mic muzeu cu următoarele obiecte:

1. Ciocan şi daltă de piatră din epoca respectivă.
2. Circa 400 monede de aur, argint şi aramă, greceşti, romane, barbare, austro-ungare, ruseşti. Valoare deosebită au: o tetradrachmă din insula Thasos, monedă de aramă a împ. Nerone, monedă de argint a împ. Traian, monedă de aramă a lui Tamerlan.
3. Verigi de argint suflat cu aur din s. XV, cu ornamente de sticlă colecţionate în Săliştea de sus.
4. Diverse obiecte din epoca de bronz, săgeţi, ciocane de luptă, brăţări găsite de colector în com. Şieu. Alte obiecte de bronz găsite între Petrova şi Costiui.
5. Un handjar turcesc cu mâner de fildeş cu aur, argint şi pietre preţioase.
6. Diverse obiecte din luptele principilor Tökölisi Rakoczi găsite la Săliştea de sus, Dragomireşti şi Sighet.

Mai găsim apoi lucruri vrednice de văzut la Dr. Alexandru Lazăr în str. A. Iancu, documente şi obiecte vechi din trecutul familiei Stoica, la Dr. Petre Mihalyi deasemeni documente din trecutul familiei şi al parlamentarismului românesc în Ungaria, la Dr. I. Hodor, în str. V. Alexandri preţioase trofee de vânătoare, la Dr. A. Filipciuc din aceeaşi stradă documente despre trecutul familiilor nobile româneşti din Maramureş.

Din ceace există, comori sufleteşti şi materiale, se poate reconstrui trecutul vrednic al elementului românesc în acest judeţ. În ce priveşte Sighetul, el se va încadra tot mai mult în mod organic în viaţa economică, culturală şi socială a satelor maramureşene cum a fost în primele veacuri ale existenţei sale şi cum pretinde faptul, că din ele şi pentru ele există.

Dr. VASILE ILEA

OCUPAŢIILE ANEXE ALE LOCUITORILOR DIN CĂIANUL-MIC, SOMEŞ*)

I. — STRÂNSUL DE LÂNĂ ŞI BRÂNZĂ

1. *Ocupaţiile anexe în satele de sub Ţibleş.* Plugăritul lasă o bună parte din vreme — aceea dintre fazele îngrijirii culturilor — nefolosită. Acolo unde nevoile vieţii pot fi astupate numai de agricultură, omul roboteşte de obiceiu pe lângă casă, mai îndreptând ori adăugând la „sarsamurile" gospodăriei. Aşa sunt satele din regiunea luncilor mai larg deschise. Şi ca să fim „acasă la noi", satele din lunca Someşului Mare, dela târguşorul Beclean până la Dej, cad sub zona credinţei noastre. Iar gospodarii alcătuiesc nedumerirea oamenilor dinspre dealuri, ce nu-şi pot da seama, „cum de-i lasă inima să piardă aşa bunătate de vreme".

Unde însă săteanul nu se poate rezema numai pe brazda ogorului, vremea de răgaz a găsit întrebuinţare. Aşa se întâmplă cu satele de pe Valea Ilişuei (afluent al Someşului) începând dela izvor din Munţii Ţibleşului şi până la ieşirea acestuia din gâtuitura dealurilor Căianului.

Satele ce se sprijină pe munte cunosc un plugărit simplu, constând din porumb, ovăz şi alte culturi târzii [1]. Nu se poate crede că locuitorii se mărginesc numai la atât. Ei sunt mari crescători de vite (cornute mari şi cu deosebire cornute mici); iar târgurile sunt pline primăvara numai de Argeşeni şi Târlişuani: *Văleni* (oameni, de pe vale din sus) numiţi de Căenari, „cu boi cu coarnele cât lemnele de mari" şi mari stăpânitori de păduri, fapt ce le dă putinţa să devină *Cărbunari.*

In satele dela picioarele muntelui, plugăritul şi creşterea vitelor se împletesc.

In ceeace priveşte Căianul-Mic[2]) lucrurile stau astfel.

Baza productivă, relativ mică a satului şi sporul populaţiei din ce în ce mai pronunţat, a dat naştere la două ocupaţii anexe, supuse cerinţii de a putea fi practicate în timpul nereclamat de plugărit.

Voşinăritul — cea dintâiu ocupaţie anexă, *bărbătească* — a fost studiat în Nr. 9—10 din 1937 al „Sociologiei Româneşti" de d-l Petru Bartoş şi în numărul de faţă de d-l Gh. Bucurescu.

Aici ne vom năzui să înfăţişăm caracterele generale ale celei de a doua ocupaţie anexă, *îndeletnicire a gospodinelor* şi anume: *Adunatul de lână şi brânză.* (Legea nu-i generală, fiindcă după cum avem gospodine voştinari, aşa avem şi gospodari adunători de lână şi brânză).

Nu dorinţa unui câştig i-a îndemnat pe Căenari să devină voştinari şi nici pe gospodine să devină adunătoare de lână şi brânză. Din partea asta puteau să piardă şi ei „bunătate de vreme" tot în curtea gospodăriei.

Dar copiii, de care se umpleau casele, umpleau casele şi de nevoi. Voştinăritul a fost destinat să înnece câteva din ele. Plecarea în America, altele. Gospodinele n'au stat nici ele cu mâna în sân, ci au luat în dinţi Câmpia Ardealului, cea cu boi multe, sau dealurile coborîtoare din Ţibleş, bogate în păşuni, bogate deci şi în oi. De pământ are nevoie Căenarul ca să nu mai fie ros de necazuri şi toată frământarea lui de aici a pornit. Dra-

*) Din cercetările Echipei Regale Căianul-Mic, Someş. (Campania 1938). Ancheta a fost realizată cu ajutorul unui formular întocmit de Serviciul cercetărilor monografice al Echipelor. Formularul a fost completat de echipierii: *Gh. Parepeanu, G. Boca* şi d-ra *Fl. Dumitrescu.*

[1]) O maşină de treerat n'a avut niciodată curajul să ajungă până aici, aşa că, „treeratul" se face tot cu „*îmblăciul*" în şura grajdului sau în tinda casei.

[2]) Nu altfel stau lucrurile cu Căianul-Mare.

gostea pătimaşă şi preţurile de poveşti ale pământului, în acest fapt îşi găsesc explicarea.

Adunatul de lână şi brânză (în mai mică măsură) nu-i tare vechi. Oamenii îşi mai aduc aminte *(Boca Savin, 85 ani)* de vremuri când mergeau „pe Câmpie" sau „cu ceapă", numai câteva gospodine

— *„Atunci oamenii erau mai rari, unde şi unde câte o casă, nu ca amu de nu-i mai cuprinde hotarul. Iar bruma de haine ce trebuiau, se puteau face şi dela puţinele oi ce le creşteau sătenii"*, ne spune moşul.

Se pomeneşte printre ele: Ana Roman şi Gafta Silaş. Aceasta din urmă cutreera Câmpia Ardealului cu căruţa. Cu fetele ei a făcut adevărată şcoală, ducându-le cu ea dela vârsta de 12—14 ani. Aşa se întâmplă că în fruntea gospodinelor adunătoare de lână şi brânză, stă o fată de a acesteia, *Văd. Vlad. Maria,* în vârstă de 54 ani, care şi-a deprins şi ea fetele de mici copile cu acest meşteşug.

Deprinderea e foarte simplă de altfel şi constă în însoţirea mamei sau a surorii mai în vârstă, odată sau de două ori pe Câmpie, pentru a învăţa drumurile şi satele şi să vadă cum se încheie târgurile. Iar a treia oară, ia şi ea sacul cu linguri şi fuse şi devine tovarăşă.

2. *Caracteristici.* Infăţişăm desfăşurarea în timp a adunatului de lână şi brânză:

a) *Cine merge la strâns.* Ca regulă generală: gospodinele. Dar fiindcă nevoia lânii se simte tot mai mult, iar mijlocul de procurare e puţin costisitor, gospodinei se adaugă, în cazul când gospodăria poate fi lăsată în paza altuia, gospodarul.

— „Ne repezim odată, cu bărbatul şi facem de sumane cât baţi-două"*(Ludovica Reteganu, 34 ani).*

Alte ori gospodina e *însoţită* de un copil sau copilă, pe care vrea s'o deprindă cu negoţul. Sunt însoţitoare până la 16 ani, socotind că de aici în colo e stăpână „să-şi poarte singură sacul" şi e stăpână mai ales să târguiască tot singură. Şi de câte ori timpul e prielnic, iar fusele şi lingurile se pot câştiga, drumurile Câmpiei sunt deschise până la vârste destul de înaintate.

— „M'oiu tot duce cât m'or ţine picioarele". (Hiticaş George, 59 ani). Aceasta în ceea ce priveşte vârsta. Dacă ne referim la categoria socială din care fac parte inşii plecaţi, constatăm că ei aparţin celor trei despăţiri: bogaţi, mijlocaşi şi săraci. Incadrarea în una din aceste clase am făcut-o potrivit judecăţii satului.

Se mai adaugă celor trei despărţiri, neamul ţigănesc, neam din care — lucru curios — au plecat numai gospodinele ţiganilor *„gazde"* [3]).

Privitor la anul 1938, datele relative la inşii plecaţi, categoria socială din care fac parte, vârsta lor şi drumurile făcute, le-am întrunit în acest tablou:

I. a) — Starea materială a gospodăriilor care strâng lână şi brânză

Starea materială a gospodăriei					Inşi plecaţi							Copii însoţitori					Copii ce-şi fac ucenicia	
bogate	mijlocaşe	sărace	ţigani	Total	Câte 2 de gospod.		Câte 1 de gospod.		Câte 3 de gospod.		Total	14 ani		15 ani		Total		
					M	F	M	F	M	F		M	F	M	F		M	F
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
7	23	98	3	131	10	89	23	28	2	3	155	—	—	1	2	3	4	3

I. b) — Drumuri făcute

Adulţi care conduc schimbul							Drumuri făcute						De câţi ani umblă				
16—25 ani		25—45 ani		45—65 ani		Total	1	2	3	4	5	6	o dată	2—5	5—10	10—15	15—45
M	F	M	F	M	F												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	9	17	76	14	42	159	91	43	7	—	1	—	23	27	48	28	21

Din tabloul I a, desprindem:

I. Confirmarea regulei stabilite, că adunatul de lână şi brânză e o îndeletnicire (nu exclusivă) a gospodinelor. Din 162 inşi plecaţi, 123 (75,9%) îl alcătuesc femeile şi numai 39 (24,1%) bărbaţii.

II. Cei mai mulţi inşi plecaţi sunt din gospodăriile sărace: 98 (74,8%), urmate de gospodăriile mijlocaşe: 23 (17,5%); cele bogate cu 7 inşi (5,4%) şi neamul ţiganilor cu 3 gospodine plecate la strânsul lânii (2,3%). Vrem să subliniem numai faptul că numărul inşilor plecaţi la strânsul de lână din gospodăriile bogate creşte. Anul acesta avem 7, faţă de anul trecut (1937) când numărul celor plecaţi a fost deabia de 3.

III. Din tabloul I b, rubrica adulţilor care conduc schimbul împărţită pe coloane de vârste, se deduce că mersul „pe Câmpie" sau „cu ceapă"

[3]) „Gazde" aşa li se spune de restul ţiganilor, fiindcă au într'adevăr gospodării închegate şi câteva „bucăţele" de pamânt.

se practică de cele mai multe gospodine în floarea vârstei. Numărul adunătoarelor crește spre 45 și apoi scade spre 65. In raport direct stau anii de când se îndeletnicesc cu acest meșteșug.

b) *Cu ce merg la strâns.* Fiindcă obiectele care înlesnesc strângerea lânii sunt în strictă dependență de regiunea cutreerată de gospodine, tot aici vom da și datele privitoare la aceste regiuni.

Și anume, satul se folosește de două expresii referitoare la acest negoț: mersul *„cu ceapă"* și mersul *„pe Câmpie"* sau *„după lână"*.

Să analizăm expresia dintâiu și regiunea căreia îi corespunde.

Dar mai întâiu, o precizare: când să merge „cu ceapă", pe lângă ceapă (obiectul principal de schimb) se mai ia de către gospodine: *ai (usturoi), iască, pânză de cânepă și zadii (catrințe) bătrânești, cărora „le-a trecut vremea", la Căian.* Toate aceste obiecte sunt produse numai în gospodărie.

Regiunea străbătută e cuprinsă între Munții Maramureșului și apa Ilișuei, regiune de dealuri, neprielnică răsădirii cepei.

Strânsul de brânză aici are loc și s'ar putea — cu vremea — ca adunatul de lână să fie în întregime părăsit. Gospodinele cutreeră mai mult singure această regiune. Tovărășiile se leagă, după cum vom vedea mai jos, numai în vederea mersului „pe Câmpie". Și fiindcă veni vorba de tovărășie, e bine să lămurim înțelesul pe care îl ia cuvântul în cazul de față. Tovărășiile de voștinari au într'adevăr caracterul de tovărășie, fiindcă se adună în comun ceara, fagurii sau „mucurile „de lumânări", iar câștigul se împarte în mod egal, egal susținându-se și pierderile. Dar gospodinele adunătoare de lână și de brânză se întovărășesc numai pentru *„a nu le fi urît să umble singure prin locurile acele"* dar de strâns *„strânge fiecare pentru sacul ei"*. Au totuși la bază buna înțelegere, fapt ce se realizează prin întovărășirea, în cele mai dese cazuri, a neamurilor între ele, a vecinelor în rândul al doilea și numai rareori se fac tovărășii la întâmplare. Apropierea de sat (satul cel mai îndepărtat are abia 30 km) influențează durata adunatului, depășind rareori 5 zile.

Se pot stabili două căi ce străbat această regiune, folosită de gospodine pentru strânsul de lână și brânză.

Cea dintâiu merge în susul apei Ilișua până în satul Târlișua, cotind apoi spre stânga prin satele Agreș, Suciul de Sus și de Jos, ca să sfârșească în Târgul Lăpușului. Drumul e vechiu, folosit de administrație și înlesnea probabil legătura cu Maramureșul, străbătând la izvoarele Văii Ieud, afluent al Izbei.

A doua cale urmată de gospodine e mai puțin conturată, fiindcă duce peste dealuri, la Lăpuș, drum folosit numai de locuitori și numai dela o comună la alta. Cu toate acestea, numărul celor ce urmează această cale alcătuește un procent mai mare decât numărul celorlalte. Fiindcă e în de obște cunoscut că apropierea de un bun drum de comunicație, face mai ușoară scurgerea produselor spre târgurile de desfacere. Iar satele rămase în afara căilor de legătură cu târgurile, duc o vieață economică mai închisă și restrânsă numai la produsele pământului.

Aceste observații rees din tabloul II, ce se referă numai la această regiune.

II. — Obiectele cu care se umblă la Nord de Căianul-Mic

Ceapă		Iască			Pânză zadii		Regiunea umblată			
							Căian-Poeni-Lăpuș		Căian-Agreș-Tg.-Lăpuș	
Nr. gospodinelor (1)	In gospodărie (2)	1/2 kg (3)	1 kg (4)	In gospodărie (5)	Nr. gospodinelor (6)	In gospodărie (7)	Nr. (8)	% (9)	Nr. (10)	% (11)
40	40	33	7	40	4	4	22	*11,84*	20	*10,83*

Procentul s'a stabilit în raport cu numărul total al gospodinelor ce adună lână și brânză. (Urmează mai jos, totalizările).

Mersul „pe Câmpie" sau *„după lână"*. Insuși termenul ne arată regiunea colindată de gospodine: Câmpia Ardealului. Mersul „pe Câmpie" e mult mai răspândit și dă roade mai bune. Gospodinele se întovărășesc în număr de 2 sau cel mult 3. De data asta însă obiectele nu sunt cele înșirate mai sus, dintre ele nefolosindu-se decât iasca, ci obiectele sunt astfel alese, încât lipsa lor să fie bine simțită de locuitorii Câmpiei. Lipsa temnului, a sălciilor, mai ales, aduce după sine lipsa lingurilor și fuselor. Deci obiectele de schimb sunt lingurile și fusele, cărora, din spirit negustoresc, li se mai adaugă piperul și iasca. Lingurile și fusele se cumpără dela meșteșugari de neam țigănesc din târgurile: Beclean, Reteag și mai rar

Fig. 1. — Regiunea umblată de femeile din Căian în vederea strânsului de lână și brânză

Dej, unde aceştia îşi desfac marfa în zilele de *„marturie"* (târg) [4].

Gospodinele mai vechi în meşteşug merg în satul producătorului şi cer să li se facă un număr de (100—150) linguri (necesare unui singur drum) şi de obiceiu, acelaşi număr de fuse.

Ni-s'a pomenit numele câtorva din aceste sate: Valea Rea, Beud şi Răguşeşti (pe harta judeţului Someş am găsit un sat cu nume asemănător: Rugăşeşti, dar nu încercăm identificarea). Ba ni-s'a pomenit de asemeni numele unui ţigan meşter de linguri şi fuse: *Pintea* din satul Valea Rea. Preţul de cumpărare e schimbător: dela 80—150 pentru 100 de linguri şi 50—100 pentru 100 de fuse. E schimbător, fiindcă producătorii sunt puţini, iar cereri multe şi atunci când gospodinele merg în număr mai mare după lână, preţul se ridică.

Acest lucru a determinat pe doi săteni să-şi facă ei obiectele de care au nevoie: lingurile şi fusele: Hiticaş George şi Moldovan Iosif. Deocamdată numai pentru ei, dar se poate prevedea, că dacă ceilalţi nu vor lua pildă şi să producă fiecare pentru sine, cererea o vor face acestor doi săteni, buni meşteşugari.

III. a) — Obiectele cu care se merge pe „câmpie"

Linguri								Fuse							
Cantităţi			Valoarea	Provenienţa				Cantităţi			Valoarea	Provenienţa			
Sub 100	100—150	150—400		Ţigan	Târg	Acasă	In gosp.	Sub 100	100	150		Ţigan	Târg	Acasă	In gosp.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
2	60	44	18.330	106	63	43	2	2	60	44	16.670	106	63	43	2

Constatăm din tablou că numai două gospodine au dus cu ele un număr mai mic de 100 de linguri, 60 între 100—150, iar 46 între 100—400.

Numărul de linguri şi fuse din tabloul III trebue pus în legătură cu numărul drumurilor făcute în anul 1938. Valoarea totală a lingurilor cumpărate de gospodine se urcă la 18.330 lei. Aceleaşi lucruri se pot spune despre fuse, ce ating suma de 16.670 lei.

După cum spuserăm mai sus, unele gospodine se duc la târguri unde vin ţigani cu marfa, altele se duc în satul producătorilor şi 2 îşi fac singuri obiectele. Au cumpărat dela ţigani linguri şi fuse 106 inşi, dintre care 43 s'au dus acasă la ei, iar 63 în târgurile mai sus amintite.

In ceea ce priveşte drumurile străbătute de gospodine pentru adunatul lânii din Câmpia Ardealului, stabilirea unor căi exacte e foarte anevoioasă, gospodinele ajungând să ştie fiecare sat şi cătun, a căror nume de cele mai multe ori e uitat.

— „Apoi, Dumnezeu le ştie. Cine le poate ţine minte că-s multe şi apoi de atâta amar de vreme de când umblu, le cunosc aşijderea satului meu". *(Văd. Vlad Maria).*

Aşa că, de cele mai multe ori, ţi se spun nume rămase în minte, fără nicio ordine. Totuşi, ajutaţi de hartă şi memoria celor mai umblate gospodine, am putea fixa trei direcţii, având ca puncte îndepărtate: cea dintâiu Turda, a doua Luduşul de Mureş şi cea din urmă Târgul-Mureşului.

Acum în urmă, am găsit cu prilejul anchetei, trei gospodine ce-au încercat o cale nouă: Căianul-Mic—Zagra-Suplai.

Astfel se înfăţişează procentele:

I. *Căianul-Mic—Mociu-Turda: 42,68%.*
II. *Căianul-Mic—Milaş-Luduş: 24,29%.*
III. *Căianul-Mic—Teaca-Tg.-Mureşului: 8,64%.*
IV. *Căianul-Mic—Poeni-Lăpuş: 11,84%.*
V. *Căianul-Mic—Agreş-Tg.-Lăpuşului: 10,83%.*
VI. *Căianul-Mic—Zagra-Suplai: 1,72%.*

Rezultă deci, că pe măsură ce ne apropiem de Munţii Călimanului, procentul adunătoarelor de lână, scade. Această scădere e poate în legătură cu descreşterea numărului de oi.

III. b) — Regiunea umblată

Căian-Mociu-Turda		Căian-Milaş-Luduş		Căian-Teaca-Tg.-Mureş		Căian-Zagra-Suplai	
Nr. gosp. (1)	% (2)	Nr. gosp. (3)	% (4)	Nr. gosp. (5)	% (6)	Nr. gosp. (7)	% (8)
79	*42,68*	45	*24,29*	16	*8,64*	3	*1,72*

c) *Timpul de strâns lână şi brânză.* Aşa cum ne arată tabloul, se desprind patru perioade în adunatul de lână şi brânză:

A. *Imprejurul Sf-tului Gheorghe: 15 Aprilie—15 Mai,* denumit de toţi Căenarii *„mersul cu ceapă"* şi corespunde regiunii dela Nordul Căianului, până în Munţii Maramureşului. Nu se merge „cu ceapă"

[4]) Târgul de peste săptămână poartă acest nume: *„târg de mărturie"* sau numai *„mărturie"*. Probabil, judecăţile care se ţineau la Beclean, coincideau cu zilele de târg, iar *„mărturia" (martorul)* mergea şi la târg. Apoi termenul a devenit general.

decât în acest ținut și nici de cum în Câmpia Ardealului sau aiurea [5]. In acest timp, gospodarii tae brazde adânci în hotarul satului.

B. *Lunile Iunie-Iulie*, după terminarea săpatului de-al doilea și între seceratul grâului. Gospodarii cosesc și lucrează *„părul"* dintâiu al fânului. Dacă gospodăria are membri destui pentru lucratul pământului, gospodina pleacă în orice timp al anului, aceasta depinzând numai de găsirea lingurilor și fuselor.

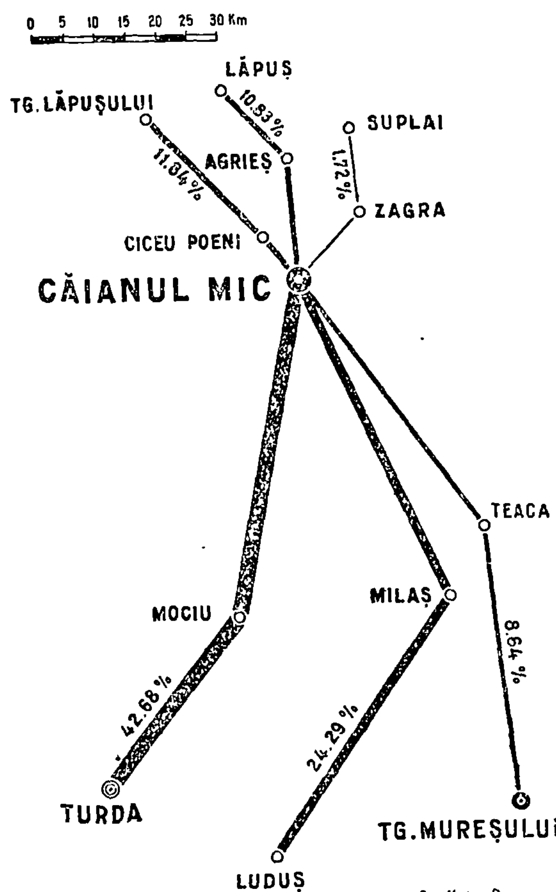

Fig. 2. — Importanța drumurilor umblate la Călenari

C. *Luna August*, mai ales postul Sf. Mării și după trecerea sărbătorilor Fecioarei. In acest timp se merge „pe Câmpie" sau „după lână".

D. *Luna Septemvrie*, când se merge „cu ceapă" și foarte rar „după lână". Mersul cu ceapă din zilele acestei luni, se pare că dă roade mai bune, fiindcă ceapă acum se scoate din straturi și-i coaptă.

IV. — Când umblă

Sf.-Gheorghe		Iunie—Iulie		August		Septemvrie	
Nr. (1)	% (2)	Nr. (3)	% (4)	Nr. (5)	% (6)	Nr. (7)	% (8)
33	20.5	49	30.5	68	43.4	9	5.6

d) *Ce adună:*

I. *Lână*. In anul 1938, s'au adunat de gospodinele din Căianul-Mic, 1.957½ kg lână, în valoare de 215.325 lei.

II. *Brânză*. Iar brânză 415 kg, în valoare de lei 12.450.

V. — Produsele obținute

Lână						Brânză				
2—5 kg (1)	5—10 kg (2)	10—15 kg (3)	15—60 kg (4)	Total kg (5)	Valoarea (socotind 110 lei kg) (6)	2 kg (7)	2—4 kg (8)	4—8 kg (9)	Total kg (10)	Valoarea (socotind 30 lei kg) (11)
9	29	38	55	1.957½	215.325	9	32	39	416	12.450

e) *Prelucrarea și folosirea lânii.* Lâna obținută, se spală în gospodărie cu apă fierbinte, pentru a o curăța de praf, pământ, etc., se lasă să se usuce, apoi, în saci, se duce la *„dreve"*, (singular „dreavă", neîntrebuințat), spre a fi scărmănată. Cu câțiva ani în urmă, lâna se scărmăna în comunele: Spermezeu, Dumbrăvița și Berleasa, la „drevele" ce se aflau pe lângă morile de apă. Am văzut și noi un asemenea sistem de „dreve", ba am avut norocul să „împingem" la ele.

Partea de sus a drevelor are o formă convexă, cu cuie mici de oțel și foarte dese, iar cealaltă concavă, având de asemenea cuie de oțel.

Lâna era pusă și prinsă de aceste cuie cu „puținelul" și se împingea de partea de sus înainte, apoi se lăsa să revină. Lâna scărmănată cădea într'un coș. După câte îmi aduc aminte, gospodinele plătiau 3 lei de kg. Azi, lâna se scarmănă la mașinele electrice din Reteag sau Beclean, prețul variind între 3 lei de kg (Reteag) și 4 lei de kg (Beclean); dealtfel, prețul depinde și de curățenia lânii.

VI. — Prelucrarea lânii

Reteag (1)	Beclean (2)	Prețul prelucrării, lei (3)	Valoarea totală a lânii prelucrate, lei (4)
114	17	6.287	205.098

[5]) Reamintim că numai întrebuințarea acestor termeni e suficientă pentru a deduce în care parte e plecată gospodina.

Cele mai multe gospodine, țin lâna pentru nevoile gospodăriei; sunt unele însă, care adună lâna pentru a o prelucra, apoi s'o vândă.

In caere, (de 1 kg) lână, se vinde cu 110—120 lei. In cazul când lâna se face *„valuri de pănură"* (dimii), prețul unui cot, (0,7 m), e de 150—200 lei. Toți ar face — ce cei vând — valuri de pănură, dar se întâmplă să aibă nevoie de bani și sunt siliți s'o dea în caere.

Venitul e mai mare dacă din pănură se fac *„cioareci"*, (ițari), sau sumane. Prețul unei perechi de cioareci fiind de 350—400 lei, iar al unui suman de coloare neagră și bine lucrat, 700—1.000 lei.

Din cele 1.957½ kg de lână, s'au folosit în gospodării 1.633½, în valoare de 179.685 lei și s'au vândut 324 kg, în valoare de 35.640 lei.

VII. — Folosirea lânii

In gospodărie, kg (1)	Valoarea lei (2)	Vândută kg (3)	Valoarea lei (4)	Total lei (5)
1.633½	179.685	324	35.640	215.325

Brânza s'a folosit numai în gospodării.

f) *Traiul pe drum:*

I. *Hrana.* Și-o procură cu prilejul facerii târgului:

— „Apoi, ți-om da atâtea linguri pe boțul ăsta de lână, dacă ni-i da și ceva de-ale gurii". *(Văd. Vlad. Maria).* Și aceasta numai după ce gospodina s'a convins că lâna face cât lingurile sau fusele cerute, hrana rămânându-i drept „prețul drumului și al ostenelii".

— „Așa că, îmi răspunde aceeași gospodină, se întâmplă de uneori mâncăm de 4—5 ori pe zi, alte ori și numai de două și numai odată, dar asta foarte rar, pentrucă pe acolo, pe Câmpie, oamenii-s buni și gazde mari".

II. *Dormitul.* Aceeași gospodină, ne spune:

— „Da cine nu lasă pe niște necăjite de femei ce umblă prin lume să nu doarmă în cea șură sau pe prispă? E vară, domnule, și te poți culca și într'o margine de șanț. Nu, nici pe mâncare, nici pe dormit nu dăm nicio lingură și niciun fus, d'apoi bani?

VIII. — Traiul pe drum

Mese primite (1)	Nopți gazduite (2)
2.650	1.256

„Când mergem pe câmpie, nu luăm niciun ban cu noi. Acolo unde ne așezăm de mas, (dormit), gazda ne dă și de mâncare. Și e bine pe acolo, că mănânci numai pită (pâine)".

3. *De vorbă cu gospodinele, despre acest meșteșug.* Deși anchete s'au mai făcut în Căianul-Mic, (asupra voștinăritului, foi de familie, etc.), multe gospodine m'au privit bănuitoare și mă întrebau cu grijă și teamă de nu le va pune cumva „Statu' dare de venit".

— „Da ce vrea el Statu' să știe toate astea? mă întreabă *Ludovica Vidican,* (45 ani). Mai bine-ar ști Statu că n'avem pădure și pământ de-ajuns. Ia cum tremură copiii de frig", și-mi arată pe cei doi copilași strânși roată în jurul sobei, cu mâinile întinse deasupra ei.

— „Trăim și noi cum putem și ne sbatem în toată forma să mai putem aduna ceva pe lângă casă. Bărbații „la voștină, noi pe câmpie, iar copiii de cum cresc îi dăm slugi, așa trăește prostul, domnule".

Altele mai îndrăsnețe și mai tari de inimă, mă îndemnau „să scriu acolo" să vadă împăratul cum trăim și să oprească jandarmii de a ne căuta de drepturi".

Și foarte puține sunt dispuse să-ți dea lămuriri asupra măranțișurilor meșteșugului.

Gospodarii, mai umblați, nu se dau înapoi și-ți spun toate din fir în păr.

— „Da, oamenii ne cunosc p'acolo și știu după ce umblăm, așa că nu-i nevoie să-i întrebăm de au lână. Te cheamă ei când au nevoie. Da tot e bine să întrebi, pentrucă omul are multe necazuri și omul la necazuri nu vede binele, ci numai răul. Apoi, nevasta îți coboară din pod câteva „boțuri" de lână și-ți cere multe linguri și fuse. Tu întâiu zici că nu-i bună, că nu-i spălată și ea mai lasă din preț, și așa se face târgul

De pierdut, nu pierdem, da nici mare câștig nu-i Numai ia, n'are omul ce face". *(Hiticaș George,* 59 ani).

Ce să desprindem din cele de mai sus, le poate socoti oricine.....

4. *Cine nu merge la strâns.* Deși puține sunt gospodinele care n'au mers la strâns lână și brânză, anul acesta numărul lor e destul de mare.

— „Apoi, domnule, din satul nostru, puține sunt femeile care n'au fost după lână. Dacă n'au fost în anul acesta, au fost în anii ceilalți și tot au fost". (Ludovica Pugna, 36 ani).

Cu prilejul anchetei, unele mi-au răspuns că n'au avut vreme, altele că au oi şi mai cumpără, şi însfârşit, cele din urmă că *„n'au învăţat acest meşteşug"* sau *„nu ştiu umbla"*.

Intr'adevăr, ca umblatul să nu-ţi fie în zădar, e nevoie să fi învăţat acest meşteşug, fiindcă schimbul atârnă în mare măsură de priceperea gospodinei de a cântări lâna oferită de gazdă. Necesar mai e să cunoşti toate cătunele din câmpie şi chiar gospodăriile din câmp, din hotar, fiindcă oile aici sunt ţinute, iar lâna strânsă.

Din cele 132 de gospodării, din care n'a plecat nimeni după lână, numai 116 sunt româneşti, restul ţigăneşti, evreieşti şi ungureşti (1).

Numărul cel mare îl constitue gospodăriile sărace. Membrii acestora, cumpără lână, ba acum mulţi dintre ei au oi.

IX. — Gospodăriile care nu merg la strâns lână şi brânză

Starea materială									Motivul pentru care n'au mers			
Funcţionari (1)	Evrei (2)	Meseriaşi români (3)	Bogate (4)	Mijlocaşe (5)	Sărace (6)	Ţigani (7)	Ungur-mecanic (8)	Total (9)	N'au învăţat (10)	N'au timp (11)	Au oi (12)	Cumpără (13)
4	7	3	27	26	56	8	1	132	15	6	47	73

Iar din cele 116 gospodării româneşti, 4 sunt de funcţionari, iar 3 de meseriaşi: 2 cojocari, pantofar (1)

5. *Incheiere.* Aşa dar stau lucrurile cu Căianul-Mic. Pe de o parte, o bază productivă mică, iar pe de altă parte, un spor de populaţie mare, aducător cu sine a unui şir deasemeni mare de nevoi şi lipsuri. Imbucătăţirea lotului de pământ a crescut cu noile familii, iar azi avem la Căianul-Mic, un hotar plin cu *„delniţe"* şi *„delnicioare"*, urmaşe a *„tăblilor mari"* de altă dată. Căenarul, nu s'a lăsat însă în grija Cerului, ci cu nădejde a purces la iscodirea unor noi meşteşuguri, care să umple golurile de sac fără fund ale vieţii.

Pământul, curmă toate grijile. Deci bani pentru a cumpăra pământ. Cum gospodarii din sat nu aveau pământ de vândut, acesta trebuia căutat în alte părţi. Şi l-au găsit în comunele vecine: Spermezeu, Dumbrăviţa, dar mai ales Cristeştii-Ciceului şi Ilişua. *Acesta din urmă e un sat de maghiari scăpătaţi, ce n'au ştiut preţui pământul niciodată, fiindcă niciodată nu l-au frământat cu mâinile lor. Deaceea, sunt mai înclinaţi să simtă argintul în buzunarele straelor, decât duhul pământului sub picioare. Iar Căenarul a strâns din cele două Americi, a stors fagurii albinelor, banul călător, ce aduce însă pământ statornic.* A vândut vitele, oile, scurmătorii, s'a lăsat „fără coadă de vacă la casă", dar în schimb numărul „delnicioarelor" creştea.

Bani pentru a cumpăra pământ, bani pe vite, cu care trebuia lucrat primăvara ogorul, Căenarul n'a voit nici în ruptul capului să mai dea bani şi pe haine. Adunatul de lână era destinat acestui scop. Astăzi, satul Ilişua, e cuprins ca într'un cleşte de proprietăţile căinăreşti, cleşte ce se strânge mereu, gâtuind rămăşiţele unui neam fără legea pământului. Căenarul mai are neamuri de strâns, ce-i stau lipite în spate şi le va strânge cu vremea, ca apoi să poată simţi în voie mirosul pământului dătător de vieaţă, *„Ţăranul român, îşi munceşte şase zile ogorul, iar a şaptea merge să-l vadă"*, spunea un dascăl al neamului. Dacă vorba aceasta se potriveşte bine undeva, apoi ea e ruptă din înţelepciunea Căenarilor. Dacă vreţi să vedeţi în Duminici şi sărbători îmbinându-se haina albă de cânepă a săteanului nostru cu negrul firelor de porumb şi aurul spicelor de grâu, la Căianul-Mic îl puteţi vedea. *Căenarul are în ogor suflete ce trebuesc îndreptate, de pe urma unui vânt tare, ce nu-i bine să le calci în picioare şi nici să le rupă vitele.* Acestea, nu-s sate de negustori. Sunt sate ce vreau să trăiască. Negustoria pe care o fac, trebue privită drept o unealtă a croirii unui drum mai bun în lume.

Sate pline de vieaţă şi frământări mai are ţara noastră. In ele mai găseşti formele acestea de schimb în natură. Spre ele trebue să se îndrepte privirile tuturora şi ele trebuesc ajutate să se ridice, servind pildă celorlalte.

Privit sub aspectul celor două ocupaţii anexe, înfăţişate în numărul de faţă şi a consecinţelor ce decurg din acestea şi pe care ne-am năzuit să le notăm aici, Căianul-Mic apare într'adevăr ca un *„sat expansiv"* [6])

GH. RETEGANUL

[6]) „Sociologie Românească", Nr. 9—10/1937.

II. — V O Ş T I N Ă R I T U L*)

Ajuns în Căianul-Mic, de vei întreba de ocupaţia locuitorilor în timpul liber, ţi se va răspunde: „Păi..... mai merg oamenii a voştină şi la lucru la Salva — (construcţiile de căi ferate din Munţii Maramureşului şi ai Năsăudului). — Sau, de vei întreba pe vreunul din alt sat despre ocupaţia Căienarilor, ţi se va răspunde: „O! — Păi ăia 's voştinari, dăi în poznă!" [2]).

Voştina. — Albinele îşi construesc fagurii dintr'un fel de gelatină, pe care o căptuşesc cu ceară; aşa că fagurii, în care aflăm mierea în stup, nu sunt făcuţi numai din ceară, cum greşit ne arată ochiul.

După ce-au terminat de umplut cămăruţele cu miere, albinele căpăcesc cu ceară. Leit — motivul din gelatină — căptuşit cu ceară, se întâlneşte numai la stupii primitivi, căci la cei sistematici, o bună parte din munca albinelor este înlocuită de presa de faguri, albinele având a-şi ridica numai căsuţele, pe terenul marcat gata, de presa de faguri.

După ce-am scos mierea din faguri, se impune să scoatem şi ceara. Pentru a extrage ceara, fagurii trebuesc curăţaţi, adică spălaţi de restul de miere, ce s'ar mai afla încă pe ei — treabă anevoioasă cu mâna omului, de aceea, cel mai bun lucru pe care, de altfel, cred că-l fac toţi apicultorii, e să-i expună albinelor care-i curăţă admirabil.

Storsul primitiv al cerii. — Se pune un vas cu apă la foc, în care se toarnă fagurii curăţaţi de miere. După ce a început să fiarbă, se toarnă conţinutul într'un săculeţ unghiular, de pânză groasă, care stă aşezat pe o scândură oblică şi se tot apasă pe săculeţ cu un făcăleţ, până când nu mai iese nimic. Ceea ce a rămas în săculeţ, este voştina — aceea care a dat al doilea nume Căienarilor.

Cum ai auzit de voştinărit, e normal să te întrebi şi de câte stupine are Căianul. Răspunsul îl dă recensământul din acest an al Echipei Regale, şi anume: 33 de stupi primitivi şi 3 sistematici! — Dezolare..... şi totuşi — sat de voştinari.

Aici este faptul curios: Căienarii pleacă şi cutreieră tot Nordul Transilvaniei, Bucovina şi Basarabia chiar, numai pentru a găsi rămăşiţa din săculeţul unghiular — voştina. Ii vezi plecând cu vreun sac sau traistă împachetată, la subţioară, iar după gât cu o torbă de piele neagră, lucitoare şi veche, bătută cu bumbi galbeni de alamă, în care-şi ţin merindele. Merg aplecaţi şi tot împing pământul cu băţul, de crezi, că ar veni să-l rotească mai iute sub picioare, spre a ajunge mai iute acolo, unde, parcă au pus ceva.

In anul 1937, dela cele 263 de gospodării ţărăneşti, au plecat 111 capi de familie (Căianul are 273 de familii, dintre care 4 funcţionari de Stat, opt evrei şi 12 familii ţigăneşti). Aceşti 111 capi de familii, au făcut în total 277 de drumuri, căci au plecat de mai multe ori, şi anume:

Drumuri	Persoane
1	16
2	51
3	23
4	17
5	3
6	—
7	1

Deci, 16 dintre ei, au făcut numai câte un drum, 51 dintre ei, au făcut câte două drumuri, etc.

Se observă că, majoritatea, fac numai câte două drumuri, şi anume: unul toamna şi altul primăvara. — Nu este neglijabilă nici cifra celor cu trei şi mai multe drumuri (44). Aci se găsesc mai mult aceia, care şi-au făcut aproape o meserie din strânsul voştinii.

Voştinarii, după cum am mai spus, cutreieră tot Nordul Transilvaniei, Bucovina, şi chiar Basarabia. — Spre o mai bună edificare, e bine să privim tabloul II.

Regiunea	Procente
Bihor	*32,0*
Satu-Mare	*22,0*
Cluj	*21,5*
Sălaj	*6,0*
Bucovina	*4,5*
Alba	*4,5*
Mureş	*3,0*
Maramureş	*2,5*
Năsăud	*2,0*
Basarabia	*1,5*
Munţii Apuseni	*0,5*

Trebue observat că voştinarul bate mai mult regiunile: Bihor, Satul-Mare, Cluj, — pe unde nu prea a pătruns stupăritul sistematic. Acolo unde a pătruns stupăritul sistematic, voştinarul nu prea

*) Din cercetările Echipei Regale Căianul-Mic, Someş (Campania 1937). Anchetă realizată cu formularul întocmit de Serviciul cercetărilor monografice al Echipelor.

are ce căuta, căci apicultorul îşi ţine ceara, pentru a croi noi faguri, cu ajutorul presei de faguri; apoi ,în fagurii din care se extrage ceara, provenind din ceară, cantitatea de voştină e neglijabilă.

Unii voştinari, pleacă cu sume importante; alţii însă, numai cu 4—500, până într'o mie de lei. Producătorul direct, n'are cum mai folosi voştina, căci n'are teasc special — existenţa unui teasc special implicând o mare cantitate de voştină; de aceea, această rămăşită, constitue pentru el ceva de aruncat. Voştinarul, a prins această psihologie şi, când pleacă, are grijă să ia cu el şi ceva piper sau alte mirodenii, pe care le oferă în schimbul voştinei. — voştină. Femeia făcuse pâine în ziua aceea, şi tocmai o scotea din cuptor. Cei trei călători fometoşi, adulmecă mirosul proaspăt al pâinii, şi se uită cu înţeles unul la altul. După ce dau bineţe şi se interesează de voştină, unul dintre ei întreabă pe femeie:

— „Lele, dar ce faci acolo?".

— „Ia..... scot pâinea din cuptor".

— „Pâinea?... Păi ce e aia?".

— „Cum?... Nu ştiţi ce e pâine?".

— „Nu!... Că pe la noi nici n'am auzit de asta... şi ce faceţi cu ea?".

— „O mâncăm!".

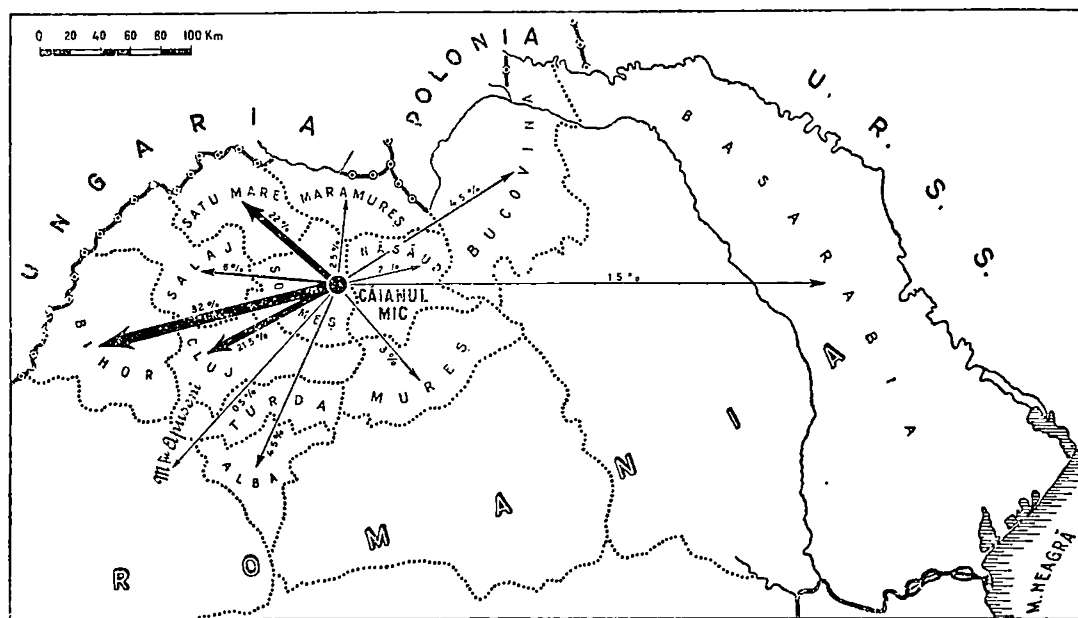

Fig. 3. — Judeţele şi regiunile umblate de Voştinarii din Căian în 1937.

In felul acesta, târgul se încheie bucuros, de către ambele părţi.

Cheltuieli cu mâncarea, nu prea face, căci în timpul cât umblă, 2—3—4 săptămâni, şi-ar mânca tot câştigul, poate chiar şi din capete. — De aceea el cruţă aceste cheltuieli pe cât e posibil, apelând la gazde să-i dea mâncare. Seara se poate prinde mai bine acest lucru, căci omul trebue să doarmă la cineva şi, cu această ocazie, cere şi mâncare. Masa de prânz, constitue însă de multe ori o problemă; dar şi aci au găsit leacul. Iată câteva întâmplări hazlii, ale unor voştinari din Căian, spre a evita plata mesei de prânz:

Trei voştinari, ajung la o casă şi întreabă de

— „Ia te uită!... Şi e bună?".

— „Bună — Luaţi de gustaţi!".

Şi le pune femeia să mănânce, iar ei se tot miră de bunătatea pâinii, în timp ce femeia se bucură cu aier de născocitor. După ce s'au săturat, au mai cerut câte-o bucată să ducă şi la femeile lor, cerând toate detaliile în privinţa fabricaţiei. — Dar nu peste tot le-a mers aşa la cei trei de-ai lui Păcală.

In altă parte, au găsit iarăşi o femeie, care, de asemenea, îşi scotea pâinea din cuptor. Bărbatul se afla în casa de dincolo şi, auzind vorbă, se uită şi cunoscu pe voştinari; ba, cunoştea bine şi satul lor.

— „Bună zâua, Lele!".

— „Zâua bună!".

— „Da ce faci acolo?".

— „Ia..... scot pâinea —".

— „Pâinea? Da ce e aia?".

— „Cum, nu ştiţi? Păi, nu se face şi pe la dumneavoastră?".

— „Nu!".

— „Da de unde sunteţi?".

— „Noi?... Suntem tocmai din Bucşoare", (o uliţă a Căianului-Mic se cheamă Bucşoare).

— „Vai, că de departe mai sunteţi!".

Atunci, intervine bărbatul, care ascultase toată convorbirea, din casă.

— „De unde sunteţi, mă?!".

Şi dacă au văzut voştinarii, că i-au recunoscut, au lăsat totul şi au plecat ruşinaţi.

Până aici, toate merg bine şi cu toţii suntem gata să fericim pe voştinari, că şi-au găsit ocupaţie pentru timpul liber. — Cercetările noastre însă, asupra voştinarului în 1937, nu duc acolo.

Sumele cu care au plecat, se ridică la totalul de 716.400, care se repartizează procentual, după mărimea capitalului, astfel:

Mărimea capitalului (lei)	Procente
1 — 499	4,0
500 — .999	0,5
1.000 — 1999	30,0
2 000 — 2·999	25,0
3.000 — 3.999	14,0
4.000 — 4.999	7,0
5.000 — 5.999	8,0
6.000 — 6.999	3,5
7.000 — 7.999	4,5
8.000 — 8.999	1,5
9.000 — 9.999	1,5
10.000 şi peste	0,5

Tabloul e destul de sugestiv. Cu până la 500 lei, se pleacă numai în 4% din drumuri. Aci sunt săracii şi începătorii. După ce-au prins meşteşugul, nu pleacă până într'o mie mai nimeni; în schimb, cifrele dela 1—6.000 lei, alcătuesc 84% din plecări. Trebue să spunem, că tabelul de mai sus, prezintă proporţia în raport cu toate drumurile făcute. După cum am văzut mai sus, cei cu două drumuri, ocupă locul de frunte, apoi, vin cei cu trei şi cu patru drumuri. Ori, omul n'a putut pleca în toate drumurile cu aceeaşi sumă. Iată distribuţia procentuală a mediei de bani a aceluiaşi om, în raport cu drumurile făcute:

Capital (lei)	Procente
500	6
1.000	12
1.500	19
2.000	20
2.500	11
3.000	9
4.000	9
5.000	14

Să zicem că unul a făcut trei drumuri, plecând astfel: I = 2.000 lei; II = 1.500 lei; III = 2.500 lei.

In trei drumuri, a plecat cu 6.000 lei, deci, media 2.000 lei. Este locul de frunte, pe care-l ocupă ca sumă şirul plecărilor.

De remarcat e, că centrul mediilor de plecare îl ocupă 2.000 şi 1.500 lei. Locul al treilea revine celor cu media 5.000 şi peste 5.000. Aici e sediul marilor voştinari. Aceştia sunt meşteri în cunoaşterea locurilor şi drumurilor celor mai bune. Uneori, ei pleacă singuri, dar de cele mai multe ori întovărăşiţi, după cum este arătat mai jos:

Au plecat singuri	51
Au plecat însoţiţi de fiu	4
Au plecat întovărăşit de rudă	22
Cu tovarăş:	
Simplu	32
Angajat	2

Majoritatea o ocupă desigur întovărăşirile. Aci tot ce se strânge, se pune la mijloc şi apoi se împarte — adică egalitate la plată, egalitate la câştig. De multe ori, nici nu se mai împarte marfa, ci, se împarte doar câştigul. Din tabel, se observă că doi dintre ei, au plecat cu tovarăş angajat cu plată. Tovarăşul este considerat ca un lucrător cu ziua, nu ca o slugă, care merge în urma stăpânului, spre a duce sacul cu voştină. Aceştia, care şi-au angajat tovarăşi, pot fi consideraţi ca fruntaşi în materie de voştinărit. Ei dispun de bani, cunosc drumurile şi locurile bune şi-şi angajează un tovarăş de sarcină.

E importantă, de asemenea, cifra celor care pleacă singuri. Trebue să remarcăm că, aici, sunt două categorii de oameni. Intr'o primă categorie, dintre aceştia, intră desigur începătorii, pe care nu-i ia aproape nimeni, şi pleacă singuri. Am văzut însă, că aceştia, neputându-se avânta în chestiuni, pe care le cunosc abia vag, pleacă cu sume mici. Din tabelul referitor la capitalul cu care pleacă, putem observa, că ei nu trec de 4%. In ca-

tegoria a doua, intră voştinarii, cărora, plecând singuri, le-a mers bine şi deci, nu simt nevoia unui tovarăş, sau oameni care, în tovărăşie cu alţii, au avut nemulţumiri. In rezumat, rubrica celor care merg singuri, e alcătuită, în majoritate, din cei cărora li se pare, că împart cu alţii ce-au muncit singuri.

Din tabelul referitor la capitalul cu care pleacă voştinarii, am putut vedea, că se pleacă cu sume importante, rubricile dela 1.000—6.000 lei, alcătuind 84%. Făcând această constatare, am putea merge cu gândul la un fericit sat de burghezi — dar nu! Iată provenienţa banilor:

Proprii	13
Dela Ştern Hermann	86
Dela Rosenberg Mihai (Haim)	4
Dela Gasner Francisc	6
Imprumutaţi dela săteni	2

Iată dar, că din 111, care au plecat la voştină, 96 au plecat cu bani împrumutaţi dela evreii din sat, în număr de opt familii. Dintre acestea, trei se ocupă cu comerţul de ceară şi-l finanţează. Majoritatea, o deţine desigur Ştern, mare negustor de ceară.

Dar, fie că banii au fost proprii, fie că au fost împrumutaţi din sat, cetăţenii aducători de ceară, au tras toţi la dugheana evreului Ştern. Iată cui a fost vândută voştina:

Lui Ştern Hermann	89
Lui Rosenberg Mihai (Haim)	5
Lui Gasner Francisc	6
Altora	2

Deci, 98 de oameni, au vândut-o lui Ştern, 5 lui Haim, 6 lui Gassner şi numai doi altora. Aşa dar, 109 voştinari în 1937, au fost tributarii a trei evrei, sau mai real, aproape numai ai unuia singur — Ştern.

Din voştina cărată de voştinari, s'au extras peste 7.363 kg de ceară, ştiind că s'a plătit pentru toată voştina 1.104.370 lei; kilogramul de ceară, fiind plătit voştinarilor cu 150 lei. Ţinându-se seamă că, de cele mai multe ori, voştina a fost mai puţină ca fagurii nestorşi încă, că s'a vândut amestecat, în care caz, ceara extrasă din amestecătură, nu întrece 130 lei de kilogram.

Jidanii au vândut ceara cu 200—230 lei kilogramul, en-gros.

In felul acesta, au realizat un câştig de peste 589.040 lei, într'un singur an!

Câştigul cel mare, deci — nu intră în mâna acelora care pierd 2—3—4 săptămâni, pentru a câştiga 1.000 sau 2.000 lei. El merge la marii storcători de ceară, evrei.

De multe ori, voştinarii nu câştigă nimic, ba mai rămân şi datori. Pentru a nu ajunge la rezultate neplăcute, am văzut, că recurg la tot felul de şiretlicuri, spre a evita cheltuielile de întreţinere pe drum. Spre a ilustra şi mai mult această teză, voiu da încă o întâmplare voştinărească, hazlie:

Doi voştinari, ajung la o casă, şi află tot numai pe femeie acasă. Intrebând-o de voştină, aceasta spune, că i-a murit un stup şi n'a căutat în el să vadă ce-i, dar îl vinde aşa cu totul. Se uită voştinarii la el, cu ochi de expert, şi se învoiesc să-l cumpere, aşa cum e, la greutate — scăzând, bineînţeles, greutatea coşniţei — când colo..... stupul plin cu miere. Scoţând din coşniţă, ei au început să mănânce. Femeia se uita cu jind. Ar fi mâncat şi ea, căci nu se îndurase să omoare niciun stup pentru a-i lua mierea. Incepu să se roage de ei să-i dea mierea înapoi. Voştinarii se învoiesc s'o extragă, să-i scadă greutatea şi să mânce şi ei din ea. După ce o extrag, o cântăresc, îi scad greutatea şi apoi se apucă să mănânce..... şi-au mâncat ca la o pomană popească!

Adusă la marii angrosişti semiţi, voştina, sau amestecătura de voştină cu faguri, e pusă într'un cazan mare cu apă. Deoparte şade teascul, care se chiamă saitău. In cutia teascului, se pun paie de grâu, care servesc drept filtru. Amestecul fierbinte se toarnă peste paie. Apoi, cade greutatea, care face să curgă ceara pe un şipot al şaităului, iar în cutia teascului, rămâne o turtă, care e întrebuinţată ca combustibil. După aceea, storcătorul pleacă evlavios, cu barba pieptănată, ducând oferta Sfintelor Mânăstiri.

GH. BUCURESCU

MIGRAŢIUNEA SEZONALĂ A BULGARILOR HUŞENI[1]

I. Elementul bulgăresc din Huşi ocupă partea de Sud-Est a oraşului. Mai compacţi în mahalaua care le poartă şi numele *„Bulgari"*, ei se întind apoi şi în partea de răsărit a cartierului Plopeni, din Sudul oraşului, unde sunt însă destul de mult împestriţaţi cu Români.

Dintre toate grupurile etnice dela Huşi, singuri Bulgarii sunt în declin, fiind desnaţionalizaţi mereu şi înlocuiţi prin Români, Ceangăi, Evrei, Ţigani, etc. Exemplu tipic pentru regresul ariei lor de răspândire în cuprinsul oraşului, este înfăţişarea pe harta etnografică[2]) a principalei căi de comunicaţie, strada Calea Basarabiei, care trece prin mijlocul cartierului lor şi care azi este un adevărat mozaic etnic; aici putându-se întâlni, pe o porţiune destul de mică, nu mai puţin de 5—6 elemente etnice: Bulgari, Români, Evrei, Ceangăi, Ţigani, etc.

II. Nu ştim încă precis data venirii primului grup de Bulgari la Huşi.

Bănuim însă că „grădinarii", „coloniştii streini", „oamenii streini de ţară", etc., de care vorbesc actele de proprietate şi cărţile domneşti, începând cu a doua jumătate a sec. XVII-lea, aici la Huşi, nu sunt altceva decât *Bulgari* în cea mai mare parte.

Bunăoară în 1662, Domnitorul Istrati Dabija Vodă dă o carte prin care îngădue Vlădicăi de Huşi să aşeze *colonişti străini în satul Plopeni*, ce era la marginea Huşului[3]); — iar la 1667, Iunie 20, Alecsandru Iliaş Vodă pomeneşte în cartea sa, dată Episcopului de Huşi, Ioan, şi despre *„doi grădinari"*.

Doi ani mai târziu, o altă carte domnească împuterniceşte pe acelaşi Episcop „de a aduce colonişti din ţerele vecine şi a-i aşeda pe moşia Episcopiei Cârligaţi"[4]), dela Sud de actualul oraş; pentru ca, puţin mai târziu, Antonie Ruset, la 1676, să îngădue, printr'o altă carte domnească, Episcopului Sofronie „a'şi chiema *ómeni streini de altă ţéră*, din ţéra Turcéscă şi din ţéra Muntenéscă şi din ţéra Unguréscă şi din ţéra Leşéscă şi din partea Căzăcéscă. Şi depre alte părţi hie ce limbă vor hi, să aibă (voie) a veni şi a se strânge câtu de mulţi", şi a se aşeza pe o „Silişte din Creţeşti, ce este pe Lohan la ţinutulu Fălciului"[5]).

Naţionalitatea acestor *oameni streini de altă ţară*, ne'o precizează şi mai mult cartea Domnitorului Mihail Racoviţă, din 11 Mai 1720, prin care Episcopul Iorest şi Ispravnicul său sânt „volnici a chiema ómeni streini din olatul Turcesc... până în 12 ómeni, să fie posluşnici Sfintei Episcopii"[6]).

O carte asemănătoare capătă la 2 Martie 1757 şi Episcopul Inochenţie[7]). Fără îndoială însă, că cea mai sigură dovadă despre existenţa precisă şi destul de numeroasă a elementului bulgăresc la Huşi, o constituie planul acestui oraş, ridicat la 1771 de către Dichiul Episcopiei de atunci, Iorest Danu. „Deşi fără de nici o artă ştiinţifică, este însă de mare preţ pentru poziţia topografică de atunci a localităţilor"[8]).

In adevăr, descifrarea însemnărilor din cuprinsul lui, scot la iveală existenţa, în acel an la Huşi, a nu mai puţin de *cinci grupuri de Bulgari*, aşezate la Est şi Sud-Est de Episcopie, pe locul vetrei târgului şi partea din vale a cartierului Răeşti. Mai mult încă: chiar în cuprinsul tuturor mahalalelor de atunci (care s'au păstrat până azi), Plopeni, Broşteni, Răeşti şi Corni, el semnalează prezenţa Bulgarilor cred, atunci când scrie: *„mestecaţi posluşnici cu tîrgoveţi"*[9]). Spun aceasta, deoarece am văzut mai sus, că între oamenii streini aduşi de către Episcopii de Huşi, anterior, unii, şi poate *cei mai mulţi erau aduşi din ţara sau olatul turcesc*. Şi se ştie că cel mai grozav au avut de suferit, de pe urma stăpânirii turceşti, Bulgarii, care, bucuroşi, că în Ţările Române găsesc

---

[1]) Nota de faţă este în legătură cu: *„Monografia geografică a stepei deluroase a Fălciului"*, pe care, ajutat de D-nii Prof. *M. David* şi *Gh. I. Năstase* sper s'o duc la bun sfârşit.

[2]) vezi: *„Harta etnografică a oraşului Huşi"* de I. Gugiuman, 1933.

[3]) *Melchisedek:* „Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemenea numire". Bucureşti 1869 (pag. 136 şi 133).

[4]) *Melchisedek:* op. c. pag. 134. [5]) *Melchisedek:* op. c. pag. 54-55.

[6]) *Melchisedek:* op. c. pag. 192. [7]) *Melchisedek:* op. c. pag. 256-257.

[8]) *Melchisedek:* op. c. pag. 321. — Planul acesta este anexat „Cronicei" lui Melchisedek; o copie de a acestuia are şi autorul acestor rânduri.

[9]) Descifrarea însemnărilor de pe planul lui Iorest, mi-a fost făcută de colegul I. Bounegru, profesor de Istorie la Galaţi căruia îi mulţumesc şi pe această cale.

linişte mai multă ca la ei acasă, veneau în număr destul de mare. Şi pentru fugarii aceştia nenorociţi din „olatul turcesc", oraşul Huşi, ca şi întreaga stepă deluroasă a Fălciului, golită de Români, care se retrăseseră către codrul din Vest şi Est, constituia un foarte bun loc de aşezare şi muncă.

La începutul sec. XIX, odată cu înteţirea conflictelor dintre Ruşi şi Turci, sporirea aceasta a Bulgarilor la Huşi şi regiunile vecine, dela Nord şi Sud, devine şi mai accentuată. Dovadă avem faptul că în „Condica Linzilor" dela 1803 [10]), satele de lângă Huşi, Novacii şi Cârligaţii, ca şi Murgenii, de din jos de pe Elan, aveau mulţi Bulgari; iar drept completare, în „Recensământul Bulgarilor din Bugeac, alcătuit în luna Octomvrie anul 1811" [11]), satele Peicanii şi Popenii, tot de pe Elan, sunt trecute ca având, primul 98 şi al doilea 21 locuitori *Bulgari.*

Tot privitor la sporirea elementului bulgăresc la Huşi, în acest timp, avem şi informaţia din 1806 [12]), prin care aflăm că Episcopul Meletie a adus şi aşezat pe moşiile Episcopiei de aici, şi care moşii treceau în parte şi peste teritoriul actualului oraş, nu mai puţin de *„40 oameni streini de peste hotar".* Iar într'un hrisov dat la 13 Iunie 1813 Episcopiei de aici, de către Domnitorul Scarlat Calimachi, se spune între altele, că: *„adunarea târgului acestuia este acum mai multă"* [13]).

In legătură cu înmulţirea aceasta a adunării târgului, Episcopul Melchisedek precizează: „în chrisov se face alusiune la *colonisarea în elu a unui numeru de familii bulgăresci ce emigrase din Turcia, cu ocasia resbelului ce fusese între Rosia şi Turcia"* [14]).

In sfârşit, încă o dovadă că din populaţia adusă sau venită la Huşi, o mare parte era de origine bulgărească, este şi aceasta: atunci când la 1847 (şi apoi la 1868), se pune problema lichidării unui vechi conflict ce exista între Episcopie şi târgoveţi, prima câştigă între altele şi „dritulu de a avea mori de apă şi *grădini în întindere de optu fălci",* pe locul cedat târgului [15]). Până la o cercetare amănunţită a documentelor care se mai află încă la Episcopie şi la Primăria oraşului, cred că nu greşesc spunând că locul cu cele opt fălci, pentru grădini şi mori de apă, este unul şi acelaşi cu actualul loc situat în preajma abatorului comunal, unde se pot vedea şi azi, în jurul şi pe locul fostului „iaz al Vlădicăi", destule grădini de zarzavat, aparţinând Bulgarilor huşeni, — poate vechii posluşnici ai Episcopiei.

Tot în legătură cu *Bulgarii dela Huşi,* Ghibănescu [16]) crede că aceştia *„au venit aici în trei răstimpuri,* ceea ce se constată şi din dialectele ce vorbesc: unul curat bulgăresc, altul amestecat cu turcisme şi al treilea cu rusisme". Afirmaţia aceasta a sa cuprinde în ea un bun şi real amănunt.

Şi pentru a lămuri şi mai bine lucrurile, să apelăm la sinteza istorico-geografică pe care d-l conferenţiar universitar Gh. I. Nastase o face asupra elementului bulgăresc din Bulgaria estică, Dobrogea, Basarabia şi Ţările Române [17]). De aici aflăm că migraţiunea Bulgarilor din patria lor, către Nord şi Nord-Est, s'a făcut în deosebi în trei mari perioade, între anii: *1769—1791, 1806—1812, 1828—1829,* corespunzând la tot atâtea crâncene perioade de războaie ruso-turce [18]); cu alte cuvinte, spusele „Cronicei" Episcopului Melchisedek şi ale lui Ghibănescu sunt verificate în totul şi de această din urmă ştire. In adevăr, noi am văzut că planul lui Iorest, dela 1771, ne dă un mare număr de Bulgari la Huşi, fixaţi în grupuri izolate sau amestecaţi cu Moldovenii şi târgoveţii; deci aceştia ar fi venit în deosebi în perioada I (1769—1791). In aceeaşi „Cronică", la 13 Iunie 1813, cetim că „adunarea târgului acestuia este acum mai multă..."; această nouă sporire de populaţie bulgară ar corespunde perioadei II (1806—1812). Cât priveşte de perioada III, (1828—29), deşi „Cronica" lui Melchisedek nu ne-o semnalează, ea a existat, deoarece mulţi dintre Bulgarii bătrâni de azi, pot da încă informaţii destul de bune [19]). Cât priveşte dialectele de care vorbeşte Ghibănescu, ele există, şi în parte corespund marilor perioade de migraţiune bulgărească.

Deocamdată însă, ne mulţumim a atrage atenţia cetitorului, că dialectul cu turcisme există şi din cauza că între Bulgarii veniţi aici, mulţi erau Bul-

---

10) *Th. Codrescu*: „Uricariul" Vol. VIII, pag. 242, şi urm.
11) *Şt. Ciobanu*: „Basarabia" (monografie) pag. 65. Chişinău 1926.
12) *Melchisedek*: op. c. pag. 393. 13) *Melchisedek*: op. c. pag. 404. 14) *Melchisedek*: op. c. pag. 404.
15) *Melchisedek*: op. c. pag. 454.
16) *Gh. Ghibănescu*: „Originea Huşilor", pag. 35-36.
17) *Gh. I. Nastase*: „Incercări de Geografie omenească a României" Iaşi, 1931 (curs litografiat).
18) *Th. Holban*: „Numărul Bulgarilor din Basarabia — Viaţa Basarabiei, Anul VI (11-12), Chişinău 1937.
19) *Pr. Anton Popescu*: „Monografia Parohiei Sf. Dumitru din Huşi" (manuscris). Huşi 1932—33.

gari numai cu numele, ca *limbă şi origine fiind Gagauţi*, rude cu cei dela Tupilaţii Elanului [20]. O dovadă bună despre aceasta, este că până azi avem încă o mulţime de familii bulgăreşti, cu *nume evident gagauţe:* Gargalâc, Ciolpan, Turcu, Găgăuţă, Calmuc, etc.

Stabilirea diverselor pâlcuri de Bulgari în cadrul oraşului, s'a făcut aproximativ în ordinea venirii lor aici. Din rândurile de mai sus, ca şi din tradiţiile locale, grupurile cele mai vechi s'au aşezat la WSW de actuala mahala „Răeşti", la SE de Episcopie şi în cuprinsul mahalalei „Plopeni". Cei veniţi în preajma anului 1812, au ocupat parte din cartierul „Plopeni" şi aproape întreg cuprinsul actualei mahalale „Bulgari"; iar grupurile venite după 1828, au ocupat toată partea de jos a acestui cartier. Cât priveşte cele câteva familii de Bulgari, venite la oraş, în urma reformei agrare dela 1862, din satele: Plotuneşti, Novaci, Cârligaţi, Grumezoaia, Berezeni, etc., ele s'au răspândit în masa bulgărească deja existentă, acolo unde au găsit loc liber sau la marginea cartierului acestora.

Dintre cele trei răstimpuri, cel mai mare procent de Bulgari cred că a venit la Huşi după răpirea Basarabiei (1812), de oarece, după această dată, în provincia de peste Prut, „boerescul", fiind cu mult mai greu de suportat decât în Moldova, parte din Bulgarii dela Leova şi regiunile imediat vecine, — Ichisaat, Musait, Comrat, etc. — au trecut apa Prutului, pe la vadul Bumbetei (îndeosebi), şi s'au îndreptat spre stepa deluroasă a Fălciului şi oraşul Huşi, unde locurile erau mai puţin ocupate şi viaţa mai liniştită.

In ceea ce priveşte locul de plecare din patria lor primitivă, faptul că în tradiţiile şi legendele lor, se vorbeşte mereu de Varna [21], Şumla, Adrianopol, etc., duce la ipoteza că Bulgaria estică a fost leagănul lor dela început.

De acolo şi până la Huşi, ei au trebuit să peregrineze prin Dobrogea, Sud-Estul Moldovei şi SW Basarabiei (mai ales). Că înainte de a veni la Huşi, mulţi dintre Bulgarii de aici au întârziat prin Basarabia, ne-o spune şi faptul că în tradiţia lor este încă foarte vie amintirea locurilor şi oamenilor dela Leova, Comrat, etc.

III. Izolaţi de marea masă bulgărească din Basarabia şi de peste Dunăre, Bulgarii dela Huşi au trebuit, încetul cu încetul, să se supuie procesului de românizare. Aceasta cu atât mai mult, cu cât ei n'au avut niciodată, cred, o conştiinţă naţională a lor, deoarece, spre deosebire de cei din Basarabia Sudică şi din Dobrogea, aceştia au fost, sau *aduşi, sau toleraţi* să se aşeze pe moşiile Episcopiei şi boerilor de aici.

Dacă la aceasta mai adăugăm apoi faptul înrudirilor perpetue (prin căsătorii) dintre Bulgarii şi Românii de aici sau din satele vecine cu locurile de grădină ale lor; contactul de fiecare zi cu masa românească înconjurătoare, ca şi învăţarea cărţii în şcolile româneşti, înţelegem uşor de ce în preajma anului 1900 erau la Huşi peste 2.000 de locuitori Bulgari, iar astăzi, numărul acestora să nu se ridice decât la *1.631 suflete.*

Cu toate acestea, până astăzi mai sunt încă, aici, familii bulgăreşti, în care copiii până la 7—8 ani nu ştiu deloc româneşte, după cum unii Bulgari veritabili nu-şi cunosc deloc limba maternă.

IV. Ceea ce a rămas însă la Huşi, ca semn distinctiv al Bulgarilor, nu este atât portul, limba şi obiceiurile, cât mai ales ocupaţia de predilecţie, — *grădinăritul* (cultura zarzavaturilor), — în care, cu tot primitivismul metodelor de lucru, sunt încă meşteri neîntrecuţi. Mai mult: rentabilitatea acestei meserii, a făcut pe unii dintre Români să se *„bulgarizeze"*, în ceea ce priveşte ocupaţia agricolă, căpătându-şi din partea conaţionalilor numirea profesională de „Bulgari".

Şi cum ocupaţia de *grădinar,* cere neapărat existenţa de pământ bun de cultură, la marginea apelor curgătoare, precum şi pieţe bune de desfacere a zarzavaturilor, grupul de Bulgari dela Huşi, în căutarea surselor de existenţă, a dat naştere unui *fenomen de migraţiune sezonală,* foarte interesant din punct de vedere antropogeografic şi social (vezi fig. 1).

Pe la începutul lunii Martie, a fiecărui an, în cartierele populate cu Bulgari, — Plopeni, Bulgari şi Răeşti, — se poate asista la scene foarte interesante şi cu totul originale: căruţe imense, — „harabale", — trase de 2—3 cai, pline până deasupra cu seminţuri, alimente, nutreţ, pluguri, aşternuturi, cuşti cu păsări ori câni şi vaci legate din urmă, părăsesc ogrăzile şi casele mari, ferecându-se în urma lor porţile şi uşile, cu lanţuri

---

[20]) *Gh. I. Nastase*: „Gagauzii = Găgăuţii". — Iaşi, 1936 (extras). [21]) „Căprarii dela Varna !.."

și lacăte. Și așa, aproape pustii, stau casele bulgărești toată primăvara, vara și toamna. Doar câte-un paznic răzleț, câte-o bătrână uitată, câte-un chiriaș nevoiaș sau câte-un proprietar întors vara în zilele de sărbătoare, se mai vede prin cartierul pustiu!...

Târziu, după Sf. Dumitru și mai ales după 8 Noemvrie sau chiar după Sf. Neculai, grădinarii se reîntorc pe la casele lor, în care trăesc doar câteva luni din an. Ba mulți din ei nu se întorc cu anii, fie din cauza depărtării locului de grădină și greutăților iernării la oraș a vitelor de muncă, fie din cauza vremurilor grele și a târgurilor prea proaste.

Odată întorși acasă însă, ei înțeleg să-și răscumpere zilele de muncă grea a pământului, pe lapoviță, ploaie, vânt, soare, căldură și brumă, prin petreceri nesfârșite.

Dela Crăciun și până după Sf. Toader gem crâșmele de gospodari și flăcăi, iar muzicile fac să răsune, duminica și sărbătorile mai ales, toate mahalalele.

In deosebi, horele dela Crăciun, Sf. Vasile și Bobotează, ca și nunțile din câșlegi, au fastul lor aparte, atrăgând prin originalitatea costumelor și a obiceiurilor pe curioșii târgului. Altădată, mai ales fetele și nevestele, se distingeau prin purtarea salbelor de aur, — „lefții" —, a barizurilor și a «ațaveicilor, iar bărbații și flăcăii prin căciulile de astrahan, contășele bine îmblănite și cizmele cu taban și creți.

V. Migrațiunea sezonală a Bulgarilor hușeni, în căutarea de locuri bune de cultivat zarzavatul, se face pe două căi:

A) Prima cale, și cu procentul cel mai mare, (60—70%), este spre Răsărit, spre lunca largă și mănoasă a râului Prut. Din grupul de Bulgari grădinari, plecați în această direcție, o parte se îndreaptă spre Sud, spre târgurile Leova și Fălciu, trecând chiar ceva mai jos de acesta din urmă, până la satul Bogdănești, populând cu grădinăriile lor, deoparte și de alta, întregul curs al Prutului. In deosebi, pe malul drept al acestui râu, la Sud de satele Pogănești și Stănilești, grădinăriile se țin lanț, în apropierea cursului apei. (Dealtfel, pretutindeni, în lunca Prutului, se observă că grădinăriile nu se află decât în imediata vecinătate a firului apei, chiar când bălțile sunt destul de mari; cauza stă pe deoparte în siguranța debitului de apă, pe care le-o oferă acest râu chiar și în timpul celor mai mari secete, iar pe de altă parte, siguranței pe care o au în grindul din această parte a văii, în timpul inundațiilor de primăvară și vară).

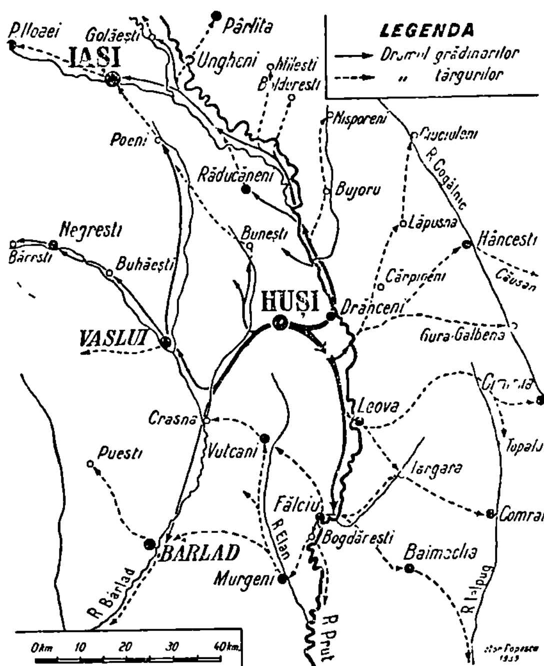

Fig. 1. — Migrațiunile de vară ale grădinarilor bulgari din Huși

Din același grup răsăritean, o altă parte, mult mai puțin numeroasă ca prima, se îndreaptă tot pe valea Prutului, dar spre Nord, ajungând până în dreptul Iașilor, ceva mai sus de târgul Ungheni, la satul Golăești. Pe această porțiune de vale, lunca Prutului, numai în dreptul orașului Iași, acolo unde Bahluiul, Jijia și Prutul au albie majoră comună, adăpostește un număr mai mare de grădinari Bulgari, dela Huși, (9 familii), cei mai mulți fiind așezați pe locul vechilor „Turcalii", care înainte de războiu, veneau din Bulgaria cu pașaport, ca să facă grădinărie.

Cauza scăderii numărului de grădinari hușeni aici, nu este atât lipsa locului de cultură, cât depărtarea piețelor de desfacere[22]).

B) Altă ramură, ceva mai redusă ca număr, (30—40%), apucă spre apus, trecând peste curmă-

[22]) Sporadic, unii din ei se avântă cu grădinile și pe văile micilor afluenți pe dreapta ai Prutului, Moșna, Răducăneni Bahlui sau Sărata și Elan.

tura Dobrinei, spre valea Lohanului, Crasnei şi Bârladului.

Dintre aceştia, o grupă, dela gura Crasnei, o ia în spre Sud, până la oraşul Bârlad şi mai jos chiar. Alta, ceva mai mare, se întinde în sus, pe valea Bârladului, spre oraşul Vaslui, ajungând până dincolo de târgul Negreşti. Ba, câţiva, izolaţi, se ridică şi pe pârâul Vaslui, în sus, până aproape de satul Poeni, dela Sud de oraşul Iaşi.

VI. Greutăţii găsirii locurilor bune de cultură, (pentru care adesea plătesc arenzi enorme) şi inconvenientelor depărtării acestora din casele lor din Huşi, le urmează greutatea găsirii pieţelor bune de desfacere a produselor muncii lor [23]. Şi dacă pentru grădinarii bulgari, relativ puţini, din valea Crasnei şi Bârladului, pieţele de desfacere a zarzavaturilor se află în oraşele şi târgurile din imediată vecinătate: Bârladul, Vasluiul, Crasna, Codăeştii, Negreştii, Băceştii, etc., pentru cei din valea Prutului, aceasta constituie o foarte grea problemă. Asta din cauză că aici, la marea desime de cultivatori, se adaugă lipsa căilor de comunicaţie, accidentarea reliefului înconjurător, depărtarea pieţelor de desfacere a marilor oraşe: Iaşi, Chişinău, Bârlad, Tecuci, etc.

Acest fapt face uneori vara, ca un târg ca Leova ori Fălciu, să aibă atâta zarzavat şi legume cât are Iaşul, bunăoară.

Şi atunci, împinşi de nevoi, grădinarii huşeni, din lunca Prutului, pornesc cu căruţele de zarzavat, izolaţi sau în tovărăşii, spre târgurile din stepa Elanului sau mai ales spre Est, către interiorul Basarabiei. Murgenii, Urdeştii, Vutcanii, Nisporenii, Nemţenii, Ciuciulenii, Hăuceştii, Cimişlia, Iargara, Comrat, Baimaclia, etc., etc., sunt locuri, drumuri şi pieţe, foarte binecuvântate de dânşi [24].

In anii cu vreme proastă şi târguri slabe, ei îngrămădesc marfa lor în gările Bogdăneşti şi Iargara (de pe linia Bârlad-Basarabeasca), trimiţând-o spre Chişinău, Iaşi, Roman, etc.

Deşi muncesc mult şi de cele mai multe ori câştigă bine, lipsa raţionalizării muncii pământului, practica pe scară întinsă a alcoolismului, înlocuirea lor prin Români, din ce în ce tot mai mult, în meseria de „grădinari", desnaţionalizarea sau rămânerea definitivă a unora pe locul de cultură sezonală, face ca grupul de Bulgari dela Huşi să scadă mereu. Toate aceste cauze au făcut ca astăzi să nu se mai poată vorbi în mod serios despre existenţa aici a unui grup etnic bulgăresc, ci mai degrabă despre *un cartier cu nuanţă etnică bulgărească în partea de S-E a acestui oraş*, în celelalte cartiere, — Plopeni şi Răeşti, — procesul de desnaţionalizare fiind aproape terminat.

I. GUGIUMAN

NUMIRI DE GRUPĂRI REGIONALE DIN MEHEDINŢI ŞI VRANCEA

Populaţia dela sate, pentru nevoile sale zilnice de orientare şi lămurire, când nu are de a face cu autorităţile sau cu oameni din alte locuri, în vorbirea obişnuită locală, întrebuinţează rar de tot numirile unităţilor administrative. Dusă de o adâncă obişnuinţă, ţărănimea noastră foloseşte numiri rămase din bătrâni, pe care numai ea le mai cunoaşte şi care nu corespund nici pe departe ca sens şi cuprins al sferei lor, cu acelea date de administraţie. Numirile populare au izvorît din realităţile geografice, care s'au impus atenţiei mulţimii, îmbrăcând regiuni naturale şi fragmente de populaţie, care se topesc într'un tot unitar organic închegat. Primului isvor, substratul geofizic, se adaugă cu vremea şi un ciment istoric: vieaţa comună legată de o bucată de pământ şi angrenată într'un vârtej de evenimente de suprafeţe mai întinse.

[23]) În anii cu preţuri scăzute, grădinarii huşeni colindă satele cu căruţele pline de zarzavat, stringându-şi marfa ca găzarii munteni petrolul, vânzând-o pe bani sau făcând schimbul în natură, pentru cereale, fructe, ouă, păsări, pânză, etc.

[24]) Rar de tot, ei ajung cu căruţele lor tocmai până la Căuşani şi Romaneşti (Basarabeasca), în jud. Tighina.

Regiunile naturale [1]) prin caracterele lor fizice deosebitoare, morfologie, sol, climă, vegetație, etc., pun omului la îndemână posibilități diferite de vieață. Unele sunt mai ospitaliere, circulația se face ușor, mijloacele de existență sunt mai bogate; altele din contră, impun multe lipsuri, mișcarea e mai anevoioasă, deci posibilitățile de desvoltare sunt minime.

Din această cauză se nasc diferențe isbitoare între grupele de populație, chiar în sânul celei mai puternice unități etnice. Ocupațiile diferite, dela o regiune la alta, felul de vieață, îmbrăcămintea, graiul și adeseori ușoare nuanțări în obiceiuri, sunt elemente de diferențiere între grupuri, dar și de închegare a fiecăruia. Vieața izolată naște particularități nouă linguistice și chiar psihice, care, altoindu-se pe diferențele anterioare, cimentează grupul, dându-i o conștiință de sine și chiar o mândrie. Iar împrejurările istorice l-au silit câte odată să se desvolte autonom, mai ales când densitatea era mult mai mică.

Deci, numirile populare de astăzi, care nu au nimic comun cu ceea ce este oficial, schițează modul de răspândire a populației în trecut, „petele" de care vorbește *V. de la Blache*. Dar legăturile dintre aceste nuclee au continuat dintr'o cauză naturală: ocupațiile se completează unele pe altele prin produsele lor diferite. Conștiința de grup și relațiile dintre ele, au făcut să se nască în fiecare grup câte un nume petnru vecin, nume care de cele mai multe ori este o poreclă, pornită dintr'un sentiment de ironie. Și, lucru ciudat, aceste porecle se păstrează cu multă ușurință, chiar dacă se întâmplă să aibă concurent un nume corect. Insăși numirea corectă cu vremea prinde un colorit pejorativ, amintind ceea ce se petrecea în antichitate, când Grecii întrebuințau termenul barbar pentru orice străin.

Numiri născute din cauza hotarelor politice. Câteva dintre numirile noastre populare de grupări de populație, au ca isvor existența vechilor hotare politice, care împărțeau neamul în crâmpee deosebite. Ele nu au la bază nimic real, fizic sau etnografic; sunt doar mărturia unor întâmplări istorice. Iată câteva exemple: Românilor de peste Carpați, când treceau peste munți spre Sud ori răsărit, fie ca păstori, fie ca muncitori de pământ, populația băștinașă, în mijlocul căreia se așezau, le zicea *ungureni* [2]), pentru motivul că veneau din „Țara Ungurească".

Este un fapt asemănător, cel puțin în parte, cu ceea ce se petrece de-a-lungul Dunării, cu populația venită dela Sud, adeseori români, și cărora totuși le zicem bulgari, ori sârbi [3]).

De-a-lungul vechiului hotar dintre Muntenia și Moldova, cel puțin în cât era format de Milcov, distincțiunea între *muntean* și *moldovean*, de pe un mal pe altul este astăzi tot așa de vie ca și pe vremea lui Cantemir.

Aceste numiri s'au suprapus peste altele, mult mai vechi, care exprimă realități antropogeografice dependente de cele două mari forme de relief: muntele și câmpia.

Nume ale populației de munte și de câmpie. Pe lângă aceste numiri, care au avut ca isvor hotarele politice, trase în sânul aceluiași neam, găsim altele care niciodată nu au ținut seamă de ele, (de aceea le socotim cu mult mai vechi), tocmai pentrucă au fost produsul aceluiași aluat etnic.

Ele se întâlnesc pretutindeni pe pământul țării, fără să fi fost turburate de vechile stăpâniri.

Atât în Ardeal cât și în Muntenia și Moldova,

---

[1]) Indrăsnim să facem unele propuneri pentru viitoarele cercetări ale Inst. de cerc. soc. Dacă Sociologia se întemeiază pe unitățile sociale, foarte nimerit ar fi ca cercetările ce se vor întreprinde să pornească dela studierea realităților sociale pe regiuni naturale. Pe de o parte munca de cunoaștere va fi mult ușurată, iar pe de altă parte soluțiile ce se vor găsi vor fi potrivite pentru întreaga regiune și numai pentru dânsa. Și cu atât mai mult se vor putea fixa relațiile economice necesare între regiuni.

[2]) *D. Cantemir* când vorbește de țăranii din Moldova spune că „sunt de origine rusească ori transilvănescă ori cum se zice la noi *ungurească*". Descr. Mold. trad. G. Pascu ed. II p. 208. Nu trebue să ne surprindă faptul că dealungul Carpaților întâlnim numiri topice de origine maghiară. Era firesc acest lucru, cum e firesc oricând și ori unde între neamuri vecine cel puțin ca stăpânire politică. Poporul știe una și bună: cine este dincolo de hotar e străin: Ungur, Bulgar etc. Până decurând săteanul nostru din obișnuință, când era vorba de Ardeal zicea „Țara Ungurească". Deci cei care veneau de acolo erau *Unguri*. Iar numirile topice născute in legătură cu aceste hotare politice nu corespund realităților. Cum aceste numiri sunt date de mulțimea poporului era natural să existe în toponimia noastră asemenea curiozități. Asta nu înseamnă că cine venea din Ardeal era Maghiar sau că existența unor nuclee maghiare le-a dat naștere. Poporul întotdeauna este izbit de prezența străinului; memoria lui înregistrează ușor tot ce se întâmplă în legătură cu el și foarte repede iscodește numele unui loc dela o simplă întâmplare la care a fost prezent străinul. Deaceea când folosim toponimia pentru lămurirea unor probleme, trebue să privim faptele cu multă atenție pe toate laturile.

[3]) Neuitatul Profesor *Gh. Vâlsan* scrie că se întâmplă același lucru și la Românii din Serbia „Cei mai mulți Români din Serbia sunt numiți Ungureni spre a se arăta apropierea lor de Bănățeni, în mai mică măsură sunt numiți cei depe versantul oltean Țerani spre a se atăta asemănarea cu locuitorii din Țară... (Românii din Serbia. Bulet. SRR, an. LVI, 1937, p. 18).

populația de munte e cunoscută sub numirea de *mocani*, cu mai multe variante sinonime, după regiuni; pe când cea dela șes, sub numele comun de *țarani*. Deci, aceste numiri cuprind grupe de populație cu anumite arii de răspândire. *Mocani* la șes nu vei întâlni, după cum nici *țărani* la munte. Cuvântul *mocan*, după înțelesul pe care îl dă populația de șes, *(țăranii)*, înseamnă om simplu, retras în unghere singuratice de munte. Moților, care umblă cu ciubere înspre răsăritul Ardealului și tuturor locuitorilor din Munții Apuseni, care coboară cu mărfuri în partea de Nord-Vest a câmpiei Tisei, li se zice *mocani*, cu evident sens pejorativ de oameni înapoiați. *Gugi*, este tot o numire de batjocoră, pe care o dau locuitorii din părțile de șes ale Aradului populației dinspre munte.

Populația de munte din sudul țării Hațegului și regiunea Petroșanilor, e cunoscută sub numele de *momârlani* [4]), numire de insultă și sinonimă cu cele două de mai sus. Tot cu asemenea sens se întrebuințează cuvântul *muntean*, adică om din fundul munților.

Termenul *mocan*, se întâlnește cu același sens, căci mai are și altul, îl vom vedea mai la vale), și Carpații orientali și în cei sudici [5]). Fie că circulă mult sau nu, desemnând grupe de populație de munte, fie că exprimă numele comun de păstor, constatăm că acest termen și sinonimele lui, îmbrățișează aproape toată populația de munte și din vecinătatea imediată a muntelui.

Populația de munte, numește *țărani* populația de câmp. *Țaran*, după înțelesul pe care îl dau *mocanii*, este săteanul care trăiește la câmp și se ocupă în deosebi cu munca ogorului [6]).

Având mijloace lesnicioase de circulație și posibilități materiale mai mari, *țăranii* s'au putut apropia mult de oraș, de care au fost puternic influențați în multe laturi ale vieții. Deaceea au și un oarecare dispreț față de *mocani*, (munteni, etc.). In timpul din urmă, deosebirea dintre aceste două grupe, a devenit și mai isbitoare. *Țăranii* au pierdut aproape complet portul românesc, pe când populația dela dealuri și munte îl păstrează, pregătindu-l în casă. Din felul cum se privesc ele, una pe alta, aceste două mari grupe ale populației rurale românești, întrezărim un mod de ierarhizare. Cu cât un sat e mai depărtat de inima munților, cu atât e mai jos în ierarhia socială sătească; pe când satul de șes e fruntaș. Chiar populația dela munte, orbită de imitația orașului și de rodnicia pământului de șes, recunoaște că cea dela *țară* [7]), îi este superioară. Totuși, nu se dă înapoi de a-i adresa numiri pejorative.

Deosebirea de astăzi în ce privește portul, e un fapt cu totul nou, pe când diferențierea între *mocani și țărani, e o realitate mult mai veche.*

Numirile dela cotul Sud-Estic al Carpaților. Pentru a da mai multă vieață faptelor arătate până acum și a se vedea și variațiile de sens, vom înfățișa numirile pe care le întâlnim în două regiuni de răspântie ale pământului românesc. E vorba de regiunea dela cotul Sud-Estic al Carpaților și de Nord-Vestul Olteniei. La cotul Carpaților trecerea munte și dealuri spre câmpie, se face brusc. Deosebirea populației dintr'o parte și din alta, este clară, Vorbirea lor zilnică, în legăturile ce le au unii cu alții, îți arată acest lucru. Locuitorii dela câmpie, numesc *mocani* pe cei din depresiunea vrânceană și de pe dealurile de sub munte. Spusele unui localnic vrâncean, ne lămuresc asupra sensului.

„Mocan adevărat — zice el — *este acela care ține turme de oi. Mocan este vorbă de cinste pentru omul care are multe oi. Noi cum o să fim mocani, când abia avem câteva oi? Oamenii dela câmp, ne zic mocani, pentrucă suntem dela munte, în fel de râs"* [8]).

Vrâncenii, ca și locuitorii de pe dealurile înalte ca un răspuns la insulta ce li se aduce, numesc populația din podgorie și din câmpie *țărani* sau, mai deseori, *cojani*. Numirea din urmă, circulă mai mult ca cea dintâi și exprimă batjocoră și ironie. Vrânceanul Pavel Anton, din aceeași comună, printre alte cuvinte, ne spunea: *„Cojani sunt podgorenii și oamenii dela „țară"*, (dela șes), *care poartă pantaloni și strae de oraș. Pantalonul cojanului este văpsit chiar dacă este făcut în casă și e mult mai larg decât ițarii dela noi.* (fig. 1).

---

[4]) *Ioan Vintilescu*: Merișor un sat de momârlani... Sociol. Rom., an. II, Nr. 11—12. 1937, p. 502.

[5]) D-l A. Golopenția ne informează că gorjenii numesc *bugani* pe Ardelenii de peste munți (jud Hunedoara) cu vădit sens pejorativ, de oameni prostănaci de munte.

[6]) Se pare, din sensul popular, ca substantivul *„țară"* ar sta în strânsă legătură cu formele de relief și cu vegetația. Suprafețele largi de câmpii, lipsite de păduri atât în vorbirea populară de astăzi cât și în mărturiile istorice poartă numele de *„țară"*. Dovadă istorică e Moldova cu „Țara de Sus" și „Țara de Jos". Depresiunile intracarpatice și subcarpatice tot datorită suprafeții netede și rodniciei lor și-au putut păstra numele de *„țări"* constituind unități economice.

[7]) Sensul pe care-l dau orășenii cuvântului *țăran* e cu totul artificial și nu corespunde realităților noastre populare.

[8]) Mereuță Dudu, Nereju-Putna.

Populaţia din Vrancea, ştie că termenul *mocan*, nu-i face cinste şi că adevăraţii mocani sunt alţii. Iată lămurire din partea unui localnic: *„Breţcanii sunt „ungureni", care trec cu oile pe aici. Ei sunt mocani adevăraţi, dar noi nu avem oi deloc şi brânză nimic"* [9]. Deci, termenul *mocan*, în graiul *„mocanilor"* vrânceni, exprimă exclusiv populaţia păstorească, că *ungurean* şi mocan e tot una; dar *ungureanul* e *mocan* „de dincolo", din „ţara cealaltă". Vom vedea că în Oltenia, *ungurean* înlocueşte cuvântul *mocan*, care are cu totul alt sens. Reamintim că de-a-lungul Milcovului, termenii *muntean* şi *moldovean*, circulă tot aşa de frecvent ca oricare cuvânt al graiului zilnic.

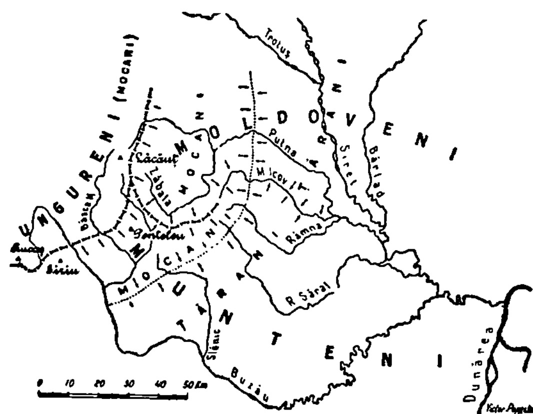

Fig. 1. — Numele grupurilor regionale de Români dela curmătura Carpaţilor

Numiri din Nord-Vestul Olteniei. In Oltenia şi munţii săi, faptele se repetă. Termenii sunt tot atât de semnificativi şi de interesanţi. Aici cuvântul *mocan* nu mai însemnează exclusiv populaţie de munte. *Mocani* pot fi şi la dealuri; sensul e în funcţie de calităţile şi de felul de vieaţă ale individului. Chiar populaţia muntelui deosebeşte în sânul ei *mocani*, adică oameni simpli, prostănaci., îndărătnici, care niciodată nu trăesc în ritmul satului.

Adresând cuiva acest cuvânt, îl jigneşti adânc, pentrucă *mocanii* nu formează aici o grupă numeroasă, ci o minoritate sporadică şi izolată.

Oltenia prezintă, însă, nuclee de populaţie legate de un mozaic de regiuni naturale cu numiri proprii, care trădează modul cum se privesc între ele, ca unităţi distincte.

Podişul Mehedinţi este o regiune naturală dintre cele mai pronunţate.

Spintecat de văi adânci şi înguste, cu climat aspru, rece şi umed, cu sol sărăcăcios, e prea puţin ospitalier, deşi în medie nu are decât 500 m înălţime.

Locuitorii din valea Dunării, (Vârciorova de ex.), cei din partea de dealuri şi câmpie, ca şi cei dela răsărit de podiş, numesc *munteni* [10]), populaţia de aici. Ocupaţiile diferite, portul şi formele arhaice de vieaţă, sunt trăsături originale de munte ale satelor de pe podiş. Numele ne spune că nucleul acesta de populaţie e socotit de vecini înapoiat. Pentru fiecare dintre vecinii lor, *muntenii* au numiri deosebite. Spre răsărit, peste Motru, în depresiunea Tg.-Jiului trăesc *gorjenii*, adică oameni din Gorj, nume care pentru cei dintâi nu are înţeles de unitate administrativă; e ceva deosebit, care trăeşte ca un lăstar al trecutului [11]).

Intre *munteni* şi *gorjeni*, în vecinătatea orăşelului B. de Aramă s'au aşezat încă din sec. XVIII câţiva ciobani *bârsani* [12]) întemeind, la început satul Titirleşti, apoi cătunele Bratilovul şi Brebina. Băştinaşii le zic *ungureni*. Se deosebesc uşor căci îşi păstrează portul de origine şi ocupaţia curat păstorească. Cuvântul *ungurean* în vorbirea localnicilor are sens identic cu mocan, adică păstor cum am văzut că e în Vrancea. Ungurean e şi omul venit de dincolo de peste munţi, dar şi acela care are multe oi.

Locuitorilor din satele de peste Cerna cu care au avut strânse legături familiare şi comerciale înainte de războiu, şi mai ales astăzi, Mehedinţenii de Sus le zic tot *ungureni*. Numirea are şi o nuanţă vădit pejorativă.

---

9) Ion S. Borcău, Nereju-Putna.

10) Prof. *E. de Martonne* a afirmat undeva că pe nedrept s'a dat numele de Muntenia ţinutului dintre Dunăre şi Carpaţi. După raportul de suprafeţe, câmpia predomină faţă de munte şi dealuri. Geografic vorbind şi pentru zilele noastre, numele nu are temei şi în adevăr e lipsit de sens. Privindu-l, însă din punct de vedere istoric el îşi capătă semnificaţie şi justificare. Când covorul pădurilor acoperea cea mai mare parte a dealurilor şi o bună întindere din câmpie (nu mai vorbim de munte) poporul a confundat uşor regiunile împădurite (dealurile în deosebi) cu munţii. Aşa s'a generalizat numele acestui ţinut, care astfel se umple de înţeles.

11) Tot amintire a unor vechi legături peste pasul Vulcan, pe un drum care pornea dela Orşova, trecea pe podiş, şi ducea prin Gorj, în Haţeg, a rămas la aceşti *munteni* numele de *Aţagan* pentru Crivăţ, probabil pentrucă vântul vine cam din aceaşi parte de Nord-Est ca şi drumul care ducea şi venea. Mehedinţenii de sus nici nu zic Haţeg ci Hatăg ori Hatâg, aşa că uşor s'a putut trece dela Haţâgan sau Haţăgan, numele locuitorilor din Haţeg la Aţagan, numele Crivăţului.

12) *A. Veress*: Păstoritul Ard. în Moldova şi Ţara Rom. M. Acad. Rom. sed. 26 X 926, p. 74.

Familiilor întemeiate în Oltenia de veneticii de dincolo, fără să fie păstori li se spune *ungureni* cu sens evident de batjocură, chiar după câteva generații când s'au asimilat complet [13].

Populației din partea de mijloc și de jos a Mehedințului, până la Dunăre îi spun *țărani*, oameni dela „țară", dela câmp. Portul deosebește ușor pe *țăran* de *muntean*. Cei dintâi poartă pantaloni, cei din urmă cioareci largi (așa le zic ei); *țărancele* aproape au părăsit opregul, *muntencele* îl păstrează.

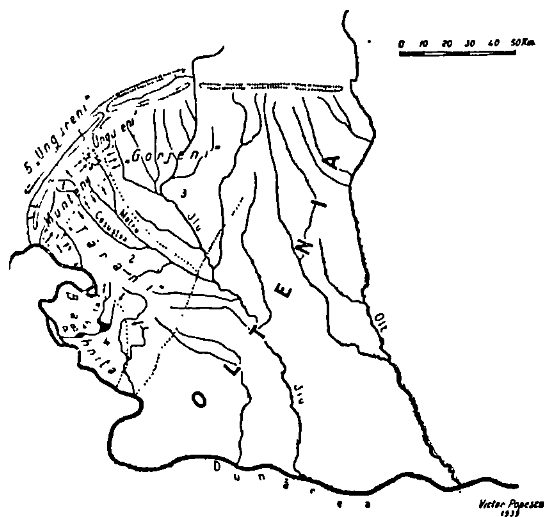

Fig. 2. — Numele grupurilor regionale de români din Nord-Vestul Olteniei

Atât *țăranii* cât și *muntenii* mai deosebesc în partea de curată câmpie, de lângă Dunăre, o regiune bine individualizată pe care o numesc *Blahniță* [14] (fig. 2), iar pe locuitori *blăhniceni*. De obiceiu în vorbirea muntenilor numele de Blahniță e cuprins în sfera cuvântului *țară*, dar când e vorba de mai multă precizie în localizare, el se desprinde limpede din cel de al doilea. Prin expresia *„am fost până în Blahniță"*, ei înțeleg tocmai partea cea mai scoborîtă [15] a județului, deosebită de aceea a dealurilor și colinelor joase care sunt *țară*.

Din faptele înșirate desprindem că în afară de multele „țări" ale pământului românesc, încinse între brâuri de munți și dealuri, *țara*, în înțelesul popular sunt părțile de jos ale colinelor și câmpia care se desfășura până în hotarele naturale. Expresiunea mă duc „în țară" sau „la țară", circulă nu numai în vorbirea populației de peste munți, amintind vechile hotare, ci și în toate ținuturile românești, când este vorba de coborîrea populației de munte la câmpie. Pline de vieață în circulația lor zilnică, aceste expresii, parcă, ar vrea să-ți șoptească într'un tâlc al lor că, într'o vreme demult, muntele era „casă" și câmpia „țară". Cităm cuvintele unui sătean din podișul Mehedinți în tovărășia căruia am mers la nedee, acest an (1938), la B. de Aramă, luni la Paști, spre a se vedea câtă vieață și putere de circulație au acești termeni populari [16]. *„Aici* (adică la B. de Aramă, la nedee), *vine toată lumea de pe lume. Vin munteni, vin gorjeni, ungureni, țărani și boieri"* (orășeni).

Aceste exemple ne învață că termenii populari ar trebui priviți cu mai mult interes de toți cercetătorii pământului și poporului românesc. Ei oglindesc realități prezente cu adânci rădăcini în trecut, mai ales acel trecut care ne este puțin cunoscut. Sunt indicațiuni care ne pot călăuzi când este vorba să pășim la delimitarea unităților geografice cu puternice funcțiuni istorice. Termenii populari care îmbracă regiuni naturale și grupările omenești legate de dânsele, sunt pline de înțeles și de

---

[13]) D. dr. *B. Irion* (Die mundart der deutschem Sprachinsel Illischestie und Umgelburg. Hernamstadt 1938). arată într'o notă la p. 1 ca între Svabi de o parte Germanii originali din Boemia germană și Zipserii de altă parte, colonizați în Bucovina sunt deosebiri adânci, care îi fac să ne privească cu dispreț. Cităm: „Adesea lipsește deadreptul înțelegerea că aici stau Germani față în față. Zipser în dialectul Svabilor nu înseamnă nimic altceva decât o insultă grosolană. Toate. câte sunt carateristice pentru cel dintâiu, cel din urmă le găsește de râs: vorbirea, batista roșje și înainte de toate „saboții".

[14]) Numele acestui colț de pământ îl găsim menționat în doc. din 30 Aprilie 1502 dela Radu Vodă care întărește m-rii Tismana printre altele „și din Blatniță până la Severin măcar baltă mică, măcar baltă mare, din zece pești unu.... Alex. Ștefănescu, M-rea Tismana, p. 207. Aici curge un pârâu cu același nume, cărând apele bălților dintr'un vechi meandru al Dunării. Subîmpărțirea administrativă, plasa Blahnița și-a luat numele dela cel popular. Pentru știință e mult mai de folos să se știe că acest nume ascunde o regiune distinctă, nu numai un pârâiaș cum îl înseamnă d-l Col. Zagoriți în una din hartile d-sale.

[15]) In cursul de toponimie (1932—1933) litografiat de d-l prof. *I. A. Candrea* citează numele pârâului și dintre cele două ipoteze pe care le schițează, preferă pe aceea care derivă acest cuvânt din vechiu slav *blato* = baltă; de unde blatniță > blacniță (cum pronunță uneori azi poporul n. n.) blahniță adică mocirlă. Nici dânsul nu cunoaște că prin Blahniță se înțelege o regiune joasa, presărată de bălți și smârcuri. Deci sensul popular și caracterele fizice confirmă ipoteza.

[16]) Toader Netedu de 53 de ani, Proitești-Mehedinți.

interes, nu numai pentru geografi, dar şi pentru istorici etnografi, sociologi şi chiar oameni care se ocupă cu administraţia ţării [17]. Nu am vrea să pară exagerare, căci nu ne este în gând, dar socotim ca reflectă realităţi de care nu prea suntem obişnuiţi să ţinem seamă şi adevăruri pe care încă nu le bănuim.

Iar rândurile acestea nu au urmărit decât să înfăţişeze câteva fapte cunoscute la faţa locului.

I. VINTILESCU.

UN BASARABEAN ÎN CĂUTARE DE LUCRU

Pe Terente Cazacenco l-am cunoscut vara trecută în satul de colonişti Stânca (Kaiabechiu), de pe promontoriul central al Caliacrei. In izolatul cătun, în mijlocul tipurilor mongole ale Bulgarilor, Turcilor, Găgăuţilor băştinaşi, chipul slav al basarabeanului se reliefa contrastant. Părea încă tânăr; obrazul rumen, luminos ca şi privirile albastre, senine împrumutau întregii sale figuri un aer de sinceritate şi chiar de candoare; dar amărăciunile, decepţiile, suferinţele se săpase adânc în cutele ochilor, în colţurile buzelor. Fire deschisă, ne-am împrietenit repede. Seara, la o clacă, în odaia scundă a conacului proprietarului grec Sofronie Cariofilis, în care, gazda, îngrijitorul imobilului moşierului, iscase un foc sprinten, printre cântecele şi glumele tineretului strâns de bunăvoie, fumând o ţigare cât degetul şi molfăind alene boabe de porumb fiert în apă cu zahăr, omul mi-a povestit, pe îndelete, vieaţa sa de îndelungată şi trudită pribegie, adevărată odisee a fiinţei umane în luptă cu existenţa şi semenii.

Născut la *Sofian,* judeţul Ismail, în 1905, Terente Cazacenco învăţase să lucreze pământul şi să vadă de vite, alături de părinţii săi şi de ceilalţi opt fraţi şi surori mai mari şi mai mici. Dar cum restrânsa proprietate familială—cinci hectare—nu ajungea atâtor guri, rând pe rând băeţii au plecat în lume, cu nădejdea unei vieţi mai bune.

Contrar însă fraţilor săi risipiţi care încotro prin ţară, Terente s'a căznit să rămână în preajma satului natal, muncind, cu ziua, la *câmp,* prin comunele învecinate: *Tas Bunar, Cişmeaua Văruită,* sau slujind la diferiţi stăpâni în *Ismail.*

La 15 ani băiatul s'a dus la *Bazargic,* unde avea o rudă. Aici a intrat ca *vizitiu* la un proprietar local şi patru ani dearândul a servit cu devotament şi statornicie. Iubea caii şi-şi îndeplinea slujba bine şi bucuros. Fapt care nu l-a împiedecat pe stăpânu-său să-l dea afară, în urma unei stricări a trăsurii, de care Terente n'avea nicio vină, oprindu-i totodată şi o mare parte din salariu. *„Dar cu omu bogat nu te poţi pune împotrivă, că pân la urmă, te rămâne"*, ştia Terente, din mica lui experienţă. Aşa că s'a resemnat şi negăsind niciun serviciu la Bazargic, a plecat la *Caraomer* unde, timp de doi ani a muncit, din greu, ca *hamal,* la unul din depozitele de cereale, lucru nesigur, nimicitor şi prost plătit. De aceea Terente a preferat să se angajeze la *fabrica de tutun,* iar mai târziu la o *întreprindere de cherestea* din *Medgidia.* Câmpul însă îl atrăgea, aşa că într'o bună zi băiatul a lepădat bluza de lucrător pentru a reveni la coarnele plugului pe moşia unui proprietar din comuna *Bălţăgeşti,* judeţul Constanţa.

In 1927 armata l-a chemat tocmai la *Sibiu,* în regimentul de infanterie local. După îndeplinirea stagiului, lăsatul la vatră Terente Cazacenco a continuat să rămână la Sibiu, lucrând într'o *turnătorie, salahor* pe la binalele oraşului, *comisionar* şi *om cu ziua.* Isbutind să strângă ceva parale, Terente s'a întors însfârşit acasă la Sofian. Aici însă puţinul câştig agonisit s'a terminat iute, astfel că omul s'a văzut nevoit să plece din nou în lume.

Stabilit la *Buzău,* unde aflase din gurile consătenilor săi că s'ar găsi ceva de făcut, doi ani

[17] D-l *I. Conea* a arătat foarte lămurit (Sugesti şi indic. geo-istorice... Extr. din *Sociol. Rom.* Nr. 4—6, an. III, 1938) cât interes ar trebui să arătăm în împărţirea administrativă a ţării realităţilor vii geografice şi istorice, pe care poporul le trăieşte din plin. Pentru a întări legăturile cu trecutul, administraţia de astăzi pe ele ar trebui să se altoiască.

basarabeanul a fost pe rând: *frământător de pâine* într'o brutărie periferică, *portar de imobil, taietor și cărător de lemne* la un depozit.

Chemat de un prieten din timpul armatei, Terente s'a deplasat după aceea la *Bârlad*, unde alți doi ani a lucrat *la indiguirea râului* care străbate orașul. Ulterior a slujit la diverși oameni cu stare din localitate, dar vara a părăsit slugăritul pentru a munci la câmp. Din nou reușind să agonisească o sumă frumușică, s'a înapoiat acasă, însurându-se. Câtăva vreme a muncit pământul moștenit dela părinți, dar puținătatea ogorului — un pogon și jumatate — precum și seceta nemiloasă i-au zădărnicit truda. Doi copii i-au murit pe rând de pelagră. Silit de foame, omul a pornit iarăși în lume, lăsând nevasta să vadă de casă și de țarină.

In 1932, pe baza unei adrese a Prefecturii județului Tulcea, Terente Cazacenco s'a stabilit în insula *Ostrovul Câșliței*, pe brațul Chilia. Deși i se atribuise doar o posesiune temporală asupra pamântului, în ingrata sa calitate de *pionier* omul s'a așezat cu râvnă pe muncă, isbutind, în scurtă vreme, să curețe de stuh un teren în suprafață de 7 pogoane, să-și dureze o cabană trainică, să semene locul defrișat cu grâu, ovăz, arnăut, (grâu de primăvară), porumb. A trăit astfel, *„cum a dat Dumnezeu"*, împăcându-se cu natura și cu toanele ei. Dar ghinionul l-a urmărit fără cruțare. In primăvara anului 1934, apele Dunării au venit mari, inundând șoseaua Chilia-Ismail, rupând digul șubred și înnecând Ostrovul. Oamenii, vitele, s'au urcat pe grinduri și abia după câteva zile au fost salvați de remorcherele trimise într'ajutor. Din coliba sfărâmată, Terente Cazacenco a adunat scândurile rămase cu care a plecat la *Baimaclia* — județul Cahul, — satul nevestei sale — unde a înjghebat o locuință. (Doi ani mai târziu, un incendiu i-a distrus și această mică avere). Din nou plecat, în comuna *Topal*, județul Constanța, Terente a muncit timp de doi ani neîntrerupt la *cariera de piatră* și în *fabrica de ciment* a generalului Cantacuzino — cu un salariu de 60 lei pe zi din care corporația îi reținea 28 lei săptămânal — apoi la *îndiguirea* Borcei pe proprietatea moșierului Berceanu, din *Burdujani*-Constanța, ceea ce nu l-a împiedecat să-și facă zile libere pentru *munca câmpului*, prin comunele învecinate: *Rașova, Peștera.*

Reîntors la Sofian, omul s'a trudit din 1936 până în 1938 să scoată din puținul pământ ce avea o pâine pentru el și pentru femeia lui, fără a reuși însă.

De aceea, anul trecut, și-a luat iarăși lumea 'n cap, spre sudul Dobrogei unde auzise că e nevoie de brațe la munca câmpului. Astfel, la 10 Mai 1938 basarabeanul pribeag s'a angajat ca plugar pe moșia proprietarului Sofronie Cariofilis din Stânca, cu 1580 lei pe lună.

In această situație, omul era și nu era mulțumit.

„Muncesc mult da' nu asta mi-e greul", mi-a spus el. *Dac' aș face plugărie la mine acas' mi-ar place, da' la alții, slugă, e rău. Mie mi-s dragi vitele, da' pe cele străine nu le poți îngriji cum e trebuința"*.

L-am întrebat, spre a-l ispiti, dacă n'ar vrea să vină la București, la o fabrică, unde ar putea să câștige mai mult și să trăiască mai bine.

„Nu-mi plac orașele mari, — mi-a mărturisit el înțelepțește. *Aș vrea să stau într'unul mai mic sau mai bine la mine acas', la Sofian unde mi-e femeea și rostul meu. Aș împinge coarnele plugului și, dac' ar fi secetă, aș face ceva, o negustorie cu porci: să cumpăr viu și să vând tăiat, lucru tare bănos.*

Tot în vara anului 1938, vizitând nisipăriile din marginea Bucureștilor, mi-am dat mai bine seama că Terente Cazacenco nu e un caz izolat.

Cauzele exodului lumii rurale, îndeosebi a populației basarabene spre orașe ca și spre tărîmuri mai prielnice, au fost în parte studiate și relevate.

Ar fi interesant însă de alcătuit o statistică a celor plecați dela casele lor în căutare de lucru, prin țară, precum și a consecințelor nefaste: despopularea satelor, aglomerarea centrelor urbane, disolvarea familiei rurale, sporirea numărului infracțiunilor și accentuarea șomajului, — căutându-se în același timp soluții practice și, cât se poate, urgente, pentru a se stăvili răul care nu poate fi tăgăduit.

MIRCEA TIRIUNG.

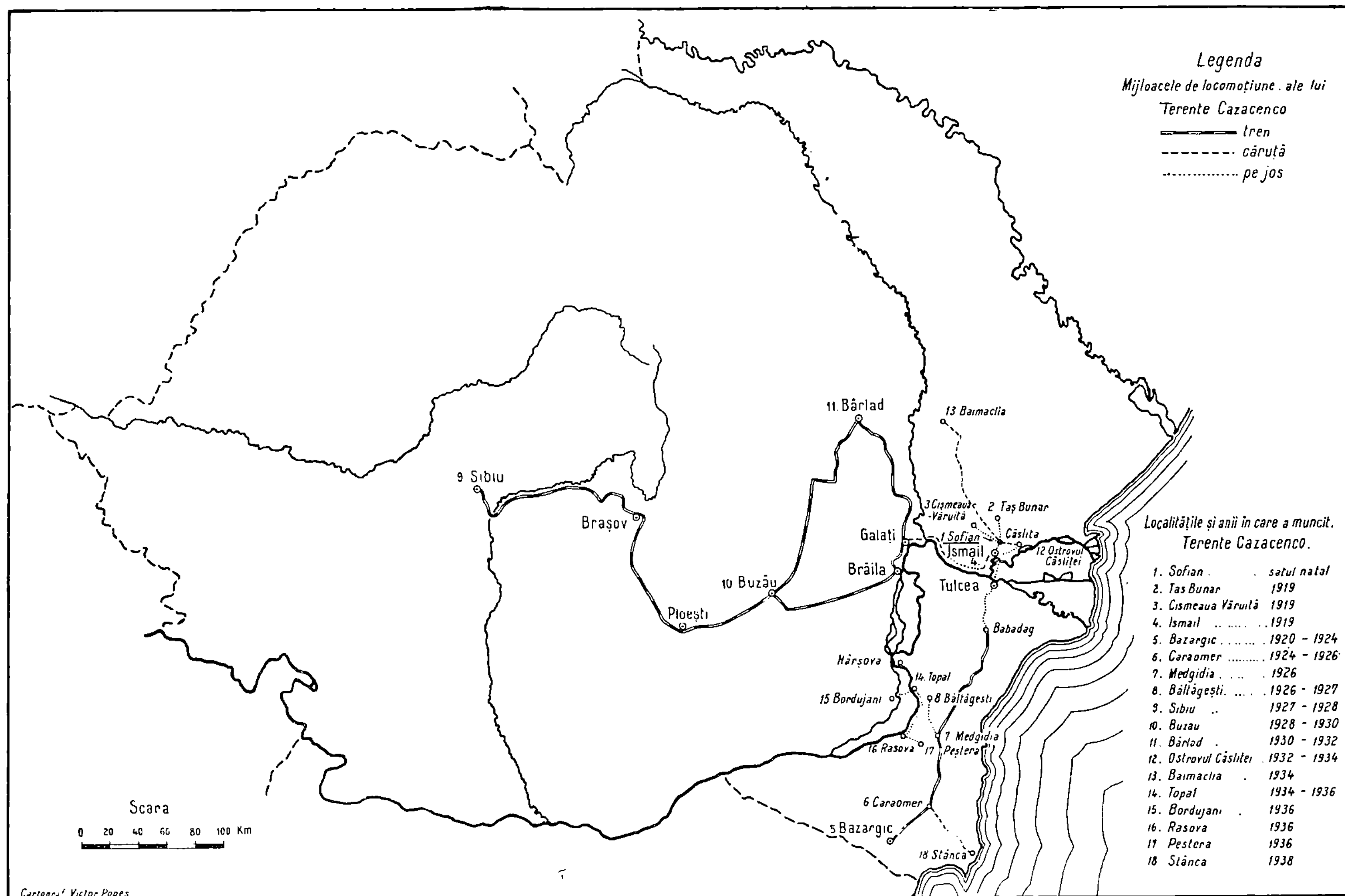

Fig. 1. — Harta localităților în care a lucrat muncitorul agricol T. Cazacenco, în anii 1919—1938.

ACȚIUNEA MISIONARĂ A UNUI GRECO-CATOLIC ÎN MARAMUREȘ[1]

Ieudeanul Petru Balea Flutur este un încăruntit, care a depășit 69 de ani. Părul îi cade în șuvițe bogate. Ochi-i sunt vioi și de o familiaritate captivantă. Comunicativ, cunoscător de multă lume.

Religios profund în primul rând și greco-catolic înfocat, aduce un aport real printr'un sistem propriu de a sluji credința și a-și apăra biserica. Unanim apreciat de mirenii și preoțimea greco-catolică maramureșană.

Școală are, dar nu școală obișnuită. Așa ne spune el:

„Ieu am învățat numai o clasă la școală. După aia am învățat la școala crucii.

— Știi d-ta ce e școala crucii?

Ii a posti, a se ruga, a da milostenie și a suferi; a se ruga lui Dumnezeu pentru oricine, pentru buni și pentru răi și vrăjmași, că tot oameni alu Dumnedzeu's. Şî Dumnedzău vrea ca tăț oamenii să se mântuiască. Și nu ie iertat nemărui să ceară dela Dumnedzău osânda nemărui".

Cum slujește Petru Balea Flutur credința? Prin slujbe. Cum apără biserica? Printr'o înjosire a celei ortodoxe și o apologie a celei greco-catolice. Mai ales în această acțiune, el apare ca tipul fanatecului greco-catolic. Unul din atâți alții, care, fără să-și dea seama, sfarmă sentimentul de frățietate. Căci dacă am avea două biserici, cu șefi și mireni, care să nu caute a pune nimic în sarcina celorlalți, unitatea sufletească n'ar fi turburată. Dar cum una este mare și alta mică, fiecare cu tendințele ei de a se mări în detrimentul celeilalte, tendințe cari nu se pot împiedica ușor, asistăm la o încordare perpetuă.

Câte exemple n'ar putea fi furnizate în sensul celui pe care-l dăm astăzi!

De aceea e timpul poate ca să se încerce, fiindcă nici o situațiune, nu poate fi lipsită de o soluție, o contopire a celor două biserici. Ori cât ar ceda una, este prea puțin în fața actului realizat: ridicarea ultimelor bare dintre frați, vestigii de trecut dureros al neamului.

Dar să vedem mai de aproape acțiunea bătrânului Flutur...

Masa credinții. Credința pentru Petru Balea Flutur este ca o masă.

Cineva i-a și desenat un cerc cu un chenar — imagina unei mese. Pe ea stă scris: *Hristos a Inviat!* In chenar, sus: Nicolae, Luca; jos: Marcu, Ion Botezătorul; dreapta: Samuil, Ioan; stânga: Ieremia, Matei. In masa credinței, un text formează baza preocupărilor lui:

Unui oarecare îndemânatec i-a fost ușor să dispună totul în jurul unei mese grafice, adică a unui cerc.

Conținutul de care vorbim este acesta: „*Doamne, primește-mă și mă ajută ca să aleg cerul și pământul de masa credinței. Doamne, primește-mă și mă ajută ca să aleg patru profeți care s'au născut sfinți. Doamne, primește-mă și mă ajută ca să așez pe masa credinței o sută douăzeci de mii de galbeni cerești, care sunt: Impărate ceresc, Tatăl Nostru, Născătoare. Doamne, primește-mă și mă ajută ca să înscriu optzeci de mii de nume de creștini, capi de familie. Doamne, primește-mă și mă ajută ca să aleg patruzeci de preoți cu patruzeci de liturghii. Doamne, primește-mă și mă ajută ca în capăt să aleg un arhiereu cu o sfântă liturghie și s'o închine precuratei vergina Maria și cu dânsa sfintei treime celei bune, pentru mântuirea a toate sufletele, a toată lumea, să o așeze pe crucea bisericii celei adevărate, care are lumina cunoștinții și ușa îndurării și cheia credinții și calea păcii și a iubirii*".

Adevărata biserică. „Apoi, beserica cea adevărată e cea catolică. Apoi dzâc cele beserici că iele's strămoșești, da bisericele acatolice's moșești, că a strămoșească ieste începută cu Adam. Că câte mnii a trecut dela Adam până ce a creiat pe Ieva și-a țânut atâta mnii de ai până când a greșit Ieva și cu Adam... Și dela greșeală încoace, cu timpu besericele cele acatolice, adică rupte, șî părintele lor cel dintâie iest'e Cain și-apoi vine Lameh, care și-a luat două muieri din care s'a născut Tubelcan și Ared, din care's alăutașii, cet'erașii și lucrători cu fierul.

Apoi sfinți bisericii rupte îi Ierod, care și-o

[1]) Din cercetările Echipei Regale Cuhea (Campania 1935).

ţâpat muierea şi-o luat pă fra'te-său, şi-o tăiat capu Botezătorului. Să 'npăratul Bardas, care a luat pe femeia frates'o şi dacă l-o oprit patriarcu Constantinopolului, Ignate l-o scos din beserică, l-o aşebzat pe Foţiu cel fară judecată, pierzător de adevăr şi stângător de lumină. Apăi besericele rupte mai au pe Calvin de Sfinţi, pe Luther, pe Nistorie, pe Arie şi pă alţi.

Apoi precum vine omătu peste întreg rotogolu pământului, apai vine porunca lui Dumnedzau, să să ducă la mare, apăi nu se poate duce până nu se face apă, aşa nici un acatolic în rai nu poate mere până nu s'a face catolic. Cin'e n'a vrea să creadă, călătorească pă drumurile lu Dumnedzău şî vadă d'e iest'e careva drum de mărs la rai afară de iesta.

Pai raiu-i făcut pentru oameni, numai care n'ar mere pă drum aista, nu ştiu când or sosî. Că dacă-i scris că raiu-i la răsărit şi ii tăt fugi la apus, batar cât te-or sfatui, dacă ni-i asculta, ni aflaiu-i în raiu. Şi pa alte drumuri ii plângerea şî scrâşnirea dinţilor, că pă acolo nu-i lumina cunoştinţa şî nu-i uşa îndurării şî nu-i cheia credinţă, nici calea păcii, amin!

Creiarea lumii. Ieu aş vrea să arăt oricui că a dzâs Dumnedzău că o mn'ie de ani ie ca o dzâ de ieri care a trecut. Vineri, adecătė în dzâua a şasa, dacă a sfârşit Dumnedzău de făcut toate din dzâua întâia, în dzâua a şasa pe care o numeşte beserica şi lumea Vinerea, apoi o făcut Dumnedzău pa om. L'a îmbrăcatul sufletul cu haine din pământ şi l-o pus să împarăţască peste toate. Apoi pe Ieva nu o făcut-o Vineri, o făcut-o în ailaltă dzâ, Sâmbătă. Da dacă dzâce Psalmistul că o mnie de ani înaintea Domnului ca o dzâ de ieri, dară o mnie de ani o trecut de Vineri până Sâmbătă. Şi-apoi, nu o făcut pe Ieva în Sâmbăta aceea care vine după Vinerea tocma, până n'o vădzut şi-o dzâs că nu-i bine să fie omul sângur pe pământ. Şi-apoi o făcut după atâtea mnii de ai cât e numai Dumnedzău le ştie număra. Şi cât o durn'it Adam până i-o luat una din coastele lui şi-apoi i-o făcut soţâia, muierea, pre Ieva, ca fiind luată dela iel, s'o iubească ca pe a lui. Şi i-o adus'o în dzâua duminică, care o fo dzâua întâia a săptămânii, că acea-i dzâua luminii.

Acum, întrebare:

Şî coasta acee, pre care o luat-o Dumnedzău şi l-a facut din iea muiere, i-ar plăcea lui Dumnedzău că coasta acee s'o ia, s'o arunce, şi să-şi ieie alta dela o vită ori dela oriceva, şâ pa lui, s'o lepede, s'o ocărască, cum înşală popkii lu Foţiu? Ca oamenii din beserica catolică să-ş ţâpe muierea lui, să iee pa frate-su, dacă i-o strâcat cinstea muierii, şâ sănătatea şi i-o făcut vo câţva copii şi i-o prăpădit averea, şâ să se lepede de legea lui să se facă ortodox?

Petru Balea Flutur în slujba credinţii.

Apăi că am căpătat dela arhereu certificat să fie binecuvântaţi de Dumnedzău aceia oameni care s'or însoţă cu mine la rugăciuni şi la fapte bune. Apoi ieu î-s datori să mă pui înainte acelora care m'or primi cu slobozenia preotului din comună şi a deregătorilor şi am slobozenie dela comanda legiunii, ca să învit pe oameni, ca să-mi deie numele de botez, adică să aleagă pe preotul lor, să le facă lor slujbă, pentru că Cristos o dzâs şî dzâce în Sf. Evanghelie, că un'e sunt adunaţ doi sau trei în numele mieu, acolo sunt ieu în mnijloc şi d'or cere dela Tatăl în numele mn'ieu, va fi lor.

Ieu scriu o sută de oameni din comună şi le face slujbă la tăţ preotu, mărg din casă în casă şâ-i sfătuiesc ca să aleagă pa preotul, scriu pa unul cap de familie şi pa toată familia, săperat numele de botez, altu nimic că beserica nu folosea alt nume. Apăi aşa din 40 de parohii facem patrudzăci de liturghii cu preotul care să numeşte un *sărindari, ori o conună de slujbe* care treabă închinată cu arhiereu. Apoi îi plătesc preotului patrudzăci de lei fără să ceară.

La conuna de 40 de slujbe am săvorit 11 sate parohii (v. tabl. slujbelor), şi mai am lipsă 29. Şî capăt certificate din fiecare comună. Adică-te, s'o săvârşit, s'o împlinit.

Tabloul slujbelor pe localităţi

Nr. crt. (1)	Parohii în care a făcut slujbe (2)	Data (3)	Nr. celor înscrişi (4)
1	Comuna Telci[2])	Sept. 1934	200
2	Mânăstirea Telci	„ „	100
3	„ Moişei	Mart. 1935	2 × 100
4	Comuna Romuli	Iulie 1934	2 × 100
5	„ Botiza	„ „	100
6	„ Cuhea	„ „	200
7	„ Ieud[3])	1934	200
8	„ Strâmtura	Dec. 1934	200
9	„ Botiza	„ „	100
10	„ Sălişte	„ „	200
11	„ Bârsana	Febr. „	200
12	„ Săcel	April. „	200
13	„ Căvnic	„ „	200
		Total . . .	2.300

[2]) Cu slujba în Romuli. [3]) Miercuri înainte de Înălţare cu 3 preoţi.

Ieu treabă să mă spovedesc întâie şi apoi cu trii mn'ii de galbeni cereşti, să cumpăr pă credincioşii aceea ca să-i vindec de tăt'e boalele sufleteşti şi trupeşti cu Sf. Jertfă a lui Isus Hristos. cu sfânta liturghie, să'i închine lu Dumnedzău, tot în cinstea verginei Maria. Acee-i mama mea cea bune şi a tuturor oamenilor.

Dela cin'e vrea, cerem să ne cinstea cu un leu ca să plătim slujba, ca să aibă parte şi să nu-i pară rău după cât o dat. Şâ cerem vo două bucate ca să avem de mâncare şi să plinea scriptura care dzâce, ca *„să nu legi gura boului care trage"*.

Apăi dăm învăţăturile să-şi ţâie omu legea, să nu ieie bunu nimărui, să trăiască în pace, deşchidem cărarea pă care să poată mere bine, că dzâce Domnul, *că-i mai bine a da de cât a lua.* Şâ dacă cumva i-ai dat ceva îţ mulţămea, iară dacă i-ai luat, dzâce ca să poci ieu pune mâna pa tine oare undeva. Şâ tăt fielul de lucruri care's bune şi paş nice, cu gândul, cu cuvântul şi cu fapta".

„Şi'nca nu-ţ mai spui veci".

Aşa a terminat Petru Balea Flutur povestea slujbei sale.

FLOREA FLORESCU

MĂTURĂTORII CAPITALEI

Nu fără necaz poţi scoate totdeauna ceea ce vrei să ştii dela Românii noştri. Adesea vorbele cele mai incondeiate şi zâmbetul cel mai cald nu-l hotărăşte pe Român să-ţi împărtăşească gândul.

Căutând să spunem câteva lucruri despre măturătorii Capitalei, o introducere în care am vrut să arătăm cazna noastră, de a afla totuşi câte ceva, a făcut începutul cercetării acesteia mai lung.

— Să-l cauţi pe taică-tu, Marie, că am de vorbit cu el!

N'a spus decât „Da!" şi s'a mai gândit pe urmă, ca să mă întrebe:

— „Da' dece?"

— „Am eu treabă cu el!"

In casa unde Maria este băgată la stăpân, am tot vorbit mereu, la masă, cu „jupânul" de intenţiile mele de a scri un reportaj despre măturătorii Capitalei.

Am trecut după câteva zile să aflu răspunsul Mariei.

— „I-ai spus?"

— „Ce să spui?"

— „Să-i spui lui taică-tu să vină într'o zi, la prânz, pe-aici, că am de vorbit cu el. Negreşit, Marie!"

— „Io i-am spus lu' tata şi dânsu' a zis că unii de pe la noi tot aşa au scris un reportaj şi i-a chemat pe la poliţie şi... dandana mare. Tata a zis că el nu se bagă!"

Reportaj azi, *reportaj* mâine; *reportaj* în sus, *reportaj* în jos, Maria a luat în minte cu urechea cuvântul şi cât de ciudat i-o fi sunat, ca numele vreunei boli grozave, ori mai ştim noi cum, de s'a dus la taică-său să-i spună cam aşa:

„I-auzi, tată, ce vrea cu dumneata. Zice că să faci un *reportaj!"*

Ce-o fi răspuns bătrânul, nu se poate şti. Numai din nevenitul lui, când l-am chemat prin fiică-sa, se descoperă ce va fi gândit.

Maria, fata lui Moş Gheorghe a venit dela Valea Ungureni, judeţul Olt, abia de vreo patru luni. Atunci, moş Gheorghe a avut recomandaţii bune dela alt Gheorghe, chioşcar cu fructe, şi a băgat fata la stăpân, la un meseriaş-patron, de lângă Ceauş-Radu.

Maria are vreo 16 ani. Moş Gheorghe are vreo cinci de când tot dă cu târnul prin Bucureşti. A ajuns omul — aducându-şi fata lângă el — a ajuns să chibzuiască vrednic şi să zică:

„Mă-sa e să ajungă pentru o ogradă cu alte fărâme de gospodărie. Stă fata degeaba acolo. Să câştige şi ea un ban şi să-i creadă *lu' taxu.* Dă măritat, când o fi, găseşte ea un amărât, că sânt ca sarea!".

Mi le spunea între altele Moş Gheorghe, când l-am întâlnit într'un târziu.

Drumul cel mai drept. Nu totdeauna e bine să iei lucrurile chiar de inima lor. Un ocoliş şi o zăbavă îţi dau de multe ori straşnice satisfacţii.

Iţi dai mai bine seama de ce ai dobândit, după ce ai dobândit. Şi, hotărît, valoarea unui câştig este cazna depusă pentru a-l căpăta.

Moş Gheorghe n'a venit când l-am chemat, de repetate ori, prin fata lui.

Cu plan să întreb de Moş Gheorghe, de Popescu Gheorghe, măturător la U. C. B., — care stă în cazarma sectorului Negru, de pe Pantelimon — în drum spre slujbă m'am abătut pe la toţi măturătorii care îmi ieşeau în cale, ca să aflu mai mult decât aşi fi crezut. Să aflu, nu numai de Popescu Gheorghe, tatăl Mariei, ci să aflu despre fiecare dintre măturătorii întâlniţi, în parte: Cum s'au îndurat să lase satul, să vină în Capitală? Care e pricina? şi altele, altele.

Itinerarul urmărit şi în care am întâlnit măturătorii a fost: Ceauş Radu-Romulus-Lucaci-Călăraşi-C. F. Robescu-Calomfirescu-Sfântu Gheorghe-Universitate (Edgard Quinet)-Sărindar.

Pe acest parcurs, pe fiecare măturător l-am întrebat de Popescu Gheorghe, ca pretext pentru a-l descoase, întrebuinţând toate meşteşugurile de a-i îndepărta fereala.

1. La Biserica Lucaci, am găsit pe primul măturător. Numărul era înfundat în căciulă şi de nume nu era cum să-l întrebi. Il vedeai bănuitor, nepus pe vorbă. Copăcioasa-Gorj, de-acolo este. E în serviciu la U. C. B. de vreo 8 luni. La Bucureşti a venit după câştig. Răspunde văzându-şi de treabă, mai uitându-se la cel ce vrea să ştie atâtea, pe sub sprâncene.

2. *Numărul 540.* In Călăraşi, un alt măturător, peria de zor caldarâmul. Econom la vorbă, nu-ţi spune decât că e venit în Bucureşti de cinci luni, să găsească lucru. Are 26 ani şi e din Stârci, judeţul Sălaj.

— „Stai la cazarmă în Pantelimon?" îl întreb, chip să aflu de altele încă.

— „Nu-mi place mie acolo! Stau la odae cu alţii!".

— „Nu e bine la cazarmă?"

— „Ba-i, da'-i rău. 'S mulţi şi tăţi de tăte neamurile şi năravurile. Dă ş'acolo pătură dă'nvălit şi albitură, da' mai bine la odae. E mai libertate. Nu *scularea!*, nu *culcarea!* şi apel mereu. Asta nu-mi place. Nu te lasă cu programa.

— „Dar nu cheltuieşti mai mult cu odaia?".

— „Şi la cazarmă nu e mult? Ba încă... şi dacă... Dar te lasă mai singur odaia. Poţi merge mai în voie: la soră — e şi ea aici — la alţii, că mai sunt de pe la noi".

Trebue să-l laşi să vorbească, altădată să-i dai ghes. In general trebue să ştii să-l asculţi pe om; după felul lui, ce şi cât vrea să-ţi spună.

3. Ioniţă V. Radu e un flăcăiandru subţire şi palid. Cobora de pe Mircea Vodă cu tumbărăul, agale, spre Călăraşi. De cum îl opreşti, întrebându-l bineînţeles de Popescu Gheorghe, îţi zâmbeşte deschis şi se gândeşte dacă-l ştie. „Nu-l ştiu, da' o fi!".

— „Zici că eşti din...?"

— „...din Ialomiţa, dela Plevna!"

— „Păi, ştiu şi eu partea locului. Pământ bun şi mult!"

— „E, dar al cui e, că al nostru e puţin. Ce să mai fi rămas şi eu acolo. E tata acasă şi cu Petre, frate-miu. Ei ajung la o bucată de pământ ca vai de mama ei.

Sunt pe-aici de-un an, gata să se 'mplinească şi n'am mai fost pe-acasă, dar dor nu mi-e!"

Ioniţă e cu chef de vorbă, cu chef de stat.

4. Pe 755 l-am găsit *„în plină activitate"*, după spusa lui. Nu mi-a răspuns nimic până n'a dus gunoiul la gura canalului. Pe urmă:

— „De cine m'ai întrebat dumneatale?" Mă întreabă dându-şi importanţă.

— „De Popescu Gheorghe".

Se gândeşte.

— „Vezi că... Nu ştiu de el. Asta *depande* de unde este el, că salubritatea mai are şi alte căzărmi. Eu locuiesc în sectorul Galben, aşa că poate e cazul ca să stea la Negru persoana".

— „E în Pantelimon, la Negru!"

— „Aşa vezi, atunci nu pot ca să ştiu. Asta portarul poate să dea informaţia şi îl stabileşte el numaidecât".

755 e cu faţa toată asudată, cu ochii tulburi, cu privire rătăcită. E băut. Duhneşte a vin. Când o fi văzut om în haină nemţească, s'a simţit cinstit şi s'a arătat dispus de vorbă. Vorbea cu gesturi, cu cuvinte căutate. Mai ales când a venit vorba despre trecerea salubrităţii dela municipiu la U. C. B. Dealtfel vedea foarte clar cum prin trecerea curăţeniei oraşului în grija U. C. B.-ului, primăria pierde un bun venit, pe care caută să şi-l recupereze prin impozite şi amenzi.

Spune 755: „Cât sunt pe stradă, câte văd eu... Văd numai cu toba toată ziua, din casă în casă şi cu *publicaţii* roşii. Gură, scandal. Mai strigă *preceptorul*, mai cucoana... şi-odată 'ncepe toba: trrr-trrr, tr-tr-tr!"

755 are *„un an la Dumineca Tomei"*, de când e în Bucureşti, la *„Salubritate"*. Are 1.800 pe lună. Nu-l mai întreb cât cheltuieşte pe băutură.

5. E un vlăjgan de toată frumusețea. Cu o bârsană neagră, lățoasă, țuguiată. Buze arse de vânt și pârguit în obraji de un soare necăjit, dar iute de 'nceputul lui April.

Că nu știe de Popescu Gheorghe, e lucru lesne de 'nțeles: Sântem acum în marginile sectorului Galben.

Boca Simion e din Dărnișoara, județul Bihor. Venit de cum s'a topit zăpada, *„hodinit de după iarnă"*, împreună cu alții, *„care de ce vârstă l'o apucat"* să găsească *ăcupații*, că lumea s'a înmulțit, pământul e puțin și-acasă mai sunt copii destui ca să muncească *coaja*. Simion e limpede la vorbă și nu se grăbește la treabă. A uitat mătura și vorbește nesilit: Că își face premilităria, că nu-i e dor de-acasă și că nici îi va fi. Și de l-ar apuca nițel, pe Ștefan cel Mare, dumineca, se adună *„tăți ăi de ghincolo, să se dicstreze"*. Acolo găsește și pe ceilalți din satul lui, mai bătrâni, mai tineri, unii rude. Iși schimbă între ei veștile primite. Dacă unu a primit carte poștală, o citesc pe rând. Ce se întâmplă în Dărnișoara ei le știu toate, toți dintr'odată.

6. Bucur Gheorghe mâna spre gura canalului, pe Mavrogheni, mâl puturos, cu murdării și resturi. Fluera gândindu-se la ce-i va fi tocmit capul.

„*Treaba noastră obosește numa încheietura*, îl lasă pe om să umble care încotro-i e gândul, altminteri... Ești p-aci și când colo întreabă-mă dumneata unde eram, că ți-oi spune. Departe eram, la mine la Copăcioasa, în Gorj. Mai mă gândesc și pe-acolo. Nu doar să oftez de ceva, dar ai vreme".

Acum vreo șapte-opt ani la ei în comună nu se pomenea să plece oamenii după treabă departe și să nu se întoarcă, unii cu lunile, alții cu anii. Asta s'a început când nevoile au răzbit. Nevoile, atât de la fel după războiu, în întreaga țară. Ce mărea sărăcia adusă de izbeliște? *„Guri multe, pământ puțin. S'au înmulțit sufletele și s'a micșorat, s'a micșorat, s'a tot micșorat dumicatul, până nu s'a mai ajuns pământul. Și sufletul cerea... Dacă e viu. Ca să trăiască îi trebue bucățica.* După ea au plecat atâția, care încotro, dar mai mulți încoace, la București".

Intrebările noastre stereotipe au uneori răspunsuri sfătoase, cuprinzătoare, când cel întrebat are poftă de vorbă și dar să povestească: „E la noi unu din Copăcioasa, Alexandru Popescu. A venit de mult la București și pe unde a intrat el, ce-a făcut... A intrat la U. C. B. Acum e la mașinile care scot canalu' cu pompa. E șef, are vreo 5—6.000 de lei pe lună. Și-a cumpărat pământ în Dămăroaia, și-a făcut și casă. Și-a adus mai încoa, nu prea de curând, nevastă și copii.. Mai venea în Copăcioasa când era vreo nepoată să se mărite, venea la nuntă. Incolo, când U. C. B.-ul avea nevoie de oameni, el iar s'a repezit și ne-a chemat să muncim. Atunci am venit și eu".

7. *„Când cotești Universitatea și-o iei pe Edgard Chinet, apa asta de pietre, dela florărese și până la ceas, la Cronos, e a omului istuia"*. (Și se arată pe sine).

Vorbesc cu măturătorul Nr. 10. Aflu prea puțin, că e glumeț și grăbit. E din Maierești, județul Sălaj.

— „Nu stai nițel de vorbă cu mine?"

— „Nici nimenèa. Uitați-vă-ți și dumniavoastră, stradă multă, braț mic, până să dai tava atâta pământ, nămiezi s'a ridicat și ișpecția caută defect. Ți-l găsește și pune pe altul decât pe tine". S'a depărtat salutând, fără altă vorbă.

8. Dela Teatrul Național și până în Bulevard e măturător Lazăr Nicoară din Chieșd, județul Sălaj. E de 28 ani, ține nevastă de aproape trei și are o *fetică* de doi ani jumătate. In București a venit de un an și mai bine. Și-a adus și nevasta cu fetica. Nevasta e băgată la stăpân. El stă cu ele. A fost foarte mirat că cineva intră în vorbă el. Mi-a spus dece: „Numai cu domnul sergent mai vorbesc o vorbă și cu unul dela mașini, câteodată; încolo nimeni nu te bagă în seamă. *Eilanți* care *intră* la *Roial* și dincolo, forfotesc *pintre* automobile și scapă repede în cafenele. *De-aista* am fost foarte mirat de *dumniavoastră...*".

— „De ce ți-ai lăsat satul?".

— „S'o 'nmulțit lumea. Ii lume multă acum și pământ tăt ca și 'nainte. Cum să poți *hărăni* gurile *tăte*. Dacă n'ai ce munci și nu muncești, mori. *Eștia*, de aceea e mirare (îmi arată cu capul mesele de pe trotuar, dela Cafeul Royal, ticsite). *Eștia* cu ce se hărănesc, de unde, bănet, ca să fie atâta hodină?! Intreb și eu. Nu e curat".

Dai o explicație. Că sunt bogați, că fac alte feluri de treburi, că *învârtesc afaceri mari*. E greu de explicat. Și când explici bine, încă nu e prea limpede pentru Lazăr Nicoară. Ți-o taie cu: *„Dacă n'ai ce munci și nu muncești, mori"*.

„Altfel de muncă... da. La telefoane văd că muncește lumea într'un fel. Chelnerii muncesc și ei în altfel. Domnul sergent e toată ziua acolo, muncește și el. Șoferii pe mașini, fac și ei ceva. Ințeleg, fiecare la locul lui, cu osteneala lui. Ințeleg. Dar eștia. — Și eu dacă știam învăța la carte bine —

găsiam ceva mai *speţial*, nu măturător, numai acum ce să fac. Este nevasta şi ea lucră, este fetica şi ea *mânca*, trebe se munceşti. Mulţumesc lui Dumnezeu, am putut *stringe* puţini bani, poate poţi cumpăra o bucată de pământ la Chieşd, să pui talpă la o casă. Mi-am pus bani la carnet şi vreau să-i scot, că vine război şi nu-i mai văd".

Lazăr Nicoară îşi pune probleme, e îngrijat, supărat, uneori prins de o revoltă surdă; resemnat însă ca omul umilit şi cuminte, ştiind că de-ar striga nu l-ar auzi nimeni. Socoteşte că şi de l-ar auzi alţii ca el, ar rămâne toţi mai departe, cu capetele plecate, cu jugul pus de ăi cu spor din înşelătorie şi minciună.

Lazăr Nicoară spunea multe şi adevărate. Atâtea — că nu e să le spui aici.

Măturătorii Capitalei: oameni de pretutindeni, din cele mai îndepărtate colţuri ale ţării, din Sălaj, din Bihor, din Ialomiţa, din Argeş, din Gorj. Oameni de toate vârstele.

Intr'un târziu am aflat locul de adunare al echipei din care făcea parte Gheorghe Popescu, cel pe care atât l-am căutat. Echipa de măturători din care face parte moş Gheorghe trebue să fie adunată în fiecare zi, la prânz, între 12½—13, în curtea Maternităţii de pe strada Traian.

Oamenii aşteaptă venirea *apelului*, stând culcaţi, care unde a apucat, unii adormiţi, alţii gata să adoarmă, puţini încă în capul oaselor şi vreo 2—3 numai vorbind. Ii întreb bineînţeles de Popescu Gheorghe. Nu prea binevoitori, te îndreaptă vag: „Era p'aci!", ori altul: „E p'acolo!". Dacă îl găsesc se scoală posac, în silă, înghiontit de vorbele mele: „Ce te-am mai căutat, moş Gheorghe? De ce n'ai vrut să vii când te-am chemat prin Maria? Am auzit că te-ai speriat şi că de-aia n'ai vrut să vii?!". Aşa vorbindu-i şi tras greu de funia asta de vorbe, s'a ridicat întâi în cot, pe urmă şi-a strâns picioarele sub el. A trecut o bucată de vreme până să se încumete să stea în picioare. Plictisit, supărat că l-am deranjat, moş Gheorghe nu mi-a spus prea multe. Ceilalţi oameni din echipa lui moş Gheorghe s'au adunat greu în jurul nostru, fară interes. Unul s'a încumetat să-mi spună dece: „Păi, dumneavoastră când veniţi, d'alde d'ăştia ca dumneata, nu veniţi pentru noi, veniţi ca *şpionii*, să ne scociorîţi şi să ne pîrîţi, că cum înjurăm pe stăpâni. Lasă că ştim şi ne ferim. De-asta şi moş Gheorghe s'a ferit". Ceilalţi aprobă ce spune unu. Unu vorbea pentru toţi.

Greu a fost să fac nod cu ei şi să nu mă mîrîie. Greu şi nu prea. Intrebările nu le-am mai pus dela început, ci ca şi când nimic nu voiam să ştiu, legai cu moş Gheorghe vorbă de glumă. S'au mai descreţit frunţile şi oamenii, ei singuri, fără întrebări, au început să spună mai cele ce trebuia să le ştiu.

Din comuna din care venise moş Gheorghe, adică din Valea-Ungureni, judeţul Olt, mai erau Florea Bloju şi Niculae Banu. Cu ei am legat glumă de glumă şi la urmă ne-am despărţit bine.

Niculae Banu se îndeamnă singur la vorbă:

— „Mă Floreo, s'o fi întrebând dânsu' dece am umplut Bucureştiu cu urîţii noştri din Olt?

Florea Bloju icneşte „hî".

— „Să-i spunem *dăce? — Dă Nae.*

Il ştii dumneata p-ăla dă-i zice Nae? Adică cum să zic eu: ...omu' n'are azi, şi n'are mâine, până când Nae i-a rămas numele. Este, Floreo?

— „E!"

— „E, mă?!".

— „E, mă! Şi care o zice nu, Nae să-l cheme!"

— „Că nu ţi-o fi gura aurită!" se supără mai mulţi.

Glumele se amestecă în discuţie.

Intre Florea Bloju şi Niculae Banu se încinge *o încurcală de vorbă* din care afli că cel dintâiu are 35 ani, e căsătorit de 9 ani, iar cei doi copii, fiindcă tatăl e de un an de zile la Bucureşti, *sântără ca şi orfani*. „Aşa zic eu că nu se poate, *dom'le*. E' departe, eu departe, că mă întreb de le sânt tată ori nu. Laşi tu casă, femeie, copii, tot şi-ţi iei lumea în cap, după un ban. Nu se poate. Nici într'o parte, nici într'alta. Incotro dai, te izbeşte,... maica măsii. Injurătura lui Florea Bloju o acoperă cea a lui Niculae Banu, Român amărât, dar verde şi teafăr: are *33 de bătuţi* şi *12 de trudă cu a nevastă.*

— „Dece trudă, omule?"

— „Dece, zic eu. Trudă, trudă, — da' femeia, sireaca, bună-i la casa omului. Doisprezece ani cu ea şi tot mă gândesc la ea. Statu' p'aci nu mi-o face uitată, dimpotrivă, d'abia aştept s'o văd. Când îmi aprind sângele cu o ţuică, cât p'aci să mă încurc cu v'o *fomeie*, d'alea, ştii, dă p-acolo, dar nu-mi vine până la urmă. Dă Rusalii sunt două sărbători, atunci o şterg pentru o zi două acasă. Ce-o fi, o fi, zău... e treabă şi-asta. Bătrân de-aşi fi şi aşi pune ţuică 'n mine nu m'aşi aprinde, dar... ţiue sângele în mine, ce mai vorbă".

Pâlcul nostru s'a mărit. Se râde de povestea lui Niculae Banu. Se aprobă, îşi dau coate. E ca şi

când n'aşi mai fi cu ei. Vorbele mai multora acoperă sfârşitul celor spuse de alţii. Numai poţi auzi nimic. Larma creşte. Injurăturile dragi Românului în atâtea ocazii şi-acum se întrec.

„*Vine apelu'!*" strigă cineva din stradă.

„Hai, ia pe două rânduri!" se îndeamnă între ei.

Ne despărţim cam pe nevrute, convinşi că am avea să ne spunem multe; glume şi dureri, bucurii şi necazuri.

Dacă numai pe un parcurs de 4—5 km am întâlnit Români, măturători în Capitală, de prin toate colţurile ţării adunaţi şi dacă stând de vorbă, doar cu echipa din care face parte moş Gheorghe, tatăl Mariei, am cules atâtea, cu atât mai multe ar aduce o anchetă întreprinsă ştiinţific, bazată pe calcule, scări, întocmind grafice şi tabele.

Reportajul trebue să intenţioneze sugerarea anchetei riguroase, în lumina cifrelor.

ŞTEFAN POPESCU

CUM S'A FĂCUT ÎNREGISTRAREA FENOMENELOR DEMOGRAFICE ÎNTR'UN SAT DIN BANAT DIN SECOLUL AL XVIII-lea PÂNĂ ÎN PREZENT[1]

Pentru o mai bună orientare, am împărţit problema în trei capitole: I. Perioada înregistrărilor, II. Forma înregistrărilor, şi III. Fondul înregistrărilor.

Cap. I. *PERIOADA INREGISTRARILOR.* Inregistrările fenomenelor demografice din Banat, până la anul 1895, au fost făcute de către Oficiile Parohiale ale diferitelor confesiuni, iar dela această dată, de către Oficiile de Stare Civilă, înfiinţate în acel an.

Populaţia Fibişului aparţine, cu foarte puţine excepţii, la două religii: ortodoxă, cuprinzând pe Români şi Sârbi şi romano-catolică, cuprinzând pe Germani şi Unguri.

Pentru populaţia aparţinând religiei ortodoxe, m'am servit de înregistrările parohiei ortodoxe din Fibiş, care are înregistrări dela 1779—1895.

In ce priveşte populaţia aparţinând religiei romano-catolice, m'am servit de înregistrările parohiei respective, cu reşedinţa în Maşloc — comună germană şi romano-catolică, situată la 3½ km de Fibiş — care Parohie are înregistrări dela 1770, dată la care a fost înfiinţată comuna, de către coloniştii germani. Pentru populaţia din Fibiş, înregistrările la Parohia din Maşloc apar dela anul 1789 şi continuă până la 1895. Datele referitoare la populaţia de altă religiune decât cele două amintite mai sus, s'au înregistrat parte la Parohia ortodoxă, iar parte la cea romano-catolică.

La 1895 se înfiinţează în Fibiş oficiul de stare civila, astfel că dela această dată şi până la anul 1933, fenomenele demografice referitoare la întreaga populaţie, înregistrându-se la Fibiş, datele le-am luat dela oficiul de stare civilă respectiv.

Oficiile parohiale fac înregistrări şi dela 1895, dar pe când până la această dată înregistrările lor erau singurele şi oficiale, dela 1895, oficiale sunt înregistrările oficiilor de stare civilă, iar ale parohiilor au valoare mai mult din punct de vedere religios, şi anume: dacă s'a făcut cununie bisericească şi în special dacă noul născut a fost botezat. Inregistrarea botezaţilor are astăzi şi o valoare oficială, fiind obligatoriu la înscrierea în şcoală şi certificatul de botez, nu numai cel de naştere.

Cap. II. *FORMA INREGISTRARII.* Din moment ce există trei oficii care au făcut înregistrări demografice, şi anume: Parohia ortodoxă, parohia romano-catolică şi oficiul de stare civilă, problema din acest capitol urmează să fie tratată separat pentru fiecare dintre cele trei oficii.

Parohia ortodoxă, are registre dela 1779 până la 1895, perioadă care se împarte în cinci epoci, după cum s'a schimbat şi forma înregistrării.

Epoca întâia, dela 1779—1786, în care timp înregistrările s'au făcut în limba slavonă.

Epoca a doua, dela 1787—1844, în care timp înregistrările s'au făcut în limba română, cu litere cirilice.

Epoca a treia, dela 1845—1849, în care timp înregistrările s'au făcut în limba maghiară, cu litere latine, cu toate că, în acea vreme, obişnuit se scria cu litere cirilice, dovadă instrucţiunile de înregistrare din registrul acestei epoci, scrise cu litere cirilice, în româneşte.

Epoca a patra, dela 1850—1869, în care timp înregistrările s'au făcut în limba română, cu litere cirilice, revenindu-se la forma din epoca 1787—1844.

Epoca a cincea, dela 1870—1895, în care timp

[1]) Date culese cu ocazia cercetării demografice făcută în cadrul activităţii Echipei Regale din Fibiş, în 1934.

înregistrările s'au făcut în limba română, cu litere latine.

Parohia romano-catolică cu reşedinţa în Maşloc, are înregistrări pentru Fibiş, dela 1789, când apare în sat populaţia maghiară, adusă aici, pentru muncă de către Fraţii Nevéry, unguri şi ei, şi proprietari, la acea vreme, ai Fibişului. Numărul fiind extrem de mic, (în 1802 numai şase suflete), şi înregistrările sunt puţine până în anul 1803, când se colonizează în Fibiş Germani, aproape toţi de religie romano-catolică. Puţinii care erau evanghelici-luterani, au trecut, cu timpul, la catolicism.

La înregistrările, după formă, ale acestei parohii, se disting patru epoci şi anume:

Epoca întâia, dela 1789—1835, în care timp înregistrările s'au făcut în limba latină.

Epoca a doua, dela 1836—1849, în care timp înregistrările s'au făcut în limba maghiară.

Epoca a treia, dela 1850—1872, în care timp înregistrările s'au făcut în limba latină.

Epoca a patra, dela 1873—1895, în care timp înregistrările s'au făcut în limba maghiară.

Astăzi, înregistrările la această parohie se fac în limba germană.

Oficiul de stare civilă a făcut înregistrări dela 1895 şi până astăzi. La acest oficiu se disting două epoci, şi anume:

Epoca întâia, dela *1895—1920*, în care timp înregistrările s'au făcut în limba maghiară. De notat că, deşi Unirea s'a făcut în 1918, înregistrarea în limba maghiară a mai continuat încă aproape trei ani.

Epoca a doua, dela 1921—1933, în care timp înregistrările s'au făcut în limba română.

Am arătat până acum perioada de timp pentru care s'au găsit înregistrări demografice în Fibiş şi forma în care s'au făcut aceste înregistrări.

Trecem acum la:

Cap. III. *FONDUL INREGISTRĂRII.* Acest capitol este cel mai important şi cuprinde felul datelor înregistrate la cazurile de naşteri, morţi şi căsătoriţi, în decursul perioadei de timp, pentru care am aflat înregistrări.

Pentru a putea urmări mai bine chestiunea, este necesară cercetarea evolutivă a fondului înregistrărilor. Această evoluţie o împărţim în două epoci bine distincte; prima, dela 1779 până la înfiinţarea oficiilor de stare civilă în anul 1895, timp în care înregistrarea s'a făcut de către oficiile parohiale, şi a doua, dela această dată până în prezent.

Pentru fiecare epocă, se va cerceta separat fondul înregistrării cazurilor de născuţi, morţi şi căsătoriţi.

Epoca 1779—1895:

A. *Naşteri: Până la 1851,* înregistrarea cuprindea următoarele date:

Anul, luna, ziua;

Numele botezatului;

Numele şi pronumele tatălui;

Numele şi pronumele mamei;

Religia părinţilor;

Numele şi pronumele naşului sau naşei;

Numele preotului botezător.

In afară de aceste date, Parohia romano-catolică a introdus, începând cu anul 1828, şi numele de fată al mamei. In schimb, această Parohie nu avea rubrica numelui şi pronumelui naşului sau naşei.

Dela 1852—1895, se mai adaugă la ambele confesiuni şi profesiunea părinţilor, iar la ortodocşi s'a adăugat încă rubrica în care se specifică dacă părinţii copilului botezat sunt cununaţi sau nu, deci starea civilă a copilului. In ce priveşte sexul, se putea deduce după nume.

B. *Morţi: Până la 1844,* înregistrarea cuprindea următoarele date:

Anul, luna, ziua;

Numele şi pronumele mortului;

Religia;

Domiciliul;

Dacă a fost împărtăşit sau nu;

Locul naşterii.

La minori şi la femeile căsătorite se înregistrează nu numai numele, dar se mai înregistra şi numele şi pronumele tatălui sau soţului cu indicaţia: fiul, fiica sau soţia lui ....

Din această indicaţie se deducea starea civilă a minorilor şi a femeilor căsătorite.

Locul naşterii se înregistrează numai din anul 1821.

Vârsta mortului se înregistrează la romano-catolici dela primele înregistrări din 1789 până la 1895, la ortodocşi această înregistrare se introduce la 1845 şi durează până la 1895, cu excepţia anilor 1850 şi 1851.

Profesiunea mortului se înregistrează la romano-catolici în 1836, cu întrerupere până la 1853, când se reintroduce până la 1895. Amintim că între anii 1853 şi 1855, se menţionau numai profesiunile speciale: auriga, ferro-fabricans, inqui-

linus, tonsons. La ortodocşi, începe înregistrarea la 1845 şi se menţine până la 1895, cu excepţia anilor 1850 şi 1851.

Inregistrarea *cauzei de deces* la romano-catolici se introduce în 1852, dar se specifică numai anumite cauze, precum: febra puerperală, tifus, difterie, ischias şi alte câteva. Celelalte sunt notate cu titlul de „communis".

Dela 1878, cauzele de deces se înregistrează, specificându-se fiecare cauză în parte.

La ortodocşi, înregistrarea cauzelor de deces începe la 1880, în schimb, se înregistrează cauzele la toate cazurile de deces.

C. *Casătorii: Dela 1779—1844,* se înregistrează următoarele date:

Anul, luna, ziua căsătoriei;
Numele mirelui;
Numele miresei;
Religia lor;
Domiciliul mirelui;
Domiciliul miresei;
A câtea căsătorie a mirelui;
A câtea căsătorie a miresei.

A câtea căsătorie se înregistrează numai la ortodocşi, deducându-se din această înregistrare starea civilă a celor dela prima căsătorie.

Dela 1845—1895, se înregistrează la ortodocşi şi profesiunea şi vârsta mirilor, cu excepţia anilor 1850 şi 1851.

La romano--catolici, datele de mai sus şi locul naşterii mirilor se înregistrează dela 1836, iar dela 1857 numele şi pronumele părinţilor mirilor, ceea ce nu se înregistrează la ortodocşi în această epocă.

Aşa dar, la încheierea acestei prime epoci, adică la anul 1895, înregistrările fenomenelor demografice cuprindeau următoarele date:

Naşteri:

1. Anul, luna, ziua;
2. Numele botezatului:
3. Sexul;
4. Starea civilă [2]);
5. Numele tatălui;
6. Numele mamei, (numai de botez) [3]);
7. Cununaţi sau necununaţi;
8. Profesiunea tatălui;
9. Domiciliul părinţilor;
10. Numele naşului sau naşei;
11. Numele preotului botezător;

Morţi:

1. Anul, luna, ziua;
2. Numele şi pronumele mortului;
3. Religia;
4. Profesiunea;
5. Starea civilă [4]), la femeile căsătorite şi la minori;
6. Vârsta;
7. Cauza morţii;
8. Câţi ani a fost căsătorit [5]).

Căsătorii:

1. Anul, luna, ziua;
2. Numele şi pronumele mirelui;
3. Religia mirelui;
4. Vârsta mirelui;
5. Profesiunea mirelui;
6. Domiciliul mirelui;
7. Locul naşterii mirelui;
8. Starea civilă [6]) a mirelui;
9. Numele şi pronumele miresei.

Religia miresei;
Vârsta miresei;
Profesiunea miresei;
Domiciliul miresei;
Locul naşterii miresei;
Starea civilă a miresei.

Epoca 1895—1933: Cu anul 1895, înregistrările trec dela Parohii la Oficiile de Stare Civilă, nou înfiinţate. Sub noul regim, înregistrarea datelor este mai completă, prezentând un maximum de date, în intervalul 1895—1906.

In această epocă, pe lângă datele înregistrate de parohii, se mai adaugă următoarele:

La naşteri: Sexul, starea civilă şi religia noului născut; vârsta şi locul naşterii părinţilor.

Dela 1907 locul naşterii părinţilor nu se mai înregistrează.

La morţi: Se adaugă: sexul şi starea civilă, care până atunci se deducea din anumite date înregistrate, şi locul decesului. Apoi, numele, pronumele, profesiunea şi domiciliul părinţilor.

Dela 1907 nu se mai înregistrează profesiunea şi domiciliul părinţilor.

---

[2]) Starea civilă prin deducţie dela punctul 7. [3]) La catolici dela 1828 şi pronumele mamei.

[4]) Starea civilă prin deducţie din notă; soţia lui, fiul sau fica lui. In aceste cazuri se trecea numai numele mortului cu numele şi pronumele soţului sau tatălui.

[5]) Numai la căsătoriţi.

[6]) La ortodocşi prin deducţie din înregistrarea a câta căsătorie. La romano-catolici se mai adaugă numele şi pronumele părinţilor mirilor.

La căsătorii: Se înregistrează știința de carte a mirilor. De asemenea se introduce numele și pronumele părinților mirilor, care până la 1895 se înregistra numai de către Parohia romano-catolică.

Aceste dispozițiuni de înregistrare rămân neschimbate și după Unire, cu excepția înregistrării căsătoriilor, la care se mai adaugă legitimarea copiilor în anul 1930, și neamul, pentru toate fenomenele înregistrate, în anul 1932 numai pentru morți și în anul 1933 pentru rest.

Din cele expuse, rezultă că înregistrările s'au făcut cu destulă îngrijire, putându-se studia, din datele înregistrate, evoluția populației din Fibiș, sub toate raporturile.

Se poate afirma că sistemul de înregistrare expus în acest studiu a fost utilizat în toate localitățile din Banat.

GH. BOERU

RECENSĂMÂNTUL AGRICOL DIN 1940

Utilitatea şi „rentabilitatea" recensămintelor, reiese din necesitatea guvernelor de a cunoaşte exact, anumite situaţii, anumite detalii, fie demografice, fie economice.

De vreme ce fiecare întrebare, fiecare tablou proiectat, necesită cheltuieli, ele trebuesc să fie ridicate şi adoptate cu multă chibzuială.

Recensământul agricol din 1940, dacă se vor aproba fondurile necesare, pentru efectuarea lui, va fi al doilea recensământ agricol din ţară.

Primul, a fost întreprins în anul 1930, însă a dat numai rezultate parţiale, executarea lui fiind îngreuiată de mijloacele limitate şi de coincidenţa lui cu reforma administrativă, care a provocat multe schimbări în personalul administrativ şi a limitat timpul liber al funcţionarilor cărora le fusese încredinţată efectuarea lucrărilor în vederea lui.

De pe urma acestui recensământ avem numai un tablou general, cu distribuţia exploatărilor agricole pe categorii, după mărime, (apărut în *Anuarul statistic al României*, 1935—936), şi prelucrarea mai amănunţită a materialului statistic pentru două judeţe, publicată în *Buletinul Informativ al Ministerului Agriculturii şi Domeniilor*, Nr. 7—8 din 1933.

Recensământul agricol din 1940, ar trebui să procure datele pentru *evaluarea anuală a suprafeţelor cultivate şi a producţiei agricole*, vegetale şi animale, din ţara noastră, iar pe de altă parte, să arate *distribuţia gospodăriilor agricole*, care ar putea să servească drept punct de plecare pentru legislaţia noastră agricolă şi pentru îndrumarea agriculturii noastre, aşa cum se simte nevoie.

Structura specială a exploatărilor noastre agricole, nu îngădue aplicarea ridicată a metodelor elaborate în străinătate, pentru acest gen de cercetări.

Intr'adevăr, exploatarea noastră agricolă, este extrem de fărâmiţată, (în medie abia 3 ha întindere), dar în schimb, prezintă o uniformitate apreciabilă a sistemului de cultură. Fiecare exploatare la rândul său, este divizată în mai multe parcele, adeseori neregulate ca formă şi măsurate numai aproximativ. Pe de altă parte, operaţiunile de producţie agricolă, sunt relativ limitate, în special în micile gospodării ţărăneşti, care reprezenta grosul exploatărilor în ceea ce priveşte numărul de unităţi.

In ceea ce priveşte posibilitatea de a obţine date precise cu privire la producţia agricolă, ne lovim de asemenea de mari greutăţi. In gospodăriile ţărăneşti mici, (cari formează, cum am spus, majoritatea exploatărilor), relevarea datelor statisticei, prezintă dificultăţi, pe deoparte din cauza lipsei înregistrării sistematice a elementelor produse în cadrul exploatării, (conducerea exploatării nu se bazează pe o contabilitate amănunţită, care să evidenţieze cheltuielile de producţie şi producţia obişnuită), iar pe de altă parte, din cauza lipsei de sinceritate a conducătorilor de exploatare, cari, fie din frică de fisc, fie din alte considerente: neglijenţă, lipsă de interes, etc., subevaluează producţia, provocând în acest fel o eroare sistematică de subestimare, care provoacă erori corespunzătoare în totalizarea rezultatelor obţinute.

Probabil că, în exploatările conduse raţional, relevarea datelor statistice se poate face cu mai mult succes.

Totuşi, recensământul nu poate fi limitat la rezultate obţinute într'o parte a exploatărilor, chiar dacă această parte ar putea din anumite puncte de vedere, să constitue partea principală a agriculturii româneşti.

Este clar, că pentru a obţine o imagine fidelă despre situaţia agriculturii româneşti, este nevoie de a elabora un sistem de recenzare, care să îngădue caracterizarea fiecărei exploatări, indiferent de gradul de cultură a persoanei care o conduce şi cu reducerea la minim a consecinţelor lipsei de sinceritate.

In stabilirea normelor călăuzitoare, pentru efectuarea recensământului, va trebui să ţinem seama

în primul rând, de elementele ce isvorăsc din cunoaşterea realităţii noastre „ţărăneşti", precum şi de scopul ştiinţific ce se propune.

In stabilirea acestor norme de clasificare, va trebui să ţinem seama de împrejurarea că o *singură caracteristică*, nu poate defini niciodată un grup de exploatări agricole, acestea se vor deosebi infinit de mult după celelalte caracteristici. Astfel, în cazul repartizării exploatărilor după întindere, în grupul gospodăriilor având un hectar cultivat, se va cuprinde o imensă varietate de exploatări, începând cu cele intensive, cu o organizaţie raţională, de tipul fermelor din jurul Capitalei şi terminând cu gospodăriile cu organizaţie primitivă, cari se reduc la cultivarea aproape exclusivă a porumbului. Intre aceste două tipuri extreme, se vor intercala o serie de tipuri intermediare, fiecare din ele fiind caracterizat prin diversitatea numărului animalelor de muncă şi de rentă, prin sistemul culturilor, intensitatea muncii, etc.

Este evident, că pentru a ne apropia de o caracterizare exactă a exploatărilor agricole, va trebui să se ţină seamă simultan, de o serie de caracteristici specifice realităţii noastre economice.

De asemenea, va trebui să fie luat în considerare faptul, că fiecare gospodărie agricolă, reprezintă un organism viu, în continuă transformare, în continuă desvoltare sau dezagregare, astfel că într'un recensământ, care nu înregistrează decât starea într'un anume moment a unei gospodării, ar trebui să fie introduse elemente, cari ar putea să caracterizeze, nu numai situaţia gospodăriei din momentul respectiv, adică situaţia ei statică, ci şi evoluţia în timp, dinamica ei.

Din cele expuse mai sus, rezultă, că pentru efectuarea recensământului agricol în România, este necesar înainte de orice:

1. Să se stabilească caracteristicile elementare ale exploatărilor agricole ce sunt necesare, pentru a defini aceste exploatări.

2. Să se stabilească forma în care aceste caracteristici elementare să fie aplicate, pentru clasificarea exploatărilor agricole, ţinându-se seamă de structura exploatărilor noastre agricole şi de gradul de cultură a conducătorilor lor.

3. Să se stabilească posibilitatea de aprofundare a analizei, pentru diferite tipuri de exploatare, ţinând seama de necesitatea acestei operaţiuni şi de mijloacele puse la dispoziţie pentru efectuarea lucrării.

A. Primul element necesar pentru caracterizarea unei exploatări agricole, este fără îndoială *întinderea* pe care se face exploatarea; aceasta dată, la rândul său se împarte în două: *a)* suprafaţa totală deţinută ca proprietate, şi *b)* suprafaţa cultivată, alcătuită din cea proprie, la care se adaugă sau se scade, după caz, cea luată sau cea dată în arendă sau dijmă.

B. Cel de al doilea element e constituit de tipul exploatării, care se determină după *sursa principală* a veniturilor băneşti. Exploatările vor putea fi repartizate în următoarele grupuri: *a)* cerealiere (eventual producătoare de grâu); *b)* producătoare de legume, plante industriale sau fâneţe; *c)* viticole, pomicole; *d)* de crescători de păsări; *e)* de producători de lapte şi derivate lactate; *f)* de crescători de animale şi vânzători de lână; *g)* de producători de alte produse; *h)* exploatări mixte. *Venitul principal* ar putea veni de asemenea, din surse neagricole şi anume: *a)* munca lăturalnică (în agricultură, cărăuşie, pădure, diverse); *b)* salarii; *c)* meserie; *d)* industria anexă (moară-joagăr, etc.); *e)* întreprindere comercială anexă (prăvălie, cârciumă, etc.); *f)* ferme de Stat sau ale instituţiilor.

In agricultura americană, care a servit ca model pentru elaborarea acestei scheme — pentru fiecare fermă, venitul se calculează pe baza producţiei obţinute şi a preţurilor din regiune, venitul principal trebuind să constitue cel puţin 40% din venitul total. Pentru ţara noastră, problema se simplifică, din cauza structurii puţin complexe a gospodăriilor noastre agricole, astfel că tipul ei se va putea determina chiar la faţa locului, fără a se angaja în calcule de contabilitate agricolă. Cea de a doua caracteristică ne îngădue să identificăm grupul exploatărilor agricole, în care *agricultura este sursa principală de venituri* (adică exploatarea agricolă este combinată cu altă sursă de venituri), sau este secundară, când exploatarea agricolă serveşte ca o întreprindere anexă.

Grupul gospodăriilor în care venitul din munca lăturalnică în exploatările agricole străine sau în alte domenii de activitate constitue numai *venitul bănesc principal*, ar trebui să fie clasificate drept gospodării agricole şi vor intra deci în categoria de faţă; în schimb, gospodăriile în care munca lăturalnică constitue *sursa principală de existenţă*, vor trebui să fie clasificate drept gospodării de *muncitori agricoli* şi să nu fie socotite printre exploatările agricole, ci să constitue un grup separat.

C. Cel de al treilea element de clasificare a exploatărilor agricole, este *munca*, menit să indice gradul de intensitate al exploatării. Vom distinge următoarele subdiviziuni: *a)* în exploatare munceşte numai şeful exploatării, cu familia sa; *b)* se angajează muncitori cu ziua, şi anume: până la 50 zile anual; dela 50 până la 100 zile, etc. Schimbul de muncă nu se va ţine în socoteală, înstrăinarea muncii proprii se înscrie la punctul *a* dela B; *c)* se angajează muncitori agricoli; exploatarea foloseşte maşini cu tracţiune mecanică.

Numărul şi vârsta muncitorilor din familia exploatarii se va putea cunoaşte din fişa demografica a recensamântului, dacă acesta se va efectua simultan cu cel agricol.

De asemenea, datorită acestor fişe, vor putea fi eliminate cazurile cand muncitorul agricol se angajează nu în vederea intensificării exploatării, ci pur şi simplu pentru a suplini lipsa de muncitori din familie, pricinuită prin descompletarea accidentală a acestora.

D. Cel de al patrulea factor, necesar clasificarii exploatărilor agricole, va fi forma juridică a exploatării. Se va distinge: *a)* agricultorul este proprietar şi munceşte numai pe pământul său; *b)* ia pământul în arendă sau în dijmă, totul sau numai completează moşia proprie; *c)* dă în arendă sau dijmă, totul sau numai o parte.

Cele patru criterii de clasificare ale exploatărilor agricole propuse mai sus ar putea fi completate, dacă se va crede necesar şi folositor, de alte elemente, cum ar fi de exemplu: datele privitoare la inventarul viu şi mort, la capitalul învestit, etc. Astfel s'ar mai putea introduce caracteristica E: *a)* lucrează cu *vite şi inventar propriu;* b) lucrează cu *vite şi inventar închiriat; c)* recurge la parţiala închiriere a inventarului.

Prin schema propusă mai sus în cele patru caracteristici, clasificarea exploatărilor agricole se va reduce la 6 întrebari, dintre care, numai două necesită răspunsuri numerice:

1. Suprafaţa totală în posesie.
2. „ „ cultivată.
3. Sursa venitului principal.
4. „ „ secundar (dacă este).
5. Se recurge sau nu la muncitorii angajaţi?
6. Arendează sau nu pământul?

Schema de faţă, care îngăduie clasificarea exploatarilor agricole pe baza simplelor calificative, obţinerea cărora nu poate inspira agricultorilor *teama de fiscalitate*, pare a fi aplicabilă în special pentru studierea gospodăriilor mici, puţin complicate, gospodării care la noi formează marea majoritate a exploatărilor agricole.

Şi într'adevăr, această schemă ne va permite să identificăm gospodăriile *autarhice*, numărul unităţilor şi întinderea totală care o ocupă gospodăriile, cari obţin venitul bănesc din *muncă lăturalnică*, gospodăria servind doar pentru procurarea hranei familiei şi vitelor; gospodăriile de *sine stătătoare*, pur agricole; *gospodăriile prospere mici şi mijlocii*, precum şi pe cele *organizate raţional pentru cultura intensivă*. Pentru fiecare grup se va putea stabili importanţa lui relativă în agricultura românească, ţinând seama de numărul de unităţi, suprafaţa totală sau cultivată deţinută de exploatări din grupul respectiv, precum şi alte caracteristici rezultate din combinarea răspunsurilor la cele şase întrebări de mai sus.

Grupurile principale ar putea fi reduse la următoarele 3:

A. *Exploatări dependente*, cari recurg la arendare sau dijmă pentru a completa moşia proprie, însă lucrează numai cu ajutorul membrilor familiei.

B. *Exploatări mijlocii*, cari lucrează numai pe pământul propriu, folosindu-se numai de munca membrilor familiei.

C. *Exploatări intensive*, cari folosesc muncă străină.

Acestor grupuri principale li se alătură încă două şi anume: *exploatările având venitul principal din altă sursă decât agricultura*, precum şi *gospodăriile muncitorilor agricoli*, cari de fapt n'ar putea fi considerate drept exploatări agricole.

Cele trei categorii de exploatări propriu zis agricole pot fi la rândul lor împărţite în subgrupe, ţinând seamă de distribuţia celorlalte elemente şi anume, după întinderea deţinută sau cultivată, precum şi după tipul exploatării. In ultimul grup, acel al exploatărilor intensive, se va putea introduce încă subdiviziuni în legătură cu numărul zilelor de muncă străină folosită în exploatare, sau cu întrebuinţarea maşinilor de tracţiune mecanică.

Dar clasificarea de mai sus, bazată numai pe patru caracteristici, prin simplicitatea ei prea schematică, ne împinge automat către al doilea pas de cercetare, la analiza mai detailată a exploatărilor agricole, care se va putea obţine numai prin introducerea *formularelor statistice amănunţite*.

Aceste formulare vor fi necesare în special în exploatările complexe, al căror studiu va trebui să se limiteze la înregistrarea cu totul schematică a elementelor propuse.

Elementele statistice înregistrate cu ocazia recensământului, vor servi ca bază pentru statistici anuale, cari deocamdată se întrunesc mai mult prin evaluări efectuate de persoane cu competință uneori discutabilă.

Totuşi, introducând formularul statistic amănunțit, va fi necesar a se ține seama de poziția exploatării în schema construită mai sus. Şi într'adevăr, recenzarea unei gospodării de o întindere de două hectare, pe baza unui formular, având 200—300 întrebări, nu poate fi justificată din nici un punct de vedere. Şi invers, recenzarea unei exploatări agricole complexe, pe baza unui formular de 10—20 întrebări, nu va da decât rezultate cu totul insuficiente.

Trebue să notăm, că aplicarea unui formular complet de 200—300 întrebări, în fiecare exploatare agricolă, indiferent de mărime, în țara noastră, ar atrage o lucrare mai complicată chiar decât ceea ce se efectuiază în asemenea cazuri în Statele-Unite. Intr'adevăr, întinderea mijlocie a unei ferme americane, fiind de aproape de 150 acre (circa 60 ha); ferma americană este deci cu aproximativ 20 ori mai mare decât o exploatare medie românească, prin urmare în România ar fi necesară completarea a 20 formulare, pentru a acoperi suprafața exploatată care se acoperă în Statele-Unite cu un singur formular!

Se impune deci a lucra cu formulare deosebite în diferite categorii de exploatări. Totuşi, pentru a evita încurcături, numărul acestora nu trebue să treacă de 2 sau cel mult 3:

Grupul exploatărilor agricole în care recensământul se va putea efectua pe un *formular complet*, s'ar putea limita la cele cu suprafața cultivată de cel puțin 10 ha. Eventual s'ar putea mări sau micşora această normă, ținând seama de celelalte elemente prevăzute de schemă şi anume, încadrând în acest grup exploatările intensive, având mai puțin de 10 ha întindere şi eliminând cele înapoiate chiar dacă au o întindere superioară de 10 ha. Numărul exploatărilor agricole având peste 10 ha întindere, conform cu datele din recensământul din 1930, se ridică la 260.000 exploatări (8% din total), acestea acoperind 40% din suprafața cultivată. Dacă am coborî limita până la 5 ha cultivate în fiecare exploatare, va trebui să închidem în acest grup încă 560.000 exploatări, deținând 24,3% din suprafața cultivată. Eventual în acest grup s'ar putea introduce un *formular intermediar*.

Pentru recenzarea restului de gospodării agricole cari formează grosul exploatărilor în ceea ce priveşte numărul de unități (74,9% din total), deşi acoperă numai 35,8% din suprafața cultivată, s'ar putea opera în mai multe feluri:

S'ar putea elabora un *formular redus*, conținând chestiuni fundamentale în ceea ce priveşte întinderea culturilor principale şi a inventarului viu şi mort, precum şi câteva întrebări privitoare la rezultatele exploatării (producția la hectar a grâului şi porumbului). In acest caz însă se iveşte dificultatea de a găsi un echilibru just, între numărul întrebărilor necesare studierii grupului celui mai important (numericeşte) a gospodăriilor agricole şi, posibilitatea de investigație.

De aceea, metoda de cercetare ar putea fi modificată în felul următor: ținând seama de uniformitatea apreciabilă a sistemului de exploatare practicat în micile gospodării țărăneşti, în special dacă le clasificăm în grupuri prevăzute în schema de mai sus şi pe regiuni agrogeografice, recensământul s'ar putea efectua *pe baza formularului complet, însă, numai pentru o parte din gospodării.* De exemplu: pentru fiecare a zecea gospodărie, rezultatele obținute generalizând prin interpelare, pentru întreg grupul din care face parte gospodăria, conform cu schema propusă. Sau formularul propus s'ar putea împărți în 10 părți, impunând agentului recensor completarea primului formular în prima gospodărie mică, celui de al doilea în gospodăria mică următoare, etc., în exploatările agricole peste anumită limită, fiind necesară completarea formularului mare în întregime. Cea de a doua variantă a sistemului de recenzare, reduce posibilitatea agentului recensor de a alege acele gospodării, unde ştiințele necesare s'ar putea căpăta mai lesne din cauza priceperii şefului de exploatare; această alegere putând invoca oarecare unilateralitate investigațiilor, de oarece sistemul de exploatare de obiceiu este în legătură cu gradul de cultură a conducătorului acesteia.

Datele statistice detaliate, culese pe aceste formulare, vor servi pentru determinarea completă a tipurilor respective de gospodării.

Ele vor fi clasificate pe grupuri, prevăzute în schema redată mai sus. Datele din schemă se vor culege absolut în fiecare gospodărie şi vor îngădui generalizarea prin interpolație a acestor elemente pentru grupul întreg.

Numărul însemnat al gospodăriilor precum şi relativa lor uniformitate, va garanta exactitatea datelor calculate în acest fel.

Pe de o parte imensitatea problemelor cari cer rezolvare imediată şi printre acestea se poate

cita: 1) utilizarea terenului (situaţia detailată); 2) culturi anuale şi permanente (întinderea şi producţia); 3) situaţia detaliată a animalelor domestice şi a păsărilor; 4) Producţia animală; 5) inventarul mort; 6) construcţiile; 7) ameliorările; 8) evaluarea detaliată a capitalului investit în exploatare; 9) evoluţia exploatării, data înfiinţării, partea moştenită, primită ca zestre, cumpărată, obţinută prin împroprietărire, întinderea iniţială (sau la data reformei agrare); 10) condiţiunile arendei şi dijmei; 11) datorii agricole; 12) situaţia detaliată a muncitorilor din familie şi celor angajaţi; 13) mişcarea populaţiei din, sau spre fermă, etc., etc.; pe de altă parte şi greutatea de a face investigaţiuni amănunţite în gospodăriile noastre agricole, din cauza caracterului lor specific, pare a pleda pentru adoptarea acestui sistem combinat pentru efectuarea recensământului agricol. Afară de aceasta, acest sistem ar aduce o economie de muncă (şi deci de cheltuieli) de aproape 80%, comparativ cu aceea necesară unei investigaţii pe baza formularului complet în toate exploatările, indiferent de mărimea lor. De asemenea, limitarea investigaţiunilor va îngădui concentrarea atenţiei asupra preciziei datelor culese, ceea ce va ridica valoarea materialului cules.

Introducerea schemei de clasificare redusă numai la 6 întrebări din care 4 calificative, va simplifica în special recenzarea gospodăriilor înapoiate, conduse de persoane cari n'ar fi în stare să dea date sincere şi reale cu privire la situaţia exploatării lor: în cazul schemei, aceste lacune nu vor dăuna mersul general al lucrărilor, de oarece datele detaliate pentru aceste gospodării vor putea fi determinate din interpolarea elementelor obţinute în alte gospodării din acelaşi grup de clasificare.

Iată câteva tablouri cari vor oglindi situaţia agriculturii româneşti, în cadrul schemei propuse mai sus.

Tabloul 1: Numărul exploatărilor agricole din România în anul 1940, clasificate după întinderea şi ocupaţia principală

Întinderea	Agricultura constitue ocupaţia		
	Singură	Principală	Secundară
(1)	(2)	(3)	(4)
Sub 1 ha			
1—3 ha			
Total . . .			

Tabloul 2: Numărul exploatărilor agricole clasificate după întinderea şi tipul exploatării. (Venitul agricol constitue singura sau principala sursă de venit)

Întinderea cultivată	Cerealieră	Produse vegetale	Vie, fructe	Păsări, ouă	Lapte, derivate,	Animale lână	Mixt
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	8)
Sub 3 ha							
3—5 ha							
Total . . .							

Tabloul 3: Numărul exploatărilor agricole clasificate după grupul, întinderea şi tipul exploatării

Grupul	Întinderea cultivată	Venitul princ. provine din vânzarea						
		cerelelor	prod. vegetale	vie, fructe	păsări, ouă	lapte, derivate	animale, lână	mixt
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
A) Exploatări dependente	Sub 1 ha .							
	1—3 ha .							
	3—5 ha .							
	peste 5 ha .							
	Total .							
B) Exploatări mijlocii	Sub 1 ha .							
	1—3 ha .							
	3—5 ha .							
	5—10 ha .							
	peste 10 ha							
	Total .							
C) Exploatări intensive	Sub 3 ha .							
	3—5 ha .							
	5—10 ha .							
	10—50 ha .							
	peste 50 ha							
	Total .							

Tabloul 4: Numărul exploatărilor agricole intensive clasificate după întinderea şi cantitatea de muncă străină folosită în exploatare

Întinderea cultivată	Se angajează muncitori pentru					Se utilizează tracţiunea mecanică
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
b 3 ha						
—5 ha						
Total . .						

ROMAN CRESSIN

LĂMURIRI ÎN LEGĂTURĂ CU UN „RĂSPUNS"

In vol. I, fasc. 1, al Revistei Geografice Române, d. Al. N. Rădulescu a publicat, sub titlul „Poziţia Geopolitică a României", un studiu în care d-sa susţine că România nu e o ţară balcanică. In „Sociologia Românească", anul III, Nr. 7—9, fără a intra în fondul chestiunii, am făcut câteva observaţiuni, cu privire la acel articol, dorind să pun la punct numai susţineri de caracter istoric şi etnografic, care mi s'au părut că nu corespund realităţii.

Observările din acele însemnări, au determinat un răspuns al d-lui N. Al. Rădulescu, care nu au adus un plus de lămuriri. In schimb, d-sa introduce în discuţie afirmări şi aprecieri, care n'au de a face cu problemele discutate. Pentru a înlătura nedumeririle, revenim cu lămuriri asupra fiecăruia din punctele cuprinse în răspunsul d-lui N. Al. R.

D-l N. Al. Rădulescu, începe astfel:

> *D-l C. Noe, face o recenzie studiului nostru „Poziţia geopolitică a României", publicat în prima fascicolă din Revista Geografică Română". Recenzia e intitulată „Balcanizmul" şi „Revista Geografică Română".*
>
> *Mărturisim că ne surprinde şi* titlul *şi* tonul *recenziei. Autorul căruia nu-i convine ideea centrală a articolului recenzat, (România e o ţară extrabalcanică), din felul cum şi-a intitulat recenzia, implică, nu numai studiul pe care-l discută, ci „Revista Geografică Română" însăşi".*
>
> *„Procedeul e oarecum inuzitat".*
>
> *„Intr'o revistă ştiinţifică, fiecare autor răspunde de părerile sale şi credem că acest principiu îl au nu numai prietenii, ci şi adversarii „Revistei Geografice Române". Aşa, de exemplu, noi nu înţelegem să solidarizăm revista Sociologia Românească cu recenzia d-lui C. Noe, deşi ea a apărut în cadrul acestei publicaţii.*
>
> *„Inţelegem, aşa dar, dela început, din felul cum a fost formulat titlul, aversiunea pe care o are autorul faţă de publicaţia noastră, fapt care ne sileşte să facem toate rezervele în ceea ce priveşte activitatea recensentului".*

Vai, câte lucruri a înţeles d-l N. Al. Rădulescu, din simplul titlu al unei însemnări. In loc să discute şi să respingă observările făcute, d-sa consacră o jumătate de pagină ca să ajungă, numai din citirea titlului, la „aversiunea faţă de Revista Geografică Română", şi la rezerve asupra „obiectivităţii".

Ca să liniştesc pe d-l N. Al. Rădulescu, îi mărturisesc că nu am avut şi nu am nicio „aversiune" pentru Revista Geografică Română, pe care o socot o publicaţie merituoasă, unde un grup de colaboratori valoroşi, obişnuind să pună toată rigoarea şi obiectivitatea ştiinţifică în discutarea diverselor probleme, aduc contribuţiuni din cele mai merituoase pe tărâmul specialităţii, ferindu-se de a se aventura în afirmaţiuni hazardate.

Stima pentru pregătirea şi valoarea acestor colaboratori m'a determinat să fiu printre primii ei abonaţi, încă dinainte de apariţia publicaţiei.

Aşa fiind, deducţiunile atât de abundente ale d-lui N. Al. R., cred că rostesc o eronare care nu contribue la limpezirea chestiunilor discutate. Este necesar ca atuncea, când cineva face rezerve asupra obiectivităţii cuiva, să dea el însuşi dovadă de seninătate:

Dar să vedem ce spune d-l N. Al. Rădulescu mai departe. Citām:

> *„D-l C. Noe, discută acest studiu de Geopolitică, într'o revistă de Sociologie şi declară dela început că lasă la o parte argumentele de ordin geografic şi că va face câteva observaţiuni asupra celor etnografice şi istorice. Poate vedea oricine caracterul enciclopedic al discuţiei în care s'a avântat d-sa. Să nu se uite însă un fapt esenţial: nu se poate face Geopolitică, fără cunoştinţi şi „argumente" geografice, care constituesc piatra de bază a acestei discipline. Şi nu vedem cum un arhitect ar putea evalua o clădire, dacă nu cunoaşte valoarea temeliei".*

Am reprodus acest pasagiu, pentrucă el este caracteristic pentru mòdul cum discută d-l N. Al. Rădulescu.

Din faptul că eu m'am abţinut de a discuta chestiunea, din punct de vedere geografic, d-sa deduce că aşi fi „fără cunoştinţi şi „argumente" geografice.

Cred că un asemenea mod de a trage concluzii, indică o grabă care nu cadrează cu metodele obiectivităţii ştiinţifice. In însemnările mele, n'am voit să discut Geopolitică ci, după cum am spus, să fac numai câteva observaţii asupra argumentelor istorice şi etnografice ale d-lui N. Al. R. Să presupunem că d-l N. Al. R., a întrebuinţat argumente geografice juste şi argumente etnografice şi istorice greşite.

Faptul că primele ar fi juste, nu modifică întru nimic lipsa de valoare a celor din urmă.

Şi faptul că cineva se abţine de a discuta primele, *chiar dacă ele ar implica rezerve* şi se mărgineşte numai la cele două din urmă, *nu duce cu necesitate* la concluzia că este fără cunoştinţi în disciplina în care se încadrează chestiunile dela a căror discuţie se abţine. Dacă d-l N. Al. R. judecă altfel, vădeşte altceva decât obiectivitate.

Dar, ca să-i fac plăcere, hai să declar — dacă aceasta-i poate fi de folos — că n'am nicio cunoştinţă geografică şi că sunt cel mai perfect ignorant în această materie. Aceasta, cred că nu va ajuta cu nimic la modificarea stadiului chestiunilor. O afirmare gerşită, rămâne greşită, chiar dacă cel care o relevă, nu e un geograf celebru.

După introducerea pe care am reprodus-o în citatele de mai sus, d-l N. Al. R., vine în sfârşit la chestiune. Citãm:

> *In articolul citat am combătut o afirmaţie a lui Jaques Ancel, din lucrarea „Peuples et nations des Balcans", că „Dunărea mijlocie n'a fost niciodată o frontiera". Am arătat că, deşi „toate fluviile au tendinţă de a face legatura între riverani", aceasta nu exclude ideea de hotar. Am dat de exemplu Nistrul, care desparte două lumi deosebite, deşi e fluviu. D-l Noe nu gaseşte concludent acest exemplu. Regretabil pentru d-sa, fiindcă, dacă ar cunoaşte literatura geografică românească, ar afla că Nistrul e un hotar tipic".*

Ce am spus eu?

Cu privire la afirmarea: deşi toate fluviile au tendinţa de a face legătura între riverani, aceasta nu exclude ideea de hotar, referindu-mă la Dunăre, caci ea era în discuţie, am zis:

> *„Nu exclude ideea de hotar, dar nici nu o implică. Exemplul cu Nistrul nu e concludent. Trebue să ne mărginim la Dunăre, care, pe cea mai mare parte a cursului ei, are, de un mileniu, state pe care le străbate prin mijloc: Austria, Ungaria, etc.".*

De ce am spus că exemplul cu Nistrul nu e concludent?

Intâi, pentrucă mi se pare curios că atunci când vrei să dovedeşti că Dunărea a fost şi este un hotar, în loc să citezi stări şi fapte, din trecut şi prezent, în legatură cu Dunărea, care să dovedească aceasta, recurgi la..... Nistru.

Al doilea, pentrucă, cu tot „regretul", d-lui N. Al. Rădulescu, afirmaţia cu Nistrul este pripită şi în discordanţă cu realitatea. Dăm şi explicaţia:

Un element geografic poate fi socotit ca hotar tipic în măsura în care a îndeplinit funcţiunea de hotar între două organisme etnice sau două state.

Din *punct de vedere etnografic* însă, constatăm că neamul românesc nu s'a oprit la hotarul Nistrului, ci a mers mai departe, depăşind şi Bugul.

Nistrul nu desparte două lumi, ci una şi aceeaşi lume românească, cu sutele de sate neaoş româneşti, cu acelaşi suflet creştin, cu acelaşi grai, aceleaşi datini străbune, care se întind până foarte departe de Nistru, în spre R.

Din *punct de vedere politic*, Nistrul, în decursul veacurilor şi până în zilele noastre, n'a făcut decât, *cu intermitenţe*, funcţiunea de hotar. Dela Goţi şi Huni până la Pecenegi şi dela aceştia până la sfârşitul secolului al 14-lea, Nistrul a curs prin teritorii de sub aceleaşi stăpâniri.

Pecenegii, de pe la 900 până pe la 1000; Cumanii de pe la 1000 până la 1240, au stăpânit regiunile din N. Mării Negre, mergând spre A., până la Olt. Tătarii, dela 1240 până pe la 1350, au stăpânit aceleaşi regiuni până spre Ialomiţa.

Iar în Moldova s'au menţinut până spre sfârşitul secolului al 14-lea. Linia Nistrului a fost degajată pe malul drept, după d-l I. Nistor, deabia sub Alexandru cel Bun [1]).

Această linie n'a putut fi păstrată decât vreo 130 de ani. Rareş a cedat sudul Basarabiei, poligonul Tighina—Ismail—Chilia—Cetatea - Albă — Tighina, iar Turcii s'au grăbit să aşeze în sec. al 16-lea, în stepă, pe tătarii din horda Edisson, populând întreaga regiune a stepei, în timp ce ei se întăriseră în oraşe.

Dela 1539—1812, numai un segment din Nistru a rămas hotar între Moldova şi Polonia, ciuntit şi el prin ocuparea de către turci a ţinutului Hotinului, cu peste 100 de sate, pe timpul lui Nicolae Mavrocordat, 1711—1716 [1]).

La 1812, Ruşii s'au întins până la Prut. Dela 1918, Nistrul a devenit hotar politic, *nu însă şi etnografic.*

De ambele părţi ale lui se întinde acelaşi neam românesc, în Basarabia de o parte, în Republica Moldovenească şi în afară de această republică, — de cealaltă parte.

Dacă judecăm deci funcţiunea de hotar a Nistrului, sub raport etnografic, ea nu există; sub ra

---

[1]) *I. Nistor*, Istoria Basarabiei; Cernăuţi 1923 pag. 201—204.

port politic ea a existat în chip foarte intermitent până în zilele noastre, în vreo 1.000 de ani, nici 200. Pentru lumea românească de peste Nistru ar fi o mare fericire, după cum dovedesc sutele de refugiaţi de acolo, dacă acest hotar dispărând, ei ar fi cuprinşi în sânul aceleeaşi ţări pe care o privesc cu jind acum, de pe celălalt mal.

Cred că am avut dreptate, deci, când am spus că exemplul cu Nistrul nu e concludent.

D-l Al. N. R., continuă mai departe:

> *Cât priveşte apărarea pe care i-o ia lui Ancel, e inutilă, întru cât acest autor face în lucrările următoare afirmaţii compfet opuse celor susţinute în* „Peuples et Nations des Balcans"

D-l N. Al. R., citează aceste lucrări, apoi adaugă:

> *„Deci, însuşi Ancel combate apărarea pe care d-l Noe i-a luat-o".*

Nici prin gând nu mi-a trecut să iau apărarea d-lui Ancel, contra lui însuşi. Pentru mine, conformă cu realitatea e părerea că: Le Danube ne fut jamais une frontière". Faptul că ulterior, în alte lucrări, a spus altceva, nu modifică realitatea faptelor. Realitatea am dedus-o din fapte istorice şi etnografice pozitive, nu din impresii personale ale unuia sau altuia.

Continuăm, citând mai departe pe d-l N. Al. Rădulescu:

> *Privitor la populaţie, ca să exemplificăm hotarul dunărean, am luat expansiunea coloniştilor germani, (caracteristică Europei Centrale), şi cea a mahomedanizmului, (caracteristică Peninsulei Balcanice), care se întâlnesc la Dunăre. Recensentul întreabă, de ce ne-am mărginit la aceste două elemente? Răspundem: fiindcă sunt caracteristice. Faptul că mahomedanizmul se ridică până în Bugeac, e compensat de coloniile germane din Dobrogea; cu alte cuvinte, o interpătrundere obişnuită în regiunile de graniţă, care nu micşorează valoarea de hotar a Dunării şi „nu încurcă de loc socotelile noastre, cum crede d-l Noe".*
>
> *Eu am întrebat: „de ce să ne mărginim la aceste două elemente? De ce să ne ferim de a vorbi de puternica masă românească din vechea Dacie Aureliană, care ocupă spaţiul dintre Morava sârbă la Apus şi Ogost la R., mergând de-a-lungul Dunării, pe malul drept, până la Osma".*

D-l N. Al. Rădulescu, răspunde: fiincă (cele două elemente: mahomedanismul şi coloniile germane) sunt caracteristice.

Dar, aşi mai întreba de ce elementul german şi mahomedanismul sunt mai caracteristice decât de pildă ortodoxismul şi elementul daco-român, care coboară sub linia Dunărei, până la Niş, sau elementul iugoslav care urcă până în Austria. Noi credem că ar fi necesară o explicaţie. Deocamdată însă, observăm că mahomedanismul nu s'a oprit până la linia Sava-Dunăre, ci a mers mult spre N., până la Pesta. Giamiile din diferitele oraşe ale Ungariei, cu minaretele lor albe şi înalte, sunt dovadă. Tot aşa nici coloniile germane nu s'au oprit în Dobrogea, ci au mers mult mai spre S., până în inima Balcanilor Apuseni.

Ele au fost întemeiate în legătură cu exploatarea minelor C. Jiriceck [1]), celebrul istoric, unul din cei mai desăvârşiţi istoriografi ai celor două ţări slave balcanice; are în a sa istorie a Bulgariei un mic capitol şi despre locuitorii saxoni, ai vechiului stat bulgar. Cea mai celebră aşezare de coloni saxoni a fost Kiprovăţul la izvoarele râului Ogost. Episcopii ei catolici, au jucat un rol însemnat în vieaţa politică a poporului bulgar, pe timpul robiei turceşti. Iată dar că această construcţie cu coloniile germane „caracteristice", e şubredă. Dacă am ţine-o în seamă, trebue să mutăm limita Peninsulei Balcanice în Munţii Balcani.

Mai departe, d-l N. Al. R., zice:

> *„Dealtfel, d-sa, (C. Noe), a declarat singur: „pe noi nu ne interesează Europa Centrală, ci porţiunea din dreptul României". Atunci, îl putem întreba de ce intră într'o discuţie în care e vorba de Europa Centrală şi Europa Balcanică — mari unităţi geopolitice europene — dacă îl preocupă în special micile insule de populaţie care fac excepţie dela caracteristica generală: Crede recenzentul că, bazându-ne pe faptul c'avem mahomedani în Bugeac, putem plasa geograficeşte România în Pen. Balcanică?".*

Răspundem la fiecare întrebare şi obiecţie.

Mai întâi, chestia cu „micile insule". Insemnata masă de români, din judeţele Plevna şi Vidin în Bulgaria; Negotin, Pojarevatz, Zaicear şi Kiupria în Iugoslavia, este pentru d-l N. Al. R. una din insulele mici, mai mică desigur decât infimele grupe de germani din Dobrogea. Această

[1]) C. Jiriceck, Istoria na Balgarite-Târnova 1888 pag. 507—508.

masă românească, prelungire a trunchiului românesc din N., face excepție dela „regula generală". Tot așa, fac excepție după d-l N. Al. R. și milioanele de iugoslavi din N. Savei și Dunării, iar „caracteristice", sunt poate numai insulețele imperceptibile de germani din Dobrogea.

Cu privire la plasarea României în Pen. Balcanică sau în afară de ea, în articolul nostru am spus: *„Nu intrăm în discuție cu autorul pe această chestiune"*. Totuși, îi vom arăta și părerea noastră la sfârșit.

La întrebarea cu Europa Centrală, răspund: Obiectul principal al studiului d-lui N. Al. R., a fost determinarea poziției României. Argumentele principale ale d-sale se refereau mai mult la România. Iar scopul însemnărilor mele nu era o discuție de fond, ci *„câteva observațiuni asupra argumentelor de ordin etnografic și istoric, aduse de d-sa"*, atât și nimic mai mult. Mă puteam deci dispensa de a mă ocupa de Europa Centrală. Dar dacă d-l N. Al. R. ține să nu ocolesc această regiune, îi fac această plăcere:

Limita de N. a Pen. Balcanice, așa cum o definește d-sa, este Sava-Dunăre.

Linia Savei și a Dunării, spre Europa Centrală, este însă depășită de elementul iugoslav, a cărui mase trece mult spre N., până în Austria, cum a fost depășită politicește de stăpânirile: romană, bulgară, sârbo-croată, turcă spre N., când până la Viena, când până la Buda, când până la Mureș, sau invers de stăpânirile dela N. spre Sud.

Astfel încât nu vedem de fel în această regiune funcțiunea Dunării și a Savei ca linie de hotar.

D-l N. Al. Rădulescu, vorbind de românii din S., ne asigură că nu s'a gândit numai la ramura pindeană, cum am crezut eu, ci la toți. Luăm act cu plăcere, dar ceea ce importă mai mult decât gândul cel bun al d-lui Rădulescu, este faptul că d-sa a trecut peste existența masei românești din Dacia Aureliană, când a fost vorba de delimitarea etnografică, numai spre a ajunge la concluzia că Dunărea este un hotar etnografic.

D-l N. Al. R., zice:

> *Interesele neamului cer ca România să nu fie considerată țară balcanică.*

D-l N. Al. R., adaugă: „E un adevăr științific — cu sau fără voia d-lui Noe — și e o chestie de prestigiu național".

Nu ne unim cu aceste aforizme ale d-lui N. Al R. D-sa nu ne arată dece „interesele neamului cer ca România să nu fie considerată țară balcanică", ci numai decretează acest lucru.

România este sau nu este o țară balcanică, după cum a așezat-o D-zeu. Interesul neamului nu-ți dă puterea de a muta o țară dintr'o zonă în alta, după cum îți închipui că cere interesul neamului și „prestigiul național".

Ideile preconcepute, chiar când sunt juste, cu atât mai puțin când nu cuprind niciun grăunte de adevăr, n'au ce căuta într'o cercetare obiectivă științifică.

Prestigiul unei țări nu depinde de modul cum și unde este așezată, ci de valoarea, energia, munca și calitatea muncii, de aptitudinile creatoare, de vrednicia poporului care o locuește. Omul sfințește locul. Odată ce vii cu idei preconcepute, într'o chestiune dată dela natură, ești fără voe adus să forțezi „argumentele", ca să ieși la socoteală. Noi românii, ori unde am fi așezați, suntem un popor cu mari virtuți și aptitudini, care, dacă am fi lăsați în pace un răstimp mai lung, am schimba, după vorba poetului, „porecla în renume" chiar dacă am fi în inima Balcanilor.

D-l N. Al. R., repetă: *„Dunărea separă două lumi deosebite"*. Ne permitem a întreba: Unde? Dela gura Oltului până la a Timișului, nu e aceeași lume românească — cu cea din fața ei de pe malul Bulgaro-Iugoslav? In Banatul Iugoslav nu sunt aceeași sârbi ca în restul Serbiei. Nu tot așa la N. și S. de Sava? Sau, ca să ne ținem de Dunăre, Ungaria din dreapta Dunării nu e aceeași cu cea din stânga; nu e aceeași lume românească în Dobrogea ca și pe malul stâng?

Citám mai departe din răspunsul d-lui N. Al. Rădulescu.

> *Constatarea noastră că niciunul din imperiile, care au avut ca bază teritoriul Peninsulei Balcanice nu s'a putut întinde în mod trainic la Nord de Dunăre, i-a dat prilej d-lui Noe să facă o lecție de istorie care nu-și avea locul. Recenzentul nostru consideră „greșită și grăbită" afirmația noastră că „imperiul turcesc nu a trecut dincolo de Dunăre". D-sa trunchiază însă ideea noastră. Iat-o în continuare: „Țările românești, deși au fost vasale. nu au făcut parte integrantă din Imperiul Otoman niciodată". Aceasta e părerea tuturor istoricilor noștri și preferăm să fim alături de ei, fără teamă de greșală. Raialele — pe care le dă exemplu — constituesc o infimă parte din trupul României și nu acesta va fi argumentul care să ne convingă să trecem România între țările balcanice.*
>
> *Și de o așezare a turcilor nu se poate vorbi decât în cetăți și nu în hinderlandul raiale-*

lor; iar constituirea raialelor confirmă că la atâta *s'a redus posesiunea turcească în țările noastre. Faptul că Turcii au stăpânit, prin raiale, ambele maluri dunărene, nu micșorează deloc ideea de* hotar *pe care a avut-o și o are Dunărea".*

„Recensentului nu-i place nici afirmația „că Imperiul bizantin nu a trecut la N. de Dunăre decât sporadic". Toate argumentele sale însă, nu arată decât acelaşi lucru: stăpânirea bizantină la N. de Dunăre, a fost sporadică. Mai citez însă o idee pe care d. Noe o trunchiază: „Imperiul roman, spune d. R., tot până la Dunăre s'a întins". Aşa e, spune recensentul, numai că a cucerit şi Dacia, etc. „Bineînțeles că şi noi spusesem acelaşi lucru, în imediată continuare: „Incercarea de a pătrunde la N. şi în centrul Europei, prin cucerirea Daciei, a fost un act prea temerar şi după aproape două veacuri, hotarul roman a revenit la Dunăre, aşa cum era şi strategic şi natural". Şi în acest caz ne întrebăm care e contribuția recensiei, dacă prin sistemul de trunchiere a ideilor, autorul ei aduce drept completări exact lucrurile pe care le omite din studiul nostru?".

Am reprodus acest lung pasaj, ca şi pe celelalte ca să evităm reproşul pe care-l face la fiece pas d. N. Al. R. cu aşa zisele trunchieri. Ar fi trebuit şi d-sa, ca o personalitate obiectivă, să procedeze la fel, ca cititorul să poată judeca, dacă ceea ce ne atribue d-sa, este un adevăr întreg sau trunchiat. Pentru ca cititorul să poată să-şi formeze o judecată obiectivă, reproducem şi pasajiul nostru:

„Imperiul turcesc, efectiv, nu a trecut dincolo de Dunăre". *Afirmația e greşită şi grăbită: Turcii iau în stăpânire raiaua Giurgiului, încă din timpul lui Mircea, cuceresc Chilia şi Cetatea Albă, pe vremea lui Ştefan cel Mare, cuprind Tighina şi Basarabia de S. pe vremea lui Rareş (1538). Stăpânesc „efectiv" Basarabia de S, aproape 300 de ani".*

„Tot turcii iau în stăpânire „efectivă" Ungaria de pe ambele maluri ale Dunării, dimpreună cu Banatul, *la anul 1526. Pierd Ungaria, prin pacea dela Carlovitz, 1699,* dar păstrează Banatul încă 20 de ani, *până la 1718 (în total 192 de ani), iar partea din preajma Orşovei, până la 1791.*

Mai departe: „Nici Imperiul Bizantin nu a trecut la N. de Dunăre decât sporadic". *Imperiul Bizantin a trecut Dunărea de nenumărate ori, ori de câte ori i-a fost posibil,* iar când n'a putut s'o treacă el, au trecut-o statele care s'au format la Dunăre. *Bulgarii au stăpânit ambele maluri ale Dunării, posedând, sub primul imperiu, cu începere dela Crum 802—814, regiunea Sirmium, precum şi Banatul, al cărui domnitor Glad, de pe vremea Ungurilor, este arătat, de către cronicarul anonim al regelui Bela, ca fiind din Vidin. Această situație se prelungeşte până pe la 1000 şi reînvie pe vremea celui de al doilea Imperiu Bulgar, sub Ioniță şi Asan II, care stăpânesc o parte a Olteniei.*

„Imperiul Roman, spune d. R., tot până la Dunăre s'a întins. Aşa e numai că a cucerit şa Dacia, pe care a stăpânit-o vre-o 170 de ani şi pe care, până în secolul al 7-lea, s'a încercat de nenumărate ori s'o recucerească. Dar după pierderea Daciei ce s'a petrecut? Rămas-a Dunărea un hotar politic? Nu. Hunii au trecut-o cucerind şi Dacia Aureliană, după cum se constată din opera: „Despre Ambasade' *a lui Priscus Pretorul. După risipirea Hunilor, găsim pe Ostrogoți la Şistov, pe atunci Novi. De aici porneşte Theodorie contra lui Odoacru. Deci neamurile gotice, stăpânesc ambele maluri.*

Pe vremea Imperiului Bizantin, am văzut că, Bulgarii îşi întind stăpânirea şi în N. Dunării, ținând sub ascultarea lor pe ducii români Glad şi Gelu şi domnind între Dunăre şi Tisa prin ducele Salan, după cum arată notarul anonim al regelui Bela. La fel pe vremea Turcilor. Dar după retragerea Turcilor din Ungaria, ce se petrece?

După cum Turcii trecuseră Dunărea, când erau în apogeul puterii lor, acum încearcă a o trece rivalii lor din Europa centrală sau din regiunea carpatică. Austria cucereşte în 1718 Banatul, Oltenia şi Serbia. Apoi Bosnia şi Sangiacul Novi Pozor, în Sudul Savei. Românii cuceresc Dobrogea. Sârbii trec Dunărea şi pun mâna pe o parte din Banat în 1918.

Nu, Dunărea n'a fost niciodată un hotar statornic. Dacă adunăm exact anii când malurile ei au fost sub aceleaşi stăpâniri, vom vedea, că ei, în unele sectoare ale Dunării române, întrec pe aceea în care ele au fost sub stăpâniri deosebite.

La această expunere d. N. Al. R., obiectează: „Țările româneşti, deşi au fost vasale, nu au făcut parte integrantă din Imperiul Otoman". Dar România, nu se reduce numai la Muntenia, care şi ea a fost ciuntită prin raiale.

Mai e Banatul, Dobrogea, Sudul Basarabiei. Care e contribuția autorului — se întreabă d. N. Al. R., dacă autorul aduce drept completări exact lucrurile pe care le omite din studiul nostru? Ca să dovedească această învinuire trebuia să pue față în față tot pasajiul, nu să-l înlocuiască prin: ...etc.

Am pus față în față pasajul nostru şi obiecțiunile pe care i le face d. N. Al. R. Lăsăm ca cititorii să vadă, dacă am contribuit cu ceva la rectificarea unor afirmări pripite de ordin istoric şi etnografic ale d-lui N. Al. R.

In fine, d. N. Al. Rădulescu, ajunge la concluzii şi, după ce-şi dă satisfacția de a decreta

încă odată lipsa unei pregătiri științifice pe seama mea, dă câteva definiții:

> a) *„Nu toate întâmplările istorice joacă rol în Geopolitică. Un studiu geopolitic e o schiță în care, prin simplificare, se elimină balastul amănuntului și rămân numai liniile mari. D. C. Noe e un sclav al amănuntului istoric și, noi nu-l putem urma pe această cale".*

Mi se pare însă că din tot ce am spus rezultă constatarea generală ca limitele de N., date de d. Rădulescu Peninsulei Balcanice; linia Sava-Dunăre, nu este un hotar etnografic, nu a fost în trecut, în cele mai multe sectoare ale ei, un hotar politic. O linie mare, o constatare generală nu o poți scoate din închipuire ci din cernerea faptelor. Numai atunci e justă, când se bizue *pe totalitatea sau majoritatea lor.*

Când cineva s'a grăbit să tragă linii mari, fără a fi cunoscut lucrurile, cea mai obiectivă cale este să renunțe la acea „linie mare", iar nici de cum să declare „balast", ceea ce nu a cunoscut.

> b) *„Ca să poți trage concluzii în „Geopolitica", nu interesează posesiunile de scurtă durata ci cele trainice".*

Tocmai pe cele trainice ne-am bizuit și noi. Stăpânirea romană în Panonia a durat 400 de ani, în Dacia 170; alte stăpâniri durabile — omițând pe cele scurte — a Avarilor care stăpâneau și Dacia Aureliană, a Bulgarilor care stăpânesc în N. Dunării, a Turcilor, care ajunge la Budapesta. Majoritatea stăpânirilor durabile, ca și a celorlalte, ne duce la constatarea că *linia preconizată de d. N. Al. R., ca limită Nordică a Peninsulei Balcanice, în cele mai multe și întinse segmente, n'a fost și nu e un hotar politic și etnografic.*

> c) *„In Geopolitică un hotar nu e conceput ca o linie separatoare, așa cum crede d. Noe. Hotarul e o fâșie cu influențe reciproce de o parte și de alta".*

Mai întâiu de unde a scos d. N. Al. R., constatarea: „așa cum crede d. Noe". Poate tot din titlul ...însemnările mele? Nu este d-sa acela care spune și repetă „Dunărea separă două lumi".

Noi admitem că hotarul e o „fâșie" și nu o linie separatoare. Dar, în cazul d-lui Rădulescu, „fâșia", s'a lățit, dela Singidunum până la Vindoboria, dela Drobetae până la Porolissum, pe vremea Romanilor; dela Belgrad la Budapesta, dela Orșova la Mureș, dela Chilia la Tighina, pe vremea Turcilor, ș. a. m. d., și invers, alte ori până în Balcani. Cam prea lată această fâșie în care pot încăpea mai multe state.

Dar d. N. Al. R., simplifică toate aceste lucruri, declarându-le „balast", iar pe cei ce i le relevă, sclavi ai amănuntului istoric".

Ultimul punct din concluzii nu-l mai discutăm, fiind vorba de aprecieri personale, care n'au deaface cu chestiunea.

După ce am cercetat și concluziile d-lui N. Al. R., să revenim la adevărata concluzie, așa cum cred că se desprinde din tot ce s'a discutat:

D. N. Al. Rădulescu, pornind dela năstrușnica idee că includerea României în Peninsula Balcanică înseamnă o atingere a prestigiului național, a pornit la o demonstrație a cărei concluzie era de mai înainte pusă de „interesul național", socotind că, în ce privește documentarea istorică și etnografică sunt suficiente câteva generalități prinse în treacăt, câteva clișee necontrolate.

Era și greu să ajungă la alte rezultate: Peninsula Balcanică nu are avantajul de a fi bine închisă la N. ca cea Iberică și Italică. Munții, care vin dinspre N., străbat curmeziș delimitarea ei nordică, constituind mai degrabă *legături* ale ei cu regiunile din N. decât bariere despărțitoare. *La capătul apusean* al limitei ei Nordice, sistemul dinaric, mergând paralel cu țărmul Adriaticei, o leagă de Alpii Răsăriteni. Regiunea accidentală, din latul acestor munți, ocupată altădată de rasa ilirică, apoi de romano-iliri, astăzi a devenit un domeniu al rasei iugoslave, dela hotarul Albaniei până la Austria.

La mijlocul liniei delimitatoare, vin Carpații Olteniei și ai Banatului, care străbat de asemenea perpendicular această linie, continuându-se, în spațiul dintre Timoc și Morava. „Cette région qui s'étend autour des Portes de Fer — spune mult regretatul Vâlsan[3]), — qu'elle soit l'Olténie, le Banat ou la Kraïna, a, au point de vue géographique, les mêmes caractères. Les formes du terrain sont continuées d'une rive à l'autre, comme s'il n'existait pas entre elles, un si grand fleuve". Astfel sistemul carpatic, în prelungire, se continuă spre S., prin m-ții Homoliei, Cuceai, Suva, Stara Planino, până în dreptul Pirotului, unde se leagă, prin Stara Planina de Balcani. Acest sistem, cu toate văile, dealurile și terasele, este locuit de mase de români, care se leagă de trunchiul românesc din N., așa cum și re-

[3]) G. Vâlsan-Les Roumains de Bulgarie et de Serbie.

lieful teritoriului ocupat de ele, este o continuare a Carpaţilor Banato-Olteni.

La capătul estic al liniei delimitatoare, Dobrogea formează o unitate geografică specială, mărginită spre S. V., de înălţimile Deliormanului care o delimitează uşor de câmpia moesică, formând din ea o peninsulă, legată prin Dunăre de Muntenia şi Basarabia, servind de poartă de intrare a neamurilor de Stepă, care din Basarabia, treceau înspre Balcani.

Locuită, în trecut, de greci pe ţărm, români pe malurile Dunării, turci, tătari, cumani (găgăuţi), ea devine pe zi ce trece un braţ tot mai viguros al românismului, pe măsură ce celelalte neamuri scad, prin asimilare sau emigrare.

Intre regiunea Dobrogeană şi regiunea Carpatică, dintre Timoc-Morava, terasa balcanică închisă la Sud de Balcani, se apleacă spre Dunăre, formând cu Muntenia o unitate geografică şi hidrografică deplină.

Intre sistemul Carpatic şi cel dinaric, valea largă, străbătută de Morava, se înclină spre câmpia panonică, formând o vastă deschizătură, pe unde au circulat toate invaziile şi expediţiile militare, care, din Europa Centrală, au ţintit spre Sudul Peninsulei Balcanice sau din Peninsula Balcanică, spre Panonia.

Deci, la N. Peninsulei, avem peste tot, fie articulaţii muntoase, cu regiunile învecinate, locuite de unul şi acelaşi popor, fie deschizături largi şi spre şesurile din faţă.

O asemenea configuraţie nu putea servi în trecut de hotar despărţitor, oricât am concepe hotarul, nu ca o linie, ci ca o fâşie.

Venim acum la întrebarea: Este România o ţară balcanică, sau este extrabalcanică?

Nici una nici alta în întregime, ci şi una şi alta în chip parţial.

Din punct de vedere etnografic, avem în Peninsulă, o puternică prelungire a neamului nostru, peste Dunăre, în dreptul Olteniei şi Banatului, în afară de insulele viguroase de aromâni din S. Iugoslaviei, din Bulgaria, din Albania şi din Grecia.

Din *punct de vedere politic*, suntem legaţi direct de Peninsula Balcanică prin Dobrogea.

Alte regiuni ale ţării, însă, se aşează mai mult spre Europa Centrală, iar altele au fost legate, în trecut de Europa Răsăriteană. Pe pământul actual al României, s'au încrucişat, până nu de mult, influenţe deosebite. Chiar astăzi, în Bucureşti, îşi dau întâlnire, în număr tot aşa de mare, elemente din Europa Centrală ca şi din cele balcanice.

Teritoriul României, formând însă o perfectă unitate geografică între regiunile învecinate, iar neamul românesc prezentându-se ca un puternic bloc omogen, stăpân al acestui teritoriu, România se prezintă, ca ţară şi popor, ca o sinteză proprie geografică şi etnografică. Poporul şi pământul românesc, asimilând influenţele de diferite caractere, care s'au exercitat asupra lui, vor da un tip de cultură şi de civilizaţie proprie şi originală, ale cărei linii se desemnează de pe acum şi care constitue nota contribuţiei lui la civilizaţia Europei.

Prin legăturile care le avem cu Balcanii, el este destinat să joace, un rol prim în aceste părţi ale lumii, la care, dacă ar renunţa, din imaginare motive de prestigiu, nu ştiu cum l-ar putea căpăta în alte direcţii.

Dar, chestiunile acestea trebue să fie discutate mai pe larg, ceea ce sperăm că vom putea face într'unul din numerele viitoare.

† CONST. NOE

O DISCUŢIE ÎN JURUL AROMÂNILOR

D-l Keramopulos, profesor universitar şi fost preşedinte al Academiei greceşti, a făcut, intr o şedinţă a acestei instituţii — sub titlul „Ce sunt Cuţovlahii", „O problemă etnologică" — o comunicare care a avut darul să producă o mare vâlvă şi indignare în rândurile Aromânilor.

Intr'adevăr, d-l Keramopulos, reînviind procedee şi practici de acum două trei decenii, când, competiţiunile dintre statele învecinate în jurul moştenirii teritoriilor Turciei Europene, îndemnau pe unii publicişti să recurgă la cele mai grosolane falsificări pe seama naţionalităţilor de acolo, întreprinde o încercare de travestire a unor adevăruri de obşte recunoscute, cu mijloace aşa de grosolane, încât îţi vine greu să crezi că, după 20 de ani de linişte a lucrurilor, o asemenea încercare absurdă şi fără rost a putut să fie semnată de un profesor universitar, de un fost preşedinţe al unei instituţii de cultură aşa de înaltă ca Academia greacă.

Ce voeşte academicianul grec şi cum procedează? D-l Keramopulos susţine, în esenţă, că Aromânii care locuesc, în afară de alte ţări balcanice, şi în Grecia în număr foarte însemnat, deşi se numesc Aromâni, deşi sunt numiţi de alte popoare Vlahi, ca şi fraţii lor din stânga Dunării; deşi au o limbă la fel cu a acestora, — nu sunt români ci greci, care şi-au pierdut limba, ei fiind dintre acele elemente greceşti pe care Romanii i-au angajat ca ostaşi şi i-au aşezat în poziţii tari, pe munţi, unde, cu timpul, au primit idiomul latin. Mai târziu, împăraţii le-au suprimat solda, iar ei au fost nevoiţi să adopte ocupaţia de păstori ca să nu piară de foame şi au rămas, în acele locuri cu limba greacă pierdută, şi cu o altă limbă şi ocupaţie.

Să urmărim expunerea d-lui Keramopulos:

> „Limba Vlahilor — spune d-l Keramopulos — este de origine latină, adică vine din Italia, dar de unde vin oamenii? Răspunsul cel mai uşor este că ei vin deasemenea din Italia şi că ar fi coloni italici, Romani. Dar sub republică, Roma nu trimetea coloni italieni în regiunile de peste mare, sub imperiu se trimeteau vechi soldaţi latinizaţi, căutând avere, dar nu italieni, cetăţeni romani, căci romanii erau puţin numeroşi în imensul lor imperiu".
>
> „Cum Vlahii noştri au, *ca locuinţă* veche, munţii inaccesibili sau greu accesibili, săraci şi reci, nu e posibil să fi trimis acolo, spre a-i face să ducă o vieaţă grea, italienii cetăţeni romani, iar dacă i-ar fi trimes, ei n'ar fi fost părăsiţi tristei lor sorţi. De aceea istoricii italieni nu i-au menţionat şi revendicat niciodată".
>
> „Dar munţii *nu sunt locurile lor de aşezare primitivă*, căci ei n'ar fi vorbit atunci latina căci această limbă n'ar fi putut străbate în munţi şi a latiniza popoare nomade cum n'a putut să latinizeze pe Sărăcăcianii care sunt nomazi vorbind greceşte din timpuri imemoriale, dovadă caracterul geometric al broderiei şi al sculpturii lor în lemn" [1]).

In fiecare frază din acest pasaj se cuprinde cel puţin o afirmare greşită, o contrazicere sau o incoherenţă:

a) Aromânii nu pot fi italici pentrucă Romanii nu trimeteau coloni din Italia. Nimeni dintre cercetătorii competenţi ai formării poporului român nu susţine că Românii, fie din dreapta, fie din stânga Dunării, sunt italici, ci numai că sunt un popor romanic, deci argumentarea d-lui Keramopulos este inutilă. Observăm, în plus că, pentru a o susţine, d-sa a făcut o afirmare, pe cât de categorică pe atât de falsă, când a spus că Romanii nu trimeteau peste mare coloni italici. Romanii au alcătuit numeroase colonii în provinciile romane traco-ilirice. Şi, chiar când mă-

[1]) Citatele le luăm după numărul „Le Messager d'Athènes" în care a apărut comunicarea d-lui Keramopulos. Le Messager d'Athènes, Nr. 5.194 din 18 Ianuarie 1939.

surile de colonizare stagnau, elementul italic inunda provinciile romane dela sine, în căutarea unei vieți mai îmbelşugate; ba trecea chiar în țările Romei, încă înainte ca aceste țări să fi cunoscut stăpânirea romană directă. Lucrul acesta este dovedit şi admis de toți istoricii şi cunoscătorii vieții provinciale romane şi formării popoarelor romanice;

b) D-l Keramopulos spune *„Vlahii noştri au ca locuințe vechi munții inaccesibili"*, aceasta pentru ca să afirme că Romanii nu puteau trimite acolo pe munții cei reci şi pe ai lor; deci aromânii, care au aceste locuințe vechi nu pot fi *romani* ci greci. Iar în alineatul imediat următor, tot d-sa spune: *Dar munții nu sunt locurile lor de aşezare primitivă*, căci ei n'ar fi vorbit atunci latina". Apoi, dacă nu sunt munții locurile lor de aşezare primitivă, la ce atâta vorbă de prisos?

Totuşi, am dori să fim dumiriți: Sunt sau nu munții locul de aşezare veche sau primitivă a Aromânilor, căci d-l Keramopulos a lăsat chestiunea încurcată;

c) In fine, o ultimă inexactitate este aceea cu Sărăcăcionii despre care, d-l Keramopulos spune că n'au putut fi latinizați şi că vorbesc greceşte din timpuri imemorabile *„dovadă caracterul geometric al broderiei şi al sculpturii lor în lemn"*. Fiecare Sărăcăcian însă, dacă l-ai întreba, îți va spune că este din Săracu, comună curat românească din Pind. Grupe din locuitorii Săracului — Sărăcăciani — ocupându-se cu oeritul, au adoptat nomadizmul şi, în peregrinările lor, şi-au pierdut limba, adoptând un graiu grecesc amestecat cu multe resturi române. Portul şi datinele au rămas intacte româneşti. De-i întrebi ce sunt, ei îți spun că sunt Vlahi. Totuşi, pentru d-l Keramopulos, ei vorbesc greceşte din timpuri imemorabile. Dovada? Caracterul geometric al broderiei şi al sculpturilor în lemn. Dar acest caracter îl au şi broderiile şi sculptura în lemn a Aromânilor care vorbesc româneşte.

După d-l Keramopulos, toate popoarele ar trebui să vorbească greceşte din timpuri imemorabile, dacă s'ar găsi, în portul sau în sculpturile lor populare, ornamentații geometrice.

După acest pasaj atât de încărcat, d-l Keramopulos, trece la cercetarea izvoarelor istorice.

Ce spun aceste izvoare?

Incepând cu Kekavmenos, cu care începe şi d-l Keramopulos, două constatări se întâlnesc, ca două fire roşii, în aceste izvoare cu privire la Aromâni, din secolul al 10-lea, până la căderea Imperiului Bizantin, sub turci. In toți cronicarii, care ne vorbesc ceva mai pe larg despre Aromâni, se constată:

1. Originea lor latină şi *identitatea lor etnică* cu Daco-românii.

2. Ura nestinsă a acestor români, contra grecilor, care nu se domoleşte decât cu căderea Imperiului bizantin sub turci.

Ce spune Kekavmenos, cronicar bizantin care a trăit în secolul al 11-lea, nu al 12-lea, cum afirmă d-l Keramopulos, şi care şi-a scris lucarea între anii 1070—1080?

Kekavmenos confundă pe Vlahii din Grecia *cu Dacii*, nume sub care se înțeleg, în secolul al 11-lea, românii din stânga Dunării. Deci, Kekavmenos afirmă, încă în secolul al 11-lea, *identitatea dintre cele două ramuri româneşti*, Aromânii şi Daco-românii. Citām chiar pasagiul reprodus de d-l Keramopulos [2]).

„Ei sunt aceia ce sunt numiți *Daci şi Besi* şi ei locuiau înainte, aproape de fluviile *Dunărea şi Sava*, acolo unde locuesc de câtăva vreme sârbii, în locuri fortificate şi greu accesibile. Incurajați de aceasta, ei simulau prietenia şi supunerea împăraților mai vechi ai Romanilor şi, ieşind din întăriturile lor, ei prădau țările romane; iată de ce aceştia, indignați contra lor, îi risipiră; şi ei părăsiră țara şi se risipiră în tot Epirul şi Macedonia şi cei mai mulți se aşezară în Grecia".

Kekavmenos, care, cum am spus, a trăit pe la sfârşitul secolului al 11-lea, deci, destul de aproape de vremea, când se va fi produs o deplasare în mase de element român dela N. spre S., deplasare a cărei amintire se putea păstra încă în păturile populare, este un izvor de cea mai mare însemnătate, pentru trecutul vechiu al Românilor. El afirmă:

a) Că, Aromânii au venit dela N., din regiunea Savei şi a Dunării;

b) Că, ei sunt vechi Daci şi Besi, deci *acelaş popor cu Daco-Românii;*

c) Că, ei, în vremea când scria dânsul, erau răspândiți şi se aflau în Epir, în Macedonia şi în toată Grecia.

In alte pasagii din povestirile lui, el arată că, Tesalia era locuită de ei, aflându-se în număr însemnat şi în Capitala ei, Larissa, unde pun la cale o răscoală, reuşind să determine pe guverna-

---

[2]) Prof. Keramopoulos — Que sont les Koutzovalaques — Un problème éthnologique — Messager d'Athènes, Nr. 5194 din 18 Ianuarie. în continuare.

torul Greciei Protospătarul Nicoliță, un român dintr'o mare familie nobilă, să se pue în fruntea lor

Din arătările lui Kekavmenos, aceea care-l supără mai mult pe d-l Keramopulos, este aceea, prin care Kekavmenos, arată că Aromânii au venit dinspre N., de lângă Sava și Dunăre.

Dacă Aromânii au venit dintr'o regiune, unde nu existau greci, atunci susținerea absurdă a academicianului grec că, ei sunt greci latinizați, se prăbușește dela început. Aromânii deci, nu trebue să vie dinspre Dunăre. Kekavmenos a inventat această explicație — zice d-l Keramopulos, — *„pentru a demonstra, prin istoria de mai sus, unitatea linguistică și etnologică a daco-românilor și a Kuțovlahilor".*

Contestarea din partea d-lui Keramopulos a afirmărilor lui Kekavmenos, cu privire la sosirea Aromânilor dinspre Dunăre și Sava, nu se bazează pe nimic.

In schimb, toată filologia romanică modernă, începând cu marele filolog ceh Fr. Miclosich, unul din întemeietorii acestei ramuri liguistice, afirmă că unitatea limbii daco-române, cu dialectul ei macedo-român, nu se explică decât dacă admitem că limba română s'a format într'o regiune situată pe ambele maluri ale Dunării, cam în regiunea Daciei Aureliane, la S., a Olteniei și Banatului la N., adică tocmai acolo de unde Kekavmenos afirmă că au venit masele de Aromâni, care s'au risipit în Macedonia, Epir, Tesalia și în toată Grecia.

Este o coincidență surprinzătoare între constatarile filologilor romanici și cea ce spune Kekavmenos. Această coincidență are o valoare, cu atât mai mare, cu cât primul care a ajuns la certitudinea că graiurile române nu s'au format fiecare separat în regiuni deosebite, ci sunt forme ale unei limbi comune, care s'a format într'un spațiu unitar, pe ambele maluri ale Dunării, spune Fr. Miclosich, nici n'a cunoscut cronica lui Kekavmenos, care a fost publicată pentru prima dată deabia în anul 1881, în Revista Ministerului Instrucțiunii Rus, de către bizantinologul rus V. Vasilevski, fiind până atunci necunoscută.

D-l Keramopulos, care spune singur că nu e filolog, și că nu cunoaște limba kutzovlahilor, ignoră toate acestea și spune că ceea ce a povestit Kekavmenos, sunt simple invențiuni destinate a explica *„unitatea ligvistică și etnologică a daco-românilor și a kuțovlahilor".*

Reținem totuși, că, prin această explicare a arătărilor lui Kekavmenos, d-l Keramopulos admite că unitatea lingvistică și etnologică a daco-românilor și kuțovlahilor era un lucru evident.

Dar dacă o asemenea identitate există, atunci cum o explică d-sa? Cum putea să existe identitate lingvistică și etnologică între niște greci latinizați și între niște daci latinizați, despărțiți prin spații așa de vaste ca cele din Pind până în Balcani?

Nu cumva și daco-românii o fi fiind tot greci latinizați?

Evident divagațiile d-lui Keramopulos duc la absurd.

Lăsând dar pentru moment pe d. Keramopulos, constatăm ceea ce nu contestă, pentru moment, nici d-l Keramopulos:

Kekavmenos spune că *Vlahii din Epir, Tesalia, Macedonia și Grecia, sunt Daci,* adică *identici cu Daco-românii.* Adică sunt români pur și simplu.

Mai cităm însă, încă un pasaj din Kekavmenos, din care se poate vedea cum priveau grecii pe acești vlahi, pe care d-l Keramopulos îi vrea eleni latinizați. Iată ce spune Kekavmenos, într'un celebru pasaj, în care, în fiecare cuvânt, clocotește ura oarbă și veninul cel mai amarnic la adresa Vlahilor. Cităm, după traducerea d-lui prof. G. Murnu:

„Vă sfătuesc — spune el, adresându-se fiilor săi — atât pe voi cât și pe copiii voștri, fiindcă neamul Vlahilor e cu totul necredincios și stricat, întru cât nu are lege nici față de D-zeu, nici față de împărat și nici față de rudele și prietenul său, ci umblă pe toți să-i înșele și strașnic minte și fură: și cu toate că, pe fiecare zi face jurămintele cele mai grozave către prietenii săi, le calcă ușor, și se leagă prin frății de cruce și cumetrii, cugetând că într'acest chip va ademeni pe cei proști și întru cât niciodată n'a păzit credința către nimeni, — ba chiar sunt și tare fricoși, căci au inimă de iepuri și îndrăzneala lui vine numai din frică: — de aceea vă povățuiesc să nu vă încredeți într'înșii nici de cum. Și dacă se va întâmpla vr'odată iar răscoală și vor fățări dragoste și credință și se vor jura pe Dumnezeu, că vor păzi-o, să nu-i credeți; căci e mai bine să nu vă dea nici un jurământ și nici să le dați lor, ci să-i țineți de răi.

O, nu, să nu-i credeți pe dânșii câtuși de puțin, ci să vă prefaceți și voi că le sunteți prieteni. Și dacă vr'odată se va face răzmeriță în Bulgaria, cum s'a spus, și vă mărturisesc sau vă jură prietenie, să nu-i credeți! Iar dacă își vor așeza fa-

miliile în vreo cetate a României, lasă-i să le așeze: ele să șadă înlăuntrul zidurilor, dar ei afară. Iar când vor pofti să vie la familiile lor, să nu intre decât numai puțini; și când aceștia vor ieși, să intre alții. *Și să fiți cu mare băgare de seamă la ziduri și la porți.* Și asat făcând, veți fi în adăpost; pe când, dacă veți lăsa să intre mulți la familiile lor, cetatea va fi trădată de dânșii și veți fi mușcați ca de aspidă și atunci vă veți aduce aminte de sfaturile mele. Iar dacă veți păzi aceste povețe, și pe ei îi veți supune și voi veți trăi fără grijă [3]).

Ura pe care o arată Kekavmenos față de Vlahi, nu era un sentiment personal ci expresiunea unei stări de suflet generale a lumii grecești, din vecinătatea așezărilor Vlahilor față de aceștia. Ea își găsește explicarea în raporturile de dușmănie neadormită dintre cele două popoare. Era o ură cum numai încordările dintre două popoare deosebite pot să o explice. Urii grecilor, românii răspundeau cu o ură și mai mare și poate că cea dintâiu era justificată de efectele celei de a doua. Căci iată ce spune, cu o sută de ani mai târziu rabinul Beniamin din Tudela, prin anul 1173, care pornind din Spania, spre a ajunge la Ierusalim, a vizitat Italia, a trecut în Grecia, ajunge la Zeitun (Volo de astăzi); de acolo, urmând malul mării, trece la Salonic.

Când ajunge la Zeitun (Volo), notează:

„Aici e începutul Vlahiei, ai cărui locuitori ocupă munții, iar ei înșiși poartă numele de Vlahi. Asemenea căprioarelor de iuți la fugă, ei coboară în țara Grecilor, ca să despoaie și să prade. Nimeni nu-i poate ataca prin războiu, nici un împărat nu-i poate supune. Datinele creștinești nu le păzesc, și-și dau nume jidovești, din care pricină, unii spun că sunt de neam evreesc și că pe Evrei îi cheamă frați ai lor. Când îi atacă pe creștini, îi despoaie, *nu-i ucid ca pe greci*".

Trecem peste afirmațiunile cu frăția dintre Vlahi și Evrei, care, singur spune Beniamin, că e atribuită faptului că întrebuințau denumiri biblice. Era obiceiul, pe vremea aceea. Țarii bulgari, dintre 970—1018, au purtat toți nume biblice: Samuel, David, Aron, etc. La românii megleniți se mai păstrează și astăzi asemenea nume: Vram, (Avram), Noik, (Noe), etc.

Fapt cert este *ura* Vlahilor contra Grecilor. Pe evreu îl despoaie numai, pe grec *îl ucid.*

Ce zice d-l Keramopulos?

Mai trec câțiva ani, după călătoria lui Beniamin la Tudela și ura semnalată de el își găsește satisfacerea cea mai cumplită în marea răscoală a Vlahilor din Balcani, care, zice cronicarul Acominatos, aveau o mare *ură pe romei* (greci). Pe când împăratul Ioniță ataca și distrugea orașele grecești și extermina fără milă populația greacă, papa Inocențiu, îi scria: Noi însă, auzind că străbunii tăi (progenitorestin), și-au tras origina din vița nobilei cetăți a Romei și tu dela dânșii îți tragi și generozitatea sângelui și sentimentul evlaviei sincere, pe care o îndrepți spre Scaunul Apostolic, ca printr'un drept de moștenire...

Iar Ioniță îi răspunde, mulțumindu-i că l-a readus la amintirea sângelui său. In toată corespondența dintre Papă și Ioniță, pentru tratarea chestiunii trecerii bisericii din Impărăția Românilor, sub supremația Scaunului pontifical roman, în schimbul recunoașterii titlului de împărat, pentru capul Statului și de Patriarh pentru capul bisericii, se insistă de Papă și de Ioniță asupra originii romane a lui Ioniță și a poporului său. Deci această conștiință a originii romane, era tot așa de puternică la acești români, ca și aceea că grecii sunt o altă rasă, față de care nu aveau decât ură.

In fine, d-l Keramopulos citează un ultim cronicar care însemnă mai mult evenimentele de pe timpul turcilor decât cele bizantine, încât este mai degrabă un izvor scris în grecește, pentru istoria turcilor, este cronicarul Chalcohondiles.

Acesta, vorbind despre luptele și evenimentele dela românii din stânga Dunării (Principatul Munteniei), spune: „Se numesc Vlahi și Daci, ei vorbesc o limbă vecină cu cea italiană, conruptă. Vlahii, având aceeași limbă cu Dacii, locuiesc și în Pind și seamănă *cu Dacii de lângă Dunăre*".

Iată, deci, identitatea Vlahilor din Pind evidențiată și la sfârșitul Imperiului bizantin, de către unul din ultimii cronicari bizantini, așa cum a fost mărturisită de Kekavmenos, în secolul al 11-lea.

Dar, dacă asupra identității poporului român din Pind și Carpați, nu a existat timp de 4 secole, în epocile cele mai întunecate, nici o îndoială, cum e posibil ca astăzi, când studiile istorice și filologice au ajuns la atâta desvoltare, un profesor universitar, un președinte al unei Academii, să ajungă a o contesta, în plină adunare de savanți, fără niciun pic de sfială?

Lucrul acesta, deși nu e justificabil din nici un punct de vedere, își are totuși explicația lui.

Pe vremea Imperiului de R., după cristalizarea

3) G. Murnu, Vlahia Mare, București, 1913, pag. 126—127.

definitivă a naţiunilor, s'au alcătuit în Peninsula Balcanică, mai multe sate, alături cu imperiul bizantin, unele independente, alte subordonate: Bulgaria, Serbia, Vlahia Mare. Grecii din Imperiu erau favorizaţi prin faptul că limba lor era limba statului, a bisericii şi a culturii. La fel Bulgarii şi Sârbii, în ţările respective, după triumful mişcării lui Cyril şi Metodiu şi a ucenicilor lor. Numai Aromânii, Vlahii au rămas, — după înlăturarea limbii latine ca limbă de Stat şi înlocuirea ei, cu cea grecească, la începutul secolului al 7-lea, — fără limbă proprie de biserică, stat şi cultură.

Totuşi, din sufletul lor n'a dispărut ideea că ei sunt un popor deosebit, popor latin, adevăratul moştenitor al poporului roman, a cărui moştenire le-a fost uzurpată de greci.

Această conştiinţă se păstra vie şi din cauza organizării lor naţionale, sub forma de celnicate, şi uneori, de domnii mai întinse: Vlahia Mare, în Tesalia; Vlahia de Sus, în Epir; Vlahia Mică, în Etolia.

După cucerirea Peninsulei Balcanice de către Turci, s'a produs o nivelare politică din care, în afară de turci, au profitat numai grecii. In secolul al 17-lea, toate patriarhatele neelene au fost desfiinţate şi bisericile creştine, oricare a fost naţionalitatea credincioşilor lor, au fost supuse patriarhului din Constantinopol. Treptat, limba greacă s'a introdus în toate bisericile, iar începând cu secolul al 17-lea şi în tot cursul secolului al 18-lea, grecizarea păturilor mai răsărite a popoarelor balcanice a ajuns aşa de departe, încât noţiunea de creştin a început să se identifice cu cea de grec [1]. Orice sătean sau mai ales orăşean, cu o pretenţie cât de mică de cărturărie se dădea grec. Cei ce nu ştiau greceşte, spune Jiricek, vorbind despre progresele helenizării în Bulgaria, în a sa Istorie a Bulgarilor, erau numiţi „hondrochefali".

Numai ţăranii sârbi, cu cântecele lor pline de amintirea vitejilor care au luptat pe Câmpia Mierlei, mai păstrează amintirea şi cunoştinţa naţionalităţii şi a trecutului lor.

Ceea ce nu reuşise sau nu voise să facă Imperiul Bizantin, când era în plenitudinea puterii lui, a făcut biserica greacă, sub turci: *elenizarea elitelor tuturor naţiunilor balcanice.* Aromânii, mai ales cei din oraşe, care au avut o strălucită expansiune economică sub turci şi ajunseseră la o mare desvoltare culturală, au fost cei mai afectaţi decât toţi ceilalţi conlocuitori balcanici, a căror vieaţă era redusă mai cu osebire la cea de sat.

Pe la sfârşitul secolului al 18-lea şi mai ales pe la începutul celui de al 19-lea, lumea balcanică începe însă să se trezească. Intre români, între bulgari încep să apară glasuri de scriitori şi de propovăduitori, care vorbesc de o limbă proprie, de necesitatea de a o cultiva, de trezirea conştiinţei naţionale.

Astfel, Aromânii au avut pe *Teodor Cavaliotti*, care a publicat primul vocabular în dialect, reprodus de Thumann, în 1774 pe *Constantin Ucuta*, care a publicat primul abecedar aromânesc, însă cu litere greceşti, pledând în prefaţă, nevoia ca aromânii să-şi cultive limba. (Abecedarul a apărut la Viena, în 1792); pe *Mihail Boiagi*, autorul unei gramatici în dialect, care a fost scoasă la 1813.

Bulgarii, la rândul lor au avut, pe călugărul Paisie, care în cărticica lui „*Istoria Slavo-Bulgară pentru noroade şi ţări şi pentru preoţii bulgari*, terminată în 1762, le-a reamintit trecutul lor, povestindu-le isprăvile vechilor lor ţări, ş. a.

Tot secolul al 19-lea, mai ales în a doua jumătate a lui, cum şi începutul celui de al 20-lea, este plin de tumultul luptelor suscitate de reacţiunea clerului şi a păturii culte a grecilor sau grecomanilor contra acestei... „*rătăciri*". Pentru ei, nu existau Aromâni, Bulgari, Albanezi: toţi erau greci, care, dacă nu ştiau greceşte, trebuiau să înveţe. Mai târziu, şi nu e mult de atunci, s'a ajuns la teoria de greci vlahofoni, greci albanofoni, greci bulgarofoni. Ceea ce face cu Aromânii, astăzi, d-l Keramopulos s'a făcut decenii întregi cu alte ramuri din Peninsula Balcanică.

Pe măsură ce, din teritoriile turceşti, se creau state naţionale, Serbia mai întâiu, Bulgaria mai apoi, lupta grecilor devenea mai înverşunată, căci fiecare nouă adeziune a vreunui târg, sat sau regiune negreacă, la mişcarea de emancipare naţională, era socotită ca o ştirbire a viitorului patrimoniu al elenizmului, care visase odinioară ca, tot ce e creştin în Balcani, să se încorporeze unei mari Impărăţii, şi care acum îşi vedea, în fiecare zi, îngustate aceste perspective.

Aceste utopii, care au făcut să se deslănţuie suferinţe nemai văzute şi să se verse valuri de sânge, au fost înlăturate de marele bărbat de stat grec, E. Venizelos, care, prin înţelegerea balcanică din

[1]) Turcii notau în acte pe orice creştin fie el bulgar. albanez sau român, cu numele „rum" dela ramek (grec).

1912, a acceptat realitatea aşa cum se prezintă, mulţumindu-se cu o parte corespunzătoare cu adevăratele dimensiuni ale elementului grec. Aromânii, nefiind aproape de statul conaţional, România, au fost împărţiţi între statele balcanice, cei mai mulţi rămânând în Grecia. A urmat al doilea războiu balcanic, apoi războiul mondial. Noi probleme s'au ridicat, care au solicitat şi solicită alte preocupări.

S'au format grupări noi de prietenii şi alianţe. Odată cu dispariţia cauzelor care îndemnau pe unii publicişti la mistificări şi travestiri ale adevărului, era natural să urmeze o epocă de obiectivitate sau, dacă nu, măcar de tăcere discretă, în jurul vechilor probleme şi răni, mai ales din partea beneficiarilor. La aceasta îi obligă şi legăturile de prietenie intimă ce unesc ţările noastre.

Dar, nu. Iată că vine comunicarea absurdă, falsă şi fără rost a d-lui Keramopulos. Ceea ce indignează pe Aromâni, nu este atât procedarea de necorectitudine ştiinţifică atât de grosolană, cu aşa ceva ei sunt obişnuiţi de mult, cât faptul că ea vine dela un personaj atât de sus pus, al culturii greceşti.

La fel cu Keramopulos se procedează şi în alte ţări, faţă de români. Nu de mult, am citit o *Istorie a oraşului Vidin şi a ţinutului său*, de prof. D. Tuhlev, bulgar. Dânsul spune că românii din Vidin *nu sunt români ci nişte bulgari*, care au emigrat în Ţara Românească şi s'au întors după vreo sută de ani, exact în locurile de unde au plecat, însă vorbind acum româneşte. Tuhlev nu dă nici o dovadă a celor afirmate. Aşa-i place lui să fi fost, aşa a scris. Academicianul Keramopulos este în bună companie cu modestul profesor din Vidin, care însă, n'a ajuns nici profesor universitar, nici academicianul preşedinte de Academie.

Cu aceste rânduri aşi încheia aici aceste consideraţii, n'o pot face însă, înainte de a semnala încă un fapt, din care rezultă încă odată tot dispreţul pentru adevăr, cu care face istorie d-l Keramopulos.

D-sa spune:

„Remarcabili şi cu totul originali erau Vlahii din Almopea sau Karageova[5]) şi poate din Molovişte şi Gopeş, dintre cari unii au fost bulgarizaţi şi alţii islamizaţi de foarte puţin timp şi au plecat acum împreună cu schimbul de populaţie".

Almopeea sau Karageova, adică Meglenia, este la un ceas depărtare cu trenul de Salonic. Dacă d-l Keramopulos ar fi avut o cât de mică grijă de adevăr, s'ar fi putut informa, fie mergând până acolo, fie întrebând la telefon şi ar fi aflat că numai o singură comună, Nâmta, a trecut la Islamizm, acum vreo 200 de ani. Locuitorii ei, care vorbesc o românească foarte curată şi isbucnesc în lacrimi ori de câte ori dau de vre-un român meglenit, întâmplător în trecere prin Constantinópol, s'au expatriat în Turcia cu prilejul schimbului de populaţie turco-grec.

Celelalte comune româneşti: Liumniţa, Osani, Tarnareca, Cupa, Lundzini, Huma, Birislav, precum şi marea comună Livezi, continuă să existe ca comune exclusiv româneşti. In aceste comune s'a purtat o luptă românească epocală, timp de 4 decenii. Ele solicită mereu redeschiderea şcolilor române, închise samavolnic de administraţia greacă, în ciuda alianţei cu România.

Din unele din aceste comune, au venit în Cadrilater grupe de colonişti mai mari sau mai mici, fără ca prin aceasta, existenţa românească a elementului rămas acasă să fie pusă în discuţie. Ele sunt în fiinţă cu graiul, portul şi datina lor românească, cu toate că pentru d-l Keramopulos, românii de acolo nu există.

Apoi, când o realitate atât de palpabilă şi uşor de controlat este astfel travestită, la ce să te aştepţi când e vorba de lucruri din trecut, unde puţini pot urmări, controla şi demasca?

† CONST. NOE

---

[5]) Numele turcesc al Megleniei

TOT DESPRE PREOCUPĂRILE PRIVITOARE LA MUNCITORI

Două broşuri sosite la redacţie, ne dau din nou ocazia să reluam problema măsurilor pe care Ministerul Muncii le-a luat cu privire la muncitori.

Prima broşură este tipărită de italieni, cu ocazia recentei expoziţii din Bucureşti, şi cuprinde o dare de seamă despre instituţia *Dopolavoro* şi activitatea ei. Prin această instituţie, creată de Duce, în 1925, fascismul îmbrăţişează tot ce este în legatură cu muncitori, căutând *să-i ajute* în largul înţeles al cuvântului. După cum o spune şi numele instituţiei, ea urmăreşte, pe lângă valorificarea muncii în interesul naţiunii, să organizeze şi valorifice repaosul pentru a face şi îngriji energia fizică şi sufletească şi pentru a educa pe muncitor, încadrându-l vieţii naţionale. Punerea protecţiei vieţii morale a muncitorului pe un plan egal cu protecţia din domeniul economic, este una dintre trăsăturile originale ale instituţiei Dopolavoro. Toată activitatea muncitorului după ce a părasit câmpul sau uzina, este încadrată în aceasta organizaţie. Orice formă de distracţie, orice fel de manifestări culturale sau sportive sunt amplificate şi coordonate în interesul lucrătorului. Pot fi grupate în trei categorii: Educaţia culturală, educaţia fizică şi asistenţa socială. Dopolavoro a pătruns, adaptându-se tuturor condiţiilor, până în cel mai mic sat din Italia. In orice capitală de provincie există un directorat provincial al Dopolavorului, din care fac parte reprezentanţii muncitorilor, patronilor şi a altor instituţii publice a căror activitate vine în legătură cu viaţa muncitorilor. Aceste directorate organizează viaţa muncitorească din toate localităţile, până la cele mai mici. Pe întreaga ţară Dopolavoro are o direcţie generală subdivizată în şapte servicii: al organizării, administrativ, sportiv, artistico-cultural, al excursiilor, al asistenţei şi al problemelor generale. Conducerea o are secretarul general al partidului, ca preşedinte. De direcţia generală ţin: un inspectorat sanitar, oficiile tehnice şi 15 inspectorate de regiuni. Numarul muncitorilor membri ai Dopolavorului a ajuns la 3.180.000, iar asociaţiile dopolavoriste se ridică la 21.695. Lucrătorii din întreprinderile Statului sunt organizaţi aparte într'un Dopolavoro de Stat. Procentul lucrătorilor din întreprinderile Statului, înscrişi în această organizaţie este de 90% şi sunt grupaţi după felul întreprinderilor: căi ferate, poştă şi telegraf, industria tutunului. Pentru muncitorii agricoli, a căror situaţie, prezentată în numărul precedent al revistei noastre de d-l G. Jacquemyns, este cu mult mai grea decât la noi, Dopolavoro are o grijă specială, făcând sforţări pentru desvoltarea tehnicei agricole, pentru îndrumarea spre culturi rentabile, pentru împăduriri, ameliorări de terenuri; în ce priveşte viaţa sătenilor, sforţările urmăresc: întărirea dragostei de pământ şi introducerea la ţară, a tuturor binefacerilor civilizaţiei şi culturii.

Partea doua a broşurii de care ne ocupăm, cuprinde o scurtă dare de seamă a *înfăptuirilor* Dopolavorului: *a)* La educaţia artistică şi culturală: teatrul a folosit ca un instrument preţios pentru educaţia maselor. S'au construit uriaşe teatre ambulante (carele lui Tespi), care cutreeră ţara, în sate şi în oraşe; în acelaşi scop, sunt folosite: concertele muzicale, şcolile corale (în număr de 715, cu 25.585 membri şi 10.774 manifestaţii); fanfarele (în număr de 2.835, cu 87.078 membri şi 5.971 manifestaţii); orchestrele (în număr de 258, cu 4.809 membri şi 5.971 manifestaţii); orchestrele speciale de lire, acordeon, violoncel, turneele şi concursurile muzicale şi coreografice, cinematograful (în anul 1937 au funcţionat 706 cinematografe, stabile, cu 38.528 proiecţiuni şi 94 cinematografe ambulante, cu 3.973 proiecţiuni); radiofonia (aparate de recepţie la toate sediile secţiilor, zilnic „zece minute ale Dopolavorului", la posturile de emisiune). O serie întreagă de alte înlesniri permit muncitorului să profite de timpul liber: reducere de 50% la toate teatrele şi cinematografele; pentru anumite categorii de muncitori şi de salariaţi (cei mai săraci), s'a creat prin lege, *„Sâmbăta teatrală* (spectacole foarte ieftine în fiecare Sâmbătă în diferite localităţi, unde sunt teatre). Artiştii mari, care nu pot fi ascultaţi decât contra unui bilet de 100 lire, pot fi ascultaţi în *Sâmbăta teatrală*, pe un preţ de 2 lire, cel mult, de orice dopolavorist. Educaţia culturală, este completată de şcoli speciale de ameliorare a tehnicei de lucru şi de biblioteci fixe şi ambulante, de cursuri pentru analfabeţi, de cursuri pentru

completarea culturii generale, conferinţe, vizite la muzee, monumente, uzine, etc. Aproape orice sediu dopolavor este înzestrat cu o bibliotecă (sunt 10.170 biblioteci, cu 1.662.990 volume) Fiecare Dopolavoro provincial are o *secţie folcloristică* în grija căreia e dată întreaga tradiţie locală (reînvierea costumelor, ceremoniilor, hramurilor, muzicii locale, dansurilor, sărbătorilor locale, etc.); b) *Educaţia fizică:* concepută ca o educaţie a caracterului, a voinţei şi, se înţelege şi ca o fortificare a rasei, educaţia fizică se bucură de o largă desvoltare. Se efectuează prin sporturi şi jocuri populare. Nu caută campionul şi, deci, nu cere risipă de energie. Sunt preferate jocurile cu origină veche şi care sunt tipic italiene: jocul de popice, trasul frânghiei, jocul mingii şi al tamburelului. De mare grijă se bucură înotul şi canotajul (care pe lângă valoarea lor educativă, servesc şi viitorului maritim al Italiei), exerciţiile gimnastice de masse, tirul, etc. Concursuri locale şi naţionale au loc în fiecare an. Intr'un an (1937) au avut loc 103.028 diverse manifestaţii ale dopolavor-oului, cu 1.546.982 participanţi (nu spectatori, se înţelege). Incetul cu încetul, educaţia fizică se răspândeşte şi printre femei. Foarte încurajat este şi turismul sub toate formele (dela simplele vizite, până la taberele fixe şi mobile, marşuri, tiruri în munţi, croasiere, ski, etc.). Se oferă înlesniri importante: reduceri de 50% pentru călătoriile în grupuri mici sau mari pe căile ferate sau maritime, intrarea gratuită pentru grupuri în toate muzeele, reduceri în casele de adăpost şi pensiuni, asigurare gratuită contra accidentelor eventuale, etc. Cu drept cuvânt, italienii se pot lăuda că „tristul tablou al lucrătorului, care la sfârşitul lucrului se închide în localuri posomorîte şi bolnăvicioase nu mai există; graţie propagandei O. N. D., (Opera Naţională Dopolavoro), dopolavoriştii se pasionează astăzi pentru concursurile în aer liber, pentru plimbările în munţi, pentru ascensiuni turistice; generaţiile viitoare vor putea să facă dovada tuturor avantagiilor acestei opere binefăcătoare"....; c) *Asistenţa socială şi sanitară.* Un oficiu de asistenţă socială există pe lângă sediul fiecărui Dopolavoro provincial sau comunal, îndeplinind funcţia largă de consultare, de ajutorare, creiază cooperative cu preţuri ieftine, face asigurări, primeşte economii, acordă reduceri în caz de asistenţă medicală. Aceasta din urmă este foarte bine organizată, (are patru secţii: medicina sportului, propaganda igienică, primele ajutoare, asistenţa sanitară în genere). Problema locuinţelor, a parcurilor şi a grădinilor de zarzavat, este şi ea în atenţia Dopolavorului. Intr'un singur an, asistenţa socială şi sanitară a înregistrat rezultatele următoare: 25.033 birouri de consultaţii, 161.313 persoane asistate, 4.952.135 asigurări, 37.621 persoane în colonii marine şi de munte, 60.000 legitimaţii de cumpărături eftine, 2.135 medici colaboratori, etc.

Dopolavoro, desfăşoară şi o activitate editorială. *Gente Nostra,* săptămânal ilustrat; *Annuario dell'O. N. D.,* etc.

Cea de a doua broşură, este scoasă de Ministerul Muncii român şi e intitulată: *„Muncă şi voe bună", folosirea timpului liber al muncitorilor.* Cuprinde referatele d-lor: *Stavri Cunescu, D. I. Suchianu, Victor Ion Popa, Octav Livezeanu, Lt.-col. Alexandru Săvulescu, I. Ghica* şi *Tudor Vianu.*

D-l Stavri Cunescu face propuneri în vederea organizări generale a instituţiei. Incepe cu un concis istoric al preocupărilor şi înfăptuirilor din toate ţările, inclusiv ţara noastră. Programul de lucru în domeniul acesta al întrebuinţării timpului liber, pe care Ministerul Muncii ar trebui să-l realizeze, fie direct, fie prin coordonarea altor iniţiative, ar trebui să cuprindă: I. *Activitatea culturală: a)* şezători şi conferinţe, ţinute la nucleele muncitoreşti, ce ar urma să ia fiinţă; *b)* biblioteci; *c)* teatru; *d)* cinematograf. II. *Activitatea artistică:* orchestre, coruri, dansuri naţionale. III. *Activitatea sportivă.* IV. *Activitatea turistică.* V. *Concursuri.* VI. *Expoziţii.* VII. *Grădini muncitoreşti.* Pentru ca acest program să înceapă, d-l Stavri Cunescu, mai recomandă: 1) Ministerul să ceară colaborarea asociaţiilor patronale, muncitoreşti şi a întreprinderilor. 2) Să se cunoască tot ce s'a făcut în ţara noastră pentru muncitori. 3) Să se numească pe lângă minister, un fel de consilieri tehnici pentru fiecare ramură a programului. 4) In fiecare centru, să se institue comitete de colaborare. 5) Un organ propriu de publicitate. 6) O insignă. 7) Un steag. 8) Cursuri de iniţiere pentru cei ce lucrează în această direcţie.

Referatele următoare, detaliază punctele programului general de mai sus: cinematograf (D. I. Suchianu), teatru (Victor Ion Popa), biblioteci, publicaţii şi conferinţe (Octav Livezeanu), educaţia fizică, turismul şi tirul (Lt.-col. Alex. Săvulescu), muzica (I. Ghiga), radiodifuziune şi universitate (Tudor Vianu).

Am rezumat cuprinsul acestor două broşuri, pentrucă ni s'a părut că amândouă dovedesc acelaşi lucru: *dacă este cineva care stărue*, se poate face mult. Programul poate fi înjghebat repede, bun, sau mai puţin bun. Oameni gata de lucru se pot găsi. Cel care *să nu obosească stăruind, acela e greu de găsit*. Că lucrul este aşa, ne-o dovedeşte şi începutul din ţara noastră, unde cei care ar fi putut lucra, slavă Domnului, n'au fost formaţi acum. Că aceşti oameni care se oferă să lucreze nu vor fi fiind tocmai cei care trebue, se poate. Dar, iarăşi, cei care trebue nu se pot găsi gata făcuţi, şi, deci, e nevoie ca să fie formaţi. Şi ei nu pot fi formaţi decât dintre cei care din dragoste se oferă să muncească. Că programul înjghebat de aceşti oameni, ar putea să nu fie cel mai bun, de asta nu se îndoesc nici ei. Dar nu aceasta e important la început. Totul e *ca mişcarea să înceapă*, să prindă rădăcini în sufletele cărora se adresează. Odată curentul pornit, programul se va îmbunătăţi *dela sine*, iar oamenii *se vor alege*. Nu există cineva care să-ţi dea un program mai bun decât ţi-l poate da realitatea căreia vrei să i-l aplici. Şi tot realitatea îţi alege oamenii. Muncă şi voe bună poate avea două pilde în activitatea Fundaţiei Regale Principele Carol şi a Străjii Ţării. Cine mai recunoaşte azi oamenii şi programul cu care au început aceste instituţii? Singur gândul de bază a rămas neschimbat. Oamenii şi programul s'au *îmbunătăţit* în contact cu realitatea; sau, în parte, au loc şi *eliminări* sau *adăogiri*. Aşa că atenţia opiniei publice nu are rost să fie îndreptată în direcţia programului sau a persoanelor. In locul colaborării la elaborarea unui program, Ministerul Muncii, e mult mai mulţumit dacă primeşte din partea particularilor, colaborarea la *muncă*. Sau măcar o colaborare la campanie de lămurire a tuturor, despre gravitatea problemei şi despre atitudinea pe care trebue să o luăm cu toţii faţă de muncă şi muncitori. După cum precizează d-l ministru al muncii, marea preocupare trebue să fie împăcarea muncitorilor cu societatea, prin participarea lor, împreună cu celelalte clase, la acelaşi patrimoniu cultural.

Câţi oameni bogaţi sau culţi se pot mândri că prin purtarea lor au putut face pe muncitorii cu care au venit în contact să creadă că sunt stimaţi şi că nu sunt socotiţi inferiori din cauza muncii lor? Câţi, tot dintre aceştia, sunt preocupaţi să nu pună distanţă între ei şi oamenii care muncesc? Există o prejudecată faţă de muncitori, oricâţi s'ar face că n'o cunosc. Prejudecată pe care muncitorii o simt. Nu suntem obişnuiţi să judecăm oamenii după felul cum îşi îndeplinesc munca şi după însuşirile lor de caracter. Ii judecăm după rangul pe care munca respectivă îl are într'o ierarhie alcătuită după criterii neserioase, criterii ale deşertăciunii şi ambiţiei, fără să ne întrebăm dacă prin felul de a fi şi de a munci, omul acela cinsteşte rangul în care e situat. Este necesară o revizuire a conştiinţei tuturora. Prea sunt mulţi cei care *sunt necuviincioşi*, prin felul de vieaţă şi prin mentalitate, faţă de muncitori.

Muncă şi voe bună, îşi cunoaşte bine rosturile. Mijloacele şi programul de lucru se vor perfecţiona dela sine. Nu-i urăm decât să aibă întotdeauna norocul unui conducător neobosit. Iar celor ce nu activăm direct în slujba ei, ne revine datoria de a ne gândi că putem să-i fim piedică cu prejudecăţile noastre. Zădarnic se va strădui cineva să *lege de patrie* pe omul care munceşte cu mâinile ca să poată trăi. Sforţările conducătorilor Ministerului Muncii, de a asigura muncitorilor împărtăşirea din bunurile civilizaţiei, pot fi stânjenite de atitudinea unui domn bine îmbrăcat, care spune *tu*, unui om mai bătrân decât el, numai pentru motivul că hainele îl arată a fi muncitor. Să ne gândim că acest complex de bunuri, din care ne împărtăşim cu toţii, care este *ţara noastră*, cere şi muncitorilor acelaşi sacrificiu ca şi nouă: *s'o apere cu preţul vieţii lor*. Nu li se cuvine atunci să simtă că într'adevăr preţul vieţii lor face să fie dat pentru apărarea ţării?

DUMITRU DOGARU

SOCIOLOGIE TEOREТICĂ

EUGENIU, SPERANŢIA: *Introducere în Sociologie.* Tomul I. *Istoria concepţiilor sociologice:* Cluj, Tip. Cartea Românească, 1938. 400 lei.

Istoricii Sociologiei, nu mai puţin decât istoricii tuturor celorlalte ştiinţe sociale, sunt tentaţi de a face o istorie a concepţiilor, aşa cum se clasează plantele unui herbar sau piesele unui muzeu. De îndată ce, însă, o idee e desprinsă din ansamblul năzuinţelor ce i-au dat naştere şi de scopurile în vederea atingerii cărora a fost concepută, ea devine o cunoştinţă sterilă, bună să încarce memoria, dar nu să înlesnească fapta.

Primejdia aceasta a izolării muzeale a doctrinelor e evitată, în genere, în cartea prof. Speranţia. Partea ei centrală, aceea consacrată lui Comte şi încercărilor de a preciza prin raportarea la faptele spirituale, economice, geografice, biologice, istorie, „legile" fiinţării unităţilor sociale, arată limpede locul şi contribuţia fiecăreia din aceste tentative în planul de bătaie secular, pentru constituirea ştiinţei despre societate. Numai introducerea, care prezintă contribuţia ştiinţelor politice, economice, juridice, morale şi istorice la întemeierea Sociologiei, pornind dela Chineji şi Indieni, după procedeul evoluţionist, pentru care toate aceste culturi sunt etape prevestitoare ale civilizaţiei moderne europene şi nu culturi autonome, şi unele capitole cum ar fi cel despre Relaţionism, Universalism şi alte concepţii recente, sunt scrise cu procedeul care izolează ideile.

Profesorul Speranţia are o justă înţelegere a rostului sociologiei, când pune în centrul cărţii lui ideea că elanul, pe care l-a luat sociologia la începutul veacului 19 se datoreşte convingerii caracteristice epocii că „evenimentele sociale... vor putea fi guvernate.... când se vor cunoaşte legile lor naturale..." (107). Convingerea aceasta trebue reîmprospătată fără încetare acum, când, după o sută de ani de mult căutat al „legilor sociale", de muncă de Sociologie generală adică, sociologii au ajuns să uite pricina şi scopul acestei acţiuni. Sociologia „teoretică", „generală", este destinată să fie un mijloc, care să înlesnească mai buna conducere a societăţilor şi în deosebi a naţiunilor. Ca atare, activitatea sociologilor trebue să nu se ţărmurească la reluarea fără încetare a aceloraşi teme teoretice, ci să le folosească şi să le verifice productivitatea, lămurind realitatea socială prezentă cu ajutorul lor, stabilind tendinţele ei de evoluţie, arătând măsurile ce trebuesc luate pentru înfăptuirea celei acceptate de conducătorii politici. Faptul de a nu fi evidenţiat de ajuns măsura în care Şcoala Prof. Gusti e pătrunsă de nevoia acestei întregiri a Sociologiei şi o realizează prin cercetările ei şi prin munca de mai bună organizare a vieţii satelor pe care o desfăşoară, pornind edla acestea, constitue nu numai un neajuns al paragrafului interesant, consacrat „mişcării Sociologice româneşti", (461—473), de Profesorul Speranţia, ci şi o inconsecvenţă.

„Istoria concepţiilor sociologice", va avea o influenţă utilă, dacă cetitorii nu se vor opri la ea, ci vor folosi călăuzirea ei cum trebue, pentru a trece la lectura chiar a textelor mai însemnate ale Sociologiei şi mai ales dacă vor avea să folosească cunoştinţele teoretice, adunate în acestea, la lămurirea alcătuirii, stării şi prefacerilor sociale ale satelor, oraşelor şi păturilor sociale româneşti.

Judecând după volumul din faţa noastră „partea teoretică" a „Introducerii în Sociologie", a Prof. Speranţia va fi destul de apropiată de sistemul Prof. Gusti. Faptul că d-sa s'a orientat la Paul Barth (autorul pe care alături de Comte, Spencer, Tarde şi Durkheim, îl citează mai frecvent), căruia Prof. Gusti i-a fost elev şi colaborator, ne întăreşte în această părere. Căci tezele lui P. Barth nu pot fi duse mai departe decât în modul în care a făcut aceasta Prof. Gusti, în cadrul sistemului său.

Anton Golopenţia

Prof. Dr. VIRGIL TEMPEANU: *Die geopolitische Lage Rumäniens und Deutschland.* (Situația geopolitică a României). Vortrag gehalten in Rahmen der „Deutschen Gesellschaft", Preysing-Palais, München, am 19-ten März, 1937, București 1937.

Așa se chiamă broșura d-lui *Virgil Tempeanu*, (lector la Universitatea din München), broșură tipărită în 1937 și conținând o conferință ținută în Martie același an, la München [1].

Să parcurgem broșura împreună. „Politica României — spune autorul — a fost și este încă și azi dictată de mai mulți factori: așezarea (sau situația, n. n.) geografic-economică, legăturile istorice tradiționale, compunerea însăși a poporului, a partidelor politice, etc. Acestea toate trebuesc trecute în revistă, dacă vrem să înțelegem actuala orientare politică a României și să vorbim despre viitoarele ei direcții probabile. (3—4). Cu alte cuvinte, autorul vrea să expună temeiurile naționale — geografice, istorice, culturale — care au dictat sau dictează orientarea politicii externe românești. „Din punct de vedere geografic și economic, spune el, România este una din principalele porți care se deschid Apusului spre Răsărit; bolșevicii, însă, văd în România și o poartă spre Apus, pentru ei. Ajunge o privire pe harta Europei, ca să „prindem" această caracteristică așezare a României: ea este ținutul de trecere înspre Răsărit. La noi, acolo la București, se încrucișează căile internaționale care duc dinspre Occident spre Orient și din Nordul Europei spre Sud-Est. Și numai la 3—4 ceasuri de București, se găsește Constanța, portul nostru modern, care ne deschide, spre Sud, spre Africa, spre India, — drumul mărilor. Nicio mirare, deci, că atât puterile din Vest cât și cele din Est vor deopotrivă să-și asigure influența asupra acestui important ținut de tranziție". (4).

Urmează o trecere în revistă a bogățiilor României „una din cele mai bogate și mai frumoase țări" — bogății „care-s departe de a fi îndestulător exploatate..."

„Aproape 60% din solul agricol al României este, din păcate, lucrat și acum cu mijloace primitive — și totuși, România ocupă locul al 3-lea în lume ca producătoare de porumb și al 6-lea ca producătoare de grâu. Cultura viței de vie e foarte răspândită. Râurile care brăzdează țara sunt, ca și lacurile, foarte bogate în pește. Singură Delta Dunării produce 61.000 tone pește anual...". Vorbind despre industria și comerțul românesc, autorul spune, între altele: „Suntem un popor de țărani... pe care datele economice naturale îl îndreaptă spre încheierea de relații economice cu un Stat industrial și comercial — care, în prima linie, apare ca fiind Reichul german" (M. 5). [1]) Pledează pentru o politică externă care să se orienteze spre Germania mai mult decât până acum, așa cerând — în primul rând — *situația noastră geopolitică* și relațiile economice naturale. Examinează și explică legăturile noastre cu Franța, factorii care au îndrumat și îndrumă spre această țară politica noastră externă: originea comună, tradiția istorică și culturală (7—8). Se analizează, apoi, vieața politică internă a țării (e vorba de anumite desbateri în Parlamentul românesc, privind relațiile noastre cu vecinii, e vorba de propaganda și primejdia bolșevică, de G. Brătianu, O. Goga, N. Titulescu, de aversiunea pentru bolșevism a țăranului român — pavăză pentru Europa în această privință, — etc.). Urmează trecerea în revistă a minorităților noastre, subliniindu-se largile drepturi de care toate se bucură. Românii sunt, însă, „un popor unitar și au, după Bulgari, cea mai mare natalitate între popoarele Europei". Protestează împotriva unora din paginile cărții lui *Wolfgang Höpker: Rumänien diesseits und jenseits der Karpathen* [2]), pagini în care autorul german exagerează deosebirile de mentalitate existente între noile provincii și vechea Românie (14—15). E vorba, după aceea, de tendință pe care România o manifestă tot mai mult, pentru o vieață și o orientare politică externă *proprie*. Conștientă de puterea și menirea ei, România — ca și țările celelalte din Sud-Estul Europei — crede că a sosit vremea să fie cu adevărat (și numai) *ea însăși*. Pentru aceasta ea ar avea suficient de învățat dela Germania, care i-ar putea servi de exemplu (16). Sunt trecute în revistă, după aceea, partidele politice românești (fuit quondam! n. n.), fiecare cu ideologia sa po-

[1]) Privite în lumina recentului acord comercial dintre România și Germania, aceste cuvinte apar ca fiind fost spuse acolo la München, ca foarte la locul și la vremea lor.

[2]) (România de dincoace și dincolo de Carpați) München, 1936.

litică și socială (17—18), după care, în ultimele pagini, è vorba de vieața culturală a germanilor din România — și mai ales de relațiile culturale româno-germane, pe care autorul le dorește cât mai strânse: „Noi (Românii), tindem spre o cultură națională tot mai pronunțată și avem siguranța că, pentru noua construire a României, spiritul național german ne este indispensabil". Pentru a-și realiza personalitatea națională, Românii să privească la Germani și să-i aibă mereu de exemplu: „E datoria noastră cea dintâi (această realizare). Puterea, independența și demnitatea românească, conservarea și creșterea continuă a acestora, iată datoria fiecăruia dintre Români. Acestui țel trebue să i se subordoneze, fără excepție și fără nicio altă considerație, toate interesele particulare, de grupă sau de clasă... Această lecție am văzut-o noi (autorul), pusă în practică în Germania; această lecție ne-a dat-o Germania cea nouă, care s'a scuturat, mândră, de orice tutelă. Exemplul ei să ne stea mereu înainte. Dea Dumnezeu înțelegere între popoarele noastre", iată cum își încheie autorul conferința-broșură.

Trebue să recunoaștem că, fără să fie... specialist în geopolitcă autorul nostru a ținut, acolo la München, o foarte bună conferință de acest fel.

In primele două pasagii reproduse e întreg suportul geografic necesar pentru înțelegerea situației geopolitice a României. Iar desvoltarea ulterioară a subiectului abia dacă rareori iese din cadrul propus: *Situația geopolitică a României și Germania.* Vrem să spunem că, după definirea poziției noastre geopolitice, autorul — aproape că culege (am spune) concluziile, care singure se impun (adică *unele* concluzii, nu toate). Și, așa cum tratatele și broșurile germane de geopolitică nu uită aproape niciodată să exalte tendințele și forțele de înălțare ale poporului respectiv, așa autorul nostru scoate, din datele și realitățile noastre geografice și etnice, încheierile care ne dau dreptul să privim cu toată încrederea viitorul României, *„placa-turnantă"* (să-i spunem noi) a Sud-Estului european.

Ion Conea

N. IORGA: *Neamul romănesc în Ardeal și Țara ungurească la 1906.* — București, Editura Ministeriului de Interne, 1939, în 8°, 472 p.

Despre Romînia noastră, ori, măcar despre o parte a ei, s'a scris mult. Mult dar nu prea. S'a scris mult cantitativ, dar puțin ceea ce ar fi trebuit să se scrie, să se arate.

Umblatul tău prin țară și constatările personale despre țara ta sînt fără preț, desigur cele mai valoroase, când ai ochi mai ales, cînd poți observa fără părtinire sau ură.

Unii au străbătut-o în lung și'n lat, cei mai mulți fără să-și însemne impresii asupra celor văzute, întîlnite. Cei cîțiva care și-au notat observațiunile lor, acestea se ocupau adesea de formele exterioare ale ținuturilor, de peisaj, descriau locurile, se opreau asupra întîmplărilor din popasuri, închipuind povestiri mucalite ori sfătoase, neputincioase să oglindească starea de fapt *a locului,* nici pe departe desigur cea *a oamenilor, a năravurilor, a gîndurilor lor,* a felului lor de viață, atîtea și atîtea...

Aceste cărți închipuiau o Romînie „pitorească", înfățișarea în pastel — cu sau mai ales fără talent — a unui colț de țară, pictural prins de cîteva linii și culori.

Vlahuță *cu sufletul la gură* a pictat o serie întreagă de tablouri, zugrăvind *România pitorească.*

In pragul războaielor trecute, în 1911, Silvestru Moldovan, scrie *Ardealul* (vol. I: *Ținuturile de pe Olt;* vol. II: *Ținuturile de pe Murăș;* vol. III: *Țara Hațegului, Zarandul și M-ții Apuseni),* apărute în două ediții. Și el descrie cu predilecție farmecul naturii în ținuturile pe care le străbate, farmecul priveliștilor și al așezărilor în genere: *„Să deschidem o carte mare de tablouri și frumuseți naturale..."* (p. 4).Deși promite: *„Să studiăm firea nobilă și obiceiurile lui străvechi* (ale Romînului ardelean), *să-i admirăm porturile pitorești..."* (idem), se oprește mai mult decât la orice, la descrierea locurilor. Urmărește istoria anumitor localități și, bun Romîn, dovedește (pentru a cîtea oară) sfruntatele afirmații ale lui R. BERGNER din *Siebenbürgen Land u. Leute.* Călătorul ajuns în orașe, face istoriul clădirilor, geografia străzilor, aproape în genul unui ghid. Aspectul general al lucrării îți amintește configurația unui baedeker.

Intîrzie uneori asupra portului mai distinct dintr'o anumită regiune (Portul Rășinarilor) ori — de mirare — se oprește asupra aranjamentului odăilor (p. 42—44).

De cîte ori un loc își are legenda lui, autorul nu se codește să o dea in-extenso. Munții, apele sînt arătate cu dibăcia unui dascăl corect, într'o carte de geografie.

Inaintea lucrării lui Silvestru Moldovan — în afară de cartea d-lui N. Iorga — retipărită azi: *Neamul romănesc în Ardeal și Țara ungurească la 1906*, pînă în zilele noastre, la *Cunoștințe folositoare*, pînă la *Romînia* d-lui Simeon Mehedinți, și recenta *Țara noastră* a d-lui prof. I. Simionescu, nu s'a cercetat vreun ținut în toată bogata lui varietate de aspecte pe care le prezintă, în ce are reprezentativ, specific.

Lăsînd la o parte lucrările prea cunoscute ale d-lor Mehedinți, Simionescu și, voit uitînd alte lucrări pe care nici nu le cităm aci, dinainte de 1906, d. prof. N. Iorga, odată cu întreprinderea unui voiaj — o adevărată călătorie de studii, înseamănă minuțios, cu vervă și talent incontestabile. impresiile, observațiile, criticile, într'un cuvînt, tot ce un ochiu atent și perspicace, ajutat de un grai frust și de cunoștințe îmbelșugate, variate, asupra trecutului, conturează, dă expresie unei descrieri ample, lapidare, limpezi și complete aproape, asupra Romînilor din Ardeal și Țara ungurească, la 1906.

Prospețimea celor relatate — singură numai ar justifica inițiativa retipăririi acestui voluminos tom. Dar cartea are încă neprețuite judecăți, neprețuite amănunte, unele de nimeni de atunci pînă astăzi întîlnite poate, în orice caz, nemărturisite.

Și azi, ca și în 1906 — cartea grăește adevăruri răspicate, permanent valabile. Osîndește greșeli care mai dăinuiesc, insereează scrutări pe care altcineva se arată a nu le fi putut executa.

Grafice sau hărți care să ne arate de unde și pînă unde stăpânește un anume costum de pildă, ori un anumit obicei, nu avem încă. Hărțile pe care să citești cu ușurință și să exprime viu realitățile etnografice, sociale ale Romînilor n'au fost întocmite încă. Pînă atunci, din ceea ce s'a scris, singur cercetătorul își conturează mintal limite, hărți. E o bîjbîială cu folos, dar rămîne o bîjbîială, o încercare.

Oprindu-ne, cu prilejul recensiei retipăririi cărții d-lui Iorga, ne aducem aminte și de studiile făcute de d. Emanoil Bucuța și cuprinse în volumul *Pietre de vad (1937) la capitolele: La Huțuli (între Suceava și Ceremuș)*, p. 23—36 și *Un sat de muscele: Stăneștii, Un sat de apă: Văcărenii, Un sat de coloniști: Cusuiul din vale.*

Cele trei studii din urmă mai puțin scrise să ilustreze proza suculentă de imagini a autorului, ci cuprinzând preocupări de înfățișare a *socialului.*

Pentru a vorbi de *Neamul romînesc în Ardeal și Țara ungurească la 1906*, așa cum ar merita, am socotit să pomenim lucrările pe care le întregește — ele formînd preajma, luminînd pe cea care le-a depășit: cartea pe care o recensăm.

Intîia oară întîlnim o tablă de materii grăitoare, în stare să-ți limpezească, să-ți facă clar în minte integral, așezările Transilvaniei. D. Iorga a conceput scrierea după o tablă de materii asemănătoare unei hărți. (O tablă de materii care face simțită lipsa unei hărți, desemnînd ținuturile Ardealului, altfel decît pe sectoare administrative, nefirești, nenaturale. Ținutul Brașovului, Făgărașului, Sibiului, Miercurii și Sebeșului; Ținutul Orăștiei, Hațegului, Hunedoarei, Devei; Munții Apuseni; Țara Vinului; Ținutul Tîrnavelor, Bistriței; Aiudul, Turda, Clujul; valea Someșului; *Maramureșul* cu care începe conturul de Nord-Nord Vest al Ardealului.

Sînt străbătute Baia, Chioarul, Sălagiul, Sătmarul, Oradea; Prin ținutul Beiușului, popas la Arad; Banatul de sus, de jos. Iată un itinerar. Acesta, întreprins la 1906, își găsește un termen de comparație, ori o punere la punct în paginile de încheere ale cărții: *In părțile liberate la 1923*, pagini cu care s'a sporit ediția a II-a a lucrării. E bine aceasta, fiindcă trezește și îndeamnă la îmbunătățiri, la îndreptări. Cu curaj, fără sfială, autorul conchide în Prefață la ediția a II-a: *Am adaus pagini, în care se vede cum erau lucrurile a doua zi după eliberare, și frică-mi e că în multe privinți, nu e mult mai bine nici acum.*

Memorialistica de călătorie a domnului N. Iorga se dovedește a fi plină de preocupări.

Ne dă *descrierea* oamenilor și a locurilor, nu fără o scrutare critică spornică. Notele de călătorie deși predomină, înecate fiind de *observații asupra felului de viață* al localnicilor, nu-ți lasă impresia de factice, de însemnări care să nu intereseze, mai deosebit pe cel ce și le-a scris. Analizează cu deamănuntul felul locuințelor, isprăvile Romănilor și pe cele ale Sașilor, ale Secuimei din mijlocul lor. Și în miezul unui tablou din natură, vîră adesea preocuparea de oameni, de îndeletnicirile lor. Știe că mai ușor cetitorul prinde faptele, când acestea sînt presărate și îndulcite de o înfățișare plăcută. Astfel, profesorul Iorga dă o lectură odihnitoare, mustind totuși de incursiuni, prin istorie, prin etnografie, sociologie.

Astfel îți împănează cîteceva din ale trecutului:

(E vorba de castelul Bran). *„Ajuns iarăși al Ungariei, el fu închiriat Sașilor și dregătorii lor*

ridicară de-acum înainte la pasul de trecere al mărfurilor dajdea Craiului, de cinci la sută.

Indată negoțul apucă alte drumuri. Branul sărăci, apoi se pustii cu totul. Pe cînd Predealul se cutremura de graba trenurilor, ierburile crescură înalte în jurul puternicului castel, și pacea se făcu tot mai deplină în multele lui încăperi joase și întunecate". (p. 26).

Astfel compară pe Ardelean, cu Moldoveanul, cu Basarabeanul, cu Bucovineanul:

„Poate că mai mult decît siguranța și vioiciunea lor, îmi place buna sfială, înceata cumpănire a cuvîntului, care deosebesc pe țăranul moldovean din România, Bucovina și Basarabia. Dar e drept că acela nu e în stare, așa cum a fost crescut de timpuri, să facă astfel de gospodării precum sînt și acestea (cele din Beclean, Huța, din împrejurimile Făgărașului), *și să meargă în America, — precum face aicea atîția din toate satele — pentru ca să aducă la întors sutele de florini de care simte nevoie".* (p. 48).

Iată firea Romînului din părțile Făgărașului:

„Prin aceste părți pînă la sfîrșit, țărănimea urmărește banul și-l smulge dela orișicine cu oricîte jertfe. Sunt în Făgăraș (la 1906), *vreo patru avocați romîni și un evreu, care o duc toți bine într'un ținut unde cei mai mulți săteni cheltuiesc mai curînd cu avocatul, ceea ce n'ar dărui de bună voe fratelui cu care nu se poate înțelege. Aud că la Tribunalul din Brașov, șeptezeci la sută dintre pricini vin de aice, din această răsboinică și cerbicoasă și lacomă țară a Oltului. Singurul birtaș romîn al Făgărașului, un fiu de țăran din Galați, întrece în prețuri chiar și pe colegii săi evrei. Dar fără îndoială că aceste apucături ajută foarte mult înaintarea materială a unui neam, și de aici, dacă sufletul nu se usucă prea mult, pot ieși în viitor și alte însușiri, mai simpatice".* (p. 50).

Ajuns în Șercăiți, nu se sfiește să-i spună sat *sărac* și *leneș* (p. 53).

Vechile ctitorii sînt și ele vizitate, locurile luptelor ce-au fost prilej deasemenea de popas reculegător.

Admirabile pagini de descrieri istorice, geografice, etnografice, înseamnă p. 61—62, p. 66.

Pretutindeni constatări de ordin social (p. 78—79), îndeletniciri:

„...erau mulți Sași,... Dar ei s'au stins pe încetul, s'au dus, ori „s'au dat de partea noastră", cum dovedesc și ochii albaștri, blînzi și cîrlionții bălani ai altora dintre copii. Astăzi în casele cu obloane verzi sînt numai Romîni, îngrijindu-și livezi și săpînd milioanele de castraveți, din vînzarea cărora mai ales se ține viața satului", (p. 81).

Arată întemeiatele așezări romînești, umbrește așezările neprimitoare, reci, ale Sașilor (aceasta ori de câte ori are ocazia).

De ce Romînul își lasă casa și pleacă peste ocean, în America? Motivele sînt bine înșirate:

„Inmulțirea (oamenilor) *se face chiar atît de repede, încît mulți nu se pot hrăni așa de bine, cum erau deprinși și astfel ei pleacă peste multe mări și țări, spre Apus, atrași de magnetul depărtat al Americii bogate. Gospodarii se întorc după patru-cinci ani, aducîndu-și agonisita; uneori ei rămîn, dar se întâmplă să și plece îndărăt spre țermul cîștigului îmbielșugat, și chiar să-și ia cu sine nevestele și copiii".* (p. 112).

Așa sînt oamenii din Cunța, cînd îi arăți fără înconjur, fără sfială:

...„Casele arată și aici foarte bune, dar locuitorii sînt în bună parte urîți, cu niște fețe mari umflate, străpunse de ochi mici și împodobite cu mustăți subțiri, rare; nici femeile, care poartă șorț în față, catrință în dos, și pe cap un mare ștergar învîrtit peste modîlci de păr fals, n'au niciun fel de frumusețe. Incepînd dela preot și mîntuind cu cel din urmă „nărod", oamenii sînt nespus de încetinei și de puțin aplecați spre îndatorire". (p. 114).

Intr'o parte, autorul se oprește *chemat de amintiri istorice*, într'alta îndemnat de frumusețea locurilor, aiurea întîrzie, ascultînd vorba cuminte a Romînului.

Fapte de cultură, înfățișarea exterioară a oamenilor, portul lor, stabiliri de date, explicări de nume de localități, preocupare de graiul cutărei și cutărei regiuni, — sînt prizărite ici și colo.

Impresiunile nu obosesc, ci fericit împodobesc, condimentează. Ele completează cele ce se înseamnă spre cunoaștere, printr'un fel plăcut, cald, apropiat, făcînd chiar lucrurile aride, asimilabile pe nesimțite.

Pentru rele: dojană și optimism bun pentru îndreptare. Cele bune arătate cumpătat. Și de-ar fi să întîrziem puțin asupra procedeelor stilistice, asupra limbei întrebuințate, iarăși exemple abundente ar putea sta mărturie de dibăcia aleasă în scris a autorului.

Cînd șăgalnic și romanțios, cînd aspru și pietros, cînd lapidar și viu, stilul e adecvat după cele ce se spun. Sfătos și limpede; colorat, plastic — sînt calificativele care convin mai ales acestei retipăriri a domnului N. Iorga.

Ștefan Popescu

1) VINTILĂ MIHĂILESCU, RADU VULPE, SABIN MANUILA şi AL. P. ARBORE: *La Dobroudja* (Académie Roumaine. Connaissance de la terre et de la pensée roumaines. IV, Bucureşti, 1938).

2) RADU VULPE, SIMION MEHEDINŢI, SABIN MANUILA şi alţii: *Analele Dobrogei.* (Anul XIX, Vol. I şi II, Cernăuţi, 1938. Institutul de Arte Grafice *„Glasul Bucovinei")*.

Cu împlinirea celor douăzeci şi cinci de ani de stăpânire românească în Cadrilater, o întâie etapă de străduinţă pentru consolidarea graniţei dinspre Bulgaria, am căutat să ne întoarcem spre trecutul sbuciumat al întregii Dobroge, care adăposteşte cele mai vii urme de zămislire şi vieaţă a strămoşilor îndepărtaţi.

Redobândirea Dobrogei în 1913, n'a fost, din acest motiv, numai un act de ordin politico-economic. Nu. El a fost un act care pornea dintr'o mândrie pentru trecut. Acum, evident, Dobrogea pe lângă importanţa sa strategică reprezintă un teritoriu, care, cu toate neajunsurile sale, dă posibilitatea unei valorificări optime a celorlalte provincii.

Studiile scrise cu acest prilej, se împart net în două categorii: acele care ne vorbesc de trecutul şi vieaţa scursă a Dobrogei şi acele care relevă însemnătatea covârşitoare a ei, pentru celelalte provincii româneşti.

Prin ziare, reviste locale dobrogene, au fost numeroase articole scrise. Remarcăm însă studii masive, cu informaţii până la zi, ca acelea publicate în volumul *„La Dobroudja"* şi cele două volume *„Analele Dobrogei"*, asupra cărora ne vom opri îndeosebi.

La *„Dobroudja"*, numără 697 pagini, 16 planşe (insula şerpilor, pescarii de pe Dunăre, portul Constanţa, Institutul hidrobiologic dela Mamaia, Cusuiul din Vale, un sat de colonişti Timoceni în Cadrilater, etc.), cuprinzând patru studii: *Considérations géographiques* (34 p.), de Vintilă Mihăilescu; *Histoire ancienne de la Dobroudja* (411 p.), de Radu Vulpe; *La population de la Dobroudja* (155 p.), de Sabin Manuila; *La culture roumaine en Dobrodja* (70 p.), de Al. P. Arbore.

Primele două studii, cuprind planşe, hărţi. In al d-lui Mihăilescu, o hartă prezintă Dobrogea ca un ţinut natural, înconjurată de depresiuni; alta ca un „carrefour" geologic şi morfologic; în fine, altele vorbesc de climat şi vegetaţie, drumuri carpatice, coborîtoare spre Dobrogea. Bogăţia hărţilor şi planşelor din studiul d-lui Radu Vulpe, este de nespus. Vom aminti câteva, dar ar fi mai bine a ni se asculta îndemnul pe care-l facem de a fi examinate. Iată, anume: a) *hărţi:* valurile romane ale Dobrogei; Dobrogea în epoca romană; b) *planşe:* cu Dobrogea preclasică, elenică, getă şi tracă, creştină-antică.

Cum studiile din analele Dobrogei tratează cam aceleaşi probleme, chiar autorii sunt aceiaşi, (d-l Vulpe semnează şi aci), vom enumera câteva, care ni s'au părut că se opresc la chestiuni de ordin mai general. Iată-le: *Deliormanul. — O verigă între Carpaţi şi ţărmul Mării Negre* (16 p. în extras), de Simion Mehedinţi; *Dobrogea bizantină* (10 p. în extras), de N. Bănescu; *Populaţia Cadrilaterului* (16 p. în extras), de C. Brătescu; *Densitatea populaţiei în Cadrilater* (25 p. în extras), de Iliescu Dan; *Recuperarea Cadrilaterului* (22 p. în extras), de Ion I. Nistor, etc. Toate acestea sunt publicate în volumul II. Cele din volumul I, sunt de pură specialitate. (Voiteşti, P. I.: 1. *Evoluţia geologică a Cadrilaterului; 2. Hidrologia subterană a Dobrogei prebalcanice;* Popescu S. Ioan: *Cutremurele de pământ din Dobrogea*, ş. a.).

Profesorul S. Mehedinţi, în studiul citat, ne prezintă Dobrogea ca având o legătură strânsă cu pământul şi interesele româneşti. Faţă de peninsula Balcanică, ea rămâne laterală, căci este orientată spre Mediterană, iar pentru noi frontală, un *Vorland* al regatului carpatin. Numai aşa se explică orientarea spre Dobrogea, a celor dintâi stăpânitori. De asemeni, Vintilă Mihăilescu, prezintă o Dobroge încă neunitară, din cauza unei porţiuni de teren rămasă Bulgariei, mărginită de valea Provadiei bulgăreşti.

Dacă înfăţişarea geografică şi geopolitică a Dobrogei este susţinută de puternice argumente, (cititorul le poate găsi pe unele şi în altă parte, ca de pildă, în *„La péninsule balkanique"* a lui Cvijic sau *„Peuples et nations des Balkans"*, a lui Jaques Ancel), partea cealaltă, care priveşte trecutul vechei Dobroge, rămâne monumentală. Autorul, Radu Vulpe, în cele câteva sute de pagini, ne pune în curent cu rezultatul investigaţiilor până în 1937. Dealtfel hărţile, de care am amintit, spun ele mult mai mult, decât orice comentar. Pentru cultura românească, studiul acesta rămâne o achiziţie din cele mai valoroase, iar înrâurirea asupra chipului de a fi judecată Dobrogea de către străini, nu va întârzia să ne aducă decât întârziate foloase.

Nu cu mai puţin obiectivism înfăţişează d-l Manuila şi C. Brătescu populaţia Dobrogei, inclusiv

Cadrilaterul, sau Dan Iliescu, densitatea populației din Cadrilater.

După recensământul din 1930, Dobrogea are 815.475 locuitori, pe o suprafață de 23.262 km^2, ceea ce corespunde la o densitate de 35,1 locuitori pe km^2. Pe județe, densitatea se prezintă astfel: 37 *(Caliacra)*, 65,5 *(Durostor)*, 36,2 *(Constanța)*, 21,3 *(Tulcea)*.

Ținând seama că densitatea în România este, după același recensământ de 61,1, putem observa că Dobrogea oferă încă destule posibilități pentru continuarea operei de colonizare.

In sfârșit, menționăm și contribuția documentată despre cultura românească din Dobrogea, a d-lui Al. P. Arbore. Este un inventar de fapte și relatări foarte prețioase, sprijinite pe o bibliografie bogată.

S'a spus mult despre Dobrogea, cu prilejul sărbătoririi unui sfert de secol de stăpânire românească în Cadrilater. Nu poate fi vorba însă de epuizarea mărturiilor prețioase. *Cvijic*, de pildă, are o hartă etnografică, care nu arată decât Turci în Dobrogea; la 1878, la Congresul dela Berlin, s'au folosit hărtie lui *Kieperst*, care de asemeni nu arată element bulgăresc acolo. Nici mărturii bulgare nu lipsesc [1]. Este adevărat că și așa studiile rămân chiar prea desvoltate, dar, o privire sub acest aspect al imigrării bulgare, nu este deloc lipsită de interes. Bulgarii știu bine ce însemnează o discuție pe această temă: nu numai Valea Timocului și malul Dunării, dar întreaga Bulgarie de nord, era pe la jumătatea secolului trecut locuită aproape exclusiv de Români. Ne-o spune Bălcescu, alți călători străini sau oameni de știință...

Așa dar, concluzia studiilor ar fi aceasta: o Dobroge românească liberă, ruptă de un ținut tot românesc nord balcanic, din care se mai păstrează doar Valea Timocului și malul Dunării, asupra cărora cotropirea bulgară va veni în curând, dacă *Românii* vor fi tot așa de indiferenți pentru locuri și oameni ce le vorbesc de glorii străbune.

Florea Florescu

GEORGE MOROIANU: *Chipuri din Săcele*. București, 1938. Fund. „Principele Carol", Cartea Satului.

Volumul d-lui Moroianu, editat de către Fundația Culturală „Principele Carol", în colecția „Cartea Satului", nu este o scriere propriu zis literară.

Exceptând forma expunerii și scopul urmărit, „Chipuri din Săcele", rămâne întâiu de toate, un foarte important document istoric și social. Iată pentru ce am găsit cu cale să ne oprim puțin, în cadrele acestei reviste și asupra cărții lui Moroianu.

Problema istorică o constitue originea Românilor din Săcele, cunoscuta comună din jurul Brașovului. Acești „Săceleni", după toate probabilitățile, sunt români-macedoneni, stabiliți pe vremuri aici și care, prin structura lor fizică și psihologică, păstrează încă o particularitate „sui generis", în marea massă a românismului.

Să ne oprim însă asupra laturii sociale a problemei, care ne interesează pe noi. Românii săceleni sunt țărani înstăriți. Cei mai mulți sunt proprietari de oi. Prin aceste părți, mai ales pe vremuri, oieritul se practica pe o scară foarte întinsă, astfel că Săcelenii au devenit cei mai avuți oieri ai Țării Românești. Turmele Săcelenilor colindau Ardealul și Muntenia, până 'n bălțile Dunării și până în sudul și răsăritul Basarabiei. Săcelenii dispuneau de câte 800.000 și mai bine de oi. In afară de acestea, unul din ei, ajunsese să aibă și o herghelie de vreo 800 cai.

Din mari proprietari de oi, Săcelenii au ajuns de grabă și mari comercianți. Satele locuite de acești români și satele din imediata lor apropiere, desfăceau produsele lor pe o rază mare, care cuprindea Țara Românească.

Produsele fiind derivatele laptelui, ale cărnii și lânei, comerțul acesta a primit un caracter original și mai ales românesc.

Pentru a corespunde cerințelor, Săcelenii au înființat întâiu, atât în Satul-Lung cât și pe lângă Dârste, mai multe zahlrande, unde, în fiecare toamnă, se tăiau peste 30—40.000 de oi „botoașe", (bătrâne), îngrășate bine. Carnea acestor oi se săra și se așeza în zăcători speciale, constituind una din cele mai însemnate provizii de iarnă, atât pentru Săceleni, cât și pentru cumpărători. Seul și oasele le vindeau fabricanților de săpun și de lumânări, din Brașov, din București și de pe aiurea.

Un alt produs, foarte însemnat, era renumitul cașcaval de Săcele, apreciat mult, atât la București și centrele mai mari ale Munteniei, cât și în Moldova. Acest cașcaval se fabrica după o metodă proprie, pe care au învățat-o Săcelenii singuri.

Lâna, era articolul care, împreună cu „mițele",

[1] Vezi, de pildă Dr. Miletici: *Storoto bălgarsco noselen'e servolstana Bălgaria*, Sofia, 1902 și St. Romanski: *Carte ethnographique de la Nouvellé Dobroudja* Sofia.

luau drumul până în Macedonia, alimentarea fabricării covoarelor dintr'o bună parte a Peninsulei Balcanice, făcându-se astfel, de către aceşti negustori români, din ţinutul Braşovului.

Negoţul care, după cum se vede, era practicat în mare, a făcut ca locuitorii acestor ţinuturi, din sud-estul Ardealului să ajungă la o foarte bună stare materială. Fiecare ţăran îşi găsea rostul în această mare mişcare a desfacerii produselor, provenite din oierit, unde se simţea nevoia de oameni cât mai mulţi. Datorită stării materiale, atât de înfloritoare, este uşor de înţeles cum Săcelele au fost un ţinut în care civilizaţia trebuia să pătrundă mai repede. Astfel, bunăoară, încă de acum vreo 15 ani, prin aceste sate, a fost introdusă lumina electrică, ea fiind instalată într'o mulţime de gospodării particulare, în torcătoriile de lână, în şcoli şi biserici.

Iubitori de învăţătură, Săcelenii au înfiinţat şi susţinut, pe lângă şcolile de Stat şi şcoli proprii confesionale, la care îşi trimeteau copiii. Dintre Săceleni, s'au ridicat o mulţime de personalităţi. Se spune că însuşi Mitropolitul Stamate ar fi fost din Săcele. De asemenea, săcelean a fost şi episcopul Caransebeşului, Nicolae Popea şi multe alte personalităţi, printre care unele în vieaţă.

Alături de bărbaţi, a căror ocupaţiune de căpetenie era comerţul, firesc a fost ca şi femeile să-şi caute rosturi în ocupaţii asemănătoare. Intr'adevăr, femeile vedem că dau ajutor bărbaţilor în ale negoţului, sau cele mai multe creiază singure un meşteşug şi un comerţ al produselor gospodăreşti, începând cu fabricarea pânzeturilor, dela lucrăturile mai simple până la broderiile englezeşti. Multe din aceste gospodine şi-au desăvârşit meşteşugul prin propria lor ştiinţă, ca şi bărbaţii.

Un fapt firesc şi faorte caracteristic la aceşti neguţători, este acela că, la fel cu ceilalţi români, ei nu încep şi nici nu sfârşesc un lucru fără semnul crucii, sau rostirea unei rugăciuni. Există aici o latură a problemei care se evidenţiază perfect valabilă pentru firea Românului, aceeaşi, chiar şi pentru cazurile în care ţăranul român s'ar îndeletnici cu altceva, decât am pomenit.

Imprejurările descrise în această privinţă, de către d-l Moroianu, anticipează asupra psihologiei unei eventuale clase burgheze, care s'ar ridica din ţărănime.

Tradiţionalişti prin excelenţă, Săcelenii sunt buni păstrători ai datinelor străvechi. Sunt mândri de portul lor original, din care se evidenţiază acele haine şnuruite şi înstelate cu fir de aur, care amintesc de hainele din vremuri vechi, pe care le purtau împăraţii şi împărătesele din Bizanţ. Prăznuesc şi păzesc cu sfinţenie toate sărbătorile, toate rânduielile prescrise de legea noastră. Fetele sunt crescute şi păzite cu cea mai mare sinceritate, fapt care, iarăşi aminteşte de obiceiurile celorlalţi români din Peninsula Balcanică.

De asemenea, fenomenul lincvistic, cu toate formele şi mai ales cu toate particularităţile lui, — pe care le întâlnim, atât la eroii din frumoasele povestiri, cât şi din gura autorului, care colindă cu vremurile, alături de aceşti oameni cu care a crescut, prin „Pădurile Saşilor", prin Secuime şi prin celelalte locuri ale copilăriei, — fenomenul acesta lincvistic, este o altă mărturie a tradiţionalismului săcelean. Intâlnim prin aceste locuri cuvinte care lipsesc în alte ţinuturi. Şi, din acest punct de vedere, ţinem să remarcăm identitatea lor cu unele forme lincvistice din Banat, păstrate şi introduse desigur, de alt grup de Macedoneni, care va fi emigrat pe vremuri printre bănăţenii de baştină.

Pentru un eventual studiu, cu privire la Românii din Peninsula Balcanică, emigraţi, după cum socoteşte N. Densuşianu, prin părţile româneşti din stânga Dunării, din cauza unor persecuţii politice din veacul al XVI-lea, studiu care se impune cu o vădită necesitate, — cartea d-lui Moroianu rămâne îndreptarul de căpetenie. Căci prin sinceritatea descrierii faptelor şi lucrurilor trăite de autor, cartea constitue un foarte însemnat material psihologic, etnografic şi lingvistic. Iar prin datele precise pe care autorul a ştiut să le strecoare printre rândurile povestirilor, ea mai completează şi documentul istoric, de cele mai multe ori rece şi inegal.

I. Jura

IOAN IAVORSCHI: *Colonizarea în România*, (Teză de doctorat în ştiinţele economice. Iaşi, 1937. Institutul de Arte Grafice „Brawo").

Colonizarea este o măsură de politică agrară, care poate fi una din soluţiile problemei agrare. In plus, prin ea se rezolvă problemele de ordin tehnic, economic sau social. Pentru noi rămâne de actualitate. „Naţionalizarea din punct de vedere etnic a solului rural, prin creeare de centre româneşti, în regiunile înstrăinate de fostele State cotropitoare, consolidarea frontierelor prin alcătuirea unui adevărat cordon de pază în zonele unde elementul băştinaş naţional este în minoritate, repatrierea Românilor de peste hotare şi colonizarea lor pe teritoriul ţării şi o sumă

de alte probleme, menţin caracterul de actualitate al operaţiilor de colonizare".

Despărţită în capitole, cartea aceasta continuă a fi clară, destul de informată. I s'ar putea imputa autorului trecerea peste amănunte sau graba dela unele capitole. Aceasta, rămâne însă pe seama viitoarelor monografii. Pentru a ne da seama de planul urmat de autor, pe care-l găsim bun, redăm titlul capitolelor şi a câtorva subcapitole (în paranteză): Cap. I: *Istoricul colonizărilor în România* (I. Colonizarea în Principatele Române; II. Politica colonizărilor în provinciile româneşti de sub dominaţiuni străine; Cap. II. *Incercări de a soluţiona problema agrară prin organizarea colonizării interne.* (I. Colonizarea prin acţiune directă a Statului; II. Casa Rurală); Cap. III. *Colonizarea în cadrul legilor de reformă agrară;* Cap. IV. *Organizarea actuală a colonizării,* (Principiile legii colonizării din 1930, condiţiile impuse coloniştilor etc.); Cap. V. *Tehnica şi finanţarea operaţiunilor de colonizare;* Cap. VI. *Aspectele actuale ale problemei colonizării.* (I. Naţionalizarea pământului rural; II. Consolidarea frontierelor; III. Problema Românilor de peste hotare); Cap. VII. *Indrumarea în viitor a operei de colonizare.*

Mişcarea de populaţie dintr'o regiune în alta, se observă de timpuriu la noi. Ea era provocată, fie de o densitate, fie din anumite nevoi tactice sau strategice. Autorul surprinde o adevărată politică de Stat la Domnitorii moldoveni. Sloboziile sunt sate noi create, cu anumite privilegii. Numărul lor este foarte mare. Colonizările erau făcute cu Români sau alte naţionalităţi, cum de altfel s'a întâmplat până în timpurile moderne. Abia la 1866 un articol din Constituţie împiedică colonizări cu populaţie de gintă străină. Raporturile dintre boieri şi colonişti se stabileau prin hrisoave. Când asupririle deveneau mari, se refugiau. Şi toate străduinţele de a-i readuce, se soldau cu prea puţine rezultate.

Sunt interesante străduinţele lui Constantin Racoviţă, pentru cei plecaţi „băjenari".

Capitolul se încheie cu o bună sinteză a studiilor de până acum, cu privire la politica de colonizare în provinciile româneşti de sub dominaţiuni străine, (Transilvania, Basarabia, Dobrogea).

Epoca de după înscăunarea lui Cuza este preocupată, la început vag şi neprecis, de colonizarea internă. Autorul aminteşte de legea din 1864, care definitivează posesiunea clăcaşilor, curmând conflictul între săteni şi proprietari, subliniază o circulară din 1876, care cuprinde adevărate norme de colonizare, aplicată ceva mai târziu. Comunele noui înfiinţate, *cu însurăţei,* cărora nu li se putea da pământ pe moşiile unde locuiseră, vor fi „de preferinţă pe moşiile de câmp, pe proprietăţile Statului, care sunt mai puţin populate".

Dar şi legea din 1878, cu modificările ulterioare, până la cea din 1881, n'a avut rezultate mulţumitoare, după părerea specialiştilor, astfel că în 1907, erau deposedaţi de loturi, 17%.

Colonizarea Dobrogei vechi, a fost o încercare grea, cu nespuse dificultăţi de ordin tehnic. Judecată după opinia contemporanilor, n'a reuşit. Privită însă astăzi regiunea, făcând abstracţie de greşelile săvârşite în timp, putem afirma contrariul.

Suntem de acord cu autorul, că experienţa cu Dobrogea-Veche nu ne-a învăţat nimic pentru Dobrogea-Nouă.

Este interesantă acea Casă Rurală, din 1908, care, pe de o parte urmărea o trecere normală în mâinile ţăranilor a moşiilor particulare, iar pe de alta, să asigure o cultură bună a pământurilor.

In capitolul III, se amintesc proiecte şi tendinţe în materie de colonizare, în cadrul legilor de reformă agrară. Aci putem urmări întâile colonizări din Dobrogea, timpul când li se permite Românilor de peste hotare să intre în ţară etc.

Destul de detailat, în capitolul următor este examinată colonizarea, mod, efecte etc.

Colonizarea are un caracter intern, foarte pronunţat, după cum reiese din acest tabel, care redă situaţia până la 15 Noemvrie 1933, (p. 100):

Locul de origine al coloniştilor (1)	Nr. coloniştilor (2)
Interiorul ţării	22.705
Macedonia şi Peninsula Balcanică	5.533
Banatul jugoslav şi Ungaria	2.151
Total	31.189

Locul de origină	Nr. coloniştilor				
	1933	1934	1935	1936 (1 Ian.—15 Aug.)	Total pe regiuni*
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Vechiul Regat	1.479	1.786	709	812	4.786
Provinciile alipite	351	539	302	158	1.349
Macedonia	866	179	84	62	1.191
Banat	35	14	6	16	73
Total	2.751	2.517	1.101	1.048	7.399

Acest caracter de colonizare internă, nu se schimbă nici pe intervalul 1933, 15 August 1936: Adică, din 7.399 de colonişti din intervalul 933—936, 6.135 sunt din interiorul ţării şi numai 1.264, aduşi de peste hotare, ceea ce înseamnă că pe ambele perioade de colonizare, situaţia este aceasta: din un total de colonişti de 38.588, din interiorul ţării sunt 28.840, iar Români de peste hotare 9.748.

Autorul, cu drept cuvânt, militează pentru o intensificare a colonizării Românilor de peste hotare.

Dacă situaţia este aceasta, un număr infim de Români de peste hotare, faţă de cei din interior, rămâne de văzut de ce se ştie şi se vorbeşte de o „Dobroge" a Macedoromânilor sau a Românilor de peste hotare.

Ar fi interesant de stăruit şi asupra altor capitole şi subcapitole, dar factura unei recenzii ar fi depăşită.

Drept încheiere, subliniem că în teza *Colonizarea în România*, autorul a reuşit nu numai să adune o bogăţie de date, dar să le şi clasifice şi judece fără patimă, chiar cu multă moderaţiune.

Florea Florescu

DR. V. GOMOIU et DR. AL. RAICOVICEANU: *Histoire du folklore médical en Roumanie* (bibliographie), Braila, 1938.

Minuţioasa bibliografie prezentată în ultimele 46 pagini ale volumului, reprezintă, fără nicio îndoială, izvorul la care se vor informa toţi cei ce vor porni pe drumul folklorului medical român. Sistematizarea bibliografiei este făcută pe ani şi începând cu 1640, sunt citate după ordinea alfabetică a autorilor, toate lucrările şi publicaţiunile cuprinzând folklor românesc, sau care sunt în legătură cu această problemă.

In prima parte a lucrării, Histoire du folklore médical en Roumanie, autorii schiţează o serie de probleme ce privesc folklorul medical: originea folklorului medical, factorii care au determinat naşterea medicinii, naşterea cultului şi influenţa lui asupra medicinii, etc.

In ceea ce priveşte orignea medicinii, d-nii d-ri Gomoiu şi Raicoviceanu, sunt de părere că ea trebueşte căutată în instinct; aşa cum pisica ştie să-şi aleagă ierburile necesare vindecării, puiul să caute calciul atunci când îi lipseşte, ibisul să-şi administreze un lavement, etc., desigur că şi omul, prin instinct, a căutat ce-i este prielnic şi s'a ferit de ceea ce îi dăuna. Factorului primordial — instinct — i s'au adăugat alţi factori, specifici speţei umane şi, în sânul speţei, factorii specifici rasei şi chiar individului; datorită acestor factori experienţa dictată de instinct a fost controlată şi perpetuată.

Hazardului i se atribue o contribuţie largă în stabilirea diferitelor medicaţiuni.

Acest folklor, pe bază de instinct, care uzitează cunoştinţe de istorie naturală şi diferite operaţiuni medico-chirurgicale, constitue folklorul concret.

Alături de folklorul concret, apare — odată cu naşterea sentimentului religios — folklorul cuprinzând formule magice sau mistice în scop de vindecare şi care, constitue folklorul abstract; folklorul abstract alături de folklorul concret dă o medicaţiune compusă: folklorul mixt.

Studiul folklorului medical ar avea de scop să descopere folklorul concret, care ar putea fi introdus în medicina ştiinţifică.

In privinţa naţionalităţii folklorului medical, d-nii d-ri Gomoiu şi Raicoviceanu, sunt de părere că nu se poate vorbi despre un folklor medical naţional şi aceasta pentru motivele:

a) Omul primitiv nu a constituit un popor;

b) Mutările de populaţie au dus la amestecul folklorului medical;

c) Chiar atunci când este vorba de elemente naturale proprii unei regiuni, nu ştim dacă populaţia acelei regiuni a descoperit efectul terapeutic al acelui element, sau dacă descoperirea se datoreşte unei populaţiuni imigrate. Şi pentrucă este vorba de elemente (floră, minerale, etc.), care pot fi proprii unei regiuni, autorii găsesc că este mai nimerit să se întrebuinţeze termenul de folklor regional.

Mai semnalăm trecerea în revistă a naşterii cultului pentru elementele naturii şi naşterea credinţei unei singure Divinităţi, prin care s'a născut apoi folklorul abstract.

Dacă în această primă parte a lucrării sunt ipoteze ce pot fi discutate, fără îndoială că partea bibliografică reprezintă o valoare de netăgăduit şi naşte speranţa că munca d-lor d-ri Gomoiu şi Raicoviceanu, va fi gratificată prin lucrări pe care bogăţia izvoarelor prezentate le facilitează.

Petre Bartoş

CONST. BRAILOIU: *Nunta la Feleag* Societatea compozitorilor români. Publicaţiile arhivei de folklore, X. Bucureşti, 1938. în 4°, 11 p.

Printre ultimele publicaţii ale Arhivei de folklore a Societăţii compozitorilor români, este şi

studiul d-lui prof. Const. Brăiloiu: *Nunta la Feleag.*

Se deschide la Târgul Moşilor, în Mai 1929, un teatru popular.

In urma invitaţiei adresate tuturor judeţelor de către primarul Capitalei (pe atunci d-l Dem. Dobrescu), puţini răspund la chemare. Printre cei puţini, preotul Nicoară, din Feleag-Odorhei, a sosit cu un grup de săteni, pregătiţi să închipuie alaiul de nuntă, aşa cum se obişnuieşte în comuna lor.

Ceata părintelui Nicoară creşte cu oamenii şi femeile din Feleag — aflaţi în Bucureşti, în serviciu pe la feluriţi stăpâni, la felurite treburi. Femeile servitoare, bărbaţii îngrijitori, portari sau salahori. Prietenii celor sosiţi proaspăt din Feleag se adaugă cetei ca instrumentişti ori cântăreţi.

Spectacolul *Nunţii din Feleag* l-au jucat atunci mai multe zile în şir, de câteva ori pe zi.

Cei cu serviciu în oraş veneau numai la reprezentaţiile de seara.

Lumea celor veniţi dela ţară la Bucureşti, după muncă, îşi are vieaţa ei aparte, în mijlocul orăşenilor. Grupurile de săteni se adună în zilele de sărbătoare şi duminecile, pe regiuni ori, chiar pe sate. Astfel îşi împărtăşesc veştile aflate prin scrisori dela cei din sat, ştiind până la urmă toţi, toate câte s'au mai întâmplat pe-acasă. Işi deapănă amintiri, evocă vreun eveniment, vorbesc de pământ şi de bucate, ba mai încing şi câte un joc *ca pe la ei,* fără să uite cântările şi strigăturile potrivite.

Fiecare regiune îşi continuă în felul acesta, la Bucureşti, traiul ei specific.

Se întruneşte astfel în Capitală, prin grupele de populaţie sătească, venite după câştig, tot ceea ce România cuprinde în sânul ei ca obiceiuri, ca expresie de artă. Ţara trimite din toate colţurile ei, la Bucureşti, ca spiţele spre osie, ţărani cu portul lor, cu limba, cu obiceiurile lor.

In fiecare din volumele *Sociologiei româneşti,* pe *1938,* a fost un reportaj despre unele grupuri de săteni veniţi în Bucureşti, după muncă *(Bivolari basarabeni la Bucureşti, Nisiparii basarabeni dela Dudeşti-Pulberărie, Zidari teleormăneni la Bucureşti).* Cum Odorheenii dela Bucureşti, încheindu-se în ceata preotului Nicoară din Feleag au cântat, au jucat şi au strigat ca la o nuntă adevărată la ei în sat, tot aşa Basarabenii, bivolari şi nisipari ori zidarii teleormăneni înfiripă — găsindu-se laolaltă — duminecile şi sărbătorile — jocuri şi cântece de pe la ei. Cercetându-se manifestările acestea, ar fi iarăşi bună roadă pentru cunoaşterea realităţilor româneşti.

D-l prof. Const. Brăiloiu, cu prilejul acelor spectacole, închipuind nunta la Feleag, notează cu rigurozitatea competentului câteva observaţii. Descrie portul mirelui, al miresei, al nuntaşilor, urmăreşte apoi desfăşurarea ceremoniei, slujindu-se de versurile ce se cântă în anumite momente. (Melodiile părţilor din ceremonial sunt date în notare muzicală, ca anexe ale studiului). Fiecare act ce se săvârşeşte este descris şi însoţit de textul şi de cântarea lui.

Iată cum se săvârşeşte nunta la Feleag:

Mirele şi ai săi, cu lăutarul care cântă *feciorește,* se duc la mireasă să o ia.

Ajunşi, încep „colocăriile", până ce apare mireasa.

Despărţirea miresei de părinţi e prilej ca fetele să cânte *cântecul miresei.*

In drum spre casa mirelui, alaiul cântă şi spune strigături, în vreme ce lăutarul cânta fără încetare *feciorește.*

După întoarcerea dela biserică, masa mare. „Vornicul" mesei pofteşte lumea la rugăciune, după care invitaţii dăruiesc mirii.

In timpul mesei mari are loc ritualul găinii, cu melodia lui, *zicala găinii.*

Tot la masa mare se mai cântă *cântec la mireasă* şi nelipsitele melodii, intitulate de informatori, *cântec de nuntă* şi *cântecul mirelui.*

Deosebeşte deasemeni cercetătorul, melodia *„când se scoală dela masă"* şi *Perina* dela sfârşitul nunţii.

In puţine cuvinte sunt descrise principalele momente din ceremonia nupţială, aşa cum se face la Feleag, autorul studiului insistând asupra versurilor şi mai ales asupra cântărilor în care se spune textul, sau care îl însoţeşte numai.

Studiul *Nunta la Feleag* e o relatare preţioasă dintre cele care trebuesc înmulţite.

In tulburele atâtor lucrări lipsite de interes, studiul d-lui prof. Const. Brăiloiu e contribuţia documentată, ştiinţifică, model de expunere sobră, cu nimic prea mult, dar cu tot ce s'a putut observa şi culege.

Ştefan Popescu

C. GH. EUFROSIN, *Poseşti* — jud. Prahova, Monografie ştiinţifcă, Buzău 1938.

In dubla d-sale calitate de profesor naturalist, înamorat de natură şi de meseria sa, ca şi în aceea de monografist al unei echipe studenţeşti, originar din Poseşti-Prahova, d-l C. Gh. Eufrosin, a avut ocazia să studieze cadrul cosmologic al acestei comune, iar rezultatele le publică în broşura cu titlul de mai sus.

Cartea cuprinde 8 capitole. In capitolul I se descrie aşezarea geografică; în cap. II geologia regiunii; în cap. III hidrologia (râuri, pânza freatică, apa potabilă, izvoarele minerale); în cap. IV agrogeologia; în cap. V clima.

Mai desvoltate sunt capitolele în care autorul se ocupă cu: flora regiunii (cap. VI), aşezată în ordine sistematică şi urmată de o listă a plantelor de leac folosite în medicna populară şi ştiinţifică; de o listă a plantelor alimentare cari cresc pe teritoriul dimprejurul comunei; de o listă a plantelor melifere din regiune; de una a plantelor de podoabă cultivate în comună, de una a plantelor industriale, furajere, otrăvitoare, colorante şi folosite în descântece, vrăji, etc.; şi, în fine, cu fauna regiunii (cap. VII), aşezată şi ea în ordine sistematică, urmată de o listă a insectelor vătămătoare pădurilor, de câte o listă a vânatului cu păr şi cu pene. Ultimul capitol (VIII), tratează folklorul medical şi descântecele.

Făcând abstracţie de unele greşeli de tipar (corectate uşor de un specialist, dar mai greu de un nespecialist) ca şi de unele arătări eronate (după cât ştim *Lepus timidus* nu trăieşte decât în Suedia, fiind înlocuit la noi prin *Lepus europeans)*, Lucrarea d-lui C. Gh. Eufrosin este una din cele mai meritorii şi va fi de un real folos, mai ales când se vor face toate legăturile între diferitele capitole cosmologice din broşura d-sale, cu celelalte cadre şi manifestări din monografia sociologică completă a satului.

Remarcăm vibrarea sufletului d-sale pentru îmbunătăţirea situaţiei satului, în vederea căreia, d-sa chiar indică posibilităţi din elementele naturii ţinutului.

Contribuţia cea mai valoroasă a d-sale, din punctul de vedere pur sociologic, constă, în legăturile ce stabileşte între flora regiunii şi folosinţele ei pentru leac, vrăji, podoabă, etc.

R. Călinescu

DR. VALERIU TARZIU: *Ipoteşti.* Monografie. Cernăuţi, Nord, 1939.

Nu putem decât să ne bucurăm de faptul că anumite preocupări ale Institutului de Cercetări Sociale al Românici, câştigă tot mai mult teren în rândul cercetătorilor noştri, indiferent de specialitatea lor. Astfel de pildă, d-l Dr. Valeriu Târziu ne prezintă astăzi o monografie a satului Ipoteşti, locul natal al lui Eminescu. Deşi nu răspunde canoanelor stricte ale monografiei sociologice, — care depăşeşte de altfel putinţele oricărei iniţiative individuale, mai ales când lipseşte încă un îndreptar complet, teoretic şi practic, situaţie pe care Institutul de Cercetări Sociale o va remedia în curând, — lucrarea d-lui Dr. Valeriu Târziu merită toată atenţia, întru cât isvorăşte dintr'un imbold de cunoaştere şi spirit de împărtăşire a unei experienţe câştigate în cursul campaniei sanitare din vara anului trecut.

In afară de introducere, care serveşte de argument, cartea este împărţită în 4 părţi, corespunzătoare celor patru cadre stabilite de şcoala de sociologie dela Bucureşti. Autorul insistă în special, astfel cum era de aşteptat dela un medic, asupra cadrului biologic, prezentând o serie de aspecte şi date statistice privitoare la: structura populaţiei, natalitate, mortalitate generală şi cauzele cele mai frecvente de deces, mortalitate infantilă, maladii infecto-contagioase, boli sociale şi plante medicinale întrebuinţate în terapeutica populară, — date pe care autorul le-a cules personal pe teren.

Apreciind în chip deosebit îndemnul care l-a determinat pe autor să nu rămână în cadrul mărginit al acţiunii sanitare pentru care fusese delegat, ci să adauge acţiunii efortul prealabil al cercetării şi înţelegerii stărilor de fapt în colectivitatea dată, — suntem convinşi că, fiind câştigat cauzei, d-l Dr. Târziu va persevera în cercetările d-sale monografice, publicând rezultatul lor şi îmbogăţind astfel documentarea obiectivă asupra satului românesc.

D. C. Georgescu

PAVEL BERARIU: *Ioan Piuariu Molnar. 1749—1815. Studiu economic.* Cu o prefaţă de Prof. Dr. I. Gârbacea. Cluj. Tip. Victoria, 1939.

Nu s'au ivit încă Pompiliu Eliazii, Xenopolii şi Zeletinii burgheziei româneşti din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. Originea burgheziei din România dinainte de întregire e mult mai scoasă la lumină.

Nu ştim măsura în care a intervenit Unirea dela 1700, formarea unei pături burgheze, nici contribuţia nobilimii de rând de neam român şi a Aromânilor din oraşele ardelene la formarea ei. (Burghezia Sârbilor a fost formată cum au arătat cercetările lui A. I. Popovici, aproape în întregime de Aromâni, de Ţinţari, cum li-se zice). Nu cunoaştem varianta austriacă a ideilor şi năzuinţelor politice, economice, sociale ale veacului 18, şi urmările pe care le-au avut asupra Românilor din Monarhie. Vieţile conducătorilor emancipării intelectuale, economice, şi sociale a Românilor îşi aşteaptă de abea cercetătorii meticuloşi.

Ca şi Budai-Deleanu, consilierul împărătesc dela Lemberg, şi autorul foarte versat în ideile politice ale vremii, al Ţiganiadei, *Paul Iorgovici*, avocatul trăit în Franţa revoluţionară şi umblat în Anglia; *Meheşi*, secretarul cancelariei ungaro-transilvane dela Viena şi redactorul acelui Supplex Libellus Valachorum dela 1791; Molnar Piuariu de Müllersheim, fiul sau fratele apărătorului dela 1760 al ortodoxiei: Popa Tunsu, părintele presei române, unul dintre întâii noştri medici, profesor şi editor, mediator între guvern şi oamenii lui Horia, se numără printre *personagiile cheie*, a căror viaţă şi fapte, dacă sunt bine cunoscute, pot lămuri întreaga epocă.

„Studiul economic", al d-lui Pavel Berariu nu este acea biografie a lui Molnar-Piuariu, alcătuită cu migala răposatului Prof. Duică, în care o viaţă să fie lămurită prin cunoaşterea totală a epocii şi larga punere la contribuţie a arhivelor, de care am avea nevoie, spre a înainta în înţelegerea istoriei burgheziei ardelene.

E numai o înmănunchiere a datelor din cercetările consacrate în ultimul timp lui Molnar Piuariu, de Profesorii Lupaş, Bologa şi Veress. Scriind, d-l Berariu s'a vrut mai mult dascăl de naţionalism, decât adunător de date asupra unui moment din trecut. Deşi hotărît să nu treacă cu vederea „umbrele" care nu lipsesc în activitatea lui Molnar-Piuariu, l-a vrut şi l-a scos totuşi prea mult figură mare, pildă pentru cei de azi, ca să nu-l fi deformat pe potriva ideilor vremii noastre. (Exemplul poate cel mai pregnant pentru aceasta îl constitue atitudinea d-lui Berariu, faţă de faptul că Molnar Piuariu a fost francmason, transpunând aversiunea noastră de azi, faţă de această instituţie în v. 18, când ea constituise o atitudine novatoare care a contribuit mult la înlăturarea feudalismului, e nevoit să-şi scuze eroul, să imagineze o „mare schimbare", o revoluţie sufletească în viaţa acestui perfect om din veacul luminilor, care este Molnar Piuariu.

Studiul d-lui Berariu îndeplineşte o funcţie utilă şi prin exagerările ei: îndreaptă atenţia asupra unei epoci şi a unei probleme ce ar trebui să ne preocupe mai mult.

In prefaţa bărbătească şi concisă a Prof. Gârbacea, cititorul găseşte câteva aprehensiuni de preţ, dintre care atrage în deosebi punerea în paralelă a tentativei episcopului Micu Clain de a crea o burghezie românească la Blaj, cu opera de organizare a plugărimii româneşti de Şaguna şi a operei lui Partenie Cosma „cel mai de seamă executor al planului economic Şagunian şi cel mai merituos discipol al lui" (12), cu Molnar Piuariu, moştenitorul intenţiilor lui Inochentie Micu-Clain.

Anton Golopenţia

OCTAVIAN METEA. *Viaţa de basm a lui Badea Cârţan. Cu o prezentare în limba italiană, de d prof. Silvio Guarnieri şi trei portrete ale ciobanului*, Ed. „Fruncea", Timişoara. 1939, p. 96. Lei 40.

Cărţile de măsura celeia scrise de Octavian Metea, sunt menite să-ţi producă un sentiment de mâhnire, ori de câte ori îţi cad în mână. Fiindcă îţi scot înainte chipuri de Români, care au făcut mai mult pentru ţara noastră de astăzi, decât au făcut o groază de „mari" oameni, dar pe care noi am uitat să-i cinstim aşa cum s'ar cuveni.

Nu avem noi vreme — oare câţi au căutat-o? — să încurajăm pe cei ce să muncesc pe tărâmul valorilor spirituale, acum în vremea noastră, dar să ne mai aducem aminte de cei ce nu mai sunt? Şi mai ales când nu-i coborîtor dintr'o familie cu renume şi arare care să stăruiască în ridicări de statui. Ce sunt comemorările de azi închinate creatorilor de cultură românească? Bietele tresăriri în sufletele puţinor oameni de inimă şi slabe ecouri în presă, încrestate de cei ce-şi dau osteneala să ne aducă aminte că se împlinesc atâţia ani de la stingerea unui modest dascăl care şi-a irosit vieaţa necăjindu-se să răspândească slova românească.

Iacă, mai zilele trecute s'a desvelit la Cluj un bust ridicat de d. Alexandru Anca, *editor*, lui Ion Pop Reteganul. (I-am spus şi calitate d-lui Anca, fiindcă e bine să fie spusă din pricini lesne de înţeles). Oare câţi ştiu cine-a fost Ion Pop Reteganul? O anchetă în lumea noastră şcolară şi universitară ne-ar lămuri pe deplin. Câţi din cei de

azi au citit *„Poveştile Ardeleneşti"?* Şi câţi ştiu că acest dascăl a murit lipsit de lumina ochilor, împăenjeniţi de gazul unei lămpi ce atârna deasupra mesei cu poveştile adunate din gura sătenilor? Profesorul Motru l-a apreciat îndeajuns şi i-a cerut lucrări pentru *„Noua Revistă Română"*.

Celălalt dascăl, Nicolae Iorga, din vreme 'n vreme îi închină câteva rânduri de aducere aminte....

Ion Pop Reteganul trebue pus alături de Petre Ispirescu. Celor din „vechiul regal", e puţin cunoscut, fiindcă nimeni nu s'a gândit să-i retipărească poveştile[1]).

Câţi oare nu se bucură de aceeaşi trecere în faţa noastră?

Nu dăm pilde de cinstire vădită la alte neamuri, fiindcă se măreşte mâhnirea. Dar poate că va veni şi la noi vremea când lucrurile se vor petrece altfel şi când vom înţelege că aducerile aminte trebuesc făcute sub scutul celor de sus şi nu lăsate numai în seama celor ce se străduesc pe acelaşi drum.

Aşa şi cu Badea Cârţan, pe care d. Oct. Metea s'a silit să-l prindă în toată măreţia lui. Şi noi credem alături de dumnealui că mai potrivit nume decât acesta, cartea nu putea să poarte. Cârţan a fost preţuit şi înţeles de toţi contemporanii lui, dela Rege până la opinca celor din Făgăraş, pentru ca azi să fie uitat. Dar preţuirea asta noi trebue s'o vedem cu atât mai mare, cu cât Cârţan n'avea nicio şcoală, niciun titlu. Singurul de care se bucura şi era mândru, a fost cel de *cioban*. Pentru noi e greu de înţeles un păcurar din munţi care-şi lasă oile în stăpânirea altora şi calcă drum de 45 de zile până la Roma. Ajunge mai târziu în Paris, unde face drepte judecăţi despre femeia franţuzului. Trece de nenumărate ori muntele, pentru a se întoarce cu desaga plină de cărţi, înfruntând silinţa *„jăndarului"* străin şi răspândindu-le printre sătenii lui.

Cârţan e prea aproape de noi, pentru ca toate aceste lucruri să ne hotărască să facem din el o figură legendară şi mitică, aidoma *meşterului Manole. Până acum Badea Cârţan n'a intrat nici în istorie, de unde până la mit mai e doar un pas. Intrarea în istorie nu se poate face însă prin epocale aduceri aminte.*

Figura lui Badea Cârţan ar trebui mereu actualizată, fiindcă se va vedea un lucru pe care autorul s'a străduit să prindă pe pag. 9 şi următoarele: *„Ţara Oltului, unde s'a născut Cârţan"*, şi anume: *mediul îşi creează întotdeauna oamenii de care are nevoie.*

Intr'o anumită vreme apare Horia, cerut de anumite trebuinţe ale veacului său; îi urmează apoi Avram Iancu. Şi când problema unificării politice a neamului românesc avea să se pună, Ţara Făgăraşului, cea ciobănească, simte nevoia unui *om* ce va trebui să aibă menirea de-a răspândi gândul şi slova românească în sânul ei. Cârţan *a simţit* că niciodată nu va ajunge să-şi îndeplinească mai bine chemarea, decât adăpându-se la isvor. Fiindcă *un om* ce crede un lucru cu toată puterea sufletului, altfel se povesteşte semenilor săi. Pentru Badea Cârţan luptele ce să dădeau între învăţaţi cu privire la originea noastră, nu avea niciun înţeles. Lucrurile erau aşa de vădite, încât o încercare de răstălmăcire a lor nu aducea nimic nou, dar mai ales nu putea nimic să scadă. *Era deajuns să vezi pentru a crede.*

In Badea Cârţan trebue să vede întruchipată o stare generală a Românilor Ardeleni de către sfârşitul veacului trecut şi până la războiu: *dorinţa unirii politicii înfăptuită cât mai repede, pentru a fi în pas cu geografia pământului locuit de Români şi cu sufletul lor alcătuit din aceleaşi însuşiri.*

Chemarea căzută pe capul ciobanului Cârţan e semnificativă. Ciobanul e un om al naturii. Veşnic nedeslipit de ea, el o înţelege mai bine decât oricare altul. Deaceea şi natura i se desvălue în toată măreţia *şi-l împinge* la o cunoaştere integrală a ei. *Prieten al munţilor celor mai mândri din ţară, Cârţan se vede nevoit, fiinţa lui nu se simte întreagă, fără mirosirea pământului din Bărăgan.* Dinapoia turmei ce păştea pe întinsul câmpiei arsă de un soare puternic, ciobanul Cârţan va avea să buchisească pe îndelete slovele cărţilor din desaga purtată de asin.

Şi străbătând cele 96 de pagini din cărticica d-lui O. M., ne întrebăm şi noi alături de d-sa:

„Cine altul şi-ar fi jertfit turma de oi, pe care a lăsat-o în paza unui tovarăş, şi-ar fi părăsit familia, fraţii şi surorile, satul şi rudeniile, pentru a-şi închina restul vieţii numai neamului şi dragostei de carte şi gând românesc?

---

[1]) In Editura Fundaţiilor Regale există o Bibliotecă a scriitorilor uitaţi. E bine zis, căci deşi dela moartea lor n'au trecut decât cel mult 30 de ani, noi i-am uitat. Dar o retipărire a *„Poveştilor Ardeleneşti"* ar da putinţa celor pe aici să-l cunoască şi să-l judece. S'ar vedea că şi Ardealul are un folklorist cu nimic mai prejos decât Ispirescu.

Cine altul are curajul, la 16 ani, băetan pe câmpiile nemărginite ale Bărăganului, unde-şi ierna turma, să buchisească pe cărţile ce le purta în spate un măgar al turmei, pentru a învăţa să citească singur, pentru a cunoaşte tainele trecutului neamului său?

„Cine altul, dacă nu Gh. Badea Cârţan, s'a transformat din cioban de oi albe, în „cioban de oi negre pe câmp alb?", (pag. 8).

Badea Cârţan a dus cu el în pământul ţării de dincoace, în care stăpânire aveau Românii, lucrul cel mai de preţ pe care a crezut că l-a putut câştiga în vieaţă: *trupul plăpând de ghiocel ce răsare în sfârşit de iarnă, a crescut mare şi vânjos pentru a-l purta pe drumul de origine al neamului nostru.*

In vieaţă fiind Cârţan, şi ostenindu-se să creadă că „ne tragem dela Râm", Dumnezeu l-a hărăzit ca osteneala să-i fie încununată cu adevărul nedesminţit.

Şi Cârţan a murit fericit, iar sufletul curat al lui ne iartă de uitarea cu care-l cinstim.

Acestea s'a încumetat d. O M. să le desvălue şi să le desprindă din chipul de legendă a lui Cârţan.

Pentru aceasta, cărticica d-sale *trebue* să răsbată din cercul strâmt al unui oraşel de provincie.

In şcolile noastre secundare, profesorii de istorie chinuesc elevii cu o sumedenie de *„domni mărunţi"*, care nici n'ar trebui pomeniţi decât la cei fără de lege.

De ce n'ar înţelege aceşti profesori că o oră consacrată răsfoirii vieţii lui Cârţan, înfăţişată de d. Metea, ar fi mult mai cu folos pentru ei. Mai ales că la vârsta elevilor cărora *trebue* să li se dea o cultură istoric-naţională, faptele săvârşite de Cârţan ar trezi o mândrie neîntrecută.

Numai aşa dorinţa exprimată de autor în prefaţă va fi atinsă.

Infăţişarea şi stilul d-lui Oct. Metea, sunt vrednice de vieaţa şi faptele lui Cârţan.

Gh. Reteganul

MEDIUL POLITIC AL ROMÂNIEI

Dr. NICOLAE MĂNESCU: Turcia de astăzi Edit. Cartea Românească. Biblioteca monetară, economică şi financiară B. N. R., Bucureşti, 1939.

Rezultat al unei îndelungi activităţi desfăşurate de autor ca reprezentant al intereselor comerciale româneşti în Turcia, studiul care face obiectul recenziei noastre este o vastă şi interesantă prezentare de documente şi date, privitoare la evoluţia economică a Turciei Kemaliste.

Saltul istoric al demult temutului imperiu otoman, trecerea bruscă dela o formă politică înapoiată, statică şi barbară, la o aşezare nouă, occidentală; desprinderea din cutumele retrograde ca şi din mentalitatea anacronică şi primejdioasă, toate acestea sunt fapte cunoscute în genere, comentate cu prisosinţă, iar figura defunctului reformator Kemal Ataturk, căruia i-se datorează în mare parte schimbarea la faţă a Turciei, a fost cercetată şi discutată sub toate aspectele, în amănunt.

Dar, o prezentare statistică, o înfăţişare ştiinţifică, fundată pe documente şi date certe, nu se făcuse încă la noi; studiul d-lui dr. Nicolae Mănescu, fiind cel dintâi cuprinzător al fenomenului economic desfăşurat vreme de aproape două decenii în Statul euro-asiatic.

Cercetarea e întreprinsă cu deosebită conştinciozitate şi scrupulozitate chiar. Fiecărui rînd, fiecărei afirmaţii, le corespunde o cifră, un tabel, un document statistic.

Nimic aleator, nimic necontrolat, nimic care să scape menghinei verificărilor aritmetice.

Admirăm la autorul de faţă răbdarea cu care a strâns materialul necesar, efortul de-a fi complet din punct de vedere informativ şi, în egală măsură, organizarea acestui material, în paginile cărţii, pentru a desăvârşi studiul şi sub aspectul clarităţii. Ceea ce reuşeşte pe deplin.

Nu discutăm aici reformele Kemaliste, oportunitatea sau valoarea lor. Remarcăm însă că d-l dr. Nicolae Mănescu n'a omis — ceea ce era într'adevăr necesar — să enumere reformele principale ale revoluţionarului Ataturk: abolirea califatului, adoptarea unei noi Constituţii, abrogarea sistemului dijmei, suprimarea fesului şi introducerea pălăriei ca port obligatoriu, închiderea mânăstirilor

dervişilor şi disolvarea sectelor religioase, introducerea zilei de 24 ore şi a calendarului Gregorian (în locul Hegirei), reforma alfabetului şi a limbii, — pentru ca, în această lumină a prefacerilor politice, să înfăţişeze fenomenul economic al Turciei renovate.

Astfel organizată, munca autorului a fost, de sigur mult facilitată, iar lămurirea cititorului asigurată. Se poate urmări, în modul acesta, cultura agricolă, cu toate îmbunătăţirile aduse, domeniul forestier, creşterea vitelor, bogăţiile minerale, industria şi procesul de industrializare, conform planului cincinal — 1933—1938 — (asupra căruia autorul insistă), căile de comunicaţie, comerţul exterior, finanţele publice, situaţia monetară, creditul, schimbul.

Problemele economico-financiare de capitală importanţa: legăturile cu străinătatea, dificultăţile bancare, piaţa mondială, insuficienţa capitalului public şi particular turc şi participarea capitalurilor străine, deci în bună măsură pătrunderea elementului neautohton în paguba etnicului, influenţa crizei şi structura import-exporturilor, fapte şi conjuncturi au fost studiate în amănuntul revelator şi interesant.

Şi, din fiecare capitol, din orice statistică şi comparaţie de date, se desprinde o concluzie, un învăţământ, care, — şi în această privinţă studiul d-lui dr. Nicolae Mănescu obţine un maximum de importanţă — sunt valabile şi pentru ţara noastră care, din punct de vedere economic, a cunoscut faze, stări şi probleme identice.

O bibliografie destul de bogată şi de bună calitate, stă la baza lucrării de faţă. De asemenea, merită să fie subliniat stilul limpede în care autorul a înfăţişat merituosul său studiu.

Mircea Tirlung

† CONSTANTIN NOE (1883—1939)

Nu toţi oamenii hotărîtori pentru o epocă sunt ştiuţi de popor. Acesta simplifică şi atunci când îşi populează Panteonul: alege câteva figuri şi le atribue înfăptuirile întregului front în care au luptat.

Profesorul C. Noe, colaboratorul admirat şi drag, pe care-l pierdem acum când paginăm acest număr al revistei, plin de contribuţiile lui, este unul din fruntaşii neştiuţi ai generaţiei celor ce au azi 50 de ani.

Şi-a început activitatea luptând pentru limba şi cultura românească, în Meglenia anilor dinainte de războiul balcanic. După ce a fost expulzat din ţinutul său natal, şi-a făcut studiile la Bucureşti, a continuat la Arad, unde-l chemase Goldiş să fie redactor al „Românului", apoi pe front, apoi în Basarabia dinainte de Unire. După războiu, a fost unul din cei ce au determinat colonizarea cu Aromâni a Cadrilaterului. Etapa aceasta a vieţii lui poate fi cunoscută în Studiul pe care l-a publicat în *Sociologia românească.*

Ultimii ani, Profesorul Noe, i-a consacrat pregătirii şi scrierii unei mari istorii a Românilor din peninsula Balcanică. Dorea să fixeze toată cunoaşterea lui a ţărilor româneşti şi să-şi sfârşească vieaţa de luptător politic, ca om de ştiinţă.

Secretar al Secţiei Românilor de peste hotare a Institutului de Cercetări Sociale, a întocmit împreună cu Prof. Marin Popescu-Spineni lista Românilor de peste hotare.

Cu tot trecutul acesta şi activitatea pe care am descris-o, Prof. Noe a ştiut să fie un om simplu şi discret, pildă de cumpătare şi de hărnicie pentru noi, nu mai puţin decât pildă de participare eficace la vieaţa naţiunii.

„S. R.".

„ETNICISMUL„ SOCIOLOGIEI ROMÂNEŞTI ŞI „INDIFERENŢA EI FAŢĂ DE PRINCIPIUL ETATIC"

Prietenul nostru vechiu, *Helmut Klocke* dela Universitatea din Berlin a publicat în *Deutches Archiv für Landes und Volksforschung* I, 4, (Noemvrie 1937, p. 990—1023), un studiu intitulat: „Landvolk und Dorf in madjarischer und rumänischer Sicht", (Populaţie rurală şi sat, cum le văd Ungurii şi Românii).

În acest studiu el arată că tentativa maghiară, de a forma o concepţie nouă despre poporul propriu în perspectiva „ţărănimii", (992) şi-a găsit un îndreptar în Sociologia românească a Prof. Gusti şi în întoarcerea spre realitate susţinută de profesorii germani Freyer şi Ipsen.

Ceea ce i se pare de remarcat lui H. Klocke în cazul Sociologiei româneşti şi a celei apărute în Ungaria, este *etnicismul,* preocuparea numai de neamul propriu deci *îndepărtarea de principiul etatic,* indiferenţa faţă de Stat, care mai cuprinde în populaţia lui şi frânturi din alte neamuri, (1.000), consecinţa acestei atitudini ar fi faptul că în aceste ţări fiecare grup etnic rămâne să se studieze pe sine însuşi. „Lucrările noui apărute până acum despre populaţia rurală şi sate, în Ungaria şi România, au ca trăsătură comună însuşirea de a se mărgini la aria neamului lor propriu, adică a celui unguresc şi a celui românesc. Rămâne deschisă deci pentru celelalte grupe etnice şi în deosebi pentru Germani o arie proprie de cercetare". (1022).

Cititorul articolului acesta foarte documentat asupra literaturii maghiare, va ajunge singur la concluzia că aceste afirmatii ale lui H. Klocke sunt exagerate în cazul Sociologiei ungureşti. Scrierile unor Erdei şi Féja sunt destulă dovadă că socio-

logii unguri, deşi sccotesc ţărănimea şi satele temelie mai trainică a satului maghiar decât burghezia şi nobilimea în bună parte străine, nu uită de Statul maghiar şi că se preocupă de dragul lui şi de celelalte neamuri, ce trăesc pe teritoriul maghiar.

Relativ puţinele pasaje consacrate Sociologiei româneşti în articolul lui H. Klocke cer precizarea de faţă. Nu trebue să se creadă că de vreme ce suntem în oarecare măsură dascălii Sociografilor maghiari de azi, poziţia noastră ar fi mai mult încă decât în Ungaria conturată de H. Klocke.

E adevărat că cercetările româneşti au fost consacrate până acum unor regiuni româneşti; adevărat, la fel, că atunci când am constatat nepotriviri între legile Statului şi realităţile săteşti ale unui Ţinut am criticat procedura de legiferare liberal — abstractă a Statului nostru şi concepţiile ce o prezidează, — dar aceasta nu înseamnă nici că ne ţinem legaţi să nu cercetăm decât numai sate româneşti, nici că ne-am îndepărtat de „principiul etatic". Dimpotrivă: ţinem la Statul nostru românesc în forma lui de azi şi ne întreprindem cercetările tocmai pentru a-l întări. Am început cu o serie de regiuni româneşti pentrucă ele ne interesau cu deosebire. Dar vom continua, cum au spus-o atât prof. Gusti cât şi unii dintre noi, cu studiul satelor de infiltraţie străină şi al celorlalte pături sociale ale României de dragul acestui Stat al nostru.

Concetăţenii noştri germani şi chiar Germanii din Reich au putut şi vor putea cerceta viaţa insulelor de limbă germană, apărute în cursul veacurilor pe pământul nostru românesc cu voia noastră, determinată de atitudinea înţelegătoare faţă de străinii care s'au aşezat în mijlocul nostru, iar nu de o demonstraţie care ne atribue idei pe care nu le-am avut şi hotărîri pe care nu le-am luat.

A. G

INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

ACTIVITATEA DIRECŢIUNILOR

I. *Direcţia Documentării Ştiinţifice, Arhivei şi Propagandei* şi-a desfăşurat activitatea în cadrul programului de lucru aprobat de către d. Profesor D. Gusti.

In vederea Congresului Internaţional de Sociologie se prepară: o *Bibliografie a Satului Românesc*, sub conducerea d-lui conferenţiar N. Georgescu-Tistu.

S'au cules cu concursul a 150 de studenţi — dintre care 64 au lucrat efectiv, înscrişi cea mai mare parte dintre ei la Sociologie, — peste 3.000 fişe

Se efectuează totalizarea lucrărilor individuale.

In ceea ce priveşte documentarea ştiinţifică, s'a întocmit de către d-ra Retezeanu un fişier central cu titlul şi datele cărţilor de ştiinţe sociale, care se găsesc în bibliotecile din Bucureşti.

In vederea publicării unei broşuri asupra cărţilor şi articolelor de revistă, tratând despre Sociologia generală (apărute între 1931—1938) — lucrare cerută domnului prof. D. Gusti de către Institut de Hautes Etudes Philosophiques din Paris, — s'a întreprins întocmirea bibliografiei şi s'a comandat cărţi în limba engleză, franceză, germană şi italiană, pentru completarea materialului din Bibliotecă.

Secţiunea Arhivei a inventariat şi clasat materialul cules în campaniile de cercetări din 1929 şi 1935, asupra satului *Cordova.*

Secţiunea Propagandei a continuat pregătirile pentru Congresul Internaţional de Sociologie.

II. *Direcţia Cercetărilor Sociologice şi a legăturilor cu Institutele Regionale şi Federalizate.*

Direcţia Cercetărilor Sociologice, de sub conducerea d-lui Traian Herseni, are în sarcina ei:

1. Organizarea şi îndrumarea cercetărilor sociologice la teren. Direcţia însăşi constitue o echipă monografică permanentă.

2. Legătura administrativă cu Regionalele Institutului de Cercetări Sociale al României: (Cernăuţi, Chişinău, Cluj, Craiova, Iaşi şi Timişoara).

3. Legătura administrativă cu institutele şi societăţile ştiinţifice federalizate în cadrul Institutului de Cercetări Sociale al României.

Direcţia lucrează cu personal redus până la 1

Mai, data numirii celor mai multora din colaboratorii ei.

Activitatea în curs, constă din:

1. Redactarea definitivă a monografiei sociologice a satului Nerej (Vrancea), pe temeiul cercetărilor întreprinse în 1927, sub conducerea d-lui prof. D. Gusti, şi a celor întreprinse în vara anului 1938, sub conducerea d-lui H. H. Stahl.

2. Redactarea definitivă a monografiei sociologice a satului Drăguş (Făgăraş), pe temeiul cercetărilor întreprinse în 1929 şi 1932, sub conducerea d-lui prof. D. Gusti şi a celor din vara anului 1938, sub conducerea d-lui Traian Herseni.

3. Redactarea în colaborare cu Serviciul Social a materialului cules de echipele regale studenţeşti în anul 1938, sub conducerea d-lui A. Golopenţia.

4. Redactarea monografiei sociologice a satului Vidra, sub conducerea d-lui Florea Florescu.

5. Alcătuirea unui volum de îndrumare a cercetărilor sociologice la teren (planuri de lucru şi chestionare), sub conducerea d-lui Traian Herseni.

6. Cercetări asupra vieţii materiale a studenţilor (bugete studenţeşti), în colaborare cu Cercul Studenţilor în Sociologie şi a Seminarului de Sociologie al Universităţii din Bucureşti.

7. Organizarea campaniei de lucru din vara anului 1939. Se vor întreprinde monografiile sociologice a trei regiuni etnografcie, sub conducerea d-lor: A. Golopenţia, Traian Herseni şi H. H. Stahl, afară de monografiile regionale ale Institutelor Regionale, câte una de fiecare Institut. Se proectează deci în total, cercetarea a nouă regiuni (din câte 20—70 sate) din diferitele părţi ale ţării.

8. A întocmit proiectele de organizare a Institutelor Regionale şi îndeplineşte lucrările curente de legătură între Institutul de Cercetări Sociale al României şi celelalte Institute.

In nr. viitor vom publica programul complet şi lista colaboratorilor cu însărcinările ştiinţifice care li se vor da.

III. *Direcţia Statisticii şi Prelucrărilor tehnice.* In cursul primelor luni ale anului, această direcţiune a terminat prelucarea materialului adunat de echipele regale în vara anului trecut şi a întocmit tablourile statistice recapitulative privind acest material.

Deasemenea a redactat şi dat spre tipărire un număr de patru rapoarte, cu privire la: *a)* alimentaţia populaţiei rurale; *b)* alimentaţia în satul Drăguş; *c)* alimentaţia în satul Nereju; *d)* morbiditatea în satul Drăguş. S'a ocupat apoi, în deosebi, cu pregătirea formularelor de anchetă şi instrucţiunile respective în vederea cercetărilor pe teren, care urmează să se întreprindă în acest an. Are în curs de prelucrare şi redactare următoarele rapoarte: *a)* starea şi mişcarea populaţiei satului Drăguş; *b)* mişcarea populaţiei satului Nereju; *c)* Populaţia satelor cercetate de echipele regale în 1938; *d)* Locuinţa în satul Drăguş; *e)* Locuinţa în satul Nereju; *f)* Fertilitatea femeilor din satul Nereju; *g)* Fertilitatea femeilor din satul Drăguş.

Cât priveşte secţia de prelucrări tehnice a direcţiei, aceasta a efectuat un număr de câteva sute de reprezentări grafice: hărţi, profile şi peisagii geografice; desene tehnice, diagrame, cartograme, etc., precum şi desene artistice, — material grafic menit să ilustreze rezultatele anchetelor, să documenteze şi să facă mai uşor de înţeles diferitele aspecte ale cercetărilor monografice întreprinse de Institutul de Cercetări Sociale al României.

IV. *Direcţia Publicaţiilor* se ocupă de editarea următoarelor lucrări, din Colecţia de „Sociologie Etică şi Politică", seria *„Realitatea românească"*, 1. Monografia lucrată sub conducerea lui H. H. Stahl a satului *Nereju;* 2. Monografia lucrată sub conducerea lui Traian Herseni a *Drăguşului;* 3. *Cercetările din Campania 1938 ale Echipelor* prelucrate sub conducerea lui A. Golopenţia şi Dr. D. C. Georgescu; 4. Monografia lucrată sub conduceera lui Ion Conea a satului *Clopotiva.*

Afară de *„Sociologie românească"*, mai cad în seama ei periodicele *„Archives de Sociologie roumaine"* (Seria nouă a „Arhivei pentru Ştiinţa şi Reforma Social") şi *Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României.* „Archives", urmează să apară într'un număr special, cu prilejul Congresului Internaţional de Sociologie, iar Buletinul la începutul lui August.

Direcţia Publicaţiilor a început tipărirea *Comunicărilor prezentate la Congresul al XIV-lea de Sociologie*, ce se va ţine la Bucureşti.

În curând ea urmează să pună sub tipar volumul de planuri de lucru şi de *chestionare monografice*, întocmit de Direcţia Cercetărilor şi *Bibliografia satului românesc*, întocmită de Direcţia Documentării.

Institutul de Cercetări Sociale, Regionala Cernăuţi, a fost înfiinţat pe data de 1 Aprilie 1939. El este destinat cercetărilor ştiinţifice sociale din regiunea istorică a Bucovinei.

Bucovina are o populaţie deosebit de deasă şi de variată. Dată fiind configuraţia sa geografică-politică, găsim în această parte a ţării, tipuri variate de ţărani. Munteni-păstori, pădurari, exploatatori ai lemnului, plutaşi; ţărani de pe câmpii, — agricultori, cultivatori de vite, lucrători cu ziua. Un deosebit de important capitol îl constitue oraşele şi târguşoarele Bucovinei, care menţin un strâns contact cu satele. Se exportează, din această parte a ţării, lemn, vite, porci, pasări, laptele cu derivatele sale.

Pe de altă parte însă Bucovina reprezintă din punctul de vedere al monumentelor de artă şi al celor istorice, un capitol dintre cele mai interesante şi mai bogate în cultura românească. Mănăstiri, biserici, cetăţi, ruine, ca şi urme istorice de altă natură se întâlnesc în provincia aceasta aproape în fiecare localitate.

Institutul de Cercetări Sociale, cu sediul la Cernăuţi, a fost conceput şi s'a organizat în vederea acestor realităţi. Secţiile sale vor oglindi ramurile de specialitate menite să aprofundeze domeniile sociale concrete ale acestei regiuni.

S'au înfiinţat următoarele secţiuni: 1) Secţia de geografie socială şi bogăţiile naturale; 2) Secţia de economie socială: *a)* Agricultură şi cooperaţie; *b)* Comerţ, finanţe, industrie; 3) Biologie socială şi sănătate; 4) Istorie socială; 5) Secţia de religie; 6) Secţia de folclor şi limbă; 7) Secţia de folclor muzical; 8) Secţia de artă în Bucovina; 9) Secţia culturală; 10) Secţia pedagogică; 11) Secţia juridică; 12) Secţia minorităţilor şi a Românilor de peste hotare; 13) Secţia sociologică; 14) Secţia statistică; 15) Secţia de apărare naţională militară; 16) Secţia de ştiinţe politice, administrative şi ziaristică.

Conducerea Institutului de Cercetări Sociale al României, Regionala Cernăuţi, este formată din: doi profesori ai Universităţii „Regele Carol II", din localitate şi anume: d-l *Romulus Cândea,* titularul catedrei de Istorie Universală, vicepreşedinte; d-l *Constantin Narly,* titularul catedrei de Pedagogie, director; şi d-l *Leon Ţopa,* dr. în sociologie, secretar general.

Institutul va avea de colaboratori personalităţile cele mai marcante ale provinciei Bucovina: oameni de ştiinţă, personalităţi juridice, administrative, militare, medicale şi inginereşti.

Planul de lucru pentru anul 1939—1940 se concentrează pentru primul semestru mai ales asupra activităţii monografice, care se va desfăşura în plasa Humor din judeţul Câmpulung. Această activitate monografică va dura timp de trei luni, începând cu data de 1 Iulie 1939.

Problemele principale care vor fi urmărite în mod deosebit prin această monografie se referă la starea demografică, la economia rurală, — bugetele ţărăneşti, — şi la procesele sociale-urbanizare, viaţă colectivă, individualizare.

Pentru semestrul al doilea al anului 1939—1940, activitatea Institutului se va concentra asupra următoarelor probleme:

1. Sistematizarea datelor monografice culese şi publicarea lor.

2 Organizarea activităţii interne a Institutului, pentru a pune bazele unei arhive bibliografice ce va cuprinde toate lucrările de ştiinţă referitoare la stările sociale istorice şi prezente ale acestei regiuni.

3. Organizarea unui ciclu de conferinţe în cadrul Institutului.

Aceste conferinţe se vor desvolta după următorul plan: ele vor cuprinde o serie, care va prezenta marelui public scopul şi activitatea Institutului; o altă serie va prezenta problemele puse şi descoperite în timpul activităţii monografice întreprinse.

Institutul de Cercetări Sociale din Cernăuţi a organizat o echipă monografică permanentă compusă din preşedinţii de secţii ale acestuia. Echipa permanentă va studia din timp, în fiecare an, localităţile în care, în fiecare vară, se va trimite o echipă monografică pentru a alcătui monografia respectivei unităţi sociale.

Una dintre preocupările acestui Institut este organizarea unei biblioteci, care să cuprindă lucrări asupra problemelor sociale teoretice şi practice. Această bibliotecă va fi destinată să servească nu numai specialiştilor dar şi tineretului pentru a-l îndruma spre un interes viu şi rodnic în domeniul activităţii sociale-naţionale şi pentru a-l pregăti pentru marea operă ce este chemat s'o îndeplinească prin legea Serviciului Social.

Institutul de Cercetări Sociale, Regionala Prut și Dunărea de Jos, cu sediul în Iași, a luat ființă la 19 Aprilie 1939, având ca vicepreședinte pe d. Rezident Regal Traian Ionașcu, profesor la Facultatea de drept, director pe d. doctor I. Bălteanu, profesor la Facultatea de medicină și secretar geenral pe d. Nicolae I. Tanoviceanu, asistent la Facultatea de drept.

Institutul de cercetări sociale Regionala Prut și Dunărea de Jos are 80 membri activi și 50 membri corespondenți, grupați în vederea lucrărilor, în 12 secțiuni.

Secțiunile au următoarea compunere:

I. *Secțiunea Geografie socială și bogății naturale;* II. *Istoria Socială;* III. *Secțiunea culturală;* (Invățământ și educație, Cultura populară, Folklor și Limbă, Creație științiifcă, Creație artistică); IV. *Secția Sociologică;* V. *Secția Economie Socială;* (Agricolă și Cooperație; Comercială-financiară; Industrială și a Muncii); VI. *Secția Juridică, Drept Privat;* VII. *Secția Științe Politice, Administrative, Ziaristice;* (Politica externă și Centrul de Inalte Studii Internaționale); VIII. *Secția Biologie Socială și Sănătate;* IX. *Secția Religioasă;* X. *Secția Urbanism și Ruralism;* XI. *Secția Apărarea Națională;* XII. *Secția Statistică.*

In cadrul activității ce se va desfășura de către Regionala Prut și Dunărea de Jos a Institutului de cercetări sociale, vor colabora la cercetările pe teren și la studiul diferitelor probleme privitoare la viața rurală și urbană, următoarele institute: Institutul de igienă și sănătate publică Iași, Institutul de selecționare a plantelor de pe lângă Facultatea de Agronomie Chișinău, Institutul electro-tehnic Iași, Institutul surorilor de caritate Iași, Societatea „Amicii Universității" Iași.

Programul de activitate al Regionalei Prut și Dunărea de Jos privește deocamdată întocmirea de monografii în plasa Codru (județul Iași), destinată Serviciului Social. Programul privitor la activitatea generală este întocmit, urmând ca să fie supus aprobării consiliului regionalei și ulterior Institutului Social al României.

Sediul Regionalei Prut și Dunărea de Jos este în strada Codrescu Nr. 2, Iași, telefon 11/99), în clădirea Institutului de asistență socială „Regina Maria".

Institutul de Cercetări Sociale, Regionala Chișinău, a desfășurat, începând dela 1 Martie cr., următoarea activitate:

1. S'a continuat ciclul de comunicări privitoare la Popeștii-de-Sus, jud. Soroca, cu scopul de a se prelucra materialul în vederea tipăririi lui în Buletinul Nr. 3 al Institutului.

2. S'a întreprins o anchetă sociologică printre muncitorii agricoli din Dobrogea, orginari din Sudul Basarabiei, de către d. P. Ștefănucă, Directorul Institutului. (2 Aprilie—1 Mai 1939).

3. Se tipărește Buletinul Nr. 2 al Institutului, cu studii monografice, privitoare la satul Copanca, județul Tighina. Buletinul va apare la începutul lunii August cr.

4. S'a făcut delimitarea și recunoașterea regiunii *Codrii Bâcului*, în vederea cercetărilor monografice din luna August cr., care urmează să se facă în această regiune.

Institutul de Cercetări Sociale, Regionala Craiova a luat ființă prin trecerea la conducerea lui a d-lui C. I. Năvârlie, președinte de Secție la Curtea de Apel Craiova, și fost președinte al Regionalei Oltenia, a Fundației Culturale Regale „Principele Carol".

Institutul Regional Craiova se va putea organiza în scurtă vreme cu secții de lucru.

Organizărei acesteia se adaugă cealaltă organizare, pe Comitete Locale Monografice.

In Craiova vor primi o organizare specială, în curând:

I. Sectia *Urbanism și Ruralism*, sub conducerea d-lui arhitect I. L. Atanasescu, revenindu-i ca probleme, între altele, *planul de sistematizare al unui sat oltean.* sau *tipul de locuință și de casă oltenesc* (arhitectură, dispoziție a împărțirii locului de casă ,orientarea casei, structura ei interioară și exterioară, balustrade, uși, porți, etc.), pentru a se ajunge la generalizarea celui mai specific, mai estetic și mai igienic; iar ca preocupare pur teoretică, *tipul de locuință oltean, în legătură cu natura locului si influențele suprapuse.* Aceleași secții îi va reveni cercetarea în deaproape a *fântânei* și a *troiței* în Oltenia. 2. Secția *Istorie Socială*, privind *instituțiile și mișcările populare oltene.* 3. Secția *Geografie Socială*, urmărind așezările rurale și urbane Oltene, cu tot ce este legat de ele: *proprietăți, delimitări; apele și repercusiu-*

nile lor asupra proprietăţilor; populaţia olteană (demografie, etnicitate, structură, avere, etc.), *bogăţii naturale şi valorificate, posibilităţi latente în agricultură*, în *meserii*, ocupaţiuni *profesionale*, etc. 4. Secţia *Cultură Populară*, cu preocuparea de a se ajunge la o înregistrare statistică a şcolilor şi aşezămintelor publice şi particulare de cultură din Oltenia, cu istoric, structură, componenţă scopuri, realizări, perspective, utilitate.

Alte secţii vor urma acestora. Bunăoara secţia *Biologiei Sociale*, secţia *Folclor şi Limbă*, şi cu dosebire secţia *Psihologiei Sociale*, căreia îi va reveni centralizarea şi larga organizare a cercetărilor privitoare la *psihologia tineretului* şi a *orientării lui profesionale*, printr'un centru de documentare şi de orientare propriu Institutului Regional Craiova.

Comitetele locale monografice vor primi organizare în cadrul Institutului Regional Craiova, în T.-Severin, sub conducerea d-lui Prof. C. D. Ionescu, în Tg.-Jiu sub conducerea d-lui avocat Adrian Negrea şi în Caracal sub conducerea d-lui Prof. Ilie Constantinescu. Comitetul monografic local T.-Severin şi-a şi propus ca problemă *Drumul oilor şi viaţa păstorească în Mehedinţi*, iar în vara aceasta cercetările vor fi începute şi conduse de Prof. C. D. Ionescu.

In vara aceasta Institutul va întreprinde cercetări monografice, în special în plasa Ocolu, din judeţul Romanaţi, regiune în care se cuprinde şi satul model Dioşti, pe care Fundaţia Culturală Regală şi-a propus a-l transforma, astfel încât să devină model de organizare a unui sat de Dunăre din Oltenia. Echipa de monografişti a Institutului este alcătuită mai ales din tinerii licenţiaţi ai Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti, care au avut ca specialitate de licenţă Sociologia. La aceştia se vor asocia specialişti profesionişti participanţi benevoli la cercetările Institutului, din Craiova sau din alte părţi.

CONGRESUL INTERNAŢIONAL DE SOCIOLOGIE DELA BUCUREŞTI

După cum am anunţat în numerele precedente, ale revistei noastre, în ziua de 29 August a. c., se va ţine la Bucureşti al XIV-lea congres internaţional de sociologie.

Dăm mai jos, în linii generale, programul congresului:

29 August (după masă). Şedinţa de deschidere.

30 August (dimineaţa şi după masă). Comunicări şi discuţii.

31 August (dimineaţa şi după masă). Idem.

1 Septemvrie (dimineaţa şi după masă). Idem.

2 Septemvrie. Dimineaţa: şedinţa administrativă. Şedinţa de închidere.

După masă: vizitarea Muzeului satului şi a Expoziţiei sociologice.

3—13 Septemvrie. Excursie, pentru a cunoaşte opera practică şi de cercetări a echipelor, în satele din toate provinciile.

Comunicările au fost grupate în următoarele capitole:

1. *Sat şi oraş*. Noţiunile sociologice de sat şi oraş (Geneză, tipuri de structură, subunităţi, relaţii şi interacţiuni, procese, tendinţe).

2. *Grupări sociale*. Concepţiile şi cercetările sociologice asupra tipurilor de unităţi sociale (familie, grupuri de vârstă, sexe, clasă socială, partid, confesiune, naţiune, etc.).

3. *Metodologie*. Metode sociologice pentru studiul satului şi oraşului.

4. *Invăţământ*. Organizarea învăţământului sociologiei şi al ştiinţelor sociale.

5. *Aplicare*. Contribuţia cercetărilor sociologice la organizarea şi ameliorarea satului şi a oraşului.

6. *Organizare*. Organizarea cercetărilor sociale (institute, fundaţii, cercetători izolaţi).

La Institutul de Cercetări Sociale al României, care organizează acest congres, sosesc zilnic, din toate ţările, adeziuni dela membrii Institutului Internaţional de Sociologie. Până în prezent s'au primit 224 adeziuni din străinătate şi 100 adeziuni din România. De asemeni, au început să sosească şi textele comunicărilor. Numărul lor se ridică la 64, la data când închidem acest număr al revistei.

Tabloul de mai jos arată distribuția pe țări a participanților și numărul invitațiilor trimise, adeziunilor primite și comunicărilor sosite.

Nr. curent	ȚARA (1)	Invitații trimise (2)	Adeziuni primite (3)	Comunicări promise 4)	Comunicări primite (5)	Participări la excursie: Membrii Institutului (6)	Asociați (7)	Invitați (8)	Membrii familiei (9)
	Total . . .	*1.165*	*324*	*217*	*65*	*29*	*11*	*168*	*100*
1	România	266	100	103	8	1	1	65	33
	Țări străine . . .	*899*	*224*	*114*	*57*	*28*	*10*	*103*	*67*
2	Anglia	24	5	1	—	1	—	5	1
3	Argentina	4	1	—	—	1	—	—	—
4	Belgia	50	12	6	4	3	2	3	3
5	Brazilia	8	—	5	4	—	—	—	—
6	Bulgaria	14	21	5	3	—	—	10	11
7	Canada	1	—	—	—	—	—	—	—
8	Cehoslovacia . . .	20	12	9	—	2	—	4	6
9	Chili	2	—	—	—	—	—	—	—
10	China	3	—	—	—	—	—	—	—
11	Danemarca	15	—	—	—	—	—	—	—
12	Elveția	34	3	1	—	—	2	—	1
13	Egipt	2	—	—	—	—	—	—	—
14	Finlanda	6	—	—	—	—	—	—	—
15	Franța	81	31	9	5	8	—	7	11
16	Germania	62	45	19	16	2	—	35	5
17	Grecia	5	2	—	—	—	—	2	—
18	India	2	1	1	1	—	1	—	—
19	Iran	1	—	—	—	—	—	—	—
20	Italia	64	27	10	8	4	1	8	12
21	Japonia	7	—	—	—	—	—	—	—
22	Jugoslavia	33	12	24	2	—	2	5	4
23	Mexic	8	3	—	—	—	—	2	1
24	Olanda	13	4	1	1	—	—	2	2
25	Polonia	36	15	5	3	2	—	6	5
26	Portugalia	1	1	1	1	1	—	—	—
27	Rhodesia	1	—	—	—	—	—	—	—
28	Spania	4	—	—	—	—	—	—	—
29	Statele Unite . .	335	13	12	6	3	—	8	2
30	Suedia	29	—	—	—	—	—	—	—
31	Turcia	8	3	2	2	—	—	1	—
32	Ungaria	25	13	2	—	1	2	7	3
33	Venezuela	1	—	1	1	—	—	—	—

Subliniem că participanții străini arată un interes deosebit pentru excursia organizată de Institutul de Cercetări Sociale al României, în scopul de a prezenta metodele de lucru ale echipelor și rezultatele obținute.

In același scop, Institutul va publica la data Congresului două monografii importante, intitulate „Drăgușul" și „Nerejul", în care se vor putea urmări realizările echipelor monografice, de sub conducerea directă a d-lui Prof. D. Gusti. „Drăgușul", va apare în limba română, iar „Nerejul", în limba franceză. Ambele lucrări vor avea peste 1.000 pagini fiecare, vor fi bogat ilustrate și vor apare în condițiuni tehnice excelente.

Ca încheiere, dăm mai jos titlurile comunicărilor anunțate de către participanții străini. Comunicările sosite la Biroul Congresului sunt însemnate cu o steluță.

I. SAT ȘI ORAȘ

BELGIA:

*1 Dykmans, Dr. G.: *Les concepts de ville et de village en sociologie.* Noțiunea de sat și oraș în sociologie.

*2. Jacquemyns, Prof. G.: *Les villes et l'évolution sociale.* Orașele și evoluția socială.

3. Smets, Prof. G.: *La vie rurale en Afrique.* Viața rurală în Africa.

*4. Warnotte, Prof. D.: *La sociologie des villes. Introduction bibliographique.* Sociologia orașelor. Introducere bibliografică.

BRAZILIA:

5. Azavedo F. de: *Contribution à la sociologie rurale.* Contribuțiuni la sociologie rurală.

*6. Bastide, Roger: *Elements d'une comparaison entre la religion rurale et la religion citadine en France et au Brezil.* Elementele pentru comparația între religia sătenilor și religia orășenilor din Franța și din Brazilia.

*7 Milliet, Sergio: *Le développement de la petite propriété dans l'état de Sao Paulo.* Desvoltarea mici proprietăți în Statul Sao-Paulo.

BULGARIA.

*8. Agansky, Nicolas: *Ville et village. Définition.* Oraș și sat. Definire.

*9. Agansky, Nicolas: *L'importance sociale de la ville et du village à travers l'histoire.* Importanța socială a orașului și a satului în decursul istoriei.

10 Kinkel, Prof. Jean: *L'origine des villes en Europe occidentale et centrale et d'autre part dans le monde slave oriental (la Russie, la Pologne, la Bulgarie), avec leur importance pour le développement social et civilisation.* Originea orașelor în Europa occidentală și centrală, precum și în lumea slavă răsăriteană (Rusia, Polonia, Bulgaria). Importanța lor pentru desvoltarea socială și civilizație.

*11. Kinkel, Mara: *Le village bulgare et les conceptions idéologiques de nos jours.* Satul bulgar și concepțiile ideologice din zilele noastre.

CEHOSLOVACIA:

12 Blaha, Dr. Arnost Prof.: *Recherches sur la mentalité de petite ville.* Cercetări asupra mentalității orașului mic.

13. Obrdlik, Dr. Antonin. *Une étude sur la mobilité sociale dans un village Tchécoslovaque. Recherche monographique.* Studiu asupra mobilității sociale într'un sat cehoslovac. Cercetare monografică.

14. Ullrich, Prof. Zdenek: *Urbanisation des environs de Prague.* Urbanizarea împrejurimilor orașului Praga.

FRANȚA:

15 Dion, Prof. Roger: *Types traditionnels d'aménagement agraire en France.* Tipuri tradiționale de amenajament agrar în Franța.

16. Dion, Prof. Roger: *Conception du village français.* Definirea satului francez.

17. Grand, Prof. Roger: *La ville engendrée par le domaine rural.* Orașul.

*18 Halbwachs, Maurice: *La structure morphologique des grandes villes.* Structura morfologică a marilor orașe.

*19. Kovalevsky, Prof. E. P.: *La grande Banlieue (ni ville, ni compagne).* — Suburbana mare: nici oraș, nici sat.

*20 Probst-Biraben, Prof. Jean Henri: *Villes et villages nord-africains musulmans et européens; leurs relations.* — Sate și orașe nord-africane, musulmane și europene; relațiile lor.

*21. Richard, Prof. Gaston: *L'aglomération urbaine et la cité.* — Aglomerația urbană și orașul.

GERMANIA:

*22. Brepohl, Dr.: *Industriegrosstadt und Arbeiterschaft.* — Orașul mare industrial și muncitorimea.

*23. Conze, Dr. Werner: *Die ländliche Übervölkerung in Polen.* — Suprapopularea rurală în Polonia.

*24. Haufe, Dr. H.: *Der preussiche Landkreis.* — Județul prusian.

*25. Hildcbrandt, Dr. Walter: *Das Industriedorf im Mittelgebirge.* — Satul industrial în Munții Centrali ai Germaniei.

*26 Ipsen, Prof. Dr. G.: *Agrarische Bevölkerung.*— Populația agricolă.

*27 Müller: *Stadt und Land, -zwei sozialanthropologische Auslesekreise.* — Oraș și sat, — două medii selectoare antropologice.

*28. Pleyer, Kleo: *Die kapitalistische Wirtschaft im Dorf.* — Economia capitalistă în sat.

*29 Rath, Dr. Klaus Wilhelm: *Die ländliche Gemeinde und ihre Finanzwirtschaft.* — Comuna rurală și finanțele ei.

*30. Rumpf, Max: *Dorfgemeinschaft gedeiht am Grosstadtrande.* — Comunitatea sătească poate ființa și la marginea orașului.

*31. Schoepke, Karl: *Psychologische Gründe der Landflucht im Deutschen Reich.* — Temeiurile sociologice ale emigrării la oraș a țărănimii din Germania.

32. Seiler: *Landflucht und Verstädterung.* — Emigrarea la oraș a țărănimii și orășenizarea.

ITALIA:

*33. Ascari, Mario C.: *L'origine e la distribuzione dei centri abitati della Corsica.* — Originea și distribuția centrelor de populație din Corsica.

*34. Casanova, Prof. Eugenio: *Domus e Casa nell'Alto Medio evo Italiano, (sec. VIII—XI).* — „Domus" și „Casa" în Italia, dela începutul Evului Mediu, (veacurile VIII—XI).

35. Lanzillo, G.: *La colonizzazione in Libia.* — Colonizația în Libia.

36 De Luca, Prof. Bernardo: *L'Equilibrio tra paese e cità nell'opera di Mussolini.* — Echilibrul între țară și oraș în opera lui Mussolini.

JUGOSLAVIA:

37 Cosici, B.: *La structure économique de notre village.* — Structura economică a satului nostru.

38. Dukanici, L.: *Les rapports économiques de la ville et du village.* — Raporturile economice între oraș și sat.

39 Filipovici, M.: *Le village de la Serbie du Sud.*— Satul în Serbia de Sud.

40 Jankovici, D.: *Hajducija,—une forme de banditisme en Serbie.* — Haiducia, o formă de banditism în Serbia.

41 Komadinici, M.: *La différenciation économique et sociale dans les campagnes.* — Diferențierea economică și socială la sate.

42 Konstantinovici, M.: *Quelques formes de contract dans le rapport des paysans.* — Câteva forme de contract în raporturile dintre țărani.

43. Maklecov, A.: *La criminalité dans le village.*— Criminalitatea la sate.
44 Milosevici, M.: *Le village de Sumadija.* — Satul în Şumadija.
45 Mirkovici, M.: *Wirtschaftliche und Soziale Lage des Bauerndunsim Yougoslavien.*
46 Mirkovici, M.: *Les travailleurs agricols.* — Muncitorii agricoli.
47 Nadir-Arsici, V.: *La réligiosité des paysans serbes.* — Religiozitatea ţăranilor sârbi.
48 Nedeljkovici, D.: *Les formes de la propriété colective.* — Formele proprietăţii colective.
49 Popovici S.: *La psychologie de la jeunesse villageoise. (Les résultats d'une enquête).*— Psihologia tinerimii rurale. (Rezultatele unei anchete).
50. Popovici, S.: *Le maître dans le village. — Le résultat d'une enquête.* — Invăţătorul în sat. — Rezultatele unei anchete.
51. Tassitch, Prof. G.: *La signification et l'importance de la structure agraire et paysanne pour le développement général de la Yougoslavie.* — Semnificaţia şi importanţa structurii agrare şi ţărăneşti pentru desvoltarea generală a Jugoslaviei.
*52. Tomasici, Prof. Dinko: *The effects of urbanization on the zadruga community of Croatia.* — Efectele urbanizării asupra zadrugelor din Croaţia.
53 Tudorovici, D.: *L'exode rural.* — Exodul rural.
54. Vlajinaţ, M.: *Moba, une forme de travail collectif par voie de l'entre-aide.* — Moba, — o formă a muncii colective prin ajutor reciproc.
55. Vogalnik, M.: *Le village de la Slovenie.* — Satul în Slovenia.
56 Vuckovici, M.: *Le coopérativisme agricole et sa signification.* — Cooperaţia agricolă şi semnificaţia ei.
57. Vukosavljevici, S.: *Les environs de Beograd. (Les résultates d'une enquête).* — Imprejurimile Belgradului. (Rezultatele unei anchete).

OLANDA:
*58. Van Kan, T.: *La place de la Desa javanaise dans l'organisation administrative du pays.* — Locul „Dezei", javaneze în organizarea administrativă a ţării.

POLONIA:
*59. Znaniecki, Prof. E.: *The Sociological approach of Rural and Urban Ecology.* — Latura sociologică a ecologiei rurale şi urbane.

STATELE-UNITE:
60. Carmody, John, M.: *Social Implication of rural electrification.* — Implicaţiile sociale ale electrificării rurale.
61. Eubank, Earle: *The Census Tract as a Method of Urban Analysis.* — Impunerile ca un mijloc de analiză al oraşului.
62. Taylor, Dr. Carl G.: *Village-City Interactions in the United-States.* — Influenţe reciproce între sat şi oraş, în Statele-Unite.
*63. Terpenning, Prof. Walter, A.: *Village and Open-Country Neighborhoods.* —
*64. Salvadori, Prof. Max: *A community of Central Italy: the commune of Fermo.* — O comunitate din Italia Centrală: comuna Fermo.
65 Sanderson, Dwight: *The impact of industrialism upon the Rural Communitis.* — Presiunea industrialismului asupra comunităţilor rurale.
*66. Zimmerman, Carle C.: *City and Community.*— Oraşul şi comunitatea.

TURCIA:
*67. Ulken, Hilmi Zyia: *La formation des villes dans l'Empire Ottoman.* — Formarea oraşelor în Imperiul Otoman.

UNGARIA:
68. Weis, Etienne: *Le village hongrois d'aujourd'hui.* — Statul ungar de astăzi.

VENEZUELA:
*69. Dunand. L.: *Villes et villages du Venezuela.*— Oraşele şi satele din Venezuela.

II. *GRUPĂRI SOCIALE:*

BRAZILIA:
*1. Willems, Emilio: *Les groupes de voisinage et le „mutirao" brésilien.*

BULGARIA:
2. Kinkel, Prof. Jean: *Les factures sociaux et biologiques qui ont crée les nations antiques et contemporaines et leurs essence du point de vue sociologique.* — Factorii sociali şi biologici care au creat naţiunile antice şi contemporane şi esenţa lor din punct de vedere sociologic.

CEHOSLOVACIA:
3. Blaha, Prof. Arnost: *Recherches sur l'utilisation des loisirs de la jeunesse de com-*

pagne. — Cercetări asupra utilizării distracţiilor pentru tinerimea dela sate.

4. Blaha, Prof. Dr. Arnost: *Qu'est-ce que une nation? La nation comme type spécifique du groupe.* — Ce este naţiunea?
5. Chalupny, Dr. E.: *Types de groupements sociaux.* — Tipuri de grupări sociale.
6. Machotka, Dr. O.: *Les liens familiaux dans les familles en ville et à la campagne.* — Legături de familie în oraş şi la ţară.

ELVEŢIA:

7. Maday, Prof. André de: *Les classes en tant que types de groupements sociaux.* — Clasele privite ca grupuri sociale.

FRANŢA:

*8. Maunier, Prof. René: *Les groupements sociaux considérés dans la durée. La queue comme groupe social.* — Grupările sociale privite din punct de vedere al duratei. Coada *) ca grup social.

GERMANIA:

9. Boehm: *Volk als Art. (Varietät) und Gruppe.* — Neamul ca varietate şi speţă.

*10. Mannhardt: *Deutsche Bauerntum in Südamerika.* — Ţărănimea germană în America de Sud.

*11. Pfeffer, Dr. Karl Heinz: *Begriff und Wirklichkeit der Gemeinschaft.* — Noţiunea de comunitate şi aspectul ei concret.

12. Ronte: *Preussische Beuernbefreiung (Bauer und Staat)* — Abolirea servajului în Prusia, (Ţăranul şi Statul).

*13. Stoltenberg, Dr. Hans: *Der Stufenbau der Verhältnisse.* — Ierarhia raporturilor sociale.

INDIA:

*14. Sarkar, Prof. B. K.: *La morphologie sociale des villes et des villages, (Etude statistique internationale.* — Morfologia socială a oraşelor şi a satelor. (Studiu statistic internaţional).

ITALIA:

*15. Gini, Prof. Corrado: *L'évolution des groupements sociaux.* — Evoluţia grupărilor sociale.

*16. De Luca, Prof. Bernardo: *La Nazione, unità funzionale della società umana.* — Naţiunea ca unitate funcţională a societăţii umane.

*17. Mazzarella, Prof. Giuseppe: *La Communità di famiglia come forma elementare di aggregazione sociale.* — Comunitatea de familie ca formă elementară de agregare socială.

JUGOSLAVIA:

18. Erlich-Stein, Vera: *La famille villageoise, (résultats d'une enquêtte).* — Familia rurală, (rezultatele unei anchete).

*19. Vinski, Zdenko: *Die südslavische Grossfamilie.* — Familia mare, (zádruga) jugoslavă.

20 Vukosavlejevici, S.: *Village comme forme spéciale de groupements sociaux, (tableau général du village jougoslave et faits d'explication théorique.* — Satul ca formă specială de grupare socială. (Tablou general al satului jugoslav şi fapte pentru explicarea lui teoretică).

POLONIA:

21. Kochanovsky, Prof. J. K.: *La famille humaine, la campagne et la ville; l'homme et la nature dans la perspective du passé et de l'avenir.* — Familia umană, satul şi oraşul; omul şi natura în perspectiva trecutului şi a viitorului.

22. Ossowski, Prof. Stanislas: *La nation de parenté naturelle comme base de certains groupements sociaux.* — Noţiunea rudeniei naturale ca baza unor anumite grupări sociale.

STATELE-UNITE:

23. De Grange, Prof. McQuilkin: *The Sociological Factor in Group Formation.* — Importanţa Factorului Social pentru formarea grupurilor.

*24 Mowrer, Prof. Ernest R.: *The Urban Family in the United States.* — Familia urbană în Statele-Unite.

*25. Rychlinscky, Prof. Stanislaw: *Sociological aspects of social classes.* — Aspectul sociologic al claselor sociale.

UNGARIA:

26 Dékány, Prof. E.: *La théorie des communautés et des organisations sociales. Essai sur la classifications des groupements sociaux.* — Teoria comunităţilor şi organizaţiilor sociale. Incercare de clasificare a grupărilor sociale.

III. *METODOLOGIE*

ANGLIA:

1. Farquharson, Prof. A.: *The investigatings méthods of Le Play House.* — Metodele de investigaţie folosite de Le Play House.

*) La cassa de bilete, la magazine etc.

BELGIA:

2. Dupreel, Prof. E.: *De l'observation à la théorie sociologique.* — Dela observaţiune la teoria sociologică.

BRAZILIA:

*3. Milliet, Sergio: *L'importance de l'unité territoriale dans la représentation écologique des phénomènes sociaux.* — Importanţa unităţii teritoriale în reprezentarea ecologică a fenomenelor sociale.

GERMANIA:

*4. Freyer, Dr. Hans: *Beiträge zur Theorie der Herrschaft.* — Contribuţiuni la teoria autorităţii.

POLONIA:

*5. d'Orsini-Rosenberg, Dr. Stanislas: *Le problème d'isoler formellement de la sociologie la science des phénomènes affectifs entre les individus et les groupes sociaux, (mésopsychologie), et la question de la matique et des lois de cette science.* — Problema de a despărţi formal dela sociologie ştiinţa fenomenelor afective între indivizii şi grupările sociale, (mesopsihologie) şi chestiunea metodologiei, sistematicei şi legilor acestei ştiinţe.

IV. *INVĂŢĂMANT*

BELGIA:

*1. Hostelet, Prof. Georges: *L'organisation des recherches sociales et l'enseignement des sciences et des techniques sociales.* — Organizarea cercetărilor sociale şi învăţământul ştiinţelor şi tehnicelor sociale.

CEHOSLOVACIA:

2. Chalupny, Dr. E.: *Enseignement de la sociologie.* — Invăţământul sociologiei.

FRANŢA:

3. Bouglé, Prof. Célestin: *L'enseignement sociologique et l'organisation des recherches sociales.* — Invăţământul sociologic şi organizarea cercetărilor sociale.

ITALIA:

*4 Groppali, Prof. Aless: *l'Insegnamento della Sociologia e delle Scienze Sociali.* — Invăţământul sociologiei şi al ştiinţelor sociale.

*5 Levy, Prof. Alessandro: *Sciences sociales, études sociologiques et philosophie.* — Ştiinţele sociale, studiile sociale şi filosofia.

STATELE-UNITE:

6. De Grange, Mc Quilkin: *Sociology: its Place and Teaching in a large American College.* — Sociologia: locul ei şi modul în care e predată într'un mare colegiu american.

*7. Todd, Arthur, J.: *The Theaching of the Social Sciences.* — Modul de predare al ştiinţelor sociale.

V. *APLICARE*

CEHOSLOVACIA:

1. Chalupny, Dr. E.: *Ruralisme.* — Ruralismul.

GERMANIA:

*2 Gierlichs, Dr. Willy: *Die Bedeutung ökologischer Studien für die Kirminalpolitik und Polizeipraxis.* — Însemnătatea studiilor ecologice pentru politica criminală şi practica poliţienească.

*3. Linde, Hans: *Die ländliche Soziologie in Deutschland.* — Sociologia rurală în Germania.

ITALIA:

*4. Rugarli, Prof. Sincero: *Forze centripete e centrifughe dell' urbanesimo.* — Forţele centripete şi centrifuge ale urbanismului.

POLONIA:

*5. Okinski, Dr. Wladyslaw: *Recherches sociologiques sur les problèmes de l'asistance publique à la campagne.* — Cercetări sociologice asupra problemelor de asistenţă publică la sate.

VI. *ORGANIZAREA CERCETĂRILOR SOCIALE:*

PORTUGALIA:

*1 Descamps, Prof. Paul: *Recherches monographiques.* — Cercetările monografice.

TURCIA:

*2. Fahri, Prof. F. Z.: *L'organisation de l'enseignement et des recherches sociologiques dans Turquie.* — Organizarea şi învăţământul cercetărilor sociale în Turcia.

In numărul viitor al revistei vom publica titlurile comunicărilor anunţate de participanţii români.

Revista de igienă socială. Nr. 11—12. 1938 şi Nr. 1, 1939. Director: dr. G. Banu.

Preocupările pe care le are această revistă, sunt adesea înrudite cu ale noastre. Aşa e de pildă, articolul d-lui *dr. G. Banu,* intitulat: *„Starea sanitară rurală şi reala stare a ţărănimii române".* Constatând că faţă de generaţiile trecute progresele, în ce priveşte starea sanitară rurală sunt minime, d-sa îşi propune, înainte de a preconiza remediile, o *„cunoaştere a realităţilor",* după care întrevede realizarea unei mai bune stări sanitare la ţară. „Cu o condiţie: să se plece *dela concepţii,* să se adopte metode potrivite, cu modestia corespunzătoare vremurilor, iar întreaga acţiune să fie dirijată de *oameni competenţi.* Mai ales oameni".

Studiul pe care îl întreprinde, îl motivează, atât din punct de vedere al cantităţii demografice, populaţia rurală fiind 80% din populaţia ţării, cât şi din punct de vedere calitativ, energiile creatoare şi de conducere, trăgându-se din această pătură. Iar fenomenul prolificităţii între ţărani, în contrast cu natalitatea scăzută dela oraşe, cere o *dirijare* a felului de vieaţă, în vederea dobândirii unei naţiuni viguroase şi a preîntâmpinării mortalităţii infantile şi timpurii.

Enunţând astfel tema şi interesul ei, d-l dr. Banu anunţă studiul aspectelor sociale şi economice, care explică starea sănătăţii. Va fi deci o problemă agrară ca şi una de cooperaţie. In legătură cu problema agrară, d-sa subliniază ineficacitatea unor organizaţii agrare judeţene: „In judeţul Ialomiţa, de pildă, în legătură cu activitatea consilierilor agricoli, cunosc doar terenurile de cultură, pe care şi le-au rezervat, ca şi loturile pentru case, pe moşiile expropriate; funcţiunea agronomului, a rămas cu titlul pur teoretic, iar lotul demonstrativ a constituit un beneficiu personal şi fără nicio valoare educativă. Şcolile şi fermele din Ialomiţa, nu întreţin contactul cu populaţia ţărănească, nu-i fac educaţia şi nu furnizează materialul pentru perfecţionarea culturilor. Camerele de agricultură, din câte ştiu, distribuiau odinioară sământă numai familiei prefectului, iar instrumentele agricole motorizate, au fost de asemeni puse în slujba intereselor personale. Ţărănimea n'a folosit deloc de pe urma bunelor intenţiuni iniţiale", (pag. 629).

Ideii d-sale însă: „în ce priveşte şcolile de îndrumare ţărănească, de educaţie menajeră, etc., nu ştiu unde activează. In tot cazul, nu le cunoaştem rezultatele", (pag. 629), îi răspundem că aceste rezultate se pot *vedea* la *sate.*

Componentele redresării sanitare le sintetizează în om, sub aspectul de conducător şi de executor, în o concepţie ştiinţifică dreaptă şi precisă şi în tehnică, componenţi care trebue să intre în alcătuirea programului sanitar rural. Pătrunzând în miezul problemei propriu zise, autorul înfăţişează întâiu factorii sociali dela baza sănătăţii păturii rurale româneşti: influenţe asupra biologicului dela locuinţă, avere, alimentaţie, îmbrăcăminte, condiţii de muncă, grad de cultură, etc. Aci pomeneşte de Echipele Regale Studenţeşti, care „au promovat exemplul colaborării tuturor factorilor cu posibilităţi de acţiune socială". Din paralelismul ce-l face între nivelul de vieaţă şi randamentul biologic, arătând coeficientul mortalităţii infantile, — 18,5% din născuţii vii mor de mici în ţara noastră şi mai ales la sate — conchide la o *subvaloare* biologică a ruralului, subvaloare manifestată în rezistenţa redusă în munca de durată, morbiditate crescândă, medie de vieaţă redusă. Din complexul determinanţilor sociali domină, în explicarea unei atare stări, situaţia proprietăţii agrare şi modul de exploatare a ei, situaţie din care derivă factorul de tot atâta însemnătate al alimentaţiei. Pulverizarea proprietăţii rurale prin succesiune, făcând ca în medie un cap de familie, să aibă doar 3,9 ha, pe când minimul necesar ar fi de 5—6 ha, ar trebui să ducă la o altă legiferare a dreptului succesoral rural la noi, căci legea agrară din 1921 şi legea pentru organizarea agriculturii din 1937, prevăd o suprafaţă indivizibilă prea mică, pentru a face faţă nevoilor economice ale unei familii. Dealtfel tot Sud-Estul european suferă de acest rău. Prea marea densitate a populaţiei agricole, ar urma să ducă la o mai bună exploatare a pământului. Ceea ce nu se întâmplă, — arată d-l dr. Banu, — din cauza lipsei vitelor de muncă, randamentului slab al culturilor, lipsei culturii intensive, a nevalorificării terenurilor inundabile. In toate aceste privinţe, suntem în urma celorlalte state ale Europei. Astfel rezultatele obţinute de Administraţia exploatărilor agricole ale Statului din ţara noastră, în cultura intensivă ca şi cele obţinute în urma valorificării terenurilor inundabile în Ita-

lia, lasă să se întrevadă necesitatea unei exploatări mai bune a pământului. Iar faptul că producția noastră țărănească e subvalorificată, atât în țară cât și în străinătate, contribue și el la crearea în pătura rurală a unui nivel de vieață coborît la minim.

Autorul trece apoi și analizează influența alimentației asupra stării sanitare. Din diferitele cercetări făcute și ale căror rezultate numerice sunt publicate în acest articol, s'a ajuns la concluzia că rația alimentară a copiilor este insuficientă, prin valoarea ei energetică, apropiindu-se de limita inferioară rației necesare, dar prin calitate îndepărtându-se mult de minim. Iar rația adultului ca energie, se apropie de cea necesară, rămânând inferioară rației altor popoare, iar calitativ fiind deficitară, din cauza lipsei de proteine, vitamine și săruri minerale alcaline.

Odată arătate cauzele stării inferioare sanitare rurale românești, d-l dr. Banu se ocupă de redresarea sanitară. Pledează pentru o armatură sanitară motorizată, în sensul că preconizează o asistență rurală cu facilități de transport pentru a valorifica investițiile sanitare existente, căci „Pe întreaga suprafață a țării, în proporții variate, sunt răspândiți și medici, sunt răspândite și dispensare și spitale, care însă nu-și ating scopul pentru care au fost create. Medicii nu pot ține contactul cu populația rurală, instituțiile sunt adesea necorespunzătoare necesităților", (pag. 657). „Spitalele nu au putut deveni aproape niciodată corespunzătoare concepției de adevărat spital de consultații, tratament, operații convalescență, etc.; medicii au oscilat, cu caracter de multe ori de improvizație, între medicină călătoare prin satele vecine, (spitale de circumscripții), de o parte și o medicină spitalicească aproximativă, lipsită de pregătire tehnică, material, etc., de altă parte. Scopul fundamental: a putea deservi masa rurală pe o mare suprafață în jurul spitalului, nu a fost atins; bolnavii nu puteau fi aduși la spital, din cauza distanțelor mari, iar când erau aduși, nu puteau căpăta satisfacție, nici ca îngrijire medicală, dar mai ales chirurgicală și de maternitate", (pag. 658). Cere transformarea vechilor spitale mici în centre de izolare, medicii de spitale să abiă atribuții definite față de cei de circumscripții, cărora trebue să li se pună la dispoziție mijloace de deplasare suficiente, pentru a putea lua contact cu întreaga populație din jurul centrului de reședință al dispensarului. Ca încheiere, d-l dr. Banu, cere aplicarea concomitentă pe teren, a celor înfățișate mai sus de d-sa, ca mijloace pentru redresarea biologică și sanitară a populației, adică: valorificarea prin o adaptare corespunzătoare a materialului existent, înlocuirea și transformarea instituțiilor spitalicești mici, medicină socială preventivă. „Acțiunea sanitară — spune d-sa — nu va duce la rezultate, dacă nu începe prin îngrijirea bolnavilor, adică prin latura curativă". Căci, după îngrijiri și vindecări reale, vor putea prinde printre țărani ideile de medicină socială.

In numărul următor, (Nr. 1, 1939), găsim lucruri interesante asupra realizărilor pe tărâm social, înfăptuite la noi și în alte țări.

Din articolul d-lui *A. Botiș: „Leagănele de sugari din fabrici, în serviciul puericulturii"*, aflăm despre crearea din îndemnul Casei Centrale de Asigurări Sociale, a leagănelor pentru sugari în fabricile în care lucrează peste 50 femei. Astfel de leagăne s'au amenajat la toate fabricile din Arad. Prin aceasta, se ajunge ca sugarii să fie alimentați la sân timp de 6—8 luni, și astfel se înlătură una din principalele cauze de mortalitate infantilă: alimentația artificială prea timpurie.

Despre *„Realizările Asigurărilor Sociale din Rusia Sovietică", între anii 1933—1937*, scrie d-l *dr. C. Brătescu.*

Interesante amănunte asupra *„Reeducării tineretului femenin în Belgia"*, de d-na *Marga Ghițulescu*, arătând temeiurile și principiile organizării institutelor de reeducare, și anume: studiul amănunțit al psihologiei copilului — pentru a afla fondul educabil al fiecăruia —, stabilirea bazelor de clasificare, fixarea tratamentului potrivit și al regimului constructiv de educație, cât mai adaptat vârstei și temperamentului. Ne este descris mediul de vieață în institutul de reeducare Saint-Servais din Namur, felul cum decurge observarea și mijloacele de reeducare, educația post școlară, etc.

D. D.

Analele economice și statistice. Anul XXI. Nr. 7—10.

Cuprinde: *Un reformator al finanțelor românești: Menelas Ghermani*, de *Ion Budu*. In istoria finanțelor noastre, de cele mai multe ori foarte plină de încurcături, Menelas Ghermani, desfășoară o activitate sprijinită pe *pregătire* și pe *bun simț*. Era om de finanțe, bancher și se prezenta la Ministerul de Finanțe ca specialist. Reținem că

teva din înfăptuirile sale, care sunt tot atâtea contribuţii la organizarea vieţii financiare a vremii respective: *a)* introducerea *monometalismului aur*, datorită căruia moneda noastră este acceptată *al pari*, în străinătate, iar vieaţa economică dobândeşte stabilitate, (prin dispariţia *agiului); b)* retragerea *biletelor hipotecare*, emise în timpul războiului din 1877, şi care erau, pentru piaţă, o adevărată inflaţie; *c)* reforma *caselor de credit agricol*, înfiinţate în 1881, fără să fi dat rezultatele urmărite, M. G. le dă caracter de Stat, pentru a li se putea înfrâna goana după beneficii şi pentru a le face să corespundă mai bine rostului lor de a pune la îndemâna sătenilor credit ieftin.

Stocajul produselor agricole şi problemele finanţării, de prof. *dr. C. Jornescu*. Reţinem: problema depozitării produselor agricole a preocupat şi pe conducătorii noştri; avem 941 magazii cu o capacitate totală de 123.500 vagoane. Banca Naţională a acordat agricultorilor, prin diferite instituţii de credit, credite variind între aproape două miliarde, (în 1936), şi opt sute milioane lei (în 1937). Analizând nevoile agriculturii noastre, din punctul de vedere al temei articolului, autorul găseşte ca foarte urgente: *a)* crearea de magazii silozuri pentru depozitarea produselor agricole, (fapt care ar împiedica vânzarea imediată a recoltei), pe baza principiului clasificării cerealelor, (fapt care ar aduce mărirea preţurilor), magaziile existente fiind insuficiente, (ar mai trebui magazii cu o capacitate de circa 225 mii vagoane); *b)* finanţarea de către B. N. a mărfii depozitate până la 70—80% din valoarea ei.

Cererea şi oferta în economia capitalistă şi sovietică, de *M. Grunspan*.

Comerţul exterior al României, de *dr. N. Badea-Buzău*.

Finanţele locale, de *Ion N. Stan*.

Din activitatea *asociaţiei generale a economiştilor din România*, revista publică două comunicări:

Creditul public în perioada 1929—1937, de *V. Secară*.

Petrolul românesc şi politica de Stat, de prof. *Gh. N. Leon*.

D. D

Urbanismul. — Monitor al Uniunii Oraşelor din România. Apare sub îngrijirea Institutului Urbanistic al României. Anul XV/VII. Nr. 10—12, 1938.

Această revistă luptă pentru popularizarea şi afirmarea ştiinţei urbanistice. Desigur că îngrijirea de amenajarea igienică, raţională şi conformă cu nevoile populaţiei, a oraşelor, nu poate decât să trezească interes şi să găsească ecou în mintea multora din cei care se izbesc de lacunele în felul de înfăţişare al aşezărilor omeneşti.

Numărul de faţă, aproape în întregime rodul muncii d-lui prof. *C. Sfinţescu*, urmăreşte realizarea şi aplicarea *superurbanismului*.

In studiul sau prim, *„Superurbanismul încadrat în stilul totalitar"*, prezintă superurbanismul ca o largire spaţială a urbanismului.

Celalalt articol, tot al d-lui *Sfinţescu*, despre: *„Aşezările în România, din punct de vedere naţional, politic, social şi economic"*, este contribuţia d-sale la o lucrare germană despre *„Colonizarile din Europa"*. Sunt înfăţişate aşezările româneşti şi desvoltarea lor în timp, dela cucerirea Daciei de către Romani, analizând influenţele barbare, mai ales cele slave, în formarea satelor, oraşelor şi voevodatelor noastre. Explică prin starile politice, economice şi sociale, dealungul istoriei, starea de mediocră desvoltare a aşezărilor noastre. In timpurile moderne, sunt înfăţişate societăţile diferite, create cu scopul consolidării proprietăţii individuale şi a construcţiilor. Bazat pe date, din care rezultă că aproape toate casele ţărăneşti, pe lângă că sunt insalubre, deteriorate şi suprapopulate, sunt şi absolut neproductive economic, încheie cerând o politică superurbanistică, adică aplicarea ştiinţei urbanistice la nevoile întregii naţiuni. Iar această politică ar fi o colonizare în sens superurbanistic, adică o raţionalizare a repartizării populaţiei pe centre, aşa cum a definit-o d-sa, în articolul precedent.

Singurul studiu din acest număr, care nu e iscălit de d-l Sfinţescu, e cel al d-lui ing. *Otto Bodascher*, dela Primăria Municipiului Timişoara, intitulat *„Oraş şi regiune"*. Pentru stabilirea unei urbanistice raţionale ca şi a unui plan de economie dirijată, felul regiunii în care se găseşte oraşul e important, datorită influenţelor economice, sociale, culturale şi administrative reciproce dintre centru şi împrejurimi. Din un atare punct de vedere, d-l O. B., expune rezultatele obţinute prin studiul economic al reţelei de comunicaţie în vechiul plan de sistematizare şi prin studiul regiunii Timişoara-Banat, din punct de vedere demografic.

Expunând controversa asupra *„Construcției înalte sau joase?"*, d-l *C. Stințescu* ajunge la concluzia ca pentru vieața de familie, locuința familială (joasă), e avantajoasă, atât din punct de vedere național și social, cât și igienic și estetic. Locuințele înalte sunt admise numai în orașele mari, însă cu anumite restricții: zgârie norii doar pentru birouri, magazine și acestea în anumite condiții. Din enumărarea lor, putem să ne dam seama cât de nepotrivite pentru Capitala țării noastre sunt clădirile înalte, atunci când chiar cele cu două etaje numai în condiții absolut igienice și izolate între ele, sunt admisibile.

Numărul mai cuprinde alte rubrici interesante: *Din vieața orașelor, Turism și urbanism.* Note bogate și recenzii ale lucrărilor noi de urbanistică.

D. D.

Satul și școala. — Revistă de educație și învățământ. Nr. 5—6, 1939.

Numărul pe care îl avem în față, din această revistă, explică prin seriozitatea problemelor tratate, cum de a putut intra în al optulea an, cu toate greutățile materiale pe care le întâmpină orice publicație periodică de specialitate. Scrisă pentru învățători, această revistă le ridică nivelul și preocupările.

Reținem de aci: conferința *d-lui prof. universitar Onisifor Ghibu,* despre: *„Un vechiu focar de educație națională: Asociațiunea Astra".* Face istoricul acestei asociații, înființată la 1860 la Sibiu, sub conducerea lui Andrei Șaguna, pe atunci episcop, având de scop: „promovarea literaturii și culturii poporului nostru român, precum și a agriculturii, în sânul nației noastre". Urmează apoi înfățișarea calităților românilor ardeleni în comparație cu a celorlalte nații conlocuitoare, calități prin care se explică de ce „nu ne-am calvinit, nu ne-am catolizat, nu ne-am latinizat, ci am rămas români și valahi". Astra urmează a fi o cetate a solidarității naționale. Rezultatele obținute de asociație, aprecierile presei ardelene și străine, cu ocazia adunării dela Blaj din 1911, dovedesc că Astra a fost cel mai perfect instrument de închegare și înnobilare sufletească națională. Actualitatea conferinței e problema cum a înțeles românismul întregit rolul Astrei în noua situație și cum l-a înțeles Astra însăși? Aci ni se mărturisește durerosul eșec al Astrei în România Mare. Acest eșec însă, se va repara prin Frontul Renașterii Naționale — conceput în „spiritul național al Ardealului", (cuvintele d-lui A. Călinescu), și în aplicarea legii Serviciului Social în Transilvania, de către această societate.

D-l *Vasile Băncilă,* în: *„Dodecalogul atmosferei",* analizează rolul educativ al atmosferei afective și spiritualizate în școala. Mijloacele de realizare a unei atare atmosfere sunt: mediul fizic și decorul, pragul lecției, pregătirea, aliații educatorului, natura exemplelor, înlăturarea oboselii, pedagogia preventiva, atitudinea educatorului, chestiunea formalismului pedagogic, povestirea, poezia și muzica.

Informații interesante despre: *„Școala primară de experiențe de pe lângă Universitatea din Jena",* ne dă d-l *dr. Lucian Bologa,* înfățișând bazele pedagogice ale școlii: vieața școlară e o vieață de comunitate —, organizarea externă a școlii, vieața de comunitate a grupurilor, (relații și obiceiuri, obișnuința cu specificitățile vieții și muncii școlare), educația social-etică, planul și problema de vățământ, organizarea învățământului în școală.

D-l *I. Zavaschi,* scrie despre: *„Invățământul în tranziție",* adică acea epocă în care copilul venit pentru prima dată în mediul școlar, trebue să se acomodeze acestuia.

D. D.

Affaires Danubiennes. Revue de l'Europe Centrale et du Sud-Est. Anul I. Nr. 1. Institut Social Roumain Centre des hautes etudes internationales, Bucarest.

In primul număr al revistei Centrului de înalte studii internaționale din București, creat cu ajutorul Fundației Rockfeller, de către fostul Institut Social Român — actualul Institut de Cercetări Sociale al României —, d-l *prof. D. Gusti,* în *Introducere,* expune programul acestei instituții: *a)* a informa opinia publică românească asupra afacerilor internaționale și a ușura studierea lor prin conferințe, lucrări de grupe, servicii de documentări; *b)* a informa opinia publică internațională asupra problemelor românești și spiritului în care sunt privite evenimentele internaționale la noi, prin broșuri informative; *c)* cooperarea între specialiștii români și străini asupra problemelor internaționale prin participarea Centrului nostru la Conferința Permanentă de Inalte Studii Internaționale, prin schimbul de conferențiari și prin publicarea unui organ periodic în limba franceză, organ care, fără a exclude chestiunile generale, să se ocupe mai ales de problemele Europei dunărene și sud-estice. Căci această parte a conti-

nentului nostru, e cea care pune din cele mai delicate și importante probleme de rezolvarea cărora atârnă pacea internațională. Pe lângă aceste interese utilitariste, revista Affaires Danubiennes, prin informațiile pe care le va da asupra statelor dunărene și sud-est europene, înfățișând condițiile de viață, nevoile și aspirațiile lor, va avea și o misiune educativă. Astfel că, spune d-l prof. Gusti, numele revistei e chiar programul ei.

Colaborează la primul ei număr: d-l *Elemer Hantos*, profesor al Universității din Budapesta, scriind despre: *„Le Regionalisme économique en Europe centrale"*, expunând planul unei cooperări a statelor agrare dunarene, de aceeași structură, cooperare care s'ar manifesta prin organizarea comerțului, tehnica raporturilor și politica comercială și s'ar realiza prin un cartel de vânzare, transporturi și negocieri ale statelor agrare dunărene. Scopul acestei metode regionaliste, e protecția economiei naționale, echilibrul prețurilor și creșterea schimburilor mutuale.

Starea Europei după Anschluss și influența posibilă a acestui fapt asupra desvoltării evenimentelor politice în Europa e expusă de d-l *Gr. Gafencu.*

D-l *Jiri F. Vranek*, face istoria *„Planurilor propuse pentru soluționarea problemelor din Europa Centrala".*

„Problema Dunării, după ultimele schimbări in politica europeană", o studiază d-l *N. Dașcovici*, ajungând la concluzia că orice încercare de modificare în bazinul dunărean, trebue să țină seama de cerințele legitime ale națiunilor care și-au dobândit în fine libertatea după atâtea suferințe.

Studiul decedatului *J. Kostanecki*, din Cracovia *„La Pologne et le problème danubien"*, înfățișează contribuția țării sale în rezolvarea problemelor economice a regiunilor dunărene, atât prin inițiative și activități organizate în Blocul Agrar, cât și prin contribuții directe, în sensul dorit de țările dunărene.

D-l *Mihail Antonescu*, dă *„O nouă formulă de securitate în Europa Orientală".*

Cronica dunăreană și balcanică, informează asupra tuturor evenimentelor politice internaționale.

Rubrica *documentelor* conține date asupra: consiliului Ințelegerii Balcanice, legii de anexare a Austriei la Reich, conferinței franco-engleze dela Londra, Aprilie 1938, conversațiilor italo-ungare, acordul între Bulgaria și Ințelegerea Balcanică, statutul Comisiunii Europene, etc.

D. D.

Libertatea economică, politică, socială, culturală. Director: I. P. Gigurtu. Anul VII, Nr. 2,4 și 5, 1939.

In articolul: *„Este calitatea de proprietar urban o profesiune?"*, d-l *prof. E. M. Brancovici*, pune problema aceasta în lumina nouei Constituții, care dă dreptul de a fi alegător sau ales doar celor ce exercită o profesiune. Fiindcă, Ministerul Muncii a respins cererea de sindicalizare a proprietarilor urbani, aceștia au luat calea justiției. Iar justiția noastră, ca și cea străină, a admis conferirea titlului de profesionist proprietarului urban. Considerațiilor juridice, autorul le adaugă și altele tot atât de întemeiate. Anume, arată contribuția pe care proprietarul urban, prin continua reînoire a locuințelor, tot mai higienice, mai confortabile și mai estetice, o aduce la ridicarea bunei stări morale și materiale din țară.

D-l St. Antim, se ocupă de controversa dintre d-l C. Stoicescu, profesor de drept roman și d-l D. Dobrescu, asupra utilității practice a dreptului roman. Articolul d-lui Antim intitulat: *„Ciuma dreptului roman"* (Nr. 4), se alătură părerii rectorului Universității din București, și în el ni se demonstrează că dreptul roman, formează însăși temelia juridică a societății omenești, e codificarea rațiunii omenești și atâta vreme cât alcătuirile omenești vor fi organizate în așa fel încât să urmărească scopuri economice cu realizări de beneficii, dreptul roman va rămâne la baza oricăror studii juridice, iar învățământul nostru superior nu se va putea dispensa de el".

Despre: *„Pactul Franco-German"*, se ocupă d-l *M. Theodorian-Carada*, (Nr. 2), exprimându-și încrederea în acest pact și în o reîmprietenire a Franței cu Germania, căci: „Dacă inimiciția aproape milenară dintre Franța și Anglia s'a putut transforma în alianță, cu mult mai ușor se poate schimba conflictul de mai puțin de un secol, dintre Franța și Germania, într'o simplă prietenie", zice d-sa. Examinând situația României, față de cele două țări contractante spune, pe bună dreptate: „Nu este Român, care pentru un motiv sau altul să nu iubească Franța. Dar cum nu este român care să nu priceapă, ca să nu poată pretinde Franței gesturi pe care nu i le permit interesele sau puterile ei, tot așa, desigur nici Franța nu poate cere României a se sinucide din francofilie. Economicește, interesele României, o mână la o înțelegere cu Germania. Experiențele de după războiu, au dovedit îndeajuns că legă-

turile economice cu alții, nu se pot susține decât prin jertfe bugetare".

In Nr. 5, *d-l St. Antim*, vorbind despre: *„Papa"*, analizează politica defunctului Pius XI, insistând mai ales, asupra conflictului dintre poporul german și catolicism. Explicațiile pe care le dă sunt de natură economică și spirituală. Economicește identifică situația grea a Germaniei actuale, cu aceea de pe vremea lui Luther și vede actuala ostilitate germană față de Vatican ca o încercare de eliberare de cheltuielile bănești, impuse de cultul creștin. Noi înclinăm către interpretarea sufletească, spirituală a conflictului, pe care o dă d-sa, văzând o inaderență între sufletul rațional și orgolios al nordicilor germani, înclinați încă spre păgânism în toate manifestările artistice, și între creștinism, născut printre popoarele sudice cu o imaginație mai vie și cu un temperament mai aprins.

Din *Cronica politică*, reținem: *„Rolul Frontului Renașterii Naționale pentru progresul economiei naționale"* (Nr. 2), care e văzut în „crearea unei producțiuni economice". „Mișcarea economică în care va trebui să se oglindească efectul noului regim în acțiunea sa prin propaganda Frontului Renașterii Naționale, trebue, în ansamblul ei să piardă caracterul personal, rămășiță a sistemului partidelor, persoana trebue să cadă pe planul al doilea față de acțiune, actul de muncă, actul de comerț interesează, nu cine îl face, bineînțeles rămânând în cadrul comandamentului nou național, persoana nu trebue să primeze asupra realității". De asemenea: „In ritmul nou, orice inițiativă, cât de mică trebue primită și încurajată, trebue toți să activeze cu bucurie, trebue să dispară piedecile sterpe și acțiunea unor biurocrați improductivi care caută să-și justifice rostul lor".

Tot în *Cronica politică* (Nr. 4), găsim aceste rânduri bune de reținut despre *Serviciul Social:* „Serviciul Social, rupe cu verbalismul obișnuit la noi în țară ori de câte ori e vorba de ridicarea satelor, părăsește acel romantism steril și plângăreț cu care ne-au hrănit de mai bine de un secol toți ideologii demofiliei țărănești, pentru a păși, pe drumul realizărilor efective, al cunoașterii satului, al ridicării lui prin faptă și muncă — integrând în civilizație pe de o parte 14 milioane de țărani, iar pe de altă parte readucând în matca străvechilor noastre așezări, o întreagă tinerime desrădăcinată, căreia i se proiectează în fața ochilor cel mai frumos dintre toate idealurile ce pot încălzi o inimă de tânăr cultivat, ridicarea prin muncă comună și dezinteresată a fraților și părinților rămași în întunerec și suferință".

Cetitorul poate găsi la cronicele revistei cifre și date atât asupra comerțului exterior mondial, cât și asupra balanțelor bugetare ale diferitelor țări, asupra mișcării economice, etc.

Subliniem și calitatea comentariilor evenimentelor interne și externe, fie ele politice, economice, statistice, etc.

D. D.

Revista Fundațiilor Regale. — Anul VI. Nr. 1, 1939.

Revista se menține, după cinci ani de apariție, pe aceeași cale de înmănunchere, atât a creatorilor literari, cât și a creatorilor științifici, a filosofilor și a criticilor sau istoricilor filosofi. Imbină astfel probleme de istoria culturii, cu probleme de drept, de filosofie, de istoria literaturii, cu cronici literare, științifice, artistice, atât românești, cât și străine, căci știm că în multe numere ale revistei au fost publicate studii a unor filosofi străini, scrise *anume* pentru Revista Fundațiilor Regale.

Din primul număr, din 1939, pe lângă partea de critică și istorie literară și partea de creație originală literară, reținem studiul d-lui *Al. Claudian*, despre: *„Indrumarea spre logică a gândirii grecești"*, îndrumare pe care autorul o explică prin fenomene de ordin politic: nemulțumirea sofiștilor față de credințele și tradițiile vechi grecești, față de starea științei de atunci, a trezit „ironia" lui Socrate, al cărui ultim scop ar fi fost să facă din morala datoriilor față de Stat — căci aceasta interesa în primul rând pe Greci — un obiect de demonstrație logică. „Toate păcatele omenești sunt erori de raționament", „Să raționăm bine și vom deveni folositori societății și nu mai puțin nouă înșine", iată ideile care au îndrumat gândirea grecească spre logică și care s'au cristalizat în preocupările de pură logică ale lui Aristotel.

D-l *Ion Radu Tomoioagă*, face *„Istoria conceptului de geniu"* la antici.

In legătură cu probelma atât de acută și recentă a minorităților, d-na *Viorica Boteni*, în articolul său, intitulat: *„Regimul juridic al minorităților"*, prezintă câteva probleme: ce sunt minoritățile,

Tratatul minorităților cu drepturile și datoriile ce decurg pentru minoritari din ele, ca și din diferite conferințe internaționale. Afirmă necesitatea unei transformări a Tratatului minorităților în ritmul evoluției sociale și economice a lumii.

D. D.

Viața Romînească. — Revistă de literatură, știință, și ideologie. Directori: M. Ralea și C. Vișoianu, 1939. Anul XXXI, Nr. 1 și 2.

La *Cronica științifică*, datele d-lui *dr. M. Nasta*, asupra *„Tuberculozei în România"*. Cifre impresionante arată că stăm extrem de rău în această direcție. Anume, România e printre țările europene cu cea mai mare mortalitate din cauza tuberculozei. Ceva mai mult, tendința e în spre creștere. Marea mulțime a tuberculoșilor se află la țară, iar mortalitatea mai mare și creșterea cea mai importantă e întâlnită la orașe. E de reținut banuiala doctorului Nasta, că, pentru mediul rural, cifrele sunt sub realitate, cazurile de mortalitate prin tuberculoză nefiind diagnosticate ca atare. In privința infecției latente, se constată de asemenea marea ei răspândire, mai mare la orașe, în copilărie, ruralii infectându-se mai mult când vin la orașe, unde viața de muncă din industrii, organismul lor neadaptat, subalimentația, sunt un teren propice pentru desvoltarea flagelului tuberculozei. Această situație e foarte gravă, fiindcă suntem în perioada ascendentă a mortalității, fiindcă marea majoritate a tuberculoșilor e la țară și deci profilaxia e foarte grea de realizat și fiindcă și la orașe, în loc să scadă procentul tuberculoșilor crește. Factorilor economici și sociali, care ar trebui modificați pentru ameliorarea stării actuale, li se adaugă factorul medical de profilaxie. Dr. Nasta, înfățișează în această ordine de idei ceea ce numește „armamentul antituberculos", și anume: legislația, organizațiile antituberculoase, izolarea și tratamentul tuberculoșilor — la noi e un număr insuficient de paturi și posibilitate materială redusă a sătenilor și funcționarilor de a se putea îngriji —, depistarea tuberculozei, protecția copiilor. La măsurile pe care autorul le înfățișează ca necesare pentru lupta antituberculoasă, d-sa amintește că: „apărarea sănătății publice e dintre acele măsuri dela care o națiune nu se poate sustrage, fără a plăti, mai târziu sau mai de vreme, cu însăși existența ei, o nepăsare pe care nimic nu o poate ierta", (Nr. 1, pag. 135).

La *Cronica pedagogică*, d-l *Stanciu Stoian*, scrie despre: *„Temeiurile psiho-sociologice ale educației fizice"*, (Nr. 1) și despre: *„Comunitățile de muncă școlară"* — principiul nouei programe a învățământului normal, arătând foloasele lor.

In legătură cu înființarea Școlii Normale Superioare, d-l *I. Zamfirescu*, face la *Cronica învățământului*, (Nr. 2), considerații asupra felului în care e azi privită cariera didactică. Socotită o carieră închisă, fiindcă nu mai e cotată spiritualicește, fiindcă nu i se mai acordă posibilitatea de a-și susține o doctrină proprie, fiindcă moralmente e încercuită de suficiența culturală a clipei, fiindcă politica noastră școlară n'o mai apără îndeajuns și fiindcă în condițiile ei actuale de vieață nu mai poate face în mijlocul ei o selecție și o promovare a valorilor — cariera didactică trebue reabilitată prin Școala Normală Superioară. Prin această reînviere a carierei didactice, își justifică existența noua instituție, care în niciun caz nu trebue să fie și ea un mijloc doar de a transmite multe cunoștințe, indiferent de calitatea lor și de felul cum au fost asimilate. Școlile Normale Superioare, să pătrundă în problemele realităților dela noi, privitoare la echilibrul culturii noastre naționale, să impună o spiritualitate activă și autentică, ferindu-se de clișee pedagogice răsuflate.

„Cauzele economice ale Renașterii" le studiază d-l *Andrei Oțetea*. Renașterea economică apare ca o schimbare a mentalității și nevoilor oamenilor. In Evul Mediu, vieața economică era subordonată principiului îndestulării nevoilor elementare. Incepând din sec. XIV, prin apariția capitalului mobiliar, determinat de comerțul mare, de comerțul bancar și de industria mare, noua producție transformă condiția producătorilor și prin aceasta, întreaga vieață. Capitalismul desvoltându-se, în urma nevoilor permanente și mari de bani ale Statului, ia naștere o nouă clasă cu influență decisivă asupra civilizației. Căci se naște un nou spirit opus celui feudalist. Burghezia, noua clasă e mânată de noul principiu: al economisirii, atât a veniturilor — de aci nevoia veniturilor care să întreacă cât de mult cheltuielile — cât și a oricărei forme de energie: timp, muncă. S'a născut astfel o nouă mentalitate care s'a infiltrat în toate țările ce făceau comerț internațional și care a dus la înlocuirea vechilor raporturi sociale, a credințelor, ideilor Evului Mediu cu altele conforme cu noua structură a societății. E un studiu interesant și instructiv, prin numeroasele date asu-

pra comerţului bancar, asupra capitalismului acelui timp.

Cronica externă şi *Scrisorile din Londra, Paris şi Praga*, comentează prin prisma revistei, evenimentele externe.

D. D

Jurnal de Psihotehnică. Revistă trimestrială. Director C. Rădulescu-Motru, vol. II, Nr. 4, 1939.

In cadrul problemelor de psihotehnică şcolară, *d-l prof. Rădulescu-Motru*, în articolul intitulat: *Educaţia în scop practic*, se ocupă de cauzele pentru care educaţia nu realizează scopul ei practic, „cu toate că, prin definiţia ei, ea trebue să fie numai un scop practic". Aceste cauze sunt:

1. Metoda greşită în selecţionarea elevilor şi în repartizarea profesiunilor destinate să le îmbrăţişeze.

2. Lipsa de pricepere a educatorilor în a lega cunoştinţele teoretice de aplicarea lor practică.

3. Puţina conştiinciozitate cu care se urmăresc în şcoli de către profesori lucrările practice ale elevilor, lucrări care rămân la simple schiţe. Ca remedii, d-l prof. Motru, propune în primul rând schimbarea de atitudine a educatorilor şi părăsirea credinţei lor că aplicaţia practică a cunoştinţelor vine dela sine, înlocuirea acestei credinţe cu aceea că o cunoştinţă valorează nu prin sine, ci prin înfăptuirile pe care ea le poate realiza, dacă e aplicată. De asemenea, d-sa expune o serie de alte şapte modificări din care reţinem: uşurarea programei de cunoştinţe pentru a face mai mult loc muncii practice în şcoli, expoziţiile de lucru, examenele de aptitudini în locul examenelor de cunoştinţe.

Tot o înlocuire a sistemului de examene actual în universitate cere *d-l I. M. Nestor*, în continuarea studiului său de docimologie *Raţionalizarea examenelor universitare*. D-sa comparând rezultatele testelor de cunoştinţe cu rezultatele examenelor aceloraşi candidaţi şi observând nepotrivirea în 61,4% din cazuri, ajunge la concluzia că examinatorii, fie datorită coeficientului lor personal, fie subiectivităţii, sau anumitor principii, nu pot aprecia perfect obiectiv. Pe când însă testele de cunoştinţe nu nedreptăţesc pe candidat şi nici nu lasă posibilitatea unor erori de apreciere. Permit o chestionare rapidă, din întreaga materie, se aplică uşor, se corectează repede. Iar dacă ele s'ar aplica în locul sistemelor de examene actuale, atunci, spune d-l Nestor, s'ar modifica şi mentalitatea candidaţilor, s'ar pregăti temeinic materia, s'ar înlătura teama de examene, etc. In câştig ar fi şi profesorii căci după chestiunile la care nu s'ar răspunde de mai mulţi ar putea să-şi constate proprii lacune în expunere sau în metode.

D-l Ştefan Cârstoiu, se ocupă la rubrica *„orientări profesionale academice"*, de *„Psihotehnica la Oficiul Universitar", Spre o nouă Universitate*, insistă asupra menirii educative a Universităţii, care trebue să intre şi ea în ritmul nou al prefacerilor şi să se pună în slujba naţiunii, urmărind nevoile imperioase ale Statului şi dându-i elemente potrivite nevoilor lui. In Oficiul Universitar se vor face în acest scop preexamenele psihologice şi antropometrice pentru orientarea profesională a studenţilor, începută la Bucureşti de Laboratorul de Psihologie de sub conducerea d-lui prof. Rădulescu-Motru. Această orientare profesională academică pe care o va îndeplini Oficiul Universitar pe lângă latura ei ştiinţifică va avea şi o latură de importanţă socială, căci va îndruma pe fiecare potrivit cu adevăratele lui însuşiri. Anarhia morală din Universitate, provenită din lipsa de scopuri educative în învăţământul universitar se va înlătura astfel.

Noua Universitate, nouă prin Oficiul universitar se alătură celorlalte instituţii noi: Şcolile Normale Superioare şi Serviciul Social, pentru o nouă vieaţă de Stat, pe baze colective sănătoase.

D. D

Revista Generală a Invăţământului. Anul XXVI, Nr. 9—10, 1938.

Din *„Cuvintele de orientare la Ministerul Educaţiei Naţionale"*, rostite de d-l *Petre Andrei*, la instalarea sa ca ministru la acel departament şi publicate în numărul de faţă, reţinem dorniţa d-sale de a contribui efectiv la: 1) întărirea spiritualităţii neamului; 2) la ridicarea prestigiului membrilor corpului didactic; 3) la sprijinirea şi înţelegerea tineretului studios.

In legătură cu rezultatele activităţii ministeriale, *d-l M. Mihăileanu*, se ocupă de *„Soarta circulărilor ministeriale"*, arătând că prea marei indulgenţe a profesorilor se datoreşte neaplicarea circulărilor şi regulamentelor trimese dela autorităţi către şcoli.

Din articolul *d-lui Teodor Pascu*, despre: *„Fişa antropometrică a şcolarului"*, reiese necesitatea măsurătorilor privind creşterea elevilor. Căci, învăţătorul care îşi măsoară regulat elevii, îşi poate explica, în legătură cu variaţiile creşterii, stările sufleteşti ale elevilor şi-şi poate atunci repartiza

şi prezenta materia de învăţământ în raport cu efortul intelectual ce-l pot face ei în diferite perioade. Din cifrele pe care le dă d-l Pascu, asupra unor şcolari măsuraţi de d-sa, fără a ne spune de unde, deşi ne-ar interesa, se vede existenţa unei slăbiciuni fizice provenită din subalimentaţie şi care, în domeniul scolarităţii duce la rezultate intelectuale şi psihice slabe.

In restul numărului semnează articole: *d-l Iosif Gabrea: „Pentru reabilitarea învăţăturii"; d-na Maria Gabrea: „Artă şi omenie"; d-l I. Sulea-Firu: „O vizită la şcoala Franchetti din Italia".*

Cronica revistei notează înfiinţarea Serviciului Social, a Şcolii Normale Superioare, apariţia Enciclopediei României, etc.

D. D.

Revista de Pedagogie. Organ al Institutului şi Seminarului Pedagogic Universitar Cernăuţi. Director C. Narly. Anul VIII, Septemvrie-Decemvrie 1938, caietul III—IV.

Ne sunt înfăţişate de către *d-l E. Kallos „Aspecte din pedagogia germană contemporană".* Pentru uşurarea expunerii împarte punctele de vedere ale literaturii pedagogice naţional-socialiste, în: cele care privesc critica trecutului şi cele care dau sugestii, ideii pentru reforma pedagogiei.

Criticile aduse vechii şcoli, supraprețuirea tineretului, eliminarea vieţii din şcoală, intelectualizarea exagerată, — se completează astfel cu sugestiile pentru o nouă şcoală în care predomină ideea integrării individului cu toate manifestările lui în comunitatea socială, de ex.: cântecul, muzica, jocul, privite nu ca manifestări individuale ci ca expresia unei legături interne cu comunitatea. Şcolile la ţară, activitatea practică, educaţia naţională şi cetăţenească, militarizarea tinerimii germane, serviciul de muncă, comunitatea de specialitate sunt din ideile centrale ale reformei pedagogice germane, în statul naţional-socialist. D-l E. Kallos prezintă apoi realizările practice ale acestor idei, care se pot rezuma în aceea că educaţia se face prin familie, atelier, şcoală, formaţiuni, tabără şi casă camaraderească, deci comunitar. In cele ce aflăm despre mişcarea pedagogică germană, dobândim încă un element în plus în favoarea credinţei că libertatea pedagogilor de aşi fixa idealul şi mijloacele nu e decât o iluzie.

Cu totul alte lucruri aflăm despre felul cum sunt crescuţi tinerii cehoslovaci în organizaţia Sokolilor din articolul *„Sokolul cehoslovac"*, al d-lui *dr. Milan Sesan.*

Citâm din restul cuprinsului: d-l *Victor Pavelescu: „Consideraţiuni critice asupra metodelor de cercetare a individualităţii elevilor"; dr. M. Frenkian: „Libertatea şi determinismul la Bergson, faţă de ştiinţa modernă"*; d-l *Seb. Popovici: „O criză a respectului în şcoală".*

In rubrica *Actualităţi*, d-l *prof. C. Narly*, directorul revistei, se ocupă de întemeierea Şcolilor Normale Superioare şi a Serviciului Social. Relevăm înţelegerea şi competenţa cu care d-sa insistă asupra caracterului de adevărată reformă socială a legii Serviciului Social.

Numărul cuprinde şi diferite experienţe şi sugestii didactice, precum şi un impresionant şi variat număr de recenzii.

D. D

Arta şi Tehnica Grafică. Buletinul Imprimeriilor Statului. Caietul 7. Martie—Iunie 1939.

Cu aceeaşi occidentală înfăţişare, cu care ne-a obişnuit dela cel dintâiu număr, caietul 7 al Buletinului Imprimeriilor Statului prezintă şi un fond interesant, cuprinzător de variate probleme de artă, literatură, istorie şi tehnică grafică.

Astfel, d. prof. N. Iorga, scrie: *„despre postul de de „cavaleri" al vechilor noştri domni". O asămănare,* lămurind această chestiune care interesează în egală măsură pe istoric ca şi pe muzeolog.

D. prof. G. Oprescu înfăţişează *„Portretul francez în desen şi gravură la Muzeul Toma Stelian"* în care, fără pretenţia de a fi complet reuşite, să traseze cadrul problemei şi să sublinieze esenţialul ei.

Câteva rânduri deasemenea cuprinzătoare şi elocvente, despre *„Figurine în ceramică de tradiţie preistorică"* scrie d. Barbu Slătineanu.

D-na Merica Râmniceanu se ocupă într'un amplu articol, plin de preţioase detalii, ca: *„Fresce şi temelii vechi descoperite în biserica din Străjeştii-de-Jos".* Reproduceri bine executate însoţesc acest mic studiu, pe care arheologul şi istoricul de artă îl poate consulta cu mult folos.

In *„Specificul românesc în artă"*, d-na Olga Greceanu remarcă trăsăturile caracteristice ale artei

noastre autohtone, considerată în cele câteva genuri mai de seamă: icoane, fresce, portrete, compoziţii.

La capitolul *beletristică*, trebuesc amintite versurile d-lor: I. Vinea, Sandu Tudor, Ion Minulescu, precum şi nuvela părintelui Gala Galaction.

Revista abundă de planşe, desene, reproduceri în colori, dintre care majoritatea merită calificative superlative.

M. T.

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMĂRULUI DE FAŢĂ

Satele cu negoţuri. Infăţişăm în numărul de faţă rezultatul a două anchete făcute în 1938, respectiv 1939, asupra a două din ocupaţiile anexe mai însemnate ale satului Căianul Mic, din Transilvania de Nord. Satul acesta aşezat la mijlocul văii unui afluent al Someşului, este un caz reprezentativ de sat suprapopulat, care a izbutit să-şi creeze posibilităţi de traiu suplimentare neagricole, ce îngădue locuitorilor să-şi folosească timpul neocupat în agricultură şi-i scutesc să o lase pe aceasta pe seama femeilor, cum se întâmplă în cazul celor nevoiţi să emigreze temporar la oraş, sau la munci agricole.

Negoţul la ţară profită totdeauna celui care ia iniţiativa şi Căinarii adună sume considerabile prin diferenţa realizată la schimbul, pe care ei, oameni ce ştiu valoarea banului, sau a mărfii pe care o dau pentru materia primă pe care o caută, îl fac cu oamenii necunoscători ai preţurilor din regiunile de munte unde negustoresc. Toate exemplele de sate cu negoţ ne arată această exploatare din partea ţăranilor relativ adaptaţi la spiritul captialist a ţăranilor din regiunile tradiţionaliste.

Forma aceasta de tranziţie a negoţurilor anexe este una din descoperirile cele mai ingenioase ale ţărănimii noastre din regiunile suprapopulate ale dealurilor, care nu au parte nici de păşunile şi păstoria satelor de munte, nici de apicultura satelor de şes. O găsim în exemple reprezentative pe văile râurilor ardelene şi în zona de coline a Munteniei. Chiar şi unele sate de şes din zona de aprovizionare a oraşelor de felul Bucureştilor şi au descoperit negoţuri (strânsul de păsări, de viţei, de ouă).

Toate aceste sate cu negoţ, ar trebui să intereseze în mare măsură administraţia noastră. Pe de o parte, pentrucă unele din aceste negoţuri ar putea fi introduse şi în celelalte regiuni ale ţării (strânsul de păr de porc, de pene şi puf, de ceară, de piei), ceea ce ar consolida starea unui număr de alte sate. Pe de altă parte, pentrucă satele acestea cu negoţuri pot deveni pepiniere de negustori români cu vocaţie: fiii acestor voştinari, strângători de păr de porc, ori de găini, ar putea fi încadraţi în şcoli speciale de durată limitată, care să le îngădue să devină din strângători, adevăraţi negustori, care să poată fi ajutaţi cu credite de către Ministerul Cooperaţiei. Abea ancheta asupra satelor cu negoţuri, pe care o pregătim prin cercetări de felul celor publicate în numărul acesta şi în numerele trecute ale revistei va oferi întreaga informaţie necesară în vederea măsurilor de acesl fel.

A. G.

Unde se duc la lucru ţăranii ce-şi părăsesc satul, neavând din ce trăi. Cercetările lui Mircea Tiriung, despre drumurile unui basarabean în căutare de lucru, şi ale lui Ştefan Popescu despre măturătorii Capitalei, indică direcţia diferită în care se îndreaptă Basarabenii şi Ardelenii, care, neavând din ce trăi, îşi părăsesc satul. Cei dintâi pornesc cu deosebire spre Dobrogea şi în Ialomiţa unde, devreme ce populaţia este mai rară la ha. agricol, ei găsesc loc ca muncitori agricoli sezonieri. In caz că se îndreaptă spre Bucureşti, Basarabenii ajung să ocupe, cum au arătat tot cercetările lui Ştefan Popescu despre Bivolarii dela marginea Bucureştilor şi Nisiparii dela Dudeşti-Cioplea, apărute în *Sociologia Românească*, muncile grele şi prost plătite.

Ardelenii, în schimb, din regiunile suprapopulate ale Nordului, se îndreaptă mai mult în oraşe şi cu deosebire la Bucureşti. Lucrările cele mai grele şi mai prost plătite pe care le acceptă, sunt cele de măturători şi salahori la construcţii. (Numai Maramureşenii se duc muncitori de pădure). Cei din Ardealul de Sud, din Târnava şi Ţara Oltului, care pleacă mai mult să-şi rotunjească gospodăria, decât ca să-şi agonisească cele neapărat necesare pentru traiu, caută şi găsesc mai ales funcţiile mai

bine plătite, care cer o muncă mai mult de administrație, decât manuală, de oameni de servíciu, de portari.

Cei ce n'au din ce trăi în sat, în județele de munte răsăritene ale Munteniei, își gasesc de lucru în industriile petrolifere și forestiere din chiar județele lor. Cei din județele de munte apusene, din Argeș, Vâlcea, Gorj, sunt nevoiți să-și caute de lucru în orașe și mai ales în București. Ii găsim aici în categoriile intermediare de munci: oameni „cu coșuri", cum își zic (zarzavagii), iaurgii, distirbuitori de ziare, hamali la gară. In genere, cei din Argeș sunt cei mai întreprinzători dintre ei: devin chelneri, gropari și descoperă într'una noui meserii. Gorjenii și mai ales Vâlcenii, sunt statornici în a deveni zarzavagii și iaurgii Copiii, celor din urmă, mai ales, sunt aduși încă dela vârsta de 10—12 ani la București, de antreprenori, care-i pun să vândă ziare, semințe, covrigi, rahat, în schimbul plății a câtorva sute de lei la părinții lor.

Vom continua să tipărim în numerele viitoare mici anchete asupra ocupațiilor celor ce-și părăsesc satul, neavând din ce trăi. Ele ne vor defini elementele unei anchete mai mari asupra regiunilor cu populație agricolă supranumerară și asupra ocupațiilor pe care și le găsește aceasta. *A. G.*

DIN CUPRINSUL NUMĂRULUI VIITOR

Marin Popescu-Spineni: Geografia economică a satului Drăguș; *Ion Chelcea:* Obiceiurile de peste an în două sate din Almaj; *Veturia Manuila:* Pauperismul și criza familială; *Ioan Popa-Zlatna:* Problema minerilor din Munții Apuseni; *Ion Vlădescu:* Planul economic al României; *Ștefan Popescu:* Vânzătorii de ziare; *P. Ștefănucă:* Muncitorii agricoli basarabeni în Dobrogea; *Școala de comandanți Poiana Câmpina:* Poiana Câmpina, un sat de muncitori plugari; *Școala de comandanți Pietriș:* Sate de pe domeniul Pietriș; *Școala de comandante Broșteni:* Anchetă asupra femeiei și copilului în comuna Holda-Neamț; *Gh. Reteganul:* Fenomenul de scăpătare al neamurilor; *Petre Bartoș:* Problemele folclorului medical; *Mihai P. Levente:* Cazul sfintei din Herăstrău; *Radu R. Raita:* Fabricarea varului pe valea Șușiței; *Cristian Grigoriu:* Olăria din Craiova.

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ - (SOCIOLOGIE ROUMAINE)

DIRECTEUR: D. GUSTI IV-ÈME ANNÉE, No. 1-3

RÉSUMÉ

ÉTUDES

LES BASES SCIENTIFIQUES DU SERVICE SOCIAL

D. Gusti

La sociologie est étroitement liée à ce que l'on appelle la *politique positiviste*. C'est le mérite des penseurs français d'avoir, dès les débuts de la sociologie moderne, harmonieusement amalgamé la *théorie* et *l'action* sociales, en un effort commun vers une vie humaine entièrement consciente de soi et maîtresse de ses destinées.

Sur le désir de S. M. le Roi Carol II, d'éveiller et d'organiser l'effort du pays pour la conquête d'une vie nouvelle, a été promulguée la loi sur le Service Social. Cette loi est une contribution originale à la doctrine de la politique scientifique.

Pour bien comprendre les solutions pratiques adoptées par cette loi, il est nécessaire de présenter la doctrine scientifique de cette nouvelle institution d'Etat.

a) *La réalité sociale roumaine*, a réagi lorsque nos dirigeants, élèves d'un Occident qui les avait aveuglés, ont voulu transformer la nation roumaine en une copie fidèle des pays occidentaux.

La méthode des investigations monographiques, esquissée par nous dès 1910, finit, grâce à l'*Association pour la science et la réforme sociale* (1918), par être utilisée au relèvement du pays.

L'étude des unités sociales, la monographie sociologique, devra s'occuper des investigations sur des unités de plus en plus complexes (famille, village, ville, région), pour aboutir à la connaissance de la nation tout entière (Science de la Nation);

b) *L'étude de la réalité*, dans les investigations monographiques, doit se faire avec sens critique et sévérité scientifique. L'observateur critique de la réalité cédera la place au moraliste, au novateur, de sorte que les conclusions scientifiques sur la réalité sociale soient doublées d'un idéal social;

c) *L'idéal social et les moyens politiques de réalisation.* Il faut organiser une coordination des efforts multiples et divers pour scruter la réalité mobile des faits, de la réalité sociale. C'est pourquoi il faudra procéder à *l'étude des faits particuliers*, avec la *monographie* comme instrument de travail. Mais la réforme sociale ne traite et n'améliore pas seulement un aspect, un détail, mais la vie totale; ainsi, partant du fait particulier on aboutira, par étapes successives, à faire adopter l'effort individuel par la volonté sociale unanime.

Notre doctrine: étudier la réalité sociale au moyen d'investigations directes, entreprises par la monographie sociologique, basée sur une juste conception de la personnalité humaine.

Expériences antérieures au Service Social:

a) *Enquêtes monographiques.* Nous avons commencé par des campagnes monographiques.

A la suite de la transformation de l'Association pour la science et la réforme sociale en *Institut Social Roumain* et grâce au concours des étudiants, quelques villages ont été étudiés, chaque été, à partir de 1925. Ainsi, par le nombre toujours croissant des collaborateurs, a été formée une vaste école pratique tendant à la réalisation de l'*Ecole Roumaine de Sociologie.*

b) *Les Foyers culturels.* Après les campagnes entreprises par les premières équipes d'étudiants, les collectivités villageoises commencent à s'animer et à lutter pour leur propre culture.

Les efforts des hommes simples, sincères, faisant preuve de bonne volonté pour être utiles, ont dû commencer par être organisés.

Le moyen efficace qu'on trouva fût le *Foyer Culturel*, dirigé par les notables du village (prêtre, instituteur, etc.).

Les buts du Foyer Culturel sont le relèvement du niveau de vie, la protection de la santé publique, l'organisation du travail, la culture morale (l'âme), la culture intellectuelle (l'esprit). Les Foyers sont aidés dans leur travail, en dehors de l'indispensable initiative privée, aussi par l'Etat.

La Fondation royale „Principele Carol", a organisé, dans ce but, des *écoles paysannes*, pour l'instruction des jeunes paysans, et des *écoles de dirigeants de Foyers*, où les intellectuels sont initiés aux méthodes des enquètes sociales et aux aspirations de la politique culturelle.

c) *Les équipes royales d'étudiants.* En 1934, et sur l'initiative royale, furent constituées des equipes d'étudiants en vue de l'expérimentation des meilleurs méthodes de réalisation des Foyers culturels.

Réalisation du Foyer culturel modèle. En cinq années la Fondation culturelle royale „Principele Carol" organise 228 équipes installées, pour les trois mois d'été, dans 114 villages roumains et détermine la création de 2.600 Foyers.

La loi sur le Service Social:

a) *L'Institut des Recherches sociales de Roumanie* est la confirmation de la *valeur pratique* de la sociologie et de la politique scientifique. Basé sur l'Institut des Recherches Sociales de Roumanie, de Bucarest, et sur les sept filiales répandues dans divers centres du pays, sa caractéristique est la *fédéralisation* de toutes les institutions de recherches *spéciales* (instituts, laboratoires; géographie, biologie, médecine, anthropologie, agronomie, économie, politique, droit, linguistique, folklore, etc.);

b) *Les Foyers Culturels* seront généralisés, vu que le Service Social reconnaît comme *base de toute action culturelle, l'organisation de ces Foyers urbains et ruraux.*

Les Foyers étant organisés officiellement dès cette année dans un seul département de chaque région (il y a, en Roumanie, dix régions administratives), des investigations seront entreprises afin de constater les conséquences de cette attribution de caractère officiel aux Foyers culturels);

c) *L'extension des écoles villageoises* a pour but de permettre à tout paysan roumain d'y puiser une volonté active, influant sur son propre destin;

d) *Le service social obligatoire pour la jeunesse*, grâce auquel celle-ci prend contact avec les réalités sociales des villages, représentant 80% de la vie roumaine. Cette décision tend à redresser l'erreur commise, ces temps derniers, par l'éducation erronée donnée à la jeunesse intellectuelle, en grande majorité d'origine paysanne, éducation qui formait en lui le goût de la vie citadine, bureaucratique.

Le service social obligatoire pour toute la jeunesse, révèlera à l'âme du jeune intellectuel la réalité de son pays, avec ses grandeurs et ses misères. Les premières l'attireront, les secondes le pousseront peut être à remédier au mal constaté.

Chacun, maître de soi, travaillera au relèvement du pays de toute sa capacité et de toute sa compréhension. Tel est le travail à réaliser en vue de la création d'un fier destin pour notre pays: la Roumanie.

UNE SITUATION JURIDIQUE INTOLÉRABLE: LE MANQUE D'ORGANISATION DES COMMUNAUTÉS DE „RĂZĂŞI" EN VRANCEA

H. H. Stahl et *Gh. Serafim*

La Vrancea est une région de montagnes qui, depuis les temps les plus reculés, a possédé une organisation sociale séparée, réglementée du point de vue juridique sur la base du principe du droit coutumier local.

Les habitants possédaient la terre en communauté absolue.

Le droit de propriété n'était pas un droit de propriété absolu, ainsi que le prévoit le Code civil, pouvant être vendu ou transmis par succession, — mais un droit d'usufruit, personnel, viager et illimité, qui cessait à la mort du membre de la communauté. Les descendants d'un membre de la communauté de Vrancea obtenaient certains droits dans la propriété communautaire, non pas par succession, mais grâce à leur qualité de membre d'une communauté de la Vrancea.

L'Etat a cherché à organiser cette situation de la Vrancea et, dans ce but, il a publié en 1919, le Code sylvique qui prévoit l'organisation de tou-

tes les communautés sur les principes du Code civil.

Les juges, obligés par le Code sylvique d'organiser les communautés de la Vrancea, établissant des droits de propriété, n'ont pu remplir cette mission parce qu'il n'éxistait pas de critère permettant d'établir un droit de propriété, pour un membre de la communauté, sur une partie de la propriété communautaire.

Comme cette situation était unique on a cherché, dans l'organisation des communautés, à tenir compte, en dehors des dispositions du Code civil, aussi des coutumes locales. Comme innovation, on a tenté d'introduire le principe de la succession, prévu dans le Code civil, pour la transmission du droit de propriété; mais cela fut impossible.

Les communautés ont élaboré des statuts d organisation qui sont un mélange de règles empruntées au Code civil et de coutumes locales; les solutions auxquelles on a abouti sont multiples, et varient pour ainsi dire de communauté à communauté.

Voici, par exemple, diverses solutions rencontrées dans les statuts d'organisation des communautés de la Vrancea, en ce qui concerne les conditions qu'un individu doit remplir pour être reconnu membre de la communauté:

Les jeunes gens peuvent être inscrits dans les listes de droits à 21 ans, la maison du défunt est inscrite comme un droit, celui qui quitte le village perd son droit (12 Ob.), celui qui rentre au village acquiert son droit (4 Ob.), il est interdit de faire partie de plusieurs communautés (1 Ob.), on peut acheter des droits dans la communauté si on est de la Vrancea (55), si on est de la région de Putna (2 Ob.), tout citoyen (4 Ob.), l'acheteur acquiert les droits du vendeur (4 Ob.), l'acheteur perd le droit à la mort du vendeur (I Ob.), l'acheteur est maître à perpétuité (3 Ob.), les enfants du vendeur acquièrent le droit à leur majorité (4 Ob.), un étranger ayant épousé une femme de Vrancea peut bénéficier du droit de son épouse (1 Ob.).

Nous rencontrons des règles tout aussi variées et multiples en ce qui concerne l'exploitation de la forêt, la construction de scieries et l'utilisation des pâturages.

Cette différence de règles d'une communauté à l'autre et ce mélange de règles du Code civil et d'autres coutumières, ont provoqué, un grand nombre de difficultés et de procès qui durent encore aujourd'hui en Vrancea.

La présente investigation espère contribuer à leur solution en attirant, sur elles, l'attention du législateur.

L'INFLUENCE DE L'INDUSTRIALISATION SUR LE PAYSAN ROUMAIN

Dr. Cornel Grofşoreanu

A la suite de la campagne de 1934—1935, l'Institut Social Banat-Crişana, a débattu le problème de l'industrialisation et de l'influence de ce processus sur l'élément autochtone roumain.

L'autarchie, provoquée par la psychose de la guerre menaçante, a fait que la Roumanie, tout comme les autres nations, a été obligée de suivre le rythme de notre époque et de s'émanciper, dans le domaine économique, de l'influence extérieure.

L'Institut Social de Timişoara a étudié la localité de Ohababistra (département de Severin, près de Caransébèş), afin de constater: 1) si le procès d'industrialisation a facilité l'urbanisation de l'élément autochtone roumain; 2) si cette urbanisation s'est faite en un sens bourgeois où a provoqué une prolétarisation de l'élément autochtone, s'occupant autrefois de professions agricoles; 3) de même, l'Institut, se propose d'étudier la façon dont la *machine* a *formé* ou *déformé* l'homme-roumain.

Le chef de l'usine, le conducteur des ouvriers, doivent savoir infiltrer dans l'âme du travailleur la conviction que le travail fourni, l'est dans l'intérêt du peuple et de la patrie; le bénéfice ne doit pas être utilisé uniquement de façon égocentrique et capitaliste.

Telles sont les conditions qui feront que l'homme-roumain dominera la machine, grâce à son âme vivante; et au lieu de se détourner où de se révolter, il se rendra compte de sa mission et désirera un sort meilleur de tous les points de vue.

Les investigations de l'Institut Social Banat-Crişana seront étendues aussi à d'autres localités industrielles. Les résultats de cette enquête seront connus après que tout le matériel recueilli aura pu être classé et traité dans son ensemble.

LE SERVICE SOCIAL AU CHILI

Christine Galitzi

Après la guerre, le Service Social a commencé, dans tous les Etats civilisés, à assumer la charge de mettre la jeuneses et le monde ouvrier en situation de jouir des droits que leur assure la collectivité organisée.

Ainsi, au Chili — qui se place sous ce rapport immédiatement après les Etats-Unis et le Canada, — les problèmes sociaux ont constitué une source de préoccupations. Le Service Social apparait, au Chili, dès 1541.

Faisant l'historique du Service Social chilien et énumérant les institutions dont dispose le Service Social *curatif*, l'auteur met en relief l'esprit dont est animée la législation de ce Service.

Une autre branche de ce Service, est le Service Social *constructif* qui se préoccupe de la socialisation des enfants, de la jeunesse et des ouvriers.

La législation sociale chilienne se classe au second plan, immédiatement après celle de l'Allemagne.

La loi pour la protection de l'enfance (1917), pour son éducation (1920), la loi pour la protection du travail (1931), la loi pour la protection contre les hasards du travail (1924), la loi sur la médecine préventive (1923), prouvent que l'Etat chilien a fait siens les principes de justice et de prévoyance sociale préconisés par le Bureau International du Travail.

Le Service Social curatif et constructif, introduit tout d'abord dans les entreprises industrielles, fonctionne actuellement dans les écoles primaires, les Universités, l'armée, l'aviation, la police, les chemins de fer, les assurances sociales. Une section sociale, vaste et multilatérale, comme il n'en existe pour ainsi dire dans aucun autre Etat.

Comparativement au Service Social Roumain, constatons que le programme chilien ne prévoit pas l'obligation du Service Social pour la jeunesse universitaire et ne se développe pas non plus au rythme intense de nos Foyers culturels. Au Chili on constate l'absence d'une centralisation du mouvement culturel dans les villes et les villages, grâce à un organe spécial comme il en existe en Roumanie.

Les branches de ce Service d'activité sociale et culturelle des villes et des villages, au Chili, servent d'exemple aux autres républiques latines d'Amérique méridionale.

L'ETHNOBOTANIQUE

Valer Butura

Bien que les utilisations et les vaines croyances concernant les plantes soient très nombreuses dans les villages roumains, une esquisse des problèmes qui se posent dans ce domaine d'investigation n'a pas encore été faite jusqu'à présent. Le rôle des plantes n'a jamais été uniquement de satisfaire des exigences vitales. Dans les villages roumains, les plantes sont demeurées, aujourd'hui encore, des *drogues* servant à guérir toutes sortes de maladies, des *protectrices* contre les mauvais esprits et autres puissances surnaturelles. C'est à elles également qu'on a parfois recours dans les problèmes du domaine de la vie spirituelle dont la solution sort du cadre des puissances humaines (amour, haine, chance, etc.).

Les investigations sur les plantes connues et utilisées par les habitants de nos villages, ont porté surtout sur les pratiques médicales, évidemment les plus nombreuses. Mais ce ne sont pas seulement celles-ci qui nous intéressent dans les investigations ethnobotaniques, mais aussi les nombreuses croyances existant en liaison avec le monde des plantes. Les pratiques magiques au moyen d'herbes et les vaines croyances admises, doivent être recueillies, d'autant plus qu'elles sont exposées à disparition.

La terminologie botanique populaire est fort variée et synthétise l'incomparable pouvoir d'observation du Roumain. Les dénominations résument parfois, comme une recette, l'expérience millénaire des villageois dans la guérison des maladies. Les villageois inscrivent les plantes parmi

les créations primaires et, selon certains d'entre eux, chacune aurait son but, constituerait un remède, même si les hommes n'ont pas encore réussi à le découvrir. On croit que certaines de ces plantes ont apparu ultérieurement et cette apparition est mise en liaison avec la vie du Sauveur et des saints ou avec les colères divines qui ont transformé les hommes en plantes.

Des pouvoirs surnaturels sont attribués à beaucoup de plantes. On croit que certaines d'entre elles sont protectrices contre les forces de la nature, d'autres contre les mauvais esprits. A d'autres encore on a attribué un pouvoir de prédiction, ou on admet que, cueillies selon un rituel déterminé, elles entraînent la réalisation de tous les désirs.

Les pratiques médicales au moyen d'herbes sont nombreuses. Il y a des *„babe"* (vieilles femmes), dont le renom franchit les limites du village, et auxquelles il est fait appel en cas de maladie. On rencontre encore, dans certains centres de Moldavie, tels que Jassy, Galatz, etc., de véritables pharmacies de remèdes de vieilles femmes, dans les marchés aux légumes où des „babe" habiles vendent aux paysans et aux populations des quartiers périphériques, des plantes devant servir de remède.

Autrefois, les plantes étaient les seuls colorants utilisés dans les villages roumains et leur nombre fut certainement fort grand grâce à la riche coloration du costume national. Les produits chimiques les ont progressivement remplacées.

La grande affection que les villageois témoignent aux fleurs impose une étude détaillée de la flore des jardins paysans qui constituent un ornement indispensable de toutes les maisons paysannes.

Ce sont là des problèmes dont l'étude détaillée s'impose au cours des investigations sur les croyances et les pratiques au moyen d'herbes dans les villages roumains.

OBSERVATIONS D'UN PROFANE SUR LA LANGUE DE CLOPOTIVA

Ion Conea

Le langage d'un peuple exprime son âme nationale. La langue populaire roumaine actuelle, en dépit de sa structure latine, laisse entrevoir l'ancienne âme dace qui a sélectionné le vocabulaire de la langue nouvelle selon ses inclinations et ses préférences, tout en restant elle même inaltérée.

Les observations faites dans les villages de la région de Haţeg mènent à la constatation d'un manque de sûreté dans le choix d'une expression dans le cadre d'un même village.

Les villages de montagne apparaissent dans une certaine mesure comme ayant une certaine individualité linguistique. Une des explications est l'organisation et l'existance quasi-autonome des villages roumains d'autrefois.

Ainsi une même rivière dans le Pays du Haţeg porte des noms différents selon le village qu'elle traverse.

Mais on peut parler aussi de forces qui établissent un lien entre le langage de Clopotiva avec le monde environnant, jusque très loin du village. Ainsi, le langage de ce village présente des termes et des formes linguistiques communes avec le Banat, l'Olténie et la Moldavie.

Le langage de Clopotiva apparaît comme un lexique indiciblement riche, un véritable trésor linguistique. A côté de particularités latines il en possède aussi d'origine slave.

La vérité, que le langage d'un peuple est le miroir de son âme, se vérifie également à Clopotiva.

Sur les cartes de la géographie linguistique roumaine, Clopotiva est située sur la limite même du territoire dace, que la géographie linguistique indique comme ayant été le plus romanisé. Le village a conservé les formes les plus nombreuses, les plus anciennes, les plus authentiquement latines.

LA VILLE DE SIGHET

Dr. Vasile Ilea

Le comitat de Maramureş, autrefois trois fois plus grand que l'actuel département de Maramureş, commençait aux pieds des monts Tatra et continuait, par delà la Tissa, jusque près de Cluj; il se trouvait sous la domination de nobles roumains du Maramureş. Rappelons ici quelques unes des plus importantes de ces familles: Dragoş, Sas Bolc, Juga, Man, Stan, Gherleş, Dunca, Balea, Hodor, Jurca, Vlad, Coman, Mihaly, Stoica et autres qui disposaient de leurs terres propres et combattaient héroïquement sous les ordres des *voévodes.* Après un certain temps toutefois, depuis la domination magyare, la résidence de Sighet n'eut plus son ancienne importance car, par l'immigration d'éléments étrangers, son caractère essentiellement roumain avait commencé à se perdre. Ce changement s'est produit progressivement. Au début, les voévodes roumains furent remplacés par des *„fişpani"*, roumains également; mais ceux-ci n'étaient plus des maîtres librement acceptés par les nobles roumains, mais seulement des serviteurs du pouvoir central. Ensuite, le nombre des étrangers a crû constamment, par des colonisations allemandes à Viseu, Borsa et Huta, et ruthènes dans la partie septentrionale du département, privée brusquement de sa population par le départ des armées de Dragoş et de Bogdan. Désormais la puissance et la solidarité des Roumains baissent de plus en plus. Ainsi, selon une statistique de 1910, élaborée par le résultat fut plutôt désastreux pour les Roumains. Mais ceci toutefois ne signifie pas grand'chose quisque, examinant plus attentivement les tableaux, nous y découvrons de graves contradictions. Ce qui prouve très clairement que les statistiques ont été établies pour servir des intérêts préconçus. Si nous leur comparons les statistiques de 1930, établies dans des conditions de stricte objectivité, et dans lesquelles le nombre des Roumains dépasse sensiblement celui des Hongrois, les choses deviennent parfaitement claires. Et les conclusions s'imposent d'elles-mêmes. La première — fondamentale — est que le Maramureş historique a été roumain et que, de même, la ville de Sighet a été et est demeurée roumaine.

RECHERCHES

LES OCCUPATIONS ANNEXES DES HABITANTS DE CĂIANUL-MIC, SOMESH

I. — COMMENT ET POURQUOI LES MÉNAGÈRES DE CĂIANUL-MIC RECUEILLENT LA LAINE ET LE FROMAGE

Gh. Reteganul

Dans les villages où les produits de l'agriculture ne suffisent pas à couvrir les nécessités de la population, donc dans les villages ayant une forte population et un petit avoir, les habitants ne placent pas leur espoir uniquement dans le labour, mais cherchent à utiliser le loisir que leur laisse le travail de la terre. C'est ainsi que sont nées les occupations-annexes, qui ne doivent pas être considérées comme des négoces pratiqués par des commerçants, mais comme une source nouvelle permettant de couvrir les nécessités provoquées par l'insuffisance de terre arable. *C'est pourquoi les occupations annexes ne sont pratiquées qu'à l'intérieur d'une même région géographique et apparaissent comme un élément de compensation pour les villages compris dans l'unité géographique respective.* Ainsi, par exemple, certains villages produisent une forte quantité de laine et de fromage, articles qui font défaut dans d'autres villages, qui, par contre, disposent d'autres produits, Entre ces villages s'établit un *échange en nature* afin de combler les lacunes existant dans l'approvisionnement de chacun d'entre eux. Car le villageois ne s'habitue que très difficilement à débourser son argent, même pour un objet des plus utiles, mais n'ayant pas de stabilité, aussi pour ses descendants. L'argent est destiné à l'achat de la terre et ce n'est que fort rarement qu'il est dépensé pour des objets ménagers. Or, les occupations-annexes ont précisément ce but: procurer les aliments et les vêtements nécessaires. Ou encore, si le bénéfice est grand, permettre *d'amasser une certaine somme en vue de l'achat d'un lopin de*

terre. Si les ménagères de Căianul Mic s'occupent de recueillir la laine et le fromage, c'est pour se procurer la laine dont elles feront des manteaux, des pantalons d'hommes, des chaussons et des tabliers. La région parcourue par les ménagères est celle, riche en moutons, des Monts du Tibles et la plaine de Transylvanie comprise entre le Mureş et les deux Someş.

Comme ce travail en vue de recueillir la laine et le fromage prend le caractère d'un échange en nature, il est intéressant de noter les objets qui le facilitent. Dans la région des Monts Tibles l'objet d'échange le plus important est l'*oignon*, cette région en étant privée. Viennent ensuite: *les tabliers, l'amadou et le poivre*. Dans la plaine de Transilvania, ces objets sont: *les cuillers et les fuseaux de bois, l'amadou et le poivre*. La plaine de Transilvania manque en effet de bois et surtout de saules, matière première nécessaire à la fabrication des cuillers et des fuseaux.

En ce qui concerne l'époque à laquelle cet échange s'effectue, elle se place du début du printemps à l'automne jusqu'à la chute des premières neiges.

L'auteur donne également des informations statistiques concernant ce négoce, en 1938, les accompagnant d'une carte de la région parcourue par les ménagères.

Pendant cette année, 155 ménagères ont obtenu pour des cuillers en valeur de 18.000 lei, des fuseaux de bois en valeur de 17.000 lei et quelques kilos d'amadou et de poivre et la quantité considérable de 2.000 kgr. de laine et 400 kgr. de fromage, en réalisant un profit de 197.000 lei.

II. — LE „VOŞTINĂRIT" (RÉCOLTE DE LA CIRE)

Gh. Bucurescu

Une des occupations-annexes des paysans de Căian, dans le Someş, est *le voştinărit*, opération qui consiste à recueillir la cire. Ils se rendent — les uns deux fois, les autres trois fois par an— dans le nord de la Transilvania, dans le Banat et même en Basarabia, régions d'apiculture aux ruches primitives. Les apiculteurs possédant des ruches systématiques conservent la cire pour en faire de nouvelles. Les autres cèdent la cire recueillie — tant qu'ils en ont — contre du poivre ou d'autres condiments.

Certains de ces paysans ne partent pas seules et sans argent. Ils se font assister d'un compagnon qu'ils payent. Ils parcourent les routes connues comme étant les meilleures. L'argent qu'ils emportent ne leur appartient toutefois pas; il leur a été donné par un certain Stern, juif, grand négociant de cire qui finance les paysans pour qu'ils lui fournissent de la cire. Herman, Haim, Gassker, Rosenberg, s'occupent également de ce trafic.

Et tandis que les paysans, après avoir parcouru à pied la région pendant 2, 3 et 4 semaines, gagnent de 1.000 à 2.000 lei, les Juifs qui vendent la cire à raison de 200—300 lei le kgr. réalisent, en une seule année, des bénéfices de plus d'un demi million lei.

LES MIGRATIONS SAISONNIÈRES DES BULGARES DE HUŞI

I. Gugiuman

Nos chroniques roumains mentionnent, dès 1676. certaines *colonisations* dans quelques villes de Moldova, par des jardiniers bulgares. Nous citons comme exemple, la ville de Huşi qui, dans certains quartiers, a encore un caractère sensiblement bulgare. Mais ce qui fait la note distincte et essentielle de ces Bulgares n'est ni la tradition, ni la langue, mais uniquement leur *occupation* de jardiniers. Ceci a déterminé ces derniers temps, un mouvement social assez curieux. A cause de leurs occupations, ils ont besoin de terres fertiles et, surtout, de marchés de vente. Comme la région des environs de Huşi ne répond pas à ces conditions nécessaires, ils ont entamé une *migration saisonnière*. Dès le mois de mars ils partent, sur des charrettes chargées de semences, d'aliments, d'ustensiles de jardinage, etc. et approvisionnent ailleurs, tout un ménage qui dure jusqu'à la fin novembre.

Les routes parcourues au moment de ces migrations saisonnières sont: l'une, présentant le plus grand pourcentage de migration, (60—75%), va vers l'est, vers la riche „lunca" de la vallée du Prut, allant jusqu'a Falciu et, parfois même, jusqu'à Iaşi. L'autre route va vers l'ouest, passant par la vallée du Lohan, de la Crasna et du Bârlad, pour aboutir près de Vaslui.

Considérées en général, ces migrations présentent de nombreuses difficultés: en premier lieu, la découverte d'emplacements favorables à la culture et pour lesquels de hauts fermages sont payés et,

en second lieu, le manque de bonnes voies de communication et de marchés de vente. Pourtant les Bulgares déploient de sérieux efforts, mais le fruits de ceux-ci et toutes les économies réalisées sont dissipées au cours des mois d'hiver quand les jardiniers passent leur temps en distractions. La passion alcoolique a fortement diminué leur force nationale et chaque année la statistique indique une diminuation de leur population.

DÉNOMINATIONS RÉGIONALES À MEHEDINȚI ET EN VRANCEA

I. Vintilescu

Les investigations faites par nous dans certains régions du pays nous ont permis d'observer que les paysans roumains utilisent, pour certaines zones géographiques et unités sociales, et exclusivement dans le langage courant, des dénominations autres que celles officielles. Ci-dessous quelques exemples:

Nous avons rencontré des dénomination propres de groupes régionaux, nées uniquement des délimitations politiques. Un cas: les Roumains d'au-delà des Carpați, donc de l'ancienne Autriche-Hongrie et qui franchissaient les monts vers le sud et l'est étaient dénommés — et le sont encore — *„Ungureni"*. On employait une même dénomination pour ceux venant du Banat par delà les Carpații méridionaux. Dans d'autres régions ou rencontre des dénominations basées sur des réalités anthropogéographiques. Par exemple: Tant en Transilvania qu'en Moldova et en Muntenia, la population montagnarde est connue sous le nom de *„Mocani"* et celle des plaines sous le nom de *„țărani"*. Une forte dose d'ironie se trouve dans ces deux dénominations qui ont, visiblement, un sens péjoratif. De tels processus se sont développés aussi concernant les dénominations géographiques.

UN BESSARABIEN À LA RECHERCHE D'EMBAUCHE

Mircea Tiriung

Né a Sofian-Ismail en 1905, Terente Cazacenco avait appris, étant encore enfant, à travailler la terre, et serait à jamais resté au sein de sa famille, si les 5 Ha. de terres labourables avaient suffi à nourrir les dix bouches composant la famille Cazacencu. Mais à partir de ses 13 ans, Terente fut obligé de s'engager comme ouvrier agricole à la journée dans les communes voisines: Tas Bunar, Cismeaua Varuita.

Trois ans plus tard, le jeune homme est parti pour Bazargic où il a servi pendant 4 ans comme cocher chez un grand propriétaire local. Congédié sans aucun motif, Terente est parti pour Caraomer où, pendant deux ans, il fut portefaix à l'un des dépôts de la gare, réussissant ensuite à se faire engager à la manufacture de tabacs et, plus tard, dans une entreprise de bois de construction de Medgidia, ce qui ne l'empêcha pas de se rendre aussi sur une propriété des environs, à Baltagesti, pour y pousser la charrue.

En 1927—1928, Terente effectue son service militaire à Sibiu, où il demeure après sa libération, pour travailler dans une fonderie, devenant ensuite manoeuvre-maçon, commissionnaire et ouvrier à la journée.

Après être rentré à Sofian, Terente se vit obligé de s'installer à Buzau, où, pendant deux ans, il fut successivement boulanger, portier dans un immeuble, porteur de bois de chauffage.

Pendant deux autres années, notre Bessarabien a travaillé à Bârlad au travaux d'endiguement de la rivière locale et chez divers propriétaires agricoles. Ayant amassé un peu d'argent, il rentre dans son village et s'y marie. Pendant quelque temps notre homme a labouré le champ hérité de ses parents, mais l'exiguité de ce champ et la sécheresse impitoyable ont rendu ses efforts vains. Deux de ses enfants meurent l'un après l'autre, de la pelagre. En 1932, sur la base d'une adresse, il s'établit à Ostrovul Caslitei, sur le bras de Chilia. Bien qu'il ne s'était vu attribuer qu'une propriété temporaraire sur la terre, notre Bessarabien se mit courageusement au travail, réussissant à fonder une belle ferme de bon rapport. Mais la malchance le poursuit. Au printemps 1934, le Danube inonde l'„ostrov" (îlot) et ce n'est qu'à grand peine que Terente parvient à se sauver.

Emportant les planches de sa maison, détruite par la fureur des eaux, le sinistré se rend à Baimaclia (Cahul), où il monte une habitation. Deux ans plus tard un incendie détruit ce petit avoir. Se rendant dans le village Topal (dép. Constanța), Terente travaille pendant deux années, sans interruption, à la carrière de pierre et à la fabrique de ciment du général Cantacuzino, contre un salaire de 60 lei par jour; il est embauché

ensuite aux travaux d'endiguement de la Borcea sur la propriété Berceanu à Burdujani, ce qui ne l'empêche pas de trouver le temps nécessaire au travail de la terre dans des communes voisines: Rasova et Pestera.

Revenu une nouvelle fois à Sofian, entre 1936 et 1938, notre Bessarabien a travaillé la terre ancestrale, mais la pauvreté le détermine, une fois de plus, à s'en aller par le monde et le 10 mai 1938 il s'engage comme ouvrier agricole contre 1.580 lei par mois sur la propriété de Sofronie Cariofilis, dans le village de Stanca (dép. Caliacra), où il fut découvert par l'auteur de cette enquête.

L'ACTIVITÉ MISSIONNAIRE D'UN GRÉCO-CATHOLIQUE DANS LE MARAMUREŞ

Florea Florescu

Nous donnons ici des témoignages de foi de faits chrétiens du paysan roumain Petru Balea Flutur, du village de Jeud, dans le département du Maramureş.

C'est un homme aux cheveux déjà blancs et un fervent catholique oriental. Il n'a suivi aucune école officielle et se réjouit de n'avoir appris qu'à l'*école de la croix.*

De sa biographie spirituelle et de son témoignage on peut constater un certain état de choses, notament: l'un d'ordre théologique. Il fonde hérétiquement les positions théologiques du catholicisme et fait usage d'une fausse histoire de l'église. En second lieu, il nourrit une haine violente et entretient une lutte constante contre les autres confessions.

LES BALAYEURS DE RUES DE BUCAREST

Ştefan Popescu

L'enquête a porté sur un grand nombre de balayeurs de rues, et leur réponses ont permis de tirer certaines conclusions.

Ces travailleurs, venus de tous les coins du pays arrivent dans la capitale, décidés, presque tous, à faire n'importe quoi, d'autres ayant été appelés par ceux venus antérieurement et qui, tant bien que mal, ont trouvé à gagner leur pain quotidien.

Ils sont originaires de Transilvania (Salaj, Bihor), d'Oltenia (Olt, Gorj), de Ialomiţa, de partout.

Les motifs invoqués par eux pour expliquer le départ de leur village sont presque toujours les mêmes:

1. la population du village s'est multipliée;
2. la terre est pauvre et il y en a trop peu.

La sécheresse brûle les récoltes, la grêle détruit les vignes et les vergers. Pour plusieurs années. la situation reste mauvaise et la famine menace. La terre est mal travaillée, avec des moyens primitifs, les champs retombent en friche et les sillons sont de plus en plus pauvres. Par contre, les familles augmentent, les bouches deviennent plus nombreuses. Alors l'homme quitte sa femme, le père ses enfants, et ils partent pour gagner ailleurs leur vie. S'ils trouvent du travail, ils font des économies et envoient de l'argent chez eux Ils parviennent même parfois à amasser un peu d'argent. Quelques uns d'entre eux, après avoir trouvé une situation satisfaisante, font venir leur femme à la ville et l'engagent comme servante; ceci arrive surtout quand l'homme trouve un travail qui ne dure pas seulement quelques mois par an. Sinon, après un certain temps, il rentre chez lui avec ses économies et ne revient plus à la ville que si la famine le menace dans son village.

C'est l'envie de gagner qui en fait venir quelques uns à la ville, non seulement à toute extrémité, mais dans le seul désir d'améliorer le standard de vie dans leur ferme, d'amasser une dot pour leurs filles, de construire une nouvelle chambre ou une étable à leur ferme. Mais la plupart du temps, c'est le besoin seul qui pousse ces hommes à vivre loin du foyer, auquel le Roumain est si étroitement lié.

DOCUMENTS

COMMENT S'EST FAIT L'ENREGISTREMENT DES PHÉNOMÈNES DÉMOGRAPHIQUES DANS UN VILLAGE DU BANAT, DU XVIII-e SIÈCLE À NOS JOURS

Gh. Boeru

Se basant sur les données recueillies à la suite de l'investigation démographique entreprise dans le cadre de l'activité de l'Equipe Royale à Fibis, (1934), l'auteur, — divisant le problème en trois parties: 1) La période des enregistrements; 2) Leur forme, et 3) Leur fond, — étudie la disposition de ces enregistrements. En général, leur disposition est demeurée inchangée même après l'union de la

Transilvania à la mère-patrie, sauf pour les mariages.

Il résulte de ce qu'expose l'auteur, que les enregistrements se sont effectués assez soigneusement, les données recueillies permettant d'étudier l'évolution de la population de Fibis, sous tous les rapports. Il est établi que le système utilisé à Fibis, l'était aussi dans les autres localités du Banat.

DISCUSSIONS

LE RECENSEMENT AGRICOLE DE 1940

Roman Cressin

Le recensement agricole de 1940 sera le deuxième, le premier ayant eu lieu en 1930.

L'auteur propose un schéma, illustré de 4 tableaux, indiquant comme suit la situation de l'agriculture roumaine:

Nombre des exploitations agricoles, classée selon leur étendue et l'occupation principale, (Tableau I); selon l'étendue et le type d'exploitation, (Tableau II); selon le groupe, l'étendue et le type d'exploitation, (Tableau III); et le nombre des exploitations intensives selon l'étendue et la quantité de travail étranger utilisé dans l'exploitation, (Tableau IV).

EXPLICATIONS À PROPOS D'UNE „RÉPONSE"

† Const. Noe

La réponse est donnée à l'article „La position géopolitique de la Roumanie", de M. Al. N. Radulescu — publié dans la „Revista Geografică Română", vol. I, fasc. I, — où il était soutenu que la Roumanie *n'est pas* un pays balkanique.

A la question: La Roumanie est-elle un pays balkanique ou extrabalkanique, l'auteur de ces explications répond:

„Ni l'un ni l'autre complèment, mais l'un et l'autre partiellement. Du point de vue *ethnographique*, nous avons en permanence une puissante prolongation de notre race au-delà du Danube, à hauteur de l'Olténie et du Banat, sans plus parler de vigoureux îlots aroumains dans le sud de la Yougoslavie, de la Bulgarie, de l'Albanie et de Grèce.

„Du point de vue *politique*, nous sommes liés directement à la Péninsule balkanique par la Dobroudja".

D'autres régions du pays dépendent plutôt de l'Europe Centrale, d'autres encore sont liées, par le passé historique, à l'Europe Orientale.

„Le territoire de la Roumanie, constituant toutefois une parfaite unité géographique entre les régions limitrophes, et la race roumaine se présentant comme un puissant bloc homogène, maître de ce territoire, notre patrie représente, comme pays et comme peuple, une synthèse propre, géographique et ethnographique. Le peuple et la terre roumains, assimilant les influences des divers caractères qui se sont exercés sur eux, donneront un type de culture et de civilisation propres et originales, dont les lignes se dessinnent dès à présent, et qui constituent la contribution roumaine à la civilisation de l'Europe".

CHRONIQUES

UNE DISCUSSION AUTOUR DES AROUMAINS

† Const. Noe

Les affirmations erronées faites par le Prof. Keramopoulos dans sa communication — parue dans le „Messager d'Athènes" — sont combattues par des vérités documentées.

Au moyen de preuves certaines l'auteur réduit à néant les aberrations du Prof. grec. Les citations faites des travaux de Kekavmenos, *(«Les Valaques en Epire, Thessalie, Macédoine et Grèce sont des Daces»)*, et de Chalcohondiles *(«.... les Valaques ayant la même langue que les Daces habitent le Pinde et ressemblent aux Daces habitant le long du Danube«)*, décident que le bon droit est de notre part.

TOUJOURS AU SUJET DES PRÉOCCUPATIONS CONCERNANT LES OUVRIERS

Dumitru Dogaru

Quelques considerations sont faites au sujet de deux brochures publiées par le Ministère du Travail. Ces observations portent sur l'organisation „Muncă și Voe Bună", qui est comparée avec l'organisation italienne „Dopolavoro".

La réalisation de „Muncă și Voe Bună", est considérée comme nécessaire et bienvenue pour l'âme et l'esprit de l'ouvrier roumain.

COMPTES-RENDUS

SOCIOLOGIE TEORETICĂ, (Sociologie générale): *Eugeniu Speranția:* Introducere în Sociologie, (Introduction à la Sociologie), (Golopenția), p. 115.

REALITATEA ROMANEASCĂ, (La réalité roumaine): *Virgil Tempeanu:* Die geopolitische Lage Rumäniens und Deutschland (La situation géopolitique de la Roumanie); (Conea), p. 116—117; *N. Iorga:* Neamul românesc în Ardeal și Țara ungurească la 1906 (Le peuple roumain en Transylvanie et le Pays Hongrois en 1906), (Ștefan Popescu), p. 117—119; *Vintilă Mihăilescu, Radu Vulpe, Sabin Manuilă* și *Al. P. Arbore:* La Dobroudja; *Radu Vulpe, Simion Mehedinți, Sabin Manuilă* et autres: Analele Dobrogei (Les Annales de la Dobroudja), (Florea Florescu), p. 120—121; *George Moroianu:* Chipuri de Săcele (Figures de Săcele), (I. Jura), p. 121—122; *Ioan Iavorschi:* Colonizarea în România (La Colonisation en Roumanie), (Florea Florescu), p. 122—124; *Dr. V. Gomoiu* et *Dr. Al. Raicoviceanu:* Histoire du folklore médical en Roumanie, (Petre Bartoș), p. 124; *Constantin Brăiloiu:* Nunta la Feleag (Noces à Feleag), (Ștefan Popescu), p. 124—125; *C. Gh. Eufrosin:* Posești, (R. Călinescu), p. 126; *Dr. Valeriu Târziu:* Ipotești, (D. C. Georgescu), p. 126; *Pavel Berariu:* Ioan Piuariu Molnar, (Golopenția), p. 126—127; *Octavian Metea:* Viața de basm a lui Badea Cârțan (La vie merveileuse de Badea Cârțan), (Gh. Reteganul), p. 127—129).

MEDIUL POLITIC AL ROMANIEI, (La milieu politique de la Roumanie): *Dr. Nicolae Mănescu:* Turcia de astăzi, (La Turquie d'aujourd'hui), (Mircea Tiriung), p. 129—130.

NOTES

† Constantin Noe, (1883—1939), („S. R."), p. 131; „Etnicismul" *Sociologiei Românești* și „Indiferența ei față de principiul etatic" («L'Ethnicisme» de la *Sociologie Românească* et «son indifférence envers le principe étatique»), (A. G.), p. 131—132; Institutul de Cercetări Sociale al României — Activitatea Direcțiunilor (L'Institut de Recherches Sociales en Roumanie — L'Activité des Directions), p. 132—133; Activitatea Regionalelor, (Cernăuți, Iași, Chișinău, Craiova) (L'Activité des Régionales — Cernautzi, Iassy, Kishinau, Craiova), p. 134—136; Congresul Internațional de Sociologie dela București (Le Congrès International de Sociologie de Bucarest), p. 136—141; Revista Revistelor (Revue des Revues): Revista de igienă socială (La revue d'hygiène sociale), (D. D.), p. 142; Analele economice și statistice (Les Annales économiques et statistiques, (D. D.), p. 143—144; Urbanismul (L'Urbanisme), (D. D.), p. 144—145; Satul și școala (Le village et l'école), (D. D.), p. 145; Affaires Danubiennes, (D. D.), p. 145—146; Libertatea economică, politică, socială, culturală (La Liberté économique, politique, sociale et culturelle), (D. D.), p. 146—147; Revista Fundațiilor Regale (Revue des Fondations Royales), (D. D.), p. 147—148; Viața Romînească (Vie Roumaine), (D. D.), p. 148—149; Jurnal de psihotehnică (Journal de Psychotechnique), (D. D.), p. 149; Revista generală a învățământului (Revue générale de l'Enseignement), (D. D.), p. 149—150; Revista de Pedagogie (Revue de Pédagogie), (D. D.), p. 150; Arta și Tehnica Grafică (Art et Métier Graphiques), (M. T.), p. 150—151.

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMARULUI DE FAȚĂ, (Notes sur le contenu du présent numéro): Sate cu negoțuri, (Les villages à négoces), (A. G.), p. 151; Unde se duc la lucru țăranii ce-și părăsesc satul, neavând din ce trăi, (Où se rendent les paysans qui quittent leur village, n'ayant pas de quoi vivre), (A. G.), p. 151—152; Din cuprinsul numărului viitor, (Sur le contenu du prochain numéro), p. 152.

COUVERTURE

Maramureșancă din Bărsana, (Colecția Petre Lenghel-Izanu), (Paysanne de Bărsana dans le Maramureș, Callection Petre Lenghel-Izanu).

LES PUBLICATIONS DE L'INSTITUT DES RECHERCHES SOCIALES DE ROUMANIE

SOCIOLOGIE ROMANEASCĂ (Sociologie roumaine). Revue mensuelle d'études et de recherches sociologiques. 576 pages par an. Directeur: D. Gusti; Rédacteur: A. Golopenția; Secrétaire de Rédaction: Ştefan Popescu. Quatrième année (1939). Prix de chaque numéro 20 lei. Abonnement annuel 200 lei. A l'étranger prix de chaque numéro 6 francs français. Abonnement annuel 60 frs. français.

ARCHIVES DE SOCIOLOGIE ROUMAINE (Nouvelle série de l'**Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială**). Revue semestrielle d'études et de recherches sociologiques. 576 pages par an. Directeur: D. Gusti. Rédacteur: A. Golopenția. Secrétaire de Rédaction: Axente Sever Popovici. XVI-a année (1938). En Roumanie: Prix de chaque numéro 200 lei. Abonnement 350 lei. A l'étranger: prix de chaque numéro 35 frs. fr.; Abonnement: 60 frs. fr.

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ŞI POLITICĂ
(Bibliothèque de Sociologie, Ethique et Politique)

A. *SOCIOLOGIE TEORETICĂ* (Sociologie théorique).

1. **TRAIAN HERSENI: Teoria monografiei sociologice.** (Théorie de la monographie sociologique), cu un studiu introductiv de **D. Gusti**, (avec une étude introductive de D. Gusti), 1934, 166 p. (avec un résumé français), 80 lei.
2. **H. H. STAHL: Tehnica monografiei sociologice.** (La technique de la monographie sociologique), 1934, 183 p., 80 lei.
3. **D. GUSTI: Sociologia militans. Introducere în sociologia politică.** (Introduction à la sociologie politique, 1934, XII+614 p., 300 lei.
4. **PLANURI DE LUCRU ŞI CHESTIONARE PENTRU STUDIUL MONOGRAFIC AL REALITĂŢILOR SOCIALE.** (Plans de travail et questionnaires pour l'étude monographique de la réalité sociale. *Sous presse.*
5. **BIBLIOGRAFIA SATULUI ROMANESC** (Bibliographie du village roumain). *Sous presse.*

B. *SOCIOLOGIA ROMANIEI* (Sociologie de la Roumanie).

1. **Nerej, un sat din Vrancea** (Nerej, un village de la Vrancea). Monografie întocmită sub conducerea lui **H. H. Stahl**. (Monographie sociologique élaborée sous la direction de **H. H. S.**). *Sous presse.*
2. **Drăguş, un sat din Ţara Oltului** (Drăguş, un village du Pays de l'Olt). Monografie sociologică întocmită sub conducerea lui **Traian Herseni** (Monographie sociologique, élaborée sous la direction de **T. H.**). *Sous presse.*
3. **Starea de azi a satului românesc.** Rezultatele cercetărilor din vara 1938, ale Echipelor Regale Studenţeşti, prelucrate sub conducerea lui **D. C. Georgescu** şi **A. Golopenţia.** (**Le** village roumain d'aujourd'hui. Résultats des faites en 1938, par les Equipes Royales d'Etudiants présentées sous la direction de **D. C. G.** et **A. G.**). *Sous presse.*
4. **Clopotiva, un sat din Haţeg.** Monografie sociologică întocmită sub conducerea lui **Ion Conea.** (Clopotiva, un village du Haţeg. Monographie sociologique élaborée sous la direction de **I. C.**). *Sous presse.*